

NATIONAL IDENTITY: TIME, PLACE, PEOPLE

Issue of publications from 1st International conference
for students at the Faculty of Social Sciences
of the University of Latvia,
in Riga, March 15-17, 2012

NACIONĀLĀ IDENTITĀTE: LAIKS, VIETA, CILVĒKI

1. starptautiskās studentu konferences rakstu krājums
Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultāte
Rīga, 2012. gada 15.–17. marts

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

ANNO 1919

UNIVERSITY OF LATVIA

VALSTS
PĒTĪJUMU PROGRAMMA
NACIONĀLĀ
IDENTITĀTE

SPPI
Sociālo
un politisko
pētījumu
institūts

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

ANNO 1919

UNIVERSITY OF LATVIA

VALSTS
PĒTĪJUMU PROGRAMMA
NACIONĀLĀ
IDENTITĀTE

SPPI
Sociālo
un politisko
pētījumu
institūts

NATIONAL IDENTITY: TIME, PLACE, PEOPLE

Issue of publications from 1st International conference
for students at the Faculty of Social Sciences
of the University of Latvia,
in Riga, March 15-17, 2012

NACIONĀLĀ IDENTITĀTE: LAIKS, VIETA, CILVĒKI

1. starptautiskās studentu konferences rakstu krājums
Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultāte
Rīga, 2012. gada 15.–17. marts

NATIONAL IDENTITY: TIME, PLACE, PEOPLE

Issue of publications from 1st International conference for students at the Faculty of Social Sciences of the University of Latvia, in Riga, March 15-17, 2012

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**
ANNO 1919

UNIVERSITY OF LATVIA

VALSTS
PĒTĪJUMU PROGRAMMA
NACIONĀLĀ
IDENTITĀTE

SPPI
Sociālo
un politisko
pētījumu
institūts

Editor Evija Zača

Editorial Board

Ilona Kunda
Jānis Daugavietis
Ilze Borodkina
Miķelis Grīviņš
Ilze Lāce

Layout Andra Liepiņa

Latvian language editing Ruta Puriņa

All the papers published in the present volume have been reviewed.
No part on the volume may be reproduced in any form without the written permission of the publisher.

© University of Latvia, 2012

ISBN 978-9984-45-669-0

CONTENTS

<i>Irina Postolache</i> TIME AND IDENTITIES. THE CASE OF ROMANIAN AND HUNGARIAN STUDENTS FROM „BABEȘ-BOLYAI” UNIVERSITY, ROMANIA	4
<i>Jie Wang</i> LOOKING THROUGH CONTEMPORARY XENOPHOBIC NATIONALISM – A PERSPECTIVE OF MASS COMMUNICATION AND INDIVIDUAL PERCEPTION	17
<i>Rosa Elizabeth García Ita</i> STATE OF EXCEPTION AND RESISTANCE: TWO INDIVISIBLE KEY ASPECTS TO UNDERSTAND THE POLITICAL SOCIALIZATION OF PALESTINIAN REFUGEES IN LEBANON	26
<i>Diana T. Kudaibergenova</i> POSTSOCIALIST CULTURE IN LATVIA AND KAZAKHSTAN: AN INTRODUCTION TO REASONS, CRITICISM, AND PERSPECTIVES	40
<i>Marina Lepekhova</i> NATIONAL IDENTITY CONSTRUCTION IN RUSSIAN AND AMERICAN PRESIDENTIAL SPEECHES FOLLOWING TRAGIC EVENTS	52
<i>Aigars Roga</i> VIZUĀLO UN VERBĀLO VĒSTĪJUMU MIJIEDARBĪBA LATVIEŠU UN KRIEVU PRESĒ 16. MARTA KONTEKSTĀ LAIKA POSMĀ NO 1991. LĪDZ 2011. GADAM	65
<i>Karina Oborune</i> THE IMPACT OF THE ERASMUS PROGRAMME ON FOSTERING EUROPEAN IDENTITY IN LATVIA	73
<i>Renārs Felcis</i> TERRITORIAL BELONGING AND PLACE OF RESIDENCE: SPATIAL IMPACT ON PARTICIPATION IN SOCIAL ACTIVITIES	82
<i>Jānis Bubnovs</i> BALTI NAVAS NOVADA IEDZĪVOTĀJU ATTIEKSME PRET RELIĢIJU: PAAUDŽU SALĪDZINĀJUMS	93
<i>Anna Ščepetova</i> BRADĀTĀJU SUBKULTŪRA RĪGĀ	103
<i>Antra Mīze</i> PĀRTIKAS PATĒRIŅŠ KĀ INDIVĪDA IDENTITĀTES MODELIS STARPTAUTISKĀS MOBILITĀTES KONTEKSTĀ	117
<i>Ivo Vancāns</i> HUMORS KĀ STRATIFIKĀCIJAS MEHĀNISMS VIDUSSKOLAS KLASĒ	125
<i>Mihails Zaščerinskis, Ludmila Aļeksejeva, Jeļena Zaščerinska</i> PLURILINGUISM IN TEACHERS’ PROFESSIONALIZATION: VIEWS OF NEWLY QUALIFIED PEDAGOGUES OF SOCIAL WORK	131
<i>Ilona Sidoroviča</i> JAUNIEŠU AR VIEGLIEM GARĪGĀS ATTĪSTĪBAS TRAUČĒJUMIEM NODARBINĀTĪBA ATVĒRTĀ DARBA TIRGŪ PĒC SPECIĀLĀS IZGLĪTĪBAS APGUVES	141

TIME AND IDENTITIES. THE CASE OF ROMANIAN AND HUNGARIAN STUDENTS FROM „BABEȘ-BOLYAI“ UNIVERSITY, ROMANIA

Irina Postolache

„Babeș-Bolyai“ University co-direction Bordeaux 2 University

ABSTRACT

The aim of this paper is to analyze the way Time influences the construction of Romanian and Hungarian students' identities, using an anthropological perspective. In this sense, I suggest to clarify what Time and Identity mean, how Transylvania's Time contributes to the construction of Identities and more precisely, how university's Time influences the way students identify themselves nowadays. Concerning the university, I will take into consideration its past, but I will insist more on the present days, especially on its new policy of multiculturalism. Here I will also mention students' opinions about multiculturalism and I will try to find the way multiculturalism influence their identities and how they are contributing themselves towards this policy.

Keywords: Time, History, Memory, Identities, Multiculturalism

INTRODUCTION

„Babeș-Bolyai“ is a university from Cluj-Napoca, the symbolic capital of Transylvania, who played different roles in the construction of the Transylvanian culture, but also in the construction of Romanian and Hungarian nationalism. Since the 19th century, it has been used as a nationalistic tool by both sides, one against the other. This paper analysis the way Time influenced and still influences the identities of Romanian and Hungarian students. In this sense, I will look at present and past Time, seen as a product of another two concepts, history and memory and I will try to define what „identity“ means. I will also trace down a short history of the use of the two terms, while taking into consideration different approaches (anthropological, sociological and historical). Then, I will apply the definitions chosen to the case study of Transylvania. This case study has been done by using formal and informal interviews with students, participant observation and ethno-biographies collected within the period 2008-2012. I will then focus on the influence of Time in the construction of Identity and more particularly, on the Hungarian and the Romanian students' identities, using Transylvania's Time and „Babeș-Bolyai“ University's Time.

TIME: BETWEEN HISTORY AND MEMORY

The sociologist Roger Sue started his study about „time and social order“ by stressing the importance of time in society, as a way to identify the culture, to comprehend it and to distinguish it from another. From a sociological approach,

differences between two cultures or two societies can be seen by relating time to the diversity of social activities which produce it (Sue, 1994, pp. 21-22). He divides the notion of Time into two: Time-History and Time-Object. Time-History or macro-sociological time is the representation of Time as frame of realization of the History. Traditionally, in this case, the historian would be turn to the past, and the sociologist would try to identify the mechanisms to interpret this History and to project it in the future. My research uses both perspectives. Time-Object or micro-sociological time is the time that results from the study of social phenomenon (Sue, 1994, pp. 25-26).

Time can be also analyzed from a historical point of view relating it with space, for better grasping the deep originality of the first in comparison with the second, or speak about mechanical time by opposing it to natural time (Chesneau, 1996). Furthermore, we can speak about social temporalities as the sociologist Daniel Mercure does, who rejects the use of the term Time. Social temporalities, as micro-sociological time, are explained as the reality lived by groups or as a multiplicity of the temporal behaviors and the presentations of time linked to the diversity of social situations and modes of activities in time (Mercure, 1996).

In the case of „Babeş-Bolyai” University, the most appropriated approach seems to be that of Roger Sue. Therefore I will analyze Time as history, focusing on the past of Transylvania. However I will also analyze the mechanisms of constructing this past used in the present, and its purposes for the future. In this sense I will insist on the phenomenon of memorization, on different types of memory and on forgetting. Since Time is analyzed as History, but also as Memory and since the last concept supposes a proliferation of definitions in social sciences, the next step should be to explain what memory is.

Memory-definitions

Since the end of the '70s memory took a growing importance in several disciplines. Polysemous and plural, this notion hires the mechanisms of reminding and recovery of memories, of rereading collective social presentations, which are closely linked to the question of the present identity (Baussant, 2007, p. 389). I am going to focus on the analysing of memories (collective memory, autobiographical memory, personal memory) but also on forgetting. Firstly I will start by looking into the concept of „sacralisation of memory” which was brought on by the sociologist Barbara A. Misztal. She explains this phenomenon by the expansion of passion for memory in our amnesic societies and by the emergence of a new wave of spirituality in our societies. According to her the past is more and more used as a screen. Moreover, the decline of authoritative memories gives rise to a connection between soul and memory (Misztal, 2004, pp. 67-74). This connection could be used to explain the construction of identities in our case, but the decline of authoritative memories is still low.

During my research, I have noticed that a part of the Hungarian students (I've called them Hungarian, as officially they are *ethnically* called Hungarians) have more of the tendency to „sacralise” memory than Romanians and that their families play an important role. For instance, the way memory is transmitted in some Székelys families contributes to the construction of an identity which is neither Hungarian, neither Romanian. Székelys are an ethnic group who speak Hungarian, but whose origin is still disputed. They were brought by Hungarians in the east

of Transylvania to protect its frontiers in the 11th century. They live in three departments of Transylvania, where they represent a majority. In some cases, the Székelys consider their identity as being more „pure” than the Hungarian one (as they weren't assimilated by Romanians). The paradox is that even though they don't consider themselves Hungarians they feel proud of speaking the „pure” Hungarian language and keeping the customs and religion which are often Hungarian. So, though they feel Székelys, they are proud of being more Hungarians than the „true” Hungarians. This attitude creates sometimes adverse feelings against Romanians and sometimes even against Hungarians. In this case, the „sacred” memories transmitted contribute to the construction of identities by opposing them and to the divergence of memories.

The sociologist Maurice Halbwachs insists on another aspect of memories: the social frame and the context of the events that we remember are of major importance. If when we would remember, we would relive the past events, it would be necessary that we transport ourselves in the period they took place. This way we would understand that the same reasons which determined the succession of those instants in the past, the appearance of one to the suite of another one, explain the reappearance, in the same order, of the same states (Halbwachs, 1994, pp. 27-33). Already, through the social frame concept, M. Halbwachs goes up to what he is going to call collective memory. All the individual memories participate to collective memory and both have in common the same social frames. Social frames of memory are therefore the instruments which collective and individual memory uses to redraw a picture of the past which agrees with every period and the predominant thoughts of its society (Jaisson, 1991, pp. 16-167).

Collective memory leans on the multitude of individual memories. It draws its force and its length from the fact that it has a group of people which support it, but there are however individuals who remember, as members of the group. Although it is common collective memory does not manifest itself with the same intensity from individual to individual. Every individual's memory is a point of view on collective memory, and this point of view changes according to the place he occupies there, and this place changes according to the relations which he maintains with other circles (Halbwachs, 1997, p. 94).

The anthropologist Maurice Bloch brings another concept: autobiographical memory, which represents the memory that a subject has regarding his own experience in life. This kind of memory is not very different from the knowledge he has of more distant historical events, which he didn't lived himself. Autobiographical memory relates strictly to the memory of events which the subject lived (Maurice Bloch, 1995, p. 61). The life of a child dives more than we believe in social circles by which it gets into contact with a more or less distant past and this is where its personal memories appear. It is the lived past, much more than the past learn by written history, on which he will later be able to lean its memory on (Halbwachs, 1997, p. 118). Autobiographical memory is part of collective memory and collective memory is also part of autobiographical memory. Joel Candau (2005) is going to insert the past lived in generational memory; the one who, it seems that affects the most the daily interethnic relations between the Hungarian and Romanian students. All these types of memory are integrated in both Time-Object and in Time-History.

History-Memory-Forgetting

The anthropologist Joel Candau outlines the interdependence between history and memory, while he underlines the differences: both are representations of the past, history confers events insurance of objectivity, while memory claims only its plausible characteristic. The history is concerned to set order into events, while the memory includes the feelings, emotions and passions of these events (Candau, 2005, p. 58). Maurice Bloch also considers that memory and history are interdependent: he shows that the born memory of stories may take the form of autobiographical memories and vice versa. In the same time, the narrative is not stored in memory as a narrative, but as a re-representation of sequences events, similar to sequences that happen to us in real life (Bloch, 1995, pp. 71-73). As Halbwachs, Maurice Bloch says that since the remembering process involves communication with others and since the individual memory is constantly subject to changes and reformulations during this exchange and communication process, the memory loses its isolated and individual character. In this manner, the memories of times, long before the subject's life, may share many characteristics of autobiographical memory (Bloch, 1995, p. 63). Another important characteristic of memory, which is not found in history, is intersubjectivity that is based on the process of transmission (Kevin Yelvington 2002).

Still, from a historical point of view, there is a clear opposition between the two, as Pierre Nora highlighted. Memory is alive, carried out by living groups of individuals and constantly changing. It is rooted in the concrete, in gesture, in the details. History, on the contrary, focuses only on the temporal continuity, on the developments and the relations between things; it belongs to all and to nobody, it is universal. History is an anti-memory and memory is anti-history (Candau, 2005, p. 59).

If we talk about memory, we definitely have to take into account also another concept: forgetting. Forgetting is considered necessary for the individual and for the society. Even though opposed most of the time to memory, we don't have to neglect the relationship that exists between the two: «You should know to forget in order to get to taste the flavor of the present, of the moment and of the waiting and even memory itself needs forgetting: you must forget the recent past to find the ancient past” (Augé, 2001, p. 7). Concerning the history of Transylvania, in the present there are still doubts linked to the moment-origin (the ancient past) and to the question of who has been the first one, Romanians or Hungarians. The recent past (e.g. the Treaty of Trianon, the nationalist politics of communism) which is still very „present” inhibits a more objective analysis of the distant past. History and memory are confusing and forgetting seems to be still manipulated for different purposes.

Identities-definitions

Identity, a term used in several domains, risks losing its sense because of its often use. The term „identity” has a long history that begins with the Ancient Greeks, passes through occidental philosophy and continues up to analytical contemporary philosophy (Brubaker, 2001, p. 67). In social sciences, the term is widely used from the 1960, in the United States. The notion of identification was taken from the psychoanalytical field and was associated on one side with ethnicity and on the

other side with a sociological theory of roles and with the theory of the reference group. The word was quickly spread to several areas: journalistic, academic, in the language of social and political practice or in that of social and political analysis (Brubaker, 2001, p. 67). Already, in the 1970's, we are discussing about an „identity” crisis, which involves inflation of the use of term and therefore a devaluation of its meaning. From the '80s, many fields of study such as gender studies, sexuality studies, race, religion, ethnicity, nationalism, immigration, the new social movements, culture and identity politics, even those which, originally, their work had nothing to do with this objects felt obliged to treat the issue of identity (Brubaker, 2001, p. 68).

Identities are formed through the mark of difference, symbolic systems of representation and different forms of social exclusion. Identity is not opposed, but it depends on difference. In social relations, these forms of social and symbolic differences are established by the operation called classification systems. By these systems help dividing the population in Self and Other (Woodward, 1999 (1997) p. 29). The social order is maintained by the self-other division and by the construction of various categories in the social structure organized by symbolical and cultural systems (Woodward, 1999 (1997), p. 33)

When treating the subject of identity, Charles Taylor reached the point of the needing of the Other, and he adds a new concept: „the recognition”. He links the identity to the need for recognition by the importance that we confer to the identity of the Other. Our identity is shaped by its recognition or absence, or sometimes by the non-recognition. Thus, a person or group can experience a real distortion of identity if the people and society that surround them mirror a despicable image. The link between identity and recognition passes through a dialogical nature: we always define our relation to Significant Other (Taylor, 1994, 75-107). During the history, of Transylvania, the Other has sometimes been Hungarian, other times Romanian. This could explain why in some cases we can see that Hungarian identities are opposing to Romanian ones and vice versa and why there are students in these two groups who consider their culture very different from the Other one, though they have lived together for more than ten centuries.

TRANSYLVANIA'S TIME

Histories and memories in Transylvania

In Transylvania's case, it can be seen that „memory is the present of the past”, which means that it retakes what is discussed, selected, reworked by actors from the present in function of their projects (Martin, 2010, p. 54). So what shall we remember, and what shall we forget? Transylvania has two different histories, one Romanian and the other one Hungarian, which participate to the construction of two different subjects. Moreover, history and memory seems to be the same for many students, especially for those who don't study at the Faculty of History and Philosophy. The context of communism encouraged this confusion: the Romanian nationalist history developed during that period, based mainly on the negative feelings of memory was directed against the Hungarians. In order to illustrate the existence of the two histories of Transylvania I've chosen two Romanian historians, one from the communist period and the other from the post-communist period. Ioan Aurel Pop, contemporary Romanian historian agrees that there is an exaggeration

in Romanian historiography before 1989, but also in the Hungarian one (Pop, 1996, p. 5). David Prodan (2002) presents the basic historical thesis that separates the history of Romanians of that of Hungarians, by attacking the Hungarian thesis in an ironic way. However, it is considered one of Transylvania's most important historian and his thesis are perpetuated even today.

The first event that is still debated by the two people involved, though still not completely elucidated by historians is the period between from the 9th to 12th century. For this period two different and oppose theories (Romanian and Hungarian) are being used for political and nationalists purposes. However these theories are also incorporated into the collective memory of people. The Romanian historiography sustains the theory of continuity (the Romanians arrived first in Transylvania and stayed there) in order to legitimize the claims of Romanian nationalism in Transylvania. The Hungarian theory says that Romanians migrated gradually from the south of the Danube in the plateau of Transylvania where they were colonized by the Hungarians from the tenth to the thirteenth century (Thual, 1995, p. 24). As Joel Candau said, the origin-moment is always an issue for memory and identity: „Among the primordial attachments that form the basis of ethnicity, there is always a reference to a common origin” (Candau, 1998, p. 89). For most of the Hungarian and Romanian students with whom I discussed, this subject is still vague and they can not wholly accept neither of the two theories. What I did noticed is that Hungarians are usually more interested than Romanians regarding history many of them having more information. Usually, Romanians learn their own theory without taking into account the opposed one, while Hungarians who study in their own language are obliged to learn the history of Romania, but also the history of Hungary. This way, they can see the both sides of the question. Finally, there are also Hungarian students who say that they don't care who the first one was, the importance being to live peacefully in Transylvania.

During the discussions with Romanian students about the history of Transylvania, there are always some events that are recalled and some which are forgotten. For instance, there is the period 1867-1918, when Transylvania was incorporated into the Austro-Hungarian Empire. This is a difficult period especially for Romanians, but also for other nationalities in that territory, because of the assiduous politics of «Magyarization». On the other side, there are some Hungarian students who see this period as a glorious one. Next a traumatic event for the Hungarian part follows: the Treaty of Trianon, by which Transylvania was ceded to Romania. Following this treaty, 33% of the Hungarian population has passed beyond Hungarian borders. This is the event recalled by all Hungarian students and mostly forgotten by the Romanian ones. That's why the way they see it today is different. There are Hungarians who see it as something sad („as Hungarian, I can say that it is a sad issue for us ... we have become a minority ... we are Hungarians, but we do not belong to Hungary or Romania ... so that's a little sad ... ” J). And there are Hungarians more neutral or impartial („there are different hints and both sides matter. Romanians see it as a victory, isn't? ... Well, I've learned both sides of the history. It's normal like this.” Agnes). If for most Hungarians this event was shocking, for Romanians, on the contrary, it was considered natural, as something that was always desired and was accomplished at that date. So, few Romanians remind or talk

about this event, but they insist on the first Great Union from 1600, an event also emphasized in historian books.

And then another event that must be clarified is the Horthy-period. This period (1940–1944, when Transylvania passed under a difficult Hungarian domination) is accentuated by Romanians, because of Romanian victims of that period and is passed almost into oblivion by Hungarians. Few Hungarian students consider that Horthy-period is exaggerated in the Romanian history and that Horthy was a great governor for those times. Moreover, there were victims on both sides, since there was a war.

The generational memory is „a memory both horizontal and vertical which has two forms, one ancient, the other one modern” (Candau, 1998, p. 89). It is genealogical and is rather the awareness of belonging and of being the heir of earlier generations. The modern form is «personal», because relations between contemporaries, predecessors and successors are no longer anonymous. This memory is intragenerational and is not intended to be transmitted. In this sense, the generation is characterized by discontinuity and genealogy through continuity. Still, we must admit that the ancient memory influences modern memory, and a total separation between the two is not possible. With regard to Transylvania, generational memory can be divided into the communist and the post-communist one. However for the students with whom I had spoken the post-communist one is more comprehensible.

In Cluj-Napoca (the Romanian name) or Kolozsvár (the Hungarian name), the town where is located „Babeş-Bolyai” University, we speak of the „Funar Phenomenon” (Magyari, 2002, p. 144). This is the period of government of the mayor Gheorghe Funar, which is marked by a strong anti-Hungarian feeling, when there were developed public projects designed to hide the Hungarian cultural heritage and even to offend them by public inscriptions and by the haunting presence of Romanian symbols. In the existing circumstances favorable to the development of a discriminatory mentality, that is to say of an old negative generational memory, it was not difficult to create an intentional mentality of almost complete ignorance of the Hungarian element in Cluj. Most Hungarian students I talked to did not live this period in Cluj and they say it did not affect their relationships with Romanian colleague. In academia, this mayor is appreciated neither by Romanians, nor by Hungarians. It is rather treated ironically by both sides.

Transylvania's Identities

In Transylvania, Time gave birth to two different identities: the Hungarian and the Romanian one. But the question is not that simple and the deeper we get into it, the closer we get to the modern approach of identity. If in pre-modernity the subject is isolated, alienated and exiled, in late modernity, the subject, not only supports alienation, but also a dislocation. The term „dislocation” belongs to E. Laclau, a post-marxiste theoretician (Hall, 1992, pp. 278-279) and is also used by Kathryn Woodward in «Concepts of Identity and Difference». She describes the major change that occurred in modern society by saying that it no longer has a main center creator of identity, but rather a plurality of centers. If E. Laclau sees a positive side to this change, because society offers so many different places where identity can be born and where new topics may be formed, K. Woodward observes also the negative side: the complexity of modern life forces us to assume different identities, but these various identities may come into conflict (Woodward, 1999, p. 18).

Here we can also add the fragmentation of memory, which could contribute to the phenomenon of dislocation of identities and which could be an issue for the Hungarian, Székelys and Romanian students. The fragmented memory is an individualized and full of information memory. It is a memory that tends to simplify and turn into stereotype and which expresses a fragmented society. This society is sensitive to simplified forms of representation of the past made of empty slogans and myths (Ryan, 2004, p. 33).

Another essential point that has to be underlined is the fact that the dislocation means also that there is no single „identity”, but there are several „identities”. The change occurs with the apparition of social sciences in Darwin’s biology: the sociological subject is no longer autonomous, but is formed in relation to the Significant Other, who is mediating the values, the meanings, symbols, and the culture in which they live. The subject is part of the structure and loses its stable and unified identity, becoming fragmented, composed of multiple and sometimes conflicting identities (Hall, 1992). This is why I will choose to insist only on national identities, as Time contributes mostly to their construction.

Stuart Hall examines the national identity taking into account the «fragmented subject”. He says that the representation strategies used to build a common understanding of national belonging and identity are the narration of the nation, the emphasized origin, continuity and tradition, the invention of tradition, the founding myth, the idea of original people and pure «folk”. It also stresses the role of cultural power and discourse in constructing national identity. The Romanian identities are in some cases accentuating the nationalism, if we take the example of those students who belong to or are sympathizers of the „Noua Dreapta” right extremist organization („the New Right”) or if we are speaking of those who are searching for a national way to identify themselves (the „puricist nationalism” as one of the subjects called it, inspiring himself from a popular author, Dan Puric, who wrote „Cine suntem”/ „Who we are”). The author insists on the anticommunism topic, using an orthodox approach and some historical events which imply the national Romanian figures and is looking for the „pure” Romanian nation (D. Puric, 2008). There are also other Romanian students which criticize the same author for being legionary and xenophobe. However most of Romanians students identify themselves simply as Romanians.

On the other side, there are the Hungarian students whom national identity is difficult to define. Many of them have chosen to identify regionally, from Cluj or from Transylvania. The Székelys most of the time are identified generally as Hungarians, but as I notice most of the Hungarians consider them Székelys (and not Hungarians) and most of the Székelys don’t consider themselves as Hungarians. Still, there are some Székelys and very few Hungarians who said they don’t see any difference between the two. All these confusions can implicate different issues. One of these issues is the frustration of the not belonging to any country. For instance there are Székelys who feel they don’t belong to Romania, and they don’t belong neither to Hungary. Then, the fact that most of the Romanians don’t make the differences between Székelys and Hungarians can implicate political issues: there are the Székelys who demand the autonomy of Tinutul Secuiesc and not the Hungarians. The sentiment of exclusion (more Hungarians students said they are not received in Székelys groups because they speak Hungarian with a „Romanian accent”, or because they are „mixed” with Romanians), the sentiment of detaining the

„pure” identity (Székelys are speaking the Hungarian language and most of them are keeping the old customs, the religion etc.). In this case is difficult to speak of only one national identity or even to clarify a national identity. Therefore, if Romanians and Hungarian students can find an answer identifying themselves as Romanians or Hungarians, or simply as Transylvanians or Clujeni, Székelys often identify themselves according to the context, especially the political context.

BABEȘ-BOLYAI'S TIME

Short history of „Babeș-Bolyai” University

The University of Cluj is not a simple institution of science and culture and since its establishment it acquired the role to stimulate the national life. Today, despite the fact that it declares itself a multicultural university, some of its students are nationalist or belong to nationalist organizations. Concerning the history of the University „Babeș-Bolyai”, I will divide it in three different parts. The first part consists of an initial period of establishment of the University of Cluj. Here I will insist mainly on the contribution of Romanian Professor Grigore Silasi, on the actions of Romanian society „Iulia” and on the reactions of the Hungarian authorities. I will also look at the interwar period. The second period is the communist one and the third is the post-communist, where I insist on the multiculturalism policy.

Firstly, I will briefly summarize the history of the University of Cluj since the nineteenth century. It was founded by the Austro-Hungarian Compromise in 1872, as a Hungarian university. In 1897 it was called «Ferenc József” and functioned like this until 1919. Later, with the creation of Greater Romania the Hungarian University of Cluj had «emigrated” in Szeged (Hungary) and functioned as the heir of the University «Ferenc József”. In 1927 «Dacia Superior” University was born at Cluj and was called later «King Ferdinand I of Cluj”. In 1940, after the return of Northern Transylvania to Hungary, Hungarian University returned to Cluj and the Romanian one was «exiled” to Sibiu and to Timisoara. In 1944, when Soviet troops entered in the city, Hungarian university „remained in place” and began negotiations more or less conflicting, regarding the returning to the Romanian University of Cluj and the fate of Hungarian University there. After restoring the Romanian administration in place in April 1945, it was decided that state universities which taught in Hungarian should be established. Following this the process of dividing buildings and other infrastructure properties has been started. In 1959, the two universities had merged as the University «Babeș-Bolyai” and the new institution was called so until 1984, when, at least in official documents, it was called «University of Cluj-Napoca”. After 1990, it returned to using the name of «Babeș-Bolyai” and it has remained like this until present (Magyari-Vincze, 1997, pp. 232-233).

In the mid nineteenth century, the idea of university received more particular outlines in the Romanian cultural space, including the analysis of European university models of that time and the goals of the progress of Romanian nation. Since the first year of existence of the new university (1872), at the initiative of the teacher in Romanian Language and Literature, Grigore Silasi, Romanian students founded the association „Iulia”. The majority of the members were students, but also much of the intelligentsia of Cluj. Its vocation was scientific, but also national, by „awakening” or creating the national spirit in the hearts of its members (Sigmirean, 1999,

pp. 240-241). But Grigore Silasi's activity ends quickly after an extensive campaign of denigration by the Hungarian press. Few years later, the Hungarian minister abolishes „Iulia” society. The young generation of the '20s and the '30s lived their childhood and adolescence during the Ist World War and was educated in the spirit of the national ideal. The accomplishment of the Romanian unity also gave birth to the nationalization of the University of Cluj. The Professor Vasile Parvan developed one of the fundamental studies on the possible reorganization of the University of Cluj (Someșan, 2004, pp.102-103). He advocated the nationalization of the University of Cluj considering that the old formula of the University of Cluj could not be admitted because it would not be just an «unforgivable error”, but a «total weakness” of the Romanian authorities. He claimed that the University of Cluj had to cease to be «an artificial city of *maghiarism*” and that it is meant to be a science institute for its people (Someșan, 2004, p. 155).

Since 1959, we can start talking about „Babeș-Bolyai” university. But this time the situation is rather reversed. I during the interwar period, pressure was applied especially bottom up, from a student body that had a very vivid awareness of its political mission, in the years after World War II, political pressure acted from the top down (Someșan, 2004, p. 12). The university passed through a strong Romanian nationalization decided by the communist regime.

During the post-communist period, a series of events occurred and showed that the university continues to be sometimes a nationalist tool for both parts. Also, there are students involved in various nationalist «organizations” despite the totally different context and despite the fact that «Babeș-Bolyai” declares itself a multicultural university. Then, why was the multiculturalism approach chosen and how can it reconcile the two (Hungarian and Romanian) which were nationalist for more than a century? A university from Eastern Europe and from an ex-communist country wishes to adopt a policy born in the United States, in a quite different context. What I will focus on is the way multiculturalism manifests itself in the university and especially how it is perceived by its most important subjects: the students.

Students' opinions about „Babeș-Bolyai”'s multiculturalism

There are different opinions according to their understanding of the politics of multiculturalism, their belonging to a certain ethnic group and their origins. I have to mention that I am Romanian, I don't speak Hungarian, and some of my subjects are also my colleagues. All this could have influenced their answers to my questions. The subject of discussion we found more difficult to approach was the Hungarian-Romanian relations in the university. On the contrary, other topics that did not involved directly or very obviously the relations of fellowship Romanian-Hungarian, as for example, their views on multiculturalism, were answered more directly and openly.

For instance, when asking Hungarians „how are their relations with their Romanian fellows?” they answered very short, without further comments: „it's OK”, or „oh, yes...it's going very well”. Or to questions like „how do you see the Hungarian-Romanian relations?” there are answers like „but, you know, I think they should make peace, leave the past, all that...” avoiding telling other commentaries. But speaking about multiculturalism, the opinions are much more diverse. I shall start with Romanians, as most of them have almost the same opinion: „Babeș-Bolyai”

is a multicultural university, especially because it offers the possibility to learn in different languages, but also because there are different ethnic groups which are studying there. Some Hungarians also agreed that it is a multicultural university.

These students consider it multicultural because there are multiple specializations in different languages, especially Hungarian specializations. Some of them have lived in Cluj for a long time, they have studied in Romanian, and they have also chosen the Romanian specialization at the university. They spend most of their time with Romanians and they don't feel at all discriminated. They only speak Hungarian within their family and they say they feel better with Romanians. This is why I called them „assimilated”. Then there are other Hungarian students with whom I discussed and who considered «Babeş-Bolyai» multicultural only from some perspectives, especially because it offers them the opportunity to study in Hungarian or in some cases, a foreign language they choose. But for them, multiculturalism has a broader meaning: it is an identity policy which must also contain a „multicultural spirit”. They say that this multicultural spirit is missing because of students (majority and minority) and also because of the teachers of different ethnic groups, because they do not do projects together, they do not participate in events that encourage students of any ethnicity to participate together and to collaborate, to really feel they are studying in a multicultural university.

Students from the Hungarian specializations, most of them Szekelys, consider that the Hungarians have not enough rights and minorities are not treated properly, compared to minorities in Great Britain, Belgium or those of Slovakia with which they came into contact. For example, they demand the right to speak their own language in the administrative, educational, political, etc., as they considered fake the last census from Cluj (2002). In addition, they think it is a great pity that there are no lines of study in Hungarian in all faculties and specializations. Moreover, a student from the Hungarian specialization says that «Babeş-Bolyai» is not a multicultural university because it did not have a multicultural environment where it could grow – Attila – (Cluj was under the administration of Funar for 12 years). For him, neither the organization nor administration of the university, neither «the multicultural spirit», contribute to the construction of a multicultural university. A history student from the Hungarian lineage said even to be happier to study in her mother tongue and not be forced to have contact with people of different ethnicities. Here, it is clear that specializations of different languages can also mean sharp break lines, since there are no Romanian students attending Hungarian lines. Thus, ethnic boundaries can reproduce constantly.

We observe that the Hungarian specialization is sometimes a refuge for the Hungarians. They are content to interact only with their Hungarian comrades. Intercultural dialogue can disappear even if we think that if we create Hungarian specializations within the university we don't create a separation between students of different ethnicities. That's how the multicultural spirit disappears, sometimes by the introduction of a multicultural administration. Thus, in some cases, the recognition of differences may contribute to the maintenance of ethnic boundaries, rather than their permeability. But at the same time, it is likely that ethnic barriers can be overcome by keeping the differentiations by a very well managed multicultural policy (for example, by a symbolic solution to conflicts through cultural programs involving Hungarians and Romanians, by building a new image of the Hungarians for the Romanians and vice versa).

Here is another view that is relatively close to all that have answered this question: «From our perspective,» BB «is not a multicultural university (...) our, that is to say mine and that of many people ... especially after the incident panels, and not only. And the situation with teachers who were dismissed from our faculty, those of the faculty of Physics ... so ... multiculturalism means several languages... that is to say a peaceful survival with minorities, and anyway, in Brussels, the University «Babeş-Bolyai» is known as multicultural, which is not true»(Robi). It is always the language issue that affects the most and which is attributed to multiculturalism. For them, the Hungarian language is more than just language, is a factor of «peaceful survival», is a Hungarian sign, insignificant to others, but very important to them, is more respect for Hungarian teachers. The multicultural spirit can be achieved by the construction of Hungarian specializations, and necessarily a change in attitude and mentality among Romanians, teachers and students. Otherwise, the university would only reproduce the same ethnic boundaries. The student mentioned above, though there was no other Hungarian person around him, was responding on behalf of those he knows: the «our» he uses demonstrates his affinity to a Hungarian group and how they think in unison, their solidarity. But at the same time, it is built as opposed to other Romanians.

CONCLUSION

Time, seen as History and Memory, contributes to the construction of Identities, and especially in our case, to the construction of national identities. What is obvious is that Transylvania's Time brings a major contribution for our two subjects (Romanian and Hungarian), or more correctly said, for our 3 subjects (Romanian, Hungarian and Szekely). In this case, history sustains the argument used by some Szekely, who make the difference between them and Hungarians, that they are a different ethnic group, who only speaks Hungarian. If we take into consideration „Babeş-Bolyai”s Time, we can see that its contribution to national identities is not that important as Transylvania's Time. The fact that the university was used as a nationalist tool influences few students (Hungarian) in the sense that they want a separation in two universities: Romanian and Hungarian. Today's multiculturalism can have more consequences for them: it is sometimes used as a line of separation as different specializations are not obliged to communicate, or it offers them more freedom to choose between the specializations they want and sometimes can contribute to the construction of a multicultural dialogue. Though, what is more important than the policy of the university is the autobiographical memory of the students. According to their origin, education or line of specialization, they will contribute to the construction of the multiculturalism of the university. On the other side, the university also has to give them the context for developing this policy and this „spirit”.

REFERENCES

- Augé, M., 2001. *Les formes de l'oubli*, Paris: Editions Payons et Rivages.
- Baussant, M., (2007/3 Juillet), „Penser les mémoires”, *Ethnologie française, Mémoires plurielles, Mémoires en conflit*, Presses Universitaires de France, pp. 389-394.
- Bloch, M., 1995. „La mémoire autobiographique et la mémoire historique du passé éloigné”, *Enquête*, 2, pp. 59-76.

- Rogers, B., Frédéric, J., Au-delà de L' „identité”, *Actes de la recherche en sciences sociales*, Vol. 139, September 2001, pp. 66-85.
- Candau, J., 2005. *Anthropologie de la mémoire*. Paris: Armand Colin.
- Candau, J., 1998. *Mémoire et identité*, Paris: Presses Universitaires de France.
- Chesneaux, J., 1996. *Habiter le temps, Passé, présent, futur: esquisse d'un dialogue politique*, Paris: Bayard Editions.
- Halbwachs, M., 1997. *La mémoire collective*, Paris: Albin Michel.
- Halbwachs, M., 1994. *Les cadres sociaux de la mémoire*, Paris: Albin Michel.
- Hall, S., 1992. „The Question of Cultural Identity”, in S. Hall – D. Held – T. McGrew (eds.): *Modernity and its Futures*, Cambridge: Polity Press, pp. 273-327
- Jaisson, M., 1991/1-no 1, *Temps et Espace chez Maurice Halbwachs (1923-1945)*, ed. Sc. Humaines, Revue d'Histoire des Sciences Humaines, pp. 163-178.
- Magyari-Vincze Eniko, *Antropologia politicii identitare naționaliste*, ed. Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca, 1997.
- Magyari, N., 2002. „Coordonate ale relațiilor interetnice din Transilvania. Clujul multietnic”, in Poledna R., Ruegg F., Rus, F. (eds.), *Interculturalitate: cercetări și perspective românești*, Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, pp. 138-152.
- Martin, D.-C. „Ecart d'identité, Comment dire l'Autre en politique?”, in D.-C. Martin, ed. 2010, *L'identité en jeux. Pouvoirs, identifications, mobilisations*, Paris : Karthala, pp. 13-134.
- Mercure, D., 1996. *Les Temporalités sociales*, Paris: L'Harmattan
- Misztal, B., 2004. *The Sacralization of Memory*, [<http://club.fom.ru/books/misztal.pdf>], 2 February 2010.
- Pop, I. A., 1996. *Români și maghiarii din Transilvania (secolele IX-XIV). Geneza statului medieval în Transilvania*. Cluj-Napoca: Centrul de Studii Transilvane.
- Prodan, D., 2002. *Transilvania și iar Transilvania*. București: Enciclopedica.
- Ryan, L., April 2011, vo 4, no 2., „Memory, power and resistance: the anatomy of a tripartite relationship”, in *Memory Studies*, pp. 154-169.
- Sigmirean, C., 1999, *Formarea intelectualității românești din Transilvania (1867-1918). Studenții români la institutele de învățământ superior din Transilvania, Ungaria și Slovacia*, Cluj-Napoca: Ed. Universității „Babeș-Bolyai”.
- Someșan, M., 2004, *Universitate și politică în deceniile 4-6 ale secolului al XX-lea. Episoade și documente*, București :Editura Universității din București.
- Sue, R., 1994, *Temps et ordre social. Sociologie des temps sociaux*, Paris: Presses universitaires de France
- Charles Taylor: „The Politics of Recognition”, in D.T. Goldberg (ed.): *Multiculturalism: a Critical Reader*, 1994, 75-107
- Thual, F., 1995, *Les Conflits identitaires*, Paris: Edition Marketing.
- Yelvington, K. A., 2002. *History, Memory and Identity. A programmatic prolegomenon. Critique of anthropology*, 22 (3) Available at [<http://online.sagepub.com/>] [Accessed 15 November 2009].
- Woodward, Kathryn, 1999 (1997), „Concepts of Identity and Difference”, in *Identity and Difference*, The Open University and Sage, 7-63.

LOOKING THROUGH CONTEMPORARY XENOPHOBIC NATIONALISM – A PERSPECTIVE OF MASS COMMUNICATION AND INDIVIDUAL PERCEPTION

Jie Wang

State University of New York at Albany

ABSTRACT

This paper seeks to understand the relationship between contemporary xenophobic nationalism and mass media by incorporating nationalism theories with mass communication theories. The paper uses interviews to explore the potential causal connection between the individual's xenophobic attitude and one's media experience.

INTRODUCTION

This paper seeks to understand the relationship between contemporary xenophobic nationalism and mass media by incorporating nationalism theories with mass communication theories. Decades after the last wave of nation-state formation in Asia and Africa, nationalism still persists in many countries, sometimes erupting into ethnic violence and other kinds of social disturbances. For understanding this phenomenon, this paper will first investigate the individual's attitude and perception on „out-groups“ and then the relationship between media contents and the development of this attitude and perception.

Xenophobic nationalism, here, is defined as a societal expression of resentments or hatred against an out-group, i.e., a domestic minority group, a foreigner group or a foreign country, or the symbolic objects that are perceived to represent them. In the post-unification Germany, China, Indonesia, Russia, South Africa and many other countries, ethnic minority, foreigners, immigrants have gradually become the targets of a new generation of nationalists. These events resulted in a series of domestic disturbances within these states and political tensions between states.

From a theoretical perspective, understanding contemporary xenophobic nationalism is an important attempt to connect a set of inter-related theories on state-society relation – nationalism theories, ethnic relation theories and mass communication theories. Furthermore, studying nationalism in a contemporary context, especially after 1990s, will contribute to an explanatory account of xenophobic nationalism in the established nation-states.

The reason to focus on mass communication system is closely related to my definition of xenophobic nationalism as attitudes and perceptions of an individual. With the rapid development of communication technologies, mass media has become the major information channel for ordinary people to develop their attitudes and perceptions on other groups and countries with which they don't have direct experience. Media interposes between us – receivers and the world of experience that lies outside our direct perceptions and contacts (McQuail, 1983: 52). Because

xenophobic nationalism is normally defined as an individual's attitude and perception, a theory on contemporary xenophobic nationalism requires an inquiry on the impact of mass media that shapes the perception and attitude of ordinary people.

As indicated by the adjective – „contemporary”, contemporary xenophobic nationalism distinguishes itself from other types of nationalism in two aspects. First, „contemporary” means xenophobic nationalism emerges in a socio-economic context that is largely different from the period of industrialization when conventional nationalism prevailed in Europe and the period of anti-colonial nationalism in the Third World in 1960s-1970s. Second, xenophobic nationalism sees the presence of out-groups as a threat to the security of their established nation-states. Therefore, the threat perception and a sense of insecurity are main themes of contemporary xenophobic nationalism.

THEORETICAL FRAMEWORK: CONTEMPORARY XENOPHOBIC NATIONALISM

„Xenophobic nationalism” has two major conceptual components: xenophobia and nationalism. „Xenophobia” is often understood as ‘a group process, where majority ethnic groups feel threatened, act and fight against members of other ethnic groups, both longer resident minorities or recently arrived newcomers, which indicates a substantial identity crisis (Watts, 1997: 55). Xenophobia includes attitudinal and behavioral forms of expression. Attitudinal expression of xenophobia refers to negative perceptions such as prejudice and stereotype against the other groups. Behavioral expression of xenophobia normally features as hate behavior/crime such as personal or physical attacks (including intended vandalism) on the other groups or symbolic objects that perceivably represent them. „Nationalism” captures the purpose of this form of xenophobic expression. Xenophobic nationalism is tied to one's perception of out-groups, one's perception of self-identity and one's perception of security vis-à-vis the presence of out-groups. The union of xenophobia and nationalism makes xenophobic nationalism – a threat perception that views the security of nation-states is threatened by the presence of out-group.

LITERATURE REVIEW

The general nationalism theory indicates that an explanation of the rise of nationalism needs to consider socio-political and economic problems confronting the state and the society. As Anderson and other scholars have pointed out in their discussions, nationalism arises in response to socio-economic transformations in the society, political power of the state and international pressure, such as modernization, the break-up of old empires (e.g. Soviet Union), de-colonization, and economic crisis (Anderson, 1983; Gellner, 1983; Zenner, 1991; Greenfeld, 1992; Marx, 2003; Brown, 2004). However, these macro-level analyses do not provide a convincing answer to the multi-layer and multi-level causes of xenophobic nationalism because these theories underestimate the impact of societal factors and the impact of communications between the state and the society that often set the parameter for nationalism.

In modern states, mass communication system stands out as the major channel of social communication. As we can see in recent revolutions spreading through

the Middle East, mass communication system provides a communication-networking platform that lead to the formation of mass social movements. In the realm of nationalism study, early scholars have shown a certain degree of attention to social communication. Deutsch (1953) and Anderson (1983) were aware of the important role of social communication – language, the system of writing and particularly the spread of print media in the process of nation-state formation. In modern industrialized states, mass communication system plays an even significant role, as mass media penetrates every level of the society. Mass media – print media, satellite media, and visual-audio media, constitute the most direct sources of information in almost every country. Therefore, media content largely determines the kind of information that is available to the audience, shaping their perceptions on social events and other groups. Because of this, it is necessary to incorporate mass communication theories with variables operating at societal-level and macro-level when studying nationalism in a contemporary setting.

Scholars studying mass communication contribute to two insightful debates on the relationship between mass communication and (xenophobic) nationalism. The first debate centers on the audience and media effects. Dominance model sees mass media as subservient to other social institutions owned or controlled by powerful interests and as a result media contents are so conditioned and constrained that they are unable to make a critical response and seek alternative sources of information for the audiences (McQuail, 1983: 68-69). By contrast, pluralism model views the society as not dominated by any unified elites and the differentiated public has the capacity to make its alternative wishes known, to resist persuasion, to react, and to use media rather than being used by them (McQuail, 1983: 69). Both models reflect the real world experience of media vis-à-vis political authority in developed and developing countries.

Modern states normally impose different degrees of regulation and control over the flow of information within mass communication system. In the post-colonial Middle-East, Southeast Asia and Africa, the media system in general was directed toward maintaining control over the population and in particular to serve the purpose of nation-building and strengthening national identity (Schramm, 1964; Rinnawi, 2006). Where in democratic countries such as Canada, France, Great Britain and Germany, states pass legislations to prohibit the circulation of racist and fascist speeches that are against the recognized social morality (Willems, 1995: 266-267). The fact demonstrates the efforts of modern states to set an institutional constrain on mass communication system through legislations or administrative actions, in order to restrict or prohibit the circulation of certain media contents that are inimical to domestic ethnic relations and social stability (Willems, 1995; Watts, 1997; Rinnawi, 2006). But, on the other hand, in a period of socio-economic crisis the state can also encourage nationalism by manipulating or directing media contents in favor of the government, thus diverting the public attention toward other groups (Zenner, 1991; Gries, 2004; Purdey, 2006). The state plays a very essential role in regulating media contents.

Societal forces often provide the very initial mobilization resource to xenophobic nationalism. According to the assumption of pluralism model, the differentiated public can make use of media to articulate their voices regardless the state's preference. This means that the society can sometimes be a breed-bed of xenophobic nationalism. Real-world events show that a negative public opinion against an

out-group often exists in the society before a state is able to tap into this kind of „grass-root” xenophobia. Middleman-minority theory offers several accounts of the causal connection between societal prejudice on out-groups and the rise of xenophobia/nationalism, which emphasizes on causes such as economic competition (Bonacich, 1973), the state’s manipulation (Horowitz, 1985), out-group attribute (Sombart, 1913; Bonacich, 1973) and cultural symbols (Cohen, 1976). But these accounts still refrain from theoretically articulating communication mechanism through which these attitudes and perceptions are communicated and circulated among the audience. Besides, middleman-minority theories often assume a conspiratorial state seeking to instrumentally manipulate societal discontents against an out-group. Although in some cases the state did manipulate xenophobic nationalism in a legitimacy crisis, in the others it was the very failure of the state to restrict the circulation of xenophobic media contents within the society (Watts, 1997) that opened the initial floodgate for xenophobic nationalism to contaminate a larger part of a society. Therefore, the state’s capacity in regulating mass communication system is another important factor that should be considered.

The second debate focuses on the causal sequence between the media and the development of an individual’s attitude and perception. Scholars admit that it is not only very difficult to identify cognitive links between media representation and public attitudes (Danso & McDonald, 2001: 130), they are also highly divided on whether the media creates attitudes or it is simply a reflection of societal attitudes (McCombs & Shaw, 1993; McQuail, 1983; McQuail, 1997; Havick, 1997; Demertzis, Papatthanassopoulos & Armenakis, 1999). While I agree with McQuail (1983: 56) that the dispersal and the lack of organization of audience render them more likely dependent on media institutions for information, I admit that the advancement of communication technologies and the diversification of communication channels enable individuals and other societal actors to compete with media institutions in accessing the information. Therefore, I hypothesize that the cause of xenophobic nationalism is tied to media contents provided by the state and societal actors, and in particular congruence and competition between these contents.

In general, the existing literature suggests that xenophobic nationalism arises in established nation-states in response to socio-economic problems at macro-level and prejudices at societal level. I argue that the existing literature will be supplemented by incorporating mass communication theory, because the latter demonstrates a better observation of one of essential pre-conditions of xenophobic nationalism – mass communication system, the dominant carrier of information in modern states. An individual’s perception on out-groups is largely shaped by media contents. In this process, the state competes with actors at societal level in providing the information to the audience (Rinnawi, 2006: 12). This kind of competition does not always suggest the dominance of a repressive and manipulative state in mass communication process. As a survival principle, the state has to concern about the socio-economic stability that often becomes vulnerable in a nationalistic uprising. Besides, it should be pointed out that societal actors are not only passive audiences sitting at the terminal of a communication process. Societal prejudices, when assisted by an effective mass communication means, will likely to dominate the public discourse and to disseminate their messages to a broader range of audience who are susceptible to xenophobic and nationalistic discourses. An example of this is media xenophobia in South Africa. In South Africa, many citizens develop

xenophobic attitudes without actually getting touch with foreigners (Danso & McDonald, 2001).

There is a key assumption here is that people are less likely to develop negative attitudes and perceptions on others when they are exposed to diversified opinions and viewpoints. When the audience is encouraged to make up their own minds (Rinnawi, 2006: 20), they become less susceptible to the influence of one-sided information. Therefore, the parameter of contemporary xenophobic nationalism is set by the interaction between the state and society in mass communication system. The media content matters.

HYPOTHESES

Four hypotheses are generated based on the literature review. A macro-level cause of xenophobic nationalism is socio-economic problems that make a section of population to vent their frustrations on an out-group (Zenner, 1991; Wieviorka, 1995; Watts, 1997; Purdey, 2006). According to mass communication theory, only when macro-level problems are communicated to the audience in a way that makes connection between these problems and the presence of out-groups, the audience will likely to develop a negative perception on out-groups. The first hypothesis below specifies the causal connection between xenophobic nationalism and the macro-level variable.

H1: Individuals are more likely to develop negative perceptions on out-groups when the media interpretation of macro-level problems is communicated to them in a way that ascribes these problems to the presence of out-groups.

At the state-level, media contents and state regulation on mass media system determine the occurrence and escalation of xenophobic nationalism. On one hand, the state is likely to perpetrate a certain kind of opinion by manipulating mass media system in order to divert public criticism. On the other hand, the state is also likely to restrict or prohibit the circulation of a certain type of information or opinion for maintaining social stability. Therefore, H2 addresses the possibility that an individual develops xenophobic attitude toward an out-group as a result of an exposure to the state-directed media content.

H2: An individual's xenophobic attitude is more likely to strengthen when the media diverts criticism from the government to an out-group.

At the societal level, public attitude contributes to a significant part of the material of media contents circulating within the society and between the state and the society. The pre-existing prejudice and stereotype on an out-group provide a breed-bed for anti-outgroup sentiments (Triandafyllidou, 1998; Fearon & Laitin, 2000; Purdey, 2006). Societal prejudice can provide very initial justification and mobilization resource to xenophobic nationalism. But, the diversification of media contents is likely to de-radicalize an individual's perception on other groups, therefore decreasing the scope of audience of xenophobia.

H3a: The pre-existing prejudice and stereotype are likely lead an individual to develop xenophobic attitude when socio-economic problems are ascribed to the presence of these out-groups by mass media contents.

H3b: An individual is less likely to develop a xenophobic attitude toward an out-group when one is exposed to a diversified set of media contents that present a balanced interpretation of the socio-economic problem and its association with the presence of an out-group.

CASE STUDY

The paper tests the above hypotheses through two interviews. Interviews are used to study the absence of mass-based xenophobic nationalism in the United States after 2002 terrorist attack by investigating the attitude and perception of two American citizens on September 11 terrorist attack. The interviews have yielded a significant amount of data to test the hypotheses.

Two American citizens, one is a civilian and the other is a high-ranking military personnel, accepted my interviews. I asked them questions about their feelings and opinions on the 9/11 attack and then tied these questions to literature review and the hypotheses. Questions were asked particularly about the information channels through which they develop their opinions on the causes of the attack and the responsible group.

H1: Individuals are more likely to develop negative perceptions on out-groups when the media interpretation of macro-level problems is communicated to them in a way that ascribes these problems to the presence of out-groups.

H1 hypothesizes that an individual's xenophobic attitude toward an out-group mainly develops from the media interpretation that ascribes macro-level problems to this out-group. After the September 11 attack, Muslim, especially radical Islam groups, became the most suspected group within and outside the U.S. Interviews show that both interviewees felt American media played an important role in shaping American's perception of the event. One interviewee commented that all the people see the attack through the mainstream media, accepting an image of attackers that most of them were from Saudi Arab. As a result, some people's perceptions changed and saw Muslims as potential criminals. He then emphasized causal connection between media contents and xenophobic actions – in his observation there were some hate crimes against those who are Muslims and Arabian after the attack. The second interviewee made a similar comment that people around him thought these „crazy Middle-East Muslims” attacked the U.S. because of their exposure to the account provided by mass media. However, he insisted that an individual's perception and attitude mainly departs from their existing worldviews and therefore media can only reinforce these existing attitudes rather than making them. The second interviewee claimed he saw the attack very differently because of his military background and his exposure to a different source of information. The interviewee worked in the Pentagon when the attack happened. This position allowed him to have an insider perspective on the attack. He claimed that the information from the government influenced him more than that from the mass media. Moreover, what made his perception differ from that of many other people was his access to internal official explanations, both classified and open, that allowed him to know the complexity and details of the attack. He said that the U.S. government saw this attack very strategic – it is a surprise attack that has a very specific objective – and therefore, from his perspective, the insider interpretation doesn't blame

on all Muslims. Influenced by this internal source, the second interviewee thought himself seeing the attack more objective, which made him unable to buy into the popular „Clash of Civilization” account.

H2: An individual’s xenophobic attitude is more likely to strengthen when the media diverts criticism from the government to an out-group.

Both interviewees told me that the U.S. government should take the responsibility of the attack – the huge failure to detect the hijacked airplanes. The first interviewee felt that the government didn’t want any further inquiry on the attack, so they touched on very superficial layer of this event. In his observations, media reports were drawn to the perpetrators of the attack and their ethnic backgrounds, rather than to question the government’s intelligence failure. He also felt that major media outlets were pushing a particular angle of looking into the attack that the government may prefer. He recalled that the mainstream media acted like a „cheer leader” who appealed to patriotism that was favored by the government. As these media outlets pushed forward an account favored by the government, there was an initial bias – demonizing Muslims emerging in American society. He particularly mentioned that there was a media foundation that pushes forward a certain set of „facts”.

H3a: The pre-existing prejudice and stereotype are likely lead an individual to develop xenophobic attitude when socio-economic problems are ascribed to the presence of these out-groups by mass media contents.

The interviews didn’t get sufficient evidences to confirm or infirm H3a. Both interviewees observed that there was no pre-existing prejudice and stereotype against Muslims and Arabians in American society before the attack. Therefore, the case study doesn’t provide a valid context to test that whether or not theoretically people will be galvanized to resent on an out-group when socio-economic problems are ascribed to the presence of the out-group by mass media. However, the attack did galvanize some American to develop an initial bias toward Muslims and Arabians after the attack according both interviewees. One interviewee thought that the attack has generated negative impacts on Muslim community afterwards. In other words, the attack has produced a sort of prejudice and stereotype on Muslims, although it is unclear if it will be further galvanized into xenophobic nationalism in the near future. Nevertheless, media contents play a role in shaping an individual’s perception.

H3b: An individual is less likely to develop a xenophobic attitude toward an out-group when one is exposed to a diversified set of media contents that present a balanced interpretation of the socio-economic problem and its association with the presence of an out-group.

Interviews show that both interviewees are able to see the attack in a relatively objective way because they were exposed to a diversified set of explanatory accounts of the attack from either the government or the mass media. The first interviewee admitted that he experienced a perceptual transition after accessing other sources of information from mass media. He was initially angry on the attackers like many other American when the attack just happened. However, with each passing year, his opinion became more diverged from the government’s account because of his access to a more diversified source of information – TV programs,

Internet, as well as discussions with other people. He became more skeptical on government's ability and he viewed profiling Muslims as a scapegoat tactic that intended to divert the attention from the true cause of the event – the failure of air force and the government. The second interviewee insisted that his opinion didn't change for these years. He had a unique access to the internal source of government's account and this account demonstrates the complex nature and multi-causal explanations of the attack.

Two interviewees have very different opinions on the role of mass media in the interpretation of September 11 attack by the public. The first interviewee saw the major media outlets were biased in reporting at the very beginning, which made many American blame the attackers rather than seeing the failure of the government. The second interviewee had his opinions shaped mainly by internal accounts from the government when he was working at Pentagon. He claimed that the internal interpretation provided by the government viewed the attack objectively and strategically. For him, the mass media didn't present a unified interpretation of the event and the reports differed depending on their political affiliations – conservative or liberal. He also mentioned that the open source of government interpretation is generally consistent with the insider perspective he got from internal sources. The open source of government interpretation – 9/11 Commission Report – has reported all the detail they could publish.

Both interviewees didn't develop xenophobic attitudes toward American Muslims and Muslim countries after the attack. They were able to reach a relatively objective conclusion because they had accesses to a diversified set of interpretations of the attack presented in either mass media or government accounts. The diversification of information channels plays a significant role in balancing the person's original bias/opinion with the new information offered by the competing source. One needs to make his own mind when a diversified set of information is presented in front of him and this experience is likely to de-radicalize one's attitude on an out-group.

CONCLUSION

The interviews show that an individual's perception of an out-group is mainly influenced by the information channel that one has the access to. For ordinary people, the contents from mass media provide the major source of information. The experience of my first interviewee shows the power of mass media in shaping people's perception on the September 11 terrorist attack. Both interviews demonstrate that an individual is less likely to develop radical attitudes – xenophobia and nationalism, when diversified and competing interpretations of an event are present to them, either from mass media or not. However, the interview doesn't provide a clear clue to the causal relationship between pre-existing prejudice on an out-group in the society and xenophobic nationalism. The case study only shows that the attack triggered a certain degree of distrust and prejudice on Muslim communities within the U.S., but it doesn't support the hypothesis that the preexisting prejudice is a pre-condition for xenophobic nationalism.

REFERENCES

- Anderson, B. R. (1983). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*: Verso.
- Al-Rodhan, N. R. F. (2006). *Policy Briefs on the Transcultural Aspects of Security and Stability*: LIT.
- Bonachich, E. (1973). A Theory of Middleman Minorities. *American Sociological Review*, 38, 583-594.
- Billig, M. (1995). *Banal Nationalism*: Sage Publications Ltd.
- Brass, P. R. (1996). *Riots and Pogroms*: Macmillan.
- Brown, D. (2004). *The State and Ethnic Politics in Southeast Asia*: Taylor and Francis.
- Connor, W. (1994). *Ethnonationalism: The Quest for Understanding*: Princeton University Press.
- Deutsch, K. (1953). *Nationalism and Social Communication: An Inquiry into the Foundations of Nationality*: The MIT Press.
- Demertzis, N., Papathanassopoulos, S., & Armenakis, A. (1999). Media and Nationalism: The Macedonian Question. *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 4(3), 26-44.
- Danso, R., & McDonald, D. A. (2001). Writing Xenophobia: Immigration and the Print Media in Post-apartheid South Africa. *Africa Today*, 48(3), 115-137.
- De Baets, A. (2002). *Censorship of Historical Thought: A World Guide, 1945-2000*: Greenwood Publishing Group.
- Greenfeld, L. (1992). *Nationalism: Five Roads to Modernity*: Harvard University Press.
- Giddens, A. (1993). *The Nation-State and Violence: Volume Two of A Contemporary Critique of Historical Materialism*: University of California Press.
- Gries, P. H. (2004). *China's New Nationalism: Pride, Politics, and Diplomacy*: University of California Press.
- Goertz, G. (2006). *Social Science Concepts: A User's Guide*: Princeton University Press.
- Horowitz, D. L. (1985). *Ethnic Groups in Conflict*: University of California Press.
- Havick, J. (1997). Determinants of National Media Attention. *Journal of Communication*, 47(2), 97-111.
- McQuail, D. (1983). *Mass Communication Theory: An introduction*: Sage.
- McCombs, M. E., & Shaw, D. L. (1993). The evolution of agenda-setting research: Twenty years in the market place of ideas. *Journal of Communication*, 43(2), 58-67.
- McQuail, D. (1997). Accountability of media to society: Principles and Means *European Journal of Communication*, 12(4), 511-529.
- Purdey, J. (2006). *Anti-Chinese Violence in Indonesia, 1996-1999*: NUS Press.
- Rinnawi, K. (2006). *Instant Nationalism: McArabism, al-Jazeera, and Transnational Media in the Arab World*: University Press of America.
- Sombart, W. (1913). *The Jews and Modern Capitalism*: EP Dutton.
- Schramm, W. (1964). *Mass Media and National Development: The Role of Information in the Developing Countries*: Stanford University Press.
- Smith, A. D. (1991). *National Identity*: University of Nevada Press.
- Saideman, S. M., & Ayres, R. W. (2008). *For Kin or Country: Xenophobia, Nationalism, and War*: Columbia University Press.
- Willems, H. (1995). Development, Patterns and Causes of Violence against Foreigners in Germany: Social and Biographical Characteristics of Perpetrators and the Process of Escalation. *Terrorism and Political Violence*, 7(1), 162-181.
- Wieviorka, M. (1995). *The Arena of Racism*: Sage Publications.
- Watts, M. W. (1997). *Xenophobia in United Germany: Generations, Modernization and Ideology*: St. Martin's Press.
- Williams, C., & Sfikas, T. D. (1999). *Ethnicity and Nationalism in Russia, the CIS and the Baltic States*: Ashgate.
- Zenner, W. P. (1991). *Minorities in the Middle: A Cross-Cultural Analysis*: State University of New York.

STATE OF EXCEPTION AND RESISTANCE: TWO INDIVISIBLE KEY ASPECTS TO UNDERSTAND THE POLITICAL SOCIALIZATION OF PALESTINIAN REFUGEES IN LEBANON

Rosa Elizabeth García Ita

Instituto Tecnológico y de Estudios Superiores de Monterrey

ABSTRACT

This article portrays the socio-juridical dimension underpinning the context of social violence and denial that surrounds Palestinian refugees in Lebanon. The poststructuralist theoretical approaches of Foucault's biopolitics and Agamben's state of exception are taken as proper analytic tools to study and to call into question the conditions that allow these orders to be institutionalized and politicized, thus shaping their exile's experience there.

It's argued why the status of 'Palestinian Refugee' must be considered a status of exception, and how this outcast condition makes itself evident through a wide range of resistance practices that enables them to construct their identity in exile and to exercise their subjectivity.

Being affected by a state of exception, Palestinian refugees find in a dynamic of 'exclusion of the excluders by the excluded', the resistance mechanism that characterizes their process of political socialization with the Lebanese authorities.

Keywords: Biopolitics, Exception, Palestinian refugees, Political socialization, Resistance

INTRODUCTION

Palestinian refugees first arrived to Lebanon after being forcibly displaced when the State of Israel was created in 1948. By that time, the Lebanese Republic was a young State with only five years of independence from the French mandate that ruled the Levant region. As a result, the Palestinian presence has always been a constitutive part of Lebanon's social and political entourage.

Being unprepared to settle around of 104,000 Palestinians (Sayigh, 2007) and to take care of such an exceptional situation, both societies intensified their interaction in a context of suspicion and political turmoil. This interaction wasn't new as both communities had cultural, social and economic ties. However, the establishment of national-States and the imposition of notions like boundaries, territory and the belonging to a political community impregnated their interaction, which started to be defined in new terms as the newish but yet powerful notion of statehood arose.

The uniqueness of the Palestinian refugee situation comes as a consequence of the political decision regarding the creation of the State of Israel, along with the decision made by the international community over not to include the people displaced from Palestine in the mandate of the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR). On the contrary, it was created a special agency,

the United Nations Relief and Works Agency for the Palestinian Refugees of the Near East (UNRWA). This agency operates in Jordan, Lebanon, Syria, Gaza and the West Bank, and its mandate is to provide them, exclusively, with humanitarian assistance. In juridical terms this means that Palestinian Refugees living in exile in those countries lack of the proper legal protection given by international law, in comparison with the rest of the refugees in the world, which can ask to be protected by the UNHCR's mandate under the Geneva Convention for Refugees (1951) and the Protocol relating to the Status of Refugee (1967), both the core legal instruments in international law for protecting the refugee. Hence, the Palestinian Refugee status, their rights and the treatment towards them are established in each host country and based on national legislation which, in the case of Lebanon, undermine their living conditions with no possible way to attend an international standard.

Nowadays, UNRWA recognizes 455,373 Palestinian refugees registered in Lebanon, while the number of Palestinians recognized by the Lebanese Government is 350,000 according to the Lebanese Palestinian Dialogue Committee. Numbers and figures must be taken carefully while these are only estimates that don't take in account the Palestinian refugees that are still registered with UNRWA but live abroad or the exact number of the denominated Non-id Palestinians which aren't protected by the UNRWA mandate or are neither registered as refugees with the Lebanese government. In addition, the government works the statistics of the Palestinian refugee community by carefully avoiding – due to political reasons – that Palestinians represent no more than the 10% of Lebanon population as a whole.

More than sixty years have passed now and both communities, the Lebanese and the Palestinian, have had a complex interaction. Being assigned the condition of *otherness*, Palestinian Refugees have had to develop a process of political socialization in Lebanon -inherent to any process of social interaction- which is emblematic due to their protracted exile and their intrinsic resistance towards Israel. These two constitute the essential aspects that have shaped the Lebanese-Palestinian relation because of the involvement of the Palestinian armed resistance movements in Lebanon's politics since the PLO established its headquarters in Beirut in 1968 and until it was expelled in 1982. During the post-war years in Lebanon, the Palestinian refugees entered in a domain of denial, and the stigmas of pariah and threat assigned to them were reinforced. Considering this in the context of a relation of power and domination, this article addresses the socio-juridical dimension that supports the environment of social violence and denial that surrounds the Palestinian refugees in Lebanon, in order to better understand the process of political socialization they develop in their interaction with the Lebanese governmental structures.

The findings that support this paper's argumentations were the result of nine months of ethnographic work in UNRWA (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East) camps and unofficial gatherings in Beirut and south Lebanon.

1. THE PROFILE OF THE EXCEPTION. BIOPOLITICS AND THE PALESTINIAN EXILE IN LEBANON

To be a Refugee means that a person, having a nationality or lacking of one, has fallen outside the margin of protection and representation of a State, either because it is unwilling or incapable to do so. While in international law the individual is protected as subject of law, the complete guarantee of their rights is subjected to both, the sovereign authority of the sending country as the one of the host country.

To be a Refugee, is not as much a juridical status as it is a political one. The mere fact of becoming a Refugee always contains the weight of a political decision and consequently their rights are subjected to the outcome of such action. Inquiring about it means to question sovereign decisions, such as the State's decision to select and to control the population they represent, because by doing this, the State promotes the institutionalization of practices that may violate the individuals' fundamental rights.

Facing a loss in its sovereign power, the State produces its own subjectivity versus the *Other*; meaning with this, over those who don't belong to its community of citizens or over what is outside from what has been defined *a priori* as the national. Found precisely in those gray areas between the States' sovereignties, due to its lack of a juridical identity, the Refugee is the emblematic figure of that individual, which after being seen with reserve and suspicion is then designated as the stranger and the pariah. Its sole figure comes to alter the order established by the State and therefore those issues exposed by his or her presence, such as migration, the control of borders, the ideal of citizenship and human rights, acquire a political character and start to be expressed in terms of security.

Consequently, the character of exceptionality of a refugee situation is given due to the perception of treat that is assigned to it in and through the juridical and political orders of the States. These orders have the function of protecting the integrity of the State by securing any element that attempts against the three principles over which its authority is grounded: its sovereignty, its territoriality and its community of citizens.

Accordingly, the contingent character that was mentioned before has a fundamental effect regarding the actions that the State undertakes to face a refugee situation. The absence of a rule that anticipates what needs to be done or that covers the multi-dimensions inherent to the phenomenon in question, poses the risk of allowing the State to control the exceptional event in a discretionary manner.

It is precisely this arbitrariness through which the State exercises its authority towards the Refugee, the starting point of the analysis if we try to critically expose how the violent practices imposed by the power structure of the State shape the life of thousands of people by placing them in a condition of outcast to then avail this very condition.

This relationship between the State and the Refugee is better understood if we conceive it within the domain of biopower, which as a particular characteristic of modern Western societies, is defined by Foucault (2006) as „the set of (power) mechanisms through which, what in human constitutes their basic biological features, may become part of politics, of a political strategy, of a general strategy of power”. In this way, the biological life is included and controlled by the State's power, and what results from this process is what Foucault calls biopolitics (Foucault, 2007; Edkins & Vaughan-Williams, 2009).

Biopolitics becomes in consequence the power over life; „a form of power with a focus on human life at the level of populations” (Foucault, 2006, p.164) that in turn expressed through depoliticized public policy and programs. Its objective is to normalize the person „according to an ideal of what a modern individual should be” (Edkins & Vaughan-Williams, 2009, p. 163) in order to fit to reality established by the State according to its interests. Thus, the biopolitization of the Refugee is in the making and appears expressed through practices that can deliberately place the State over the law in order to control the contingency of an *extremus necessitatis casus*.

However, this control is not only manifested over the strategies of securitization towards a political community already established. Moreover, if we go one step back in the analysis, we find that a clear manifestation of biopower is represented by the *practices of Statecraft*, defined by Soguk (1999) as those decisions implemented by the State, through which the very concept of statehood is built, and which in turn, establish the sociopolitical orders that legitimate it as the sole actor capable of representing a political community of citizens.

But, having in mind this last formulation, where exactly the State sees itself troubled or questioned? Well, if the nation is «essentially the source of all sovereignty [and] no individual or corporation may be entitled to any authority which does not emanate directly from it” as stated in the Declaration of the Rights of Man and of the Citizen, right here, in the contingency of the *making* of a political community is where we find manifested the problem of the State and the beginning of biopolitics.

In search for control and self-recognition, the State extends its power over the lives of individuals carrying out a process of «production of a people” (Appadurai, in Soguk, p. 39) that can be easily identified and denominated as a citizenry. The fundamental here, agreeing with Ashley (in Soguk, 1999), is the evidence that the presence of representable citizens doesn’t exist in itself, but is the result of policies and practices of differentiation undertaken by the apparatus of the State.

In this way, the biological fact of birth in human beings is then placed and enclosed in a territorial-juridical space in order to make that life countable and valuable. What happens with the Refugee, therefore, is that he or she becomes the *Other*, the subject located as counterpart of the ideal modern individual represented by citizen. This anomie condition would constitute what Agamben (1998; 2001; 2004) calls the *nuda vida* (bare life), a dispensable way of life located outside the political and the juridical order of the State.

This relationship between the State and the Refugee becomes a *relation of exception* (Agamben, 1998) where the Refugee must be included in the process of subjectivation of the State but only through its very exclusion. Both are constitutive to the each other and both participate in their respective development of an identity; however this participation is only manifested through the exclusion. However, inasmuch as the State exerts a domination force over the Refugee, the relation of exception is clearly one-sided.

Subsequently, by carrying the authority to decide or *the power over the exception* (Agamben, 1998, 2001, 2004; Schmitt, 2009) and taking the citizen as the norm, the State decides to establish a condition of exception towards the Refugee due to two reasons. First, the Refugee lacks protection, thereby, on behalf of its sovereignty the State can claim not to be accounted about the way it controls its borders or

establishes a security policy towards the outsiders (even if by doing that it violates the individual's rights). Second, in their condition of human beings, and independently of any other condition further assigned to them, the Refugees, expose the arbitrariness around the notion of the State and its inefficient responsibility to protect. What, in fact, is the political status of „humanity“?, wondered Walker and Mendlovitz (1990, p. 6). This question is essential here because clearly portrays the scandal brought by the Refugee, as Dillon (1998) suggested, when provocatively argued that precisely because of its lack of membership to a State, the Refugee reveals the incalculability of the human being in its condition of person, freely and before any affiliation to a political community that could grant he or she the recognition of his or her existence. Then, the Refugee exposes not only the primacy of an individual's political status over its very human condition, its biopolitization and of course the tragic implications of it, but the role of the State in all these.

Having this questioning in mind, the naturally assumed centrality of the State begins to crumble, as well as the assumptions that take for granted the «self-evidence and permanence of the sovereign State as the only political space to develop the social life and the citizen as the unique way of life appropriate to the political space of the State» (Soguk, 1999, p. 43).

Extrapolating this theoretical proposal to the Palestinian exile in Lebanon, is clearly how the Palestinian has become the constitutive *Other* through a status of exception contingently constructed for them. This situation implies not only the outcast condition that is assigned to the Palestinian as a way to indicate a pretended anomie in front of the – also pretended – normality that is associated to the Lebanese citizen. Also, this status comprises the juridical, social and political exclusionary orders to which the Palestinians are subjected, as an example of a group displaced to the margin of a *nuda vida*.

1.1. Contextualizing the Palestinian exile in Lebanon

In 1947, Resolution 181 of the United Nations General Assembly determined to give 56 percentage of the historically territory of Palestine for the creation of the State of Israel. In 1949, as a consequence of the first Arab revolt against the establishment of the new State, that proportion increased as Israel could obtain the control of 78 percentage of Palestine, which in turn increased, when after the 6 Days War in 1967, finally occupied the rest of Palestine by annexing Gaza and the West Bank (Khader, 2003).

Accordingly, many Palestinians arrived to Lebanon as refugees in 1948 after have been expelled or forcibly displaced as a direct consequence of the systematic violence and war that characterized the *Nakba* or the catastrophe, as it is known in Arabic the creation of the State of Israel. No legislation was formulated to deal with their arrival at that time and Palestinians were located in temporary camps near the border with Palestine and some others were transferred to the Bekaa Valley and to Beirut.

As El Kobrossi and Chidiac (2009) argue, „the prevailing view among most Arab States and governments at that time was that the matter was temporary. It was believed that the stay of the Palestinian refugees in the host States would not be long; especially in light of the adoption by the UN General Assembly of Resolution 194, which stipulated the right of the Palestinians to return to the land they were displaced from” (p. 13).

In 1949 was created the UNRWA, the UN Agency in charge of provide humanitarian assistance to the new refugees; however it started its operations one year after. UNRWA established a definition of Palestinian Refugee for its operational purposes; these are considered to be those „people whose normal place of residence was Palestine between June 1946 and May 1948, who lost both their homes and means of livelihood as a result of the 1948 Arab-Israeli conflict” (UNRWA). In addition, the descendants of this *original* group of Refugees are eligible as well for registration and assistance. However, those Palestinian that were displaced after 1948, are not eligible to be registered and neither are recognized as refugees by UNRWA implying with this that are left unprotected by the Agency and don't receive its humanitarian services.

To 2010, UNRWA reported to be registered 455,373 Palestinians Refugees in Lebanon, from which around the 53% of the refugee registered population inhabits the 12 official camps established by the agency. The rest of the refugees-registered ones and not registered ones- live in the areas that surround the camps, in gatherings, or mixed with the Lebanese population in residential neighborhoods.

The camps enclose structural problems regarding the social and economic conditions associated with the status that Palestinians refugees have in Lebanon. So, poverty, overcrowding, unemployment, underemployment, and poor infrastructure are the common scenes found in these places.

UNRWA certainly contributes to keep a minimum of welfare and human development at the community level by providing basic services of education and health, however, the legal status of Palestinian refugees is determined by the laws that each government of those countries cited above set. In addition, UNRWA doesn't have the control of official refugee camps because these plots of land are provided by the host country and are administered by its government. Lebanon is the exception to this rule.

The control of the camps thus becomes a fundamental aspect that lies at the very core of the political socialization process of Palestinian refugees in Lebanon, due to the government decision to yield the State's control of the camps to the Palestinian Liberation Organization (PLO) in 1969 through the Cairo Accords. The main objective of this agreement was to regulate the presence of the Palestinian community in Lebanese soil through the recognition of the Palestinian legitimate right to keep an armed resistance against Israel from Lebanon and the full granting of social, political and economic rights to the Palestinian refugees. With the Cairo Accords was also established the principle of self-control of the camps through the creation of local management committees, commonly called Popular Committees and the Organization for the Palestinian Armed Struggle (al-Kifah al Mussallah), responsible for the law and order enforcement, as well as coordinating with the Lebanese authorities. (Nurturing Instability, 2009). This agreement was actually abrogated in the eighties, nonetheless until today the socio-political organization of the camps remains in Palestinian hands while the government has demarcated itself from the responsibility to have a complete control over them.

1.2. Social violence and denial. The profile of the exception

The exception which Palestinian refugees face in Lebanon is greatly exposed through their legal and social status.

The starting point in the condition of exception of Palestinian refugees in Lebanon is explained by the fact of the very absence of a clear definition of what will be considered as a Palestinian refugee in the Lebanese law. On this issue, El Kobrossi and Chidiac (2009), point that the Lebanese State didn't assign any specific definition when Palestinians first arrived and in consequence, „every person who sought refuge in Lebanon as a result of the conflict in Palestine, regardless of nationality, original residence location and economic situation, is considered to be a [Palestinian] refugee” (p. 15). Their status then is claimed to be not even as a foreigner but as a *non-citizen* and stateless.

Regarding the right to work and to social security Jaber Suleiman (2008) explains that „as foreigners under Lebanese law, Palestinian refugees' right to work and to social security is regulated by Decree 17561 of September 1962 [which] incorporates three restrictive principles. It requires a work permit, puts in place a system of national preference and requires reciprocity agreements with the foreigners' country of citizenship” (p. 1).

Accordingly with this law, it is stated that in a yearly basis, the Minister of Labor will define the jobs and professions considered essentially exclusive to Lebanese nationals. In this regard, Suleiman highlights that there have been established certain exemptions to these three principles and consequently „the exemptions should be applicable to considerable numbers of Palestinian refugees, especially the second and the third generations of refugees who were born in Lebanon after 1948 and who constitute approximately 90% of the Palestinian refugee population” (Suleiman, 2009, p.1). However, the local political context or as Suleiman points, the personal attitude and goodwill of the Minister in turn, are obstacles for those can be assigned in a regular basis to Palestinians, or also the exemption given can be later abolished by the next Minister accordingly with his own and his party or coalition's interests.

The policy applied to deal with the Palestinian refugees come along with discourses that looks for a way to justify the government's decisions and these in turn uses a security language to expose the reasons why Palestinians must be excluded from a general granting of civil rights. The logic implied here is that by providing them full rights (at the level of foreigners) will pave the way for a permanent settlement or *tawteen* as this is known in the Lebanese political jargon, which will prevent them to move out and this will lead directly to their naturalization. In turn, by becoming citizens, the Palestinians would stimulate the -already volatile- sectarian tensions between the three main religious communities in the country, the Christian, the Sunni and the Shia, as Palestinians will increase the number of the Sunni population and so their power in the government. In the other hand, as have been repeatedly announced by the Lebanese Presidency, the responsibility of the Palestinians (re)settlement is and must remain as an Israeli issue along with their right of return and to compensation.

These are more rhetoric than a reflection of the reality, because ensuring of basic civil rights to the Palestinian community won't endanger Lebanese politics. On the contrary, it can close the gaps that separate both communities which are greater every time. In the other hand, the Palestinian discourse is grounded in the right of return to Palestine. Their resistance is based, as well, in the struggling for their right to go back to Palestine. In this way, Palestinians are not looking for being

assimilated in Lebanon because this would only mean giving up to their struggle and losing an essential element of what composes their collective identity.

Therefore the suspicion inherent to the status and permanence of the Palestinian refugees in Lebanon is the result of the exception condition that is imposed by the State over them. The exception is expressed in the form of relegating them to a place of estrangement, both symbolic (in law, in the collective imagery) and physical (in the camps, in illegal gatherings). The resulting negative representation that portrayed the Palestinian as a threat was instrumented and thus became the source of political legitimation to promote the social violence and denial that still is found around them.

The Palestinian refugee camps in Lebanon, are for example, a vivid prove of the exception rule over them. The camps are the estrangement place where the State has designated to locate them and where the rule of law becomes a gray concept. The fact that the State has deliberately detached from the camps, despite that the Cairo Accords were abrogated, leaves the door open to locate the camps out of the State's law in order to keep Palestinians as the constitutive *Other*, while reviving the discourses that justify it.

2. THE DINAMICS OF RESISTANCE AMONG PALESTINIAN REFUGEES IN LEBANON

Until now it has been constructed the proper contextualization to understand the condition of exception in which Palestinian refugees find themselves in Lebanon. However, to simplistically think about the Palestinian refugees as the dominated counterpart of a dominator State wouldn't be the appropriate way to understand how this community has been resisting to 62 years of exile.

The Palestinian resistance is often confused and only thought to comprise the armed manifestations of power undertaken by the military wings of the Palestinian political factions. While this dimension is one of the most important, particularly in the exile in Lebanon, it certainly doesn't represent the whole of the resistance mechanisms that Palestinians in Lebanon create.

Resistance means to contest and emancipate domination; however, this task can take several ways in order to conduct its aim.

During 9 months (September 2010-May2011) it was conducted ethnographic field work in the Palestinian camp of Shatila in Beirut and in illegal gatherings and in the Rashidiyeh camp in south Lebanon. The objective was to understand the effect that the status of exception assigned to them, has in their process of subjectivation and how it this reflected in their socialization with the Lebanese authorities at the national and local levels.

Twelve in-depth interviews were conducted with members of the Palestinian community actively enrolled either in political and armed resistance groups or in social organizations of the civil society. In addition, a systematic work of observation and documental research were realized. The gathered data was analyzed and interpreted through the criteria suggested by the Deconstruction method (DM) proposed by Feldman (1995).

Three main assumptions are implied with the use of the DM, which are: the primacy of interpretation, an awareness of the political and ideological character of the subject of study and that the discourses analyzed are a partial and a selective

representation of an actor. A reflexive interpretation is at the core of the analysis, since the DM aims always to question the way that knowledge is produced by considering the context in which it is produced and the source that produces it. The preliminary results show three main conclusions.

First, it was found that despite the imposition and a priori designation of an operational (as the case of UNRWA) or contingent (as the case of the Lebanese government) refugee status, the Palestinian makes an insight of that condition and assigns it a meaning in their own terms. To be a Palestinian refugee, is a political decision, and this means to be deprived of a land, of rights, to be prevented of humanity, as it was expressed by the interviewees. In addition, it is highly remarked that the Palestinian exile is special and different from the rest of refugee situations around the world, and accordingly it must be treated as a special case in international law.

Second, it was found that the Palestinian identity is constructed around three constitutive elements; a national consciousness, their condition of exception and their right of return to Palestine.

Finally, not only the status of Palestinian refugee is appropriated and symbolically transformed to its own terms, but also the very condition of exception that underlies within it.

The process of (re)symbolization of the exception is undertaken by broad range of resistance mechanisms that serve as channels for redistribution of power, which in turn aims to counter the denial and the marginalization faced. Resistance is then identified as the main feature of their political socialization with the Lebanese authorities.

Agreeing with the model proposed by Maldonado (2002), resistance must be voluntary, active, collective, conscious, driven by its own logic and it must be directed towards liberation (p. 23). In addition, in order to articulate its efforts and go beyond of a contestation behavior that could only be taken only as the result of asymmetric power relations, resistance needs to be critical to itself. Resistance „may deny or ignore its own desire for power... [hence] to be critical, it must be able to identify its injuries and to articulate its grievances” (Couzens, 2004, p. 6).

Regarding the Palestinian resistance, it was noticed a progressive evolution in the understanding of this concept and so the practices that were promoted as such. As was mentioned before, the Palestinian armed resistance while still is esteemed as needed, has been highly criticized mainly because it became a dominating power structure of the very same kind it was resisting to. A social oriented resistance is displacing the big bureaucratic political apparatus that once used to organize the life in the exile. Nowadays, the role of diverse civil society organizations is filling the gaps left by the political groups, either because they are unable or unwilling to be in charge of it.

There were identified several manifestations of resistance that can be grouped into three main broad categories: *the production and reproduction of the Palestinian identity through the appropriation of the exception; the reproduction and (re)symbolization of domination structures; and the (re)symbolization of the refugee camp.*

These categories were identified by applying the reflexive methodology of deconstruction. In line with the stated assumptions described before, the starting point of this method is to recognize the ideological perspective from which social actors act (Feldman, 1995). The texts analyzed, are taken as *discursive movements*

and are recognized to be a partial and selective representation of the actor's reality. In this regard, the analysis interprets the discourse openly given, while at the same time it analyzes the hidden discourse and interprets it accordingly.

In this line, the Palestinian mechanisms of resistance are understood as given from the perspective of an asymmetric power relation, between a State and a community of refugees that are notwithstanding inherently attached to the sociopolitical configuration of that same State. The national character of the Palestinian discourse along with their claim for international justice towards their people, permeated all along the interviews.

As a result, it was perceived that Palestinian Refugees in Lebanon exerts a resistance dynamic of 'exclusion of the excluders by the excluded' (Scott, 2000). If resistance is the main feature of the Palestinian political socialization in Lebanon, this specific dynamic represents the main characteristic of their political socialization with the Lebanese authorities.

In order to illustrate what is just mentioned, the following are part of the interpretation task done, regarding the resistance manifestations identified. However, due to the long extension of the analysis, it will be presented only two of them.

1. The production and reproduction of the Palestinian identity through the appropriation of the exception.

Much is said about the fact that by remaining in exile for so long, will prevent Palestinian refugees more every time to keep struggling for their right to return to Palestine, so either they become naturalized in their country of residence or look for a third host country to live. As a result, the idea of a Palestinian people will diffuse itself in time.

However, the field experience with the Palestinian refugees in Lebanon shows that meanwhile their situation is yet to be resolved, there is an ongoing process of identity production and conservation in order to keep alive the consciousness of the Palestinian nation and their right to return and to compensation.

Young generations indeed are not physically connected with their family's villages in Palestine, however they are educated not to forget; not to forget the *Nakba*, the suffering of the displacement, their legitimate right to go back, and the meaning of land and fatherhood.

In this self-construction process of their identity, Palestinian refugees find themselves between the belonging and the not belonging to a political community, being the later part of the dichotomy what provides the more substantial part of their identity. Thus, their national consciousness sees itself subjugated to the expressions of exception resulted from the lack of that political membership (and the source of rights). In this way, the exception becomes appropriated by the refugees, who in turn start to define themselves on terms of that condition.

As a result, their identity focuses on the exception imposed to them by external power structures, so if at the beginning, the *otherness* implied in the figure of the Palestinian refugee -either operational or contingently juridical – was defining who they are, the Palestinian then makes it its own and becomes *the Other* in order to express the singularity of their exile. This is expressed for example in the next extracts, which reflect different ways in which the exception is bolded and thus appropriated in the process of identity formation:

«What it means refugee?... [The Palestinian] refugee is a political issue, Palestinian refugee is something special, is something different from the whole world... Palestinian refugees in Lebanon, they prevent humanity from them... [Interviewer: what it means identity for you?] At least in this time, if they want to say to me Kassem, I want to give them something that represents I'm Kassem... for example animals, some dogs in Europe, even animals have rights more than us... You say to me Kassem, who says that?, who says that I'm Kassem if I don't have an identity card?, so identity means a lot, this is a symbol that you are that, this is given to your name, and if u don't have your name then... we don't have names, so the simplest right is to have your name, we don't have names...» (Interview no. 1, Shatila camp, Beirut, October 1st, 2010).

«All the pressure that is applied to our Palestinian people is easy, but the most difficult thing for us is the word refugee, the term refugee, to tell this is a Palestinian refugee... [Interviewer: what it means the word refugee?] Refugee,.. if you ask about the term refugee you may find about 99 meanings but in general all these meanings are suffering, torturing, injustice, discrimination, everything that is related to injustice, related to suffering, painful, all these are, they mean the word or the term refugee... This culture about Palestine was in our houses, among our culture among our mother and father and among the schools, we get this, we say, resistance is the thing that can give us some rights,... the suffering of our people, of our families, the discrimination against our people, all these created the thing inside me to continue resistance, to go ahead with resistance, against the Israelis... (Interview no. 12, Ain el Helweh camp, Saida, May 29th, 2011).

In this sense, Palestinian refugees recognize that power structures internationally played a crucial role in their actual condition, and either because they can't fight it directly or because they benefit of it, they accept the terms of the exclusion since it is this very marginalization the essence of what makes them to be refugees and gives the reasons for their struggle. This doesn't mean that Palestinian refugees happily accept the deprivation of their rights and the impositions of negative social representations. On the contrary, they accept the exception implied in the status of refugee, and consciously promote their struggle from that standpoint, as it was told about the meaning of the term *Palestinian refugee*.

II. The (re)symbolization of the refugee camp

The refugee camp is the most salient physical probe of the exception in which Palestinian refugees live in Lebanon; this is why it was chosen to be presented here.

It can't be denied the sensation of oppression felt while walking through the narrow, dark and wet corridors, or by taking care of not to touch electricity cables that are just hanging dangerously from the walls. In addition, the proximity of the constructions and the bad materials with which those were built, avoid any kind of privacy among the residents. Thus, the common scenes experienced in the camps are overcrowding, illness (mainly respiratory and mental), unsafe and poor infrastructure and generalized chaos.

However, the camps are a Palestinian territory, the Lebanese state is absent there so they govern themselves in the inside (in part also because the government is not willing to take the responsibility of these spaces). Here we find again, hence, the

fact that Palestinians refugees construct their identity under *the Other* condition, as the camps, other than being seen for them as a place of exception, is perceived also as home, where Palestinians feel secure against the *hostility* of the Lebanese host society. The next extract gives some hints of it:

„In the camps we live in a way keeping our map of Palestine, ya3ne [I mean], we're from Dzeeb [a village in Palestine]... and there is a certain sector for Dzeeb you know, ya3ne, you know about me, I'm from Dzeeb, you have to ask me, about me, and they know there is a street in [a] certain place near the mosque, this is the sector of Dzeeb ok? So we're (inaudible) in Ain el Helweh. And I'm happy to say that we are keeping all our customs and the traditions ya3ne, even the village itself, they are talking now, still talking the same dialect they used to speak in Palestine and you know in other villages they have a certain type, so we are keeping the same dialect, we are keeping the same customs of cooking, of (inaudible), of way of thinking ya3ne, you can recognize it ... and in keeping these customs makes us different from Saida, Saida inhabitants, because they have their own customs and they are different from us” (Interview no. 11, Saida Field Office UNRWA, May 29th, 2011).

The aspect presented here that links exception and identity is the production and reproduction of a collective identity in the camp. As it was shown, Palestinians in Lebanon tend to maintain their cultural roots alive, and a way to do it is to reproduce the life they had back in Palestine before the Nakba.

In addition, it is pretty frequent to hear opinions of the camp's residents about how they prefer not to leave the camp because they feel threaten and signaled outside (just as the Lebanese report to feel afraid if they approach to the camps). In this way, the camp is seen as a sphere of protection and belonging, as is stated in the next extract:

„[The camp] is the generator of fighters, of teachers, of doctors because the discrimination makes us more united,... I see Palestine near to me,... in the camp, all Palestinians are crowded, if there is [are] some poor man they wouldn't think that they are poor, everything will be (inaudible) clothes, I remember, clothes, food, paying for them money from many sources and the only thing [of] that [is] because they are Palestinians for Palestinians... This is the identity of the camp. During the siege of Shatila some old man and women, I came to them... they said we don't drink coffee, tea ok, some milk, they said Ahmad, we have some beans we don't need that, take them to others that need them,... the hunger was among the people and those two old people gave me this to give it to other family. This is a refugee camp. You know, when I have been in Beirut, during the siege? They steal you (laughs), if you have something, they steal something you have, but in the camp it was a way of thinking about others not about you” (Interview no. 8, Shatila camp, May 13th, 2011).

The social experience of the refugee camp is not only material but symbolic, as it was seen in the last comment. The camp represents the exclusion faced by the refugees in the host country, notwithstanding, is also a weapon as it becomes the source of strength instrumented by the Palestinians to expose its marginalized condition. Without the camp their condition of Refugees would be minimized. In addition, leaving the camp (together with the fact that mostly of them don't have the means to do it) to be assimilated by the host country will deprive them of their

plea for the return to Palestine. Therefore, the camp also function as a source of identity, where the community reproduce their own traditions, idiom and collective imagery and so their subjectivity, becoming then a symbol of resistance. Even more, the camp also represents the fact of their temporary settlement in Lebanon, despite of course of the 64 years of exile. Being established in a camp, I was mentioned once, means that Palestinians are not at home and so they are waiting to go back to Palestine.

CONCLUSION

Through the institutionalization of practices that aim to dominate the exceptional event not covered by its authority, as a refugee situation is, the State finds the appropriate means to produce the discourse that provides and also ensures its legitimacy as a center of the sovereign power. The authority that comes from this centrality allows it to decide that what is outside of the social order a priori established will be conceived as a threat to the system, thus paving the way to bring to the front the security of the State and to present itself as the only actor capable of ensuring its integrity.

Consequently, needed by the State, at the margin of its juridical and political orders, are located individuals and collectives that allow it to define the positive and the normal inside versus a different and threatening outside.

The Palestinian Refugees in Lebanon has always been a constitutive part of its social and political entourage. However, placed at the margin of the orders that support the Lebanese State, they find their own way to subjectivation through resistance mechanisms that allow them to cope with the dominant structures and practices of exception applied to them.

An exclusion of the excluders by the excluded was identified as the broader dynamic of resistance undertaken by Palestinian refugees in Lebanon. This dynamic in turn, is nourished by three main categories of resistance mechanisms that aim to counter the dominant violence by assigning a new and own meaning to it, as an attempt of *redistribution of power* in Foucaultian terms. These are: the production and reproduction of the Palestinian identity through the appropriation of the exception and the development of an early political socialization; the (re)symbolization of domination structures; and the (re)symbolization of the refugee camp.

Therefore, the Palestinian resistance must be then understood as a consequence of the exception (condition and status) and following a critical path, is characterized of being voluntary and active.

In the context of this research, the Palestinian resistance is portrayed not only as a way of carrying on with the discriminations and marginalization, but as the capacity to effectively oppose the exception and organize in order to counter its denial and exclusion.

More broadly, it is noted as well, that a relation of exception is not only exercised from the dominating force of the State towards the dominated Refugee, but also is established the other way round. It is, from the Refugee towards the State. This balance opens the door for further research that questions the construction and the representation of the *outcast*, allowing with it to rethink over the transformation of the already set models of social and political ordering, where the complexities of different lives have a place and can be perceived as recognized subjects.

REFERENCES

- Agamben, G. (1995). We refugees. *Symposium*, (49), 114-119.
- Agamben, G. (1998). *Homo Sacer: sovereign power and bare life*. Stanford: Stanford University Press.
- Agamben, G. (2001). *Medios sin fin. Notas sobre la política*. Valencia: Pre-Textos.
- Agamben, G. (2004). *Estado de excepción. Homo sacer II, 1*. Valencia: Pre-Textos.
- Assemblée Nationale de la France. (1789). Déclaration universelle sur les droits de l'homme et du citoyen. Retrieved from: Le Ministère de la Justice et la Liberté: <http://www.textes.justice.gouv.fr/textes-fondamentaux-10086/droits-de-lhomme-et-libertes-fondamentales-10087/>
- Bobbio, N. (et al.). (2002). *Diccionario de política* (13th ed). México D.F: Siglo XXI Editores.
- Couzens Hoy, D. (2004). *Critical resistance. From poststructuralism to post-critique*. Cambridge: MIT Press.
- Dillon, M. (1998). The Scandal of the Refugee: Some reflections on the „Inter” of International Relations. *Refuge*, 17, (6), 30-39.
- Edkins, J. & Vaughan-Williams, N. (2009). *Critical theorists and International Relations*. Nueva York: Routledge.
- El-Kobrossi, F. & Chidiac, R. (2009). *Legal Text Governing the Employment of Palestinian Refugees in Lebanon. A Study and Comparison*. Beirut: Committee for Employment of Palestinian Refugees in Lebanon.
- Foucault, M. (2000). *Defender la sociedad: curso en el Collège de France (1975-1976)*. México D.F: Fondo de Cultura Económica.
- Foucault, M. (2006). *Seguridad, territorio, población*. Buenos Aires: Fondo de Cultura Económica.
- Foucault, M. (2007). *Historia de la sexualidad*. México D.F: Siglo XXI Editores.
- Foucault, M. (2009). El orden del discurso. México D.F: Tusquets.
- Geneva Convention Relating to the Status of Refugees. (1951). Retrieved from: <http://www.acnur.org/biblioteca/pdf/0005.pdf>
- Lebanese-Palestinian Dialogue Committee. (2008). *LPDC 2008 Report*. Retrieved from Lebanese-Palestinian Dialogue Committee website: <http://www.lpd.gov.lb/getattachment/d5fbbcf9-02e1-4402-9aa5-6471daf4ca9a/LPDC-2008-Report.aspx>
- Maldonado Alvarado, B. (2002). *Los indios en las aulas. Dinámica de dominación y Resistencia en Oaxaca*. México, D.F: INAH.
- Ministry of Social Affairs. Republic of Lebanon. (2007). *Selected characteristics of the population in Lebanon (2004)*. Retrieved from the Population and Development Strategies Programme website: <http://www.pdslebanon.org/UserFiles/fact%20sheet%201-%20Lebanon%20-%20English%282%29.pdf>
- Nurturing instability: Lebanon's Palestinian Refugee Camps [Middle East Report No. 84]. (2009, Feb. 19). Beirut/Brussels: International Crisis Group.
- Khader, B (2003). Los Palestinos: un pueblo martirizado por la historia. *Vanguardia Dossier*, (8), 39-44.
- Sayigh, R. (2007) *The Palestinians. From peasants to revolutionaries* (2nd ed). New York: Zed Books.
- Schmitt, C. (2009). *Teología Política* (8th ed.). Madrid: Editorial Trotta.
- Scott, J. (2000). *Los dominados y el arte de la resistencia*. México D.F: ERA.
- Soguk, N. (1999). *State and Strangers. Refugees and displacements of Statecraft*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Suleiman, J. (2008). Legal Issues Governing Palestinian's Right to Work. (LPDC Briefing Note No. 03 April). Retrieved from Lebanese-Palestinian Dialogue Committee website: <http://www.lpd.gov.lb/getattachment/db385197-c82e-478c-bd72-e08d0e6c9748/Legal-Issues-Governing-Palestinians%E2%80%99-Right-to-Work.aspx>.
- Takkenberg, L. (1998). *The status of Palestinian refugees in International Law*. Oxford: Clarendon Press.
- United Nations Relief and Works Agency for Palestinian Refugees of the Near East (UNRWA). Retrieval in: <http://www.unrwa.org/index.php>

POSTSOCIALIST CULTURE IN LATVIA AND KAZAKHSTAN: AN INTRODUCTION TO REASONS, CRITICISM, AND PERSPECTIVES

Diana T. Kudaibergenova

University of Cambridge

ABSTRACT

This paper addresses questions and reasons for ethnonational developments in national identity construction processes in post-Soviet region. Although the ethnonational trend of development received much criticism in academic and political fields, author tries to analyze objectively reasons for such phenomenon. Among them, the Soviet Nationalities Policy, 'semi-colonial' nature of Soviet rule in Union Republics, the need for differentiation 'We'-Others' construction for the production of national identity in an independent, postsocialist state. In order to demonstrate this point, author uses comparative analysis of two different post-Soviet countries – Latvia and Kazakhstan and demonstrates how Socialist background (e.g., Stalinist purges or forced migrations) shaped and influenced the national identity construction in these states after independence. Thus, such analysis helps to reveal some new arguments of cultural revival and postcolonial nature of post-Soviet period that received more attention recently.

Keywords: National identity, Postcolonial, Latvia, Kazakhstan, Ethnonationalism

INTRODUCTION

After the breakup of the Soviet Union, all fifteen independent republics embarked on the difficult projects of nation-building and in many places, national reconstruction. The challenges met by the new republics were not only limited to the problems of self-determination in post-Soviet and postcolonial times but also to the difficult decisions of choosing the path of national ideology development with remaining Soviet legacy, and most importantly, ethnic minorities. Within the various range of ethnic conflicts and turbulence in the region, two countries stood out with a particular striking scenarios of development. Latvia and Kazakhstan were two countries that had biggest proportion of Russian population out of all Union Republics by the end of Perestroika which could have challenged and affected their nation-building path (Kolsto et al. 1998). However, specifically these two countries were „successful” enough in promoting their cultural and ethnic symbols as paramount element of national ideology and still avoid violent ethnic conflicts.

The paths to independence and legitimation were different for both cases. Latvia, like other Baltic states had a strong point of re-legitimation in the symbol of interwar independence (Lieven 1993) while Kazakhstan lacked a strong idea of pre-Soviet national community and found itself in a more fragile situation being situated closer to Russia than Latvia. However, both countries started their national construction on national symbols of the core ethnic groups – Latvians and Kazakhs. The West and other international actors constantly criticized the policy

of so-called ethnonationalism – proclamation of one core ethnicity's symbolic and political power over „Others” in both Latvia and Kazakhstan (see Solska 2011 or Peyrouse 2007, for example). For these reasons and for the purpose of increasing international attraction to their countries, Kazakhstan and Ukraine, for example, „have self-consciously used the language of civic nationhood to present their states to domestic and especially international audiences as paragons of civic inclusiveness and tolerance, as states of and for all their citizens, rather than as states of and for a single ethnocultural group” (Brubaker 2004: 134). On the contrary, Latvia passed several controversial laws of naturalization and citizenship which were met by strong international reaction when by 1997 and 1998, for example, „EU policy towards both Estonia and Latvia made the political elites realize that the issue of statelessness was critically important for their future membership” (Solska 2011: 1095).

This paper explores the national identity development in post-Soviet, post-socialist framework and focuses its discussion on particularly ethnonationalist vision of national development in post-Soviet countries. By analyzing and comparing two very distinct post-Soviet cases of Latvia and Kazakhstan, I analyze the evolution of ethnonationalism in strictly ideological language that was employed in post-Soviet period. The paper mainly explores the reasons for emergence of ethnonationalism in these countries. I argue that these reasons are deeply rooted in historical development of both cases, the pre-Soviet past (the formation of postcolonial „imagined communities” and interwar independence in the Baltics), the development during the course of the Soviet Union (with a special focus to the Soviet Nationalities Policy), and national revival and resistance that led to the independence in 1990s. I argue that ethnonational development of national identity formation prior to independence and after it was determined by particularly these historical conditions and events.

In order to illustrate this argument, I divide this paper into several parts and put the argument into different contexts, including the distinction between ethnic and civic nationalism, discussion of Soviet national policy and „Soviet-typed colonialism” (Schatz 2006) and brief analysis of post-independent ideologies. The following section provides brief account on the methods used in the analysis of this paper.

Comparative historical analysis

An integral part of understanding current developments in post-Soviet region lies within the understanding of its history. As Theda Skocpol (1984: 4) wrote:

„Historical sociology is better understood as a continuing, ever-renewed tradition of research devoted to understanding the nature and effects of large-scale structures and fundamental processes of change. Compelling desires to answer historically grounded questions, not classical theoretical paradigms, are the driving force.

The comparative historical analysis may reveal many facts and changes (including regime changes) that deeply affected the course of social and political development of the country. It is a particularly important tool for understanding the Soviet and post-Soviet contexts of national development as „coincidental events, such as immediate political needs or dynastic changes, can determine whether or not particular collective perceptions become fixed in the

popular mind” (ibid). And „once in place, they can outlive their time, but this does not mean that late attempts to begin the same tradition would succeed” (Chirot 1984: 24).

The historical chains of events in the twentieth century are crucial for the analysis of post-Soviet case because many of the legitimization claims made openly or conceived in special symbolic language (through the usage of specific images or indigenous language when addressing to the nation) in Latvia and Kazakhstan are tied with the historical events. People construct their identities and connect emotionally to the nation through the recognition and rediscovery of their past.

This technique of analysis is also important and quite useful in the present study due to the comparative part of historical developments of these two cases and their national path in post-independent era. As I argue comparative analysis helps in accessing a wider picture of the context and thus provides more opportunities for better understanding of the case. The current study is limited to the analysis of ethnonationalism only and aimed to reveal historical consequences for the development of such a discourse. The main criteria for this study is the historical development of Latvian and Kazakhstani cases prior to the Soviet rule, during and after it.

CIVIC-ETHNIC DIVIDE

In order to understand the context of criticism of ethnonational development, one has to come back to the initial debate between the Western „civic” and Eastern „ethnic” nationalisms divide. Both terms were coined by Hans Kohn in 1944 where:

In the Western world, in England and in France, in Netherlands and in Switzerland, in the United States and in the British dominions, the rise of nationalism was a pre-dominantly political occurrence; it was preceded by the formation of the future national state, or, as in the case of the United States, coincided with it. Outside the Western world, in Central and Eastern Europe and in Asia, nationalism arose not only later, but also generally at a more backward stage of social and political development: the frontiers of an existing state and of raising nationality rarely coincided; nationalism, there, grew in protest against and in conflict with the existing state pattern – not primarily to transform it into a people’s state, but to redraw the political boundaries in conformity with ethnographic demands (Kohn 1944: 331).

The term was used ever since to identify bad ethnic nationalism with backward developing countries or ideological enemies while the symbol of „civic” nationalism was used as an achievement of democratic regimes. However, recently the term received solid criticism of unattainability in empirical terms:

The triumphalist – or, at best, complacent – account of Western civic nationalism is too obviously problematic for this view to be seriously entertained. The unexpected (and partly nationalist) resistance to the Maastricht treaty, the longstanding violent conflicts in northern Ireland and the Basque country, the intensifying ethnopolitical conflict in Belgium, and the electoral successes of xenophobic parties in many countries – all these have made it impossible to hold such an uncritical view of the essentially „civic” quality of West European nationalism. More common is the use of the civic-ethnic opposition to make distinctions between states – or between national movements – rather than

between whole world regions. This is often done in an ideological mode, to distinguish one's good, legitimate civic nationalism from the illegitimate ethnic nationalism found elsewhere (Brubaker 2004: 134).

In the case of more or less heterogeneous developments of new nations „the civic-ethnic distinction remains both analytically and normatively problematic” (ibid., p. 136) where civic nationalism is seen more as an utopia or an ideal-type example (see Miley 2007).

The difficulty with attaining the civic mode of nation-building is concerned with its nature of „involving an acultural, ahistorical, universalist, voluntarist, rationalist understanding of nationhood, where „the „nation” is „construed as a voluntary association of culturally unmarked individuals” (Brubaker 2004: 137). However, the acultural nature of nations is impossible as all of the existing nations are based on pre-existing cultural and historical background (Gellner 1983). Moreover, civic nationalism never was installed fully in any country and still is an ideal type, utopian vision of nation-building (Brubaker 1999, 2004; Miley 2007).

The problem with ethnic identity

Ethnicity may be understood in many terms, from a biological perspective (Van den Berghe 1975), socially constructed (Barth 1969) or due to historical developments (Smith 1989). As Nagel (1994: 154) puts it:

Ethnic identity, then, is the result of a dialectical process involving internal and external opinions and processes, as well as the individual's self-identification and outsiders' ethnic designations – i.e., what you think your ethnicity is, versus what they think your ethnicity is. Since ethnicity changes situationally, the individual carries a portfolio of ethnic identities that are more or less salient in various situations and vis-a-vis various audiences. As audiences change, the socially-defined array of ethnic choices opens to the individual changes. This produces a «layering» (McBeth1989) of ethnic identities which combines with the ascriptive character of ethnicity to reveal the negotiated, problematic nature of ethnic identity. Ethnic boundaries, and thus identities, are constructed by both the individual and group as well as by outside agents and organizations.

Thus, it is quite important to underline that ethnic identity in post-Soviet countries was formed to some extent before the Soviet rule (to various degrees of intensity during colonization era) but was forged through the Soviet Nationality Policy during most of the Soviet rule (see Suny 1989; Brubaker 1994). The ethnicity was ‘codified’ and forged by the ‘fifth graph’ in the passport where the Soviets drew fine lines and created the ethnic boundaries between each ethnic group even within multiethnic republics of Latvia and Kazakhstan, for example. The legacy of such policies and the effect they created are still deeply rooted within the political and ideological projects of the so-called ethnonationalism in the post-Soviet region.

POST-SOVIET NATIONALIZATION – SHOULD WE UNDERSTAND IT DIFFERENTLY?

Although there is a common tendency of political analysts and other experts, usually outside academia to place post-Soviet case in one line with other nations and countries without specifications, I argue that post-Soviet nations demand

their own framework. Ethnonationalism, if one prefers to call it that way or any national development in post-Soviet case should not be understood only from the framework of post-Soviet but also postcolonial although only few scholars acknowledged that fact (e.g., Schatz 2006, to some extent Dave 2007 and Adams 2010). Rogers Brubaker (1994, 1996, 2011) made numerous attempts to provide a common approach to the analysis of post-Soviet countries coming up with an approach of nationalizing states. By him such states (post-Soviet successors) apply specific measures of defining the „nation” in their respective republics as a nation for and of the core ethnic group that has valuable advantages of promoting its own language and culture as part of the state ideology due to the „remedial” or „compensatory” action that is „needed to redress previous discrimination or oppression suffered by the core nation” (Brubaker 2011: 2).

This approach of understanding post-Soviet countries as nationalizing states that use their independence as spatial and temporal symbol for justification of practical ethnonationalism is seen, in my opinion, as an attempt to formulate post-Soviet postcoloniality without using rather tainted notions of „coloniality.” Such caution is widespread in the field of post-Soviet studies partly due to the ideological problematic and partly to the hybrid type of the Soviet rule. First, as Bremmer and Taras (1997: 12) acknowledge because „traditional Sovietology was Moscow-based, top-down, and monolithic” and was heavily influenced by rival ideology and inaccessibility of the Soviet „sources.” Secondly, because Soviet Union was applied diverse, in some cases, binary ideas of nation and state-building, some scholars have a problem with tying clear postcolonial cases of Africa or Asia with the Soviet one. Partially, it is justified as Soviet Union did not classify for many of the characteristics of Western metropolises and on the contrary, forged „state framework” of cultural and social development of indigenous population of the republics rather than „oppressing” them in classical colonial ways. Even in the political terms, the policy of indigenization resulted in at least nominal indigenous majority representation in local governments, while most of the Communist Party of republics or second secretaries in the regions were Moscow-appointed Russians or regime-approved locals (Melvin 1995). The different techniques and maneuvers of the Soviet Nationality Policy are discussed later in the paper after the section on pre-Soviet development of Latvia and Kazakhstan.

Pre-Soviet development: Interwar independence vs. Imagined Community

Kazakhstan and Latvia had very different paths to the Soviet Union while one was incorporated and the other annexed almost twenty years after the creation of the Soviet Union. Prior to that both were integral colonial parts of the Russian Empire. The difference in the political and ideological developments of the transition from colonial to the Soviet is crucially important for both cases. First, because Latvia along with Estonia and Lithuania enjoyed short but symbolically and historically important period of independence, they were also able to enjoy rather longer period of postcoloniality and independent self-determination which became an important part of the collective memory. Kazakhstan enjoyed only slight period of postcolonial transition during the Civil war when a Turkestan autonomy was formed but then incorporated into the Soviet Union and divided among newly created republics of Central Asia. However, specifically these periods of inter-independence became main sources of legitimacy claims after the collapse of the Soviet Union.

In his article „Imagined communities: Kazakh nationalism and Kazakification in 1990s”, Azamat Sarsembayev particularly focuses on this specific period of pre-Soviet end of 19th and the beginning of 20th century in Central Asia and particularly Kazakhstan where colonial „print capitalism” led to the development of fragile „imagined communities” (Sarsembayev 1999). The indigenous intelligentsia of the region that fought for its independence and constructed not only nationalist narratives but also a form of national consciousness among its population was killed during Stalinist purges in 1930s. Even though, these „imagined communities” were not as strong political artefacts as interwar independence of the Baltic states, these narratives were frequently used by the Kazakh dissident intelligentsia in Soviet times (see Kudaibergenova 2011). During Perestroika and glasnost, especially this period and the intelligentsia of that time along with their works were revived and became a stronger symbol of Kazakh nationalism. During independence period President Nazarbayev employed this symbol within his legitimacy building strategy of addressing the nation to its „founders” ancient and modern.

In comparison to that, Latvian politicians had a stronger symbols of independence in the interwar period which helped them to build legitimate bonds around the idea of the „restoration of independence” and claim their break from Soviet Union strongly than many other countries of the Soviet Union. Although there were other important preconditions for successful Latvian resistance, the symbol of annexation to the Soviet Union played a very important role in creating emotional forces:

The most powerful of these nationalist resources centred on the myth of voluntary incorporation into the Soviet federation. From the late 1980s, this myth received its first public airing, with reform-minded historicist educators emerging to play a key role. In all three republics, for the first time during Soviet rule, Baltic historians began to challenge publicly the twin myths of Soviet official historiography, that Stalin's motives for signing Non-Aggression Pact with Hitler in 1939 were purely intended to secure peace, and that the peoples of the Baltic States welcomed incorporation into the Soviet Union as an alternative to the continuation of authoritarian rule in their own respective republics. At the founding congresses of all three popular fronts, demands were voiced for endorsing the illegality of forced incorporation and thus the call for the reinstatement of independent statehood. In August 1989, in an unprecedented show of solidarity between the peoples of the Baltic States, the popular fronts organised up to two million people to form a human chain stretching from Estonia to Lithuania to show their condemnation of the Molotov-Ribbentrop Pact. In a joint communiqué issued by the popular fronts, the pact was described as 'criminal' and 'unlawful'. Such a powerful weapon for mobilising support behind independent statehood also provided a major boost in the late 1989 when the Supreme Soviets of all the Republics officially declared incorporation illegal (Smith 1994: 132).

The whole discourse of Stalinism and the „Soviet crimes” became stronger and more political in Latvia rather than in Kazakhstan where such ideas were applied by political elites only by mid-1990s and before then remained symbols of nationalists and opposition. The problems with identifying and commemorating openly victims of Stalinism and its crimes was closely connected to the political issues in the region that was divided, however, in many cases still interdependent. The

academic field found declaration of Soviet colonialism rather complicated (Adams 2008). However, some of the traits of Soviet rule did look like those of colonial empires.

Soviet Nationality Policy: The origins of Soviet-type colonialism

The identities in the Soviet Union were created on an ethnic-territorial basis and flourished due to the numerous attempts of Soviet nationalities policy. The idea of a *Soviet people* never was accomplished despite its continuous promotion through the Soviet ideological machine and policies of gradual rapprochement and merging¹. It might have failed because ethnopolitics of separate autonomies and ethnic republics were stronger in their belief systems and growing nationalisms that gradually 'eroded' not only ideas of an entropic Soviet people but the Soviet Union itself. Since the formation of the Soviet Union in the 1920s, its nation building was regulated by Lenin's ideas of self-determination and 'pseudo-federal administrative system' that 'worked to consolidate, rather than erode, ethnic and national cohesion' (Suny 1989: 506).

Besides, the surviving ideas of collective memory of suppression that many Soviet republics shared especially among their titular ethnicities, in Ukraine, the Baltic States, the Caucasus, and Kazakhstan, created the discourse of justified ethnic nationalism that manifested itself in the national literatures and 'ethnic dissent' (Zimmerman-Brodsky 2003). For example, the commission of Kazakh SSR Presidium on 'final assessment of December 1986 events in Almaty' (1990)² concluded that 'historical roots of December events are embedded in Tsarist colonial policy that caused a drastic breakage in traditional household style of Kazakhs and caused dramatic changes in the composition of the population, distorted the natural course of economic and cultural development of the people'. The preamble also talks about 'real tragedy of Kazakh people' referring to the collectivization that caused losses in population ranged as 'more than half of Kazakhs died from hunger and 15 per cent of the population had to migrate' (ibid.). Such discourses of collective memory of suffering and being suppressed, especially among the Kazakhs who did suffer during Tsarist colonization and later Soviet modernization, opened the possibility for justification of ethnic nationalism for the sake of victims who suffered for the independence.

As Steen (1997: 211) argues:

During the Soviet period ethnic and social tensions has been concealed under a cover of official ideology of harmonious relations between a new type of person, Homo Sovieticus. In principle, minority groups were given the same rights as Russians in cultural and political activities within the same rights as Russians in cultural and political activities within the framework set by the Communist Party. In practice, the indigenous populations of the Baltic States in the cultural and political sphere came to be dominated by Russian interests.

From the perspective of the elites, the question of inter-ethnic relations is especially delicate. On the one hand, national elites were integrated with Russians and to whom they remained loyal. On the other hand, many felt a special responsibility

¹ 'It involves the creation of a common international unity and the replacement of previous national and ethnic consciousness' (Lane 1992: 190).

² Ponomarev, V., Dzhukeeva, S. (1993) *Documents and materials about the December 1986 events in Kazakhstan Panorama*

for defending ethnic interests. After independence the situation had turned upside down: the former servile elites had now come into a position where they could set political and cultural conditions for the Russians. The interesting question is the degree to which ethnic power change has resulted in confrontational attitudes, or not.

Partially, the roots of ethnonationalism were growing during the Soviet Union and due to the Soviet policies on nationalism where as I argued, the project of „Soviet people” failed while ethnic identities in republics were forged because nations and national communities had to be formed on a particular cultural or, in Soviet case, ethnic background:

The only point of interest for particular nationalisms is the specific cultural demarcation of a national identity which wills for itself a distinct political unit. Yet the historical evidence (...) suggests that the social forces which could be said to have favored the transformation of a medieval agrarian society into rational modern one were not unambiguously nationalist, while those that were opposed to colonial domination were not necessary in favor of a transformation (Chatterjee 1986: 27).

The paradox of the Soviet nationalities policy of granting a right for self-determination to the Union Republics was partially explained by the fact that Soviets aimed to create an image of the Soviet Union as liberator of colonial peoples. The opposition and differentiation from the colonial Russian *Tsarist* Empire was important for the legitimation of the Soviets. There was a need to build legitimation on the distinction „Us” „Them” where the latter was the fallen enemy, in the case of Soviets – Tsar and colonialism. However, as seen from the past, Soviet policies did not differ much from the policies of any other oppressor or colonizer.

Adams (2008: 2) explains it as an attempt for the colonizers to present themselves as modernizers bringing Enlightenment to the indigenous people:

Postcolonial theory tends to cast history in terms of a dialectic: the contradictions inherent in colonialism produced the conditions that allowed for the eventual destruction of colonialism (Bhabha 1994). As scholars such as Benedict Anderson (1991) and Partha Chatterjee (1993) have argued, colonial powers justified their rule by highlighting the progressive, modernizing role they played in the societies they colonized. But this discourse contained a contradiction between its modern, universalistic ideology and the cultural differences that it used to justify the domination of the colonizer over the colonized. The empire’s efforts at modernization produced a nationalist elite that was then able to turn the universalizing discourse of rights against the colonizer.

De jure republics and peoples had rights while *de facto* totalitarianism ruled the country. These conditions raised justifiable questions of postcoloniality that was experienced by the indigenous peoples in the republics, when was or still is Soviet and post-Soviet postcoloniality?

WHEN IS SOVIET AND POST-SOVIET POSTCOLONIALITY?

The period of postcoloniality usually happens when the empire falls. However, as I argue, because Soviet case was quite specific, the terms of postcoloniality and its emergence were also different. I define at least two periods of postcoloniality.

First, the intellectual postcoloniality which emerged during the Soviet period. Secondly, the ethnic and cultural revival during the independence era.

Moore (2001: 114) identifies following characteristics of colonial rule: territorial colonization; political colonization when indigenous elites are replaced by „puppet control or outright rule”; cultural colonization when colonizers imposes colonizer’s language and culture onto indigenous population and when „histories and curricula are rewritten from the imperium’s perspective,” followed by all types of cultural suppressions (religious, for example). All of these features are clearly visible in the Soviet case. The resistance to the „Soviet-type colonialism” (Schatz 2006) represented itself through the formation of dissident literature where national narratives were formed (see Kudaibergenova 2011). This stage of postcoloniality I term as an intellectual one. The reason why I argue that particularly this stage was postcolonial although empire did not collapse yet is because the ideas of revived and re-written cultural and historical traditions of pre-colonial rule started embracing wider groups of populations:

The use of literature in the context of political oppression is not new. During the period of national awakening (...) – in the second evoking and shaping a specifically national consciousness. A new language of heroism drew upon epics of the classical world and a few scattered medieval legends from Latvia. In particular, the work of two poets, Pumpurs and Auseklis, played a key role in the awakening. In reconstructing the legendary figure of Lačausis or Lačplēsis [Lāčausis or Lāčplēsis], bear-ears or bear-slayers, Pumpurs emphasizes his heroic courage. By describing a legendary and heroic past these poets focused on the characteristics required to carry that alleged tradition of fearless heroism into the future (see, e.g., Plakans 1979, p. 244). By the late nineteenth century Latvian literacy rates were already high, reading was much valued and books could, therefore, shape individual experience. However, whereas this early literature emphasized superhuman courage and strength, during the late Soviet period the literary term used most is ‘destiny’, which links individual suffering with national history. Its frequent recurrence testifies to its importance and gives a unique insight into social structure (Skultans 1998: 49).

This led to the reconsideration of the ideological narratives fed to the population by the political machine and to the reformation of their ideas which is an intellectual and emotional *post*-coloniality. These ideas then led to the political and social resistance that led to the independence when the ethnic and cultural revival developed to more extent through the declarations and even applied policies (e.g., self-determination, declarations of independence).

Second stage included the open declaration of postcoloniality during the independence period. The independence „unleashed” all of the contradictions of the Soviet period and removed the visible and invisible censorship of the centre. However, postcolonialism was restricted. Although it granted legitimation for the new nation-builders as they had a strong „Other” to construct their identities against, but it was also constrained due to the existence of ethnic minorities and remaining relationships with Russia. The problems with legitimation and the influence of elites over most of decision making was almost universal in post-Soviet region:

From the perspective of the elites, the question of inter-ethnic relations is especially remained loyal. On the other hand, many felt a special responsibility for

defending ethnic interests. After independence the situation had turned upside down: the former servile elites had now come into a position where they could set political and cultural conditions for the Russians (Steen 1997: 211).

So the problems that emerging postcoloniality posed led to its restrictions to greater extends in Kazakhstan and to lesser extends in Latvia. However, in both cases particularly this focus on titular ethnicity's legitimation through postcoloniality that was led by the political elites – nation-builders (Smith 1998: 8).

Independent period development – first formations of national identity

Because Soviet nationality policy „had the effect of elevating ethnicity to the position as *the* paramount cultural marker” (Kolsto 1998: 41), the further development of national identity in post-Soviet period was highly ethnicized. Moreover, it was part of the legitimation process of elites and territorial integrity. Elites were crucial players in these processes:

The argument of the elites as a predominant and driving force in building the new democracies and influencing policy-making processes is based on the following premises: continuity of elites from one regime to another trying to build new power bases; the competence of former elites which are needed in the new regime; the weak institutions in post totalitarian regimes are making space for elite maneuvering; the lack of ‘civic culture’; the long traditions of elite thinking give legitimacy to charismatic leaders; and the elites’ ability to build networks for mutual support (Steen 1997: 8).

However, there were significant differences between two cases. The resistance and movements demanding independence started in the Baltics and in Latvia during Gorbachev era. In Kazakhstan nationalist tensions existed that finally resulted in revolts of December 1986, however, after that elites took an approach for smooth transition rather than nationalistic movements. Nevertheless, both countries had independent social movements focusing on ecological problems, for example. However, for both countries, independence meant also freedom (although one may argue that it was restricted in Kazakhstan due to remaining close relationships with Russia) over decisions of nation-building:

For Latvians fearful of demographic minorization and linguistic Russification due to Slavic immigration, independence signified control over Latvia’s borders and expanded opportunities to nurture Latvian culture (Muiznieks 1997: 376).

In Kazakhstan same processes happened with „the logic” of „property restitution” where „after a long hiatus, Kazakh territory was being returned to its rightful owners” (Schatz 2000: 496). Although the same situation of re-legitimation through usage of titular ethnicity's past and culture happened almost all over post-Socialist region leading to the *nationalizing* states formation (Brubaker 1996), the most criticism and blame was laid onto obvious cases such as Latvia, Kazakhstan, or Ukraine. In many cases the Western criticism became part of ideological tool of pushing and pulling to achieve their goals (see Solska 2011, for example). However, no matter how „right” or „wrong” were the social tensions and political decisions concerning citizenship or languages status in Latvia and Kazakhstan, these problems do not have easy and fast-tracking solutions:

The pervasive tension between incipient national states harboring substantial national minorities and the external „homeland” states to which those minorities „belong” by ethnonational affiliation but not legal citizenship. Actually, this pervasive tension involves not two but three parties: (1) a set of new states, ethnically heterogeneous yet conceived as nation-states, whose dominant elites promote (to varying degree and in varying manners) the language, culture, demographic position, economic flourishing, and political hegemony of the nominally state-bearing nation; (2) the substantial, self-conscious, and (in varying degrees) organized and politically alienated national minorities in those states, whose leaders demand cultural or territorial autonomy, and resist actual or perceived policies or processes of assimilation or discrimination; and (3) the external national „homelands” of the minorities, whose elites (again to varying degrees) closely monitor the situation of their coethnics in the new states, vigorously protest alleged violations of their rights, and assert the right, even the obligation, to defend their interests (Brubaker 1994: 56).

What is more important in Brubaker's argument is that all of the post-Soviet states are still „states-in-the-making.” Even after twenty years of independence many of the issues with national minorities and even with the demands of nationalist groups of indigenous populations are not solved. These states achieved a varying degree of stability while unsolved social problems and tensions (especially in terms of language and citizenship policies) remain. Only further development and natural political evolution in these countries would lead to the more or less clear answers.

CONCLUSION

This paper tried to provide a balanced account on the development of so called ethnopolitics in post-Soviet, postsocialist societies. Using classic examples of Latvia and Kazakhstan it aimed to show problems within the existing understanding and portraying of these states as ethno-reviving (mostly in negative light), sometimes even undemocratic entities. I argued that because the argument of Soviet typed postcoloniality is not yet strongly developed and widely accepted in the field although there are clear conditions for arguing such point, the analysis of further, postsocialist ideological development is not full. This creates further contradictions and stereotyping. However, twenty years of official, post-Soviet independence with the existing instruments of analysis is not enough for the full understanding of „Post” syndrome and its influence on nation-building in these states.

REFERENCES

- Adams, L. (2008) „Can we apply postcolonial theory to Central Eurasia?” *Central Eurasian Studies Review*, Vol. 7, Number 1, pp. 2-8
- Adams, L. (2010) *The Spectacular state: Culture and national identity in Uzbekistan*. Duke University Press
- Barth, F. (1969) *Ethnic groups and boundaries: the social organization of culture difference*. Allen & Unwin
- Bremmer, I. and Taras, R. (1997) (eds.) *New states, new politics: building the post-Soviet Nations*. Cambridge University Press
- Brubaker, R. (1994) „Nationhood and the national question in the Soviet Union and post-Soviet Eurasia: an institutional account,” *Theory and Society*, 23, pp. 47-78
- Brubaker, R. (1999) „The Manichean Myth: Rethinking the distinction between ‘Civic’ and ‘Ethnic’ nationalism,” in Kriesi H. et al (ed.) *Nation and National identity: the European experience in perspective* Ruegger, pp. 55-71

- Brubaker, R. (2004) *Ethnicity without groups*. Harvard University Press
- Brubaker, R. (2011) „Nationalizing states revisited: projects and processes of nationalization in post-Soviet states,” *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 34 (11), pp. 1785-1814
- Chatterjee, P. (1986) *Nationalist thought and the colonial world*. Zed for United Nations University
- Chiro, D. (1984) „Social and historical landscape of Marc Bloch,” in Skocpol, T. (ed.) *Vision and method in historical sociology*. Cambridge University Press
- Gellner, E. (1983) *Nations and Nationalism*. Basil Blackwell
- Kohn, H. (1944/2005) *The Idea of Nationalism: A Study in Its Origins and Background*. Transaction Publishers
- Kolsto, P. (1999) (ed.) *Nation-building and ethnic integration in post-Soviet societies: an investigation of Latvia and Kazakhstan*. Westview
- Kudaibergenova, D. (2011) „Imagining community’ in Soviet Kazakhstan: An historical analysis of Kazakh-Soviet literature,” MPhil dissertation, University of Cambridge
- Lieven, A. (1993) *The Baltic revolution. Estonia, Latvia, Lithuania and the path to independence*. Yale University Press
- Nagel, J. (1994) Constructing Ethnicity: Creating and Recreating Ethnic Identity and Culture. *Social Problems*, Vol. 41, No. 1, Special Issue on Immigration, Race, and Ethnicity in America, pp. 152-176
- Melvin, N. (1995) *Russians beyond Russia: the politics of national identity*. Royal Institute of International affairs
- Miley, J. (2007) „Against the thesis of the „Civic Nation”: the case of Catalonia in contemporary Spain,” *Nationalism and Ethnic Politics* 13, pp. 1-37
- Moore, D. (2001) „Is the Post- in Postcolonial the Post- in Post-Soviet? Towards a global postcolonial critique,” *PMLA*, Vol. 116, pp. 111-128
- Muiznieks, N. (1997) „Latvia: restoring a state, rebuilding a nation” in Bremmer, I. and Taras, R. (eds.) *New states, new politics: building the post-Soviet Nations*. Cambridge University Press
- Peyrouse, S. (2007) „Nationhood and the minority question in Central Asia. The Russians in Kazakhstan,” *Europe-Asia Studies*, Vol. 59, No. 3, pp. 481-501
- Schatz, E. (2000) „The politics of multiple identities: lineage and ethnicity in Kazakhstan,” *Europe-Asia Studies*, 52:3, pp. 489-506
- Schatz, E. (2006) „Access by accident: legitimacy claims and democracy promotion in authoritarian Central Asia,” *International Political Science Review*, Vol. 27, No. 3, pp. 263-284
- Schatz, E. (2009) „The Soft Authoritarian Tool Kit. Agenda-setting power in Kazakhstan and Kyrgyzstan,” *Comparative Politics*, January 2009, pp. 203-222
- Skultans, V. (1998) *The testimony of lives: narrative and memory in post-Soviet Latvia*. Routledge
- Smith, G. (et al) (1998) *Nation-building in the post-Soviet borderlines*. Cambridge University Press
- Solska, M. (2011) „Citizenship, collective identity and the international impact on integration policy in Estonia, Latvia and Lithuania,” *Europe-Asia Studies*, 63:6, pp. 1089-1108
- Skocpol, T. (1984) (ed.) *Vision and method in historical sociology*. Cambridge University Press
- Van den Berghe, P. (1975) *Man in Society: a Biosocial view*. Elsevier
- Smith, A. (1988) *The ethnic origins of nations*. Wiley-Blackwell
- Smith, G. (1998) (ed.) *Nation-building in the post-Soviet borderlands: the politics of national identities*. Cambridge University Press
- Sharma, S. (2000) *The Baltic nationalism: post-world war II analysis*. Rajat Publications
- Steen, A. (1997) *Between past and future: elites, democracy and the state in post-communist countries: a comparison of Estonia, Latvia and Lithuania*. Ashgate Publishing
- Suny, R. (1989) „Nationalist and ethnic unrest in the Soviet Union,” *World Policy Journal*, Vol. 6, No. 3, pp. 503-528
- Swettenham, J. (1952) *The tragedy of the Baltic states. A report compiled from official documents and eyewitnesses stories*. Hollis and Carter
- Zisserman-Brodsky, D. (2003) *Constructing ethnopolitics in the Soviet Union: Samizdat, Deprivation, and the rise of ethnic nationalism*. Palgrave Macmillan

NATIONAL IDENTITY CONSTRUCTION IN RUSSIAN AND AMERICAN PRESIDENTIAL SPEECHES FOLLOWING TRAGIC EVENTS

Marina Lepekhova

Northern Arizona University

ABSTRACT

Political discourse in general and national leaders' addresses to the nation in particular play an essential role in the process of national identity construction. The following research makes an attempt to identify rhetorical strategies of Russian and American Presidents in the process of national identity reconstruction following tragic events. This study is framed within the theory of Political Discourse Analysis. The data for this comparative study stem from two Presidential speeches: Vladimir Putin's address to the nation after Beslan tragedy in 2004, and Barack Obama's address to the nation after Arizona shooting in 2011.

Keywords: National identity, Political discourse analysis

INTRODUCTION

Political discourse in general and national leaders' addresses to the nation in particular play an essential role in the process of national identity construction. The Presidential speeches are shaped by the social context and fairly present the time or even the epoch they are produced in. The addresses to the nation are considered to be not only the reflection of the happenings in the society, but they are also seen as bridges which unite grassroots with the government. Moreover, addresses to the nation following tragic events are believed to be epitomes of national core values, common ideology, and specific traditions that help to create the national image. When tragic events occur in the country, national identity is inevitably shaken and challenged. It needs to be reaffirmed or refigured according to the emerging circumstances. The following research makes an attempt to identify rhetorical strategies of Russian and American Presidents in the process of national identity reconstruction following tragic events. Recognizing the limited data set, the author does not make strong claims for generalizing the results of this research work; rather, she intends to inform the reader on the uniqueness of the discursive patterns in the concrete speech samples.

1. THEORETICAL FRAMEWORK

1.1 Political Discourse Analysis

The following study is framed within the theory of Political Discourse Analysis (PDA). According to Teun van Dijk (1996), „the very notion of Political Discourse Analysis is very ambiguous since it is about political discourse, and it is also a

critical enterprise". Such an analysis deals with the discursive conditions and consequences of social and political inequality that results from political domination (Fairclough, 1995, van Dijk, 1993). For Chilton and Schaeffner (1997), what is „political" is a matter of interpretation, and one focus of attention in PDA is a critical reflection on the strategic use of political concepts, or keywords for achieving specific political aims. Wilson (2001) asserts that the goal of PDA is „to seek out the ways in which language choice is manipulated for specific political effect and almost all levels of linguistics are involved". In other words, the aim of PDA is to examine the particular linguistic choices that have been made in a specific social and political context and what effect they cause.

In this paper the „three-dimensional method of discourse analysis" introduced by Norman Fairclough is used, namely „the language text, spoken or written, discourse practice (text production and text interpretation), and the sociocultural practice" (Fairclough, 1995).

1.2 National identity as a discursive construct

The process of global migration and latest changes within countries opened up a venue for hot debates pertaining to identity. The reason being is that nations are under pressure to define themselves what it means to be French, German, or American when nation states are slowly losing much of their economic and political sovereignty. Critical events create a sense of urgency to remind the public at large who they are or articulate how the tragic events fit into the well-established frame of reference. This approach reinforces the position of postculturalist theory that any identity is fluid and flexible.

Over the last few decades, the concept of „national identity" has become a rich area of study in many works devoted to the discourse analysis. In order to understand the role of discourse in the process of national identity construction, it is necessary to clarify the meaning of such concepts as 'nation' and 'national identity'.

Wodak maintains that there is no generally accepted definition of a 'nation', nor is there any general consensus on the time from which one can speak of a 'nation'. Nonetheless, there exist two conceptions of the nation and the lines of argumentation connected to them: the political 'nation' by an act of will and the nation defined by culture which is often linguistically defined and ethnically based (Wodak, 1999). Renau describes a nation as „a soul, as a mental principle which is determined by the common possession of a rich heritage of memories, and by present agreement, the present desire to live together, the will to preserve heritage. He sees a 'great community of solidarity' in the idea of nation (Renau, 1995, 57). According to his characterization, the 'subjective will' of an association of individuals who decide voluntarily for a common past and future is crucial for continuation of a nation: „A large gathering of people of sound mind and warm hearts creates a moral consciousness which is called a nation" (Renau, 1995, 58).

When defining a 'nation', Anderson introduces the term „imagined community" and bolsters his point of view, maintaining that communities are to be distinguished from one another „not by their authenticity but by the way in which they are imagined". Nations are imagined „because the members of even the smallest nations will never know most of their fellow-members, meet them, or even hear of them; yet in the minds of each lives the image of their communion" (Anderson, 1991). In argument similar to Anderson, Hall describes nations not only as political

formations but also as „system of cultural representations” through which an imagined community is interpreted: „People are not only legal citizens of a nation; they participate in the idea of the nation as represented in its national culture. A nation is a symbolic community...” Thus, he sees national culture as „a discourse – a way of constructing meanings which influences and organizes both our action and our conception of ourselves... National cultures construct identities by producing meanings about „the nation” with which we can identify; these are contained in the stories which are told about it, memories which connect its present with its past, and images which are constructed of it” (Hall, 1996, 613).

It can be concluded that „if a nation is an imagined community and a mental and a social construct, an imaginary complex of ideas containing at least the defining elements of collective unity and equality, of boundaries and autonomy, then this image is real to the extent that one is convinced of it, believes in it and identifies with it emotionally... It reaches the mind of those who are convinced of it through discourse in which it is constructed and conveyed. National identity is the product of discourse” (Wodak, 1999). To support this point of view, (Bruner, 2002) argues that „national identity is incessantly negotiated through discourse” and therefore, there is „a never-ending and politically consequential rhetorical struggle over national identity.” Perhaps, because of its nature as a construct, the definition of any specific national identity is a contested field of struggle between social groups (Bourdieu, 1991). Being a social and a rhetorical construct, national identity possesses specific features. When describing national identity, Kolakowski singles out five major elements by which national identity can be characterized:

- 1) A national spirit which expresses itself in certain cultural forms of life and particular collective manners of behavior, especially in moments of crisis, is a metaphysical entity that does not represent an object of historical experience but still floats in the minds of many people.
- 2) Historical memory (collective memory);
- 3) Anticipation and future orientation. „A nation is just as future-oriented as a person; both worry about what may become of them, both try to survive and to make preparation for potential adversity, both think of their future interests. However, there is a difference in the fact that a nation, unlike a person, does not anticipate its own death”.
- 4) National body which is linked to national identity, manifesting itself in discussions of national territories, landscapes, and nature as well as the physical artifacts which shape those elements.
- 5) Nameable beginning which is a founding event, aimed at creating images of the beginning (Kolakowski, 1995).

It can be maintained that these elements find their realization in social practices, one of which is discursive practice. Wodak ascertains that „the respective national identity is shaped by state, political, institutional, media and everyday social practices, and the material and social conditions which emerge as their results, to which the individual is subjected. The discursive practice as a special form of social practice plays a central role both in the formation and in the expression of national identity” (Wodak, 1999).

Moreover, national identity can be discursively constructed through differences: „It operates across difference; it entails discursive work and the binding and marking of symbolic boundaries, the production of ‘frontier effects’ (Hall, 1996). The

very abstract notion of national identity is made concrete through discourses and is not meaningful outside of discursive differences.

2. ANALYTICAL METHODOLOGY

Rhetorical Strategies

Under the term „strategy”, we may understand „a more or less accurate plan adopted to achieve a certain political, psychological or other kind of objective” (Wodak, 1999). According to Van Dijk, „language use, discourse, verbal interaction, and communication belong to micro-level of social order. Power, dominance, and inequality between social groups are typical terms that belong to macro-level of discourse analysis” (van Dijk, 1993). Thus, it is also necessary to differentiate between macro-level and micro-level discourse strategies.

In order to understand the construction of national identity in discourse, Wodak (1999, 33) introduces major and minor types of rhetorical strategies. On the macro-level we can distinguish between different types of macro-strategies employed in the discursive formation of national identity. These macro-strategies correspond to the main social macro-functions, namely **construction, perpetuation or justification, transformation and demontage or dismantling**. Although analytically distinguishable from one another, these strategies occur more or less simultaneously and are interwoven in concrete discursive acts. Among the **major discourse strategies** are:

- 1) **Constructive strategies** are the most comprehensive discursive strategies. They attempt to construct and to establish a certain national identity by *promoting unification, identification and solidarity, as well as differentiation*.
- 2) **Strategies of perpetuation or justification** attempt to maintain and to reproduce a threatened national identity, namely *to preserve, support and protect it*. A special subgroup of these strategies is the group of **strategies of justification**. These are employed primarily in relation to problematical actions or events in the past which are important in the narrative creation of national history. They *restore, maintain, and defend a common „national self-perception”*.
- 3) **Strategies of transformation** aim *to transform a relatively well-established national identity and its components into another identity* the contours of which the speaker has already conceptualized. This is often affected by applying subtle rhetorical persuasion.
- 4) **Dismantling or destructive strategies** aim at dismantling or disparaging parts of an existing national identity construct, but usually cannot provide any new model to replace the old one.

Among **minor discourse strategies** we can outline:

- 1) **Strategies of assimilation** aim linguistically to create a temporal, interpersonal or spatial (territorial) similarity and homogeneity in reference to the various thematic dimensions. According to their respective social functions they may be *constructive, destructive, perpetuating or justifying*.
- 2) **Strategies of dissimilation** create a temporal, interpersonal or territorial difference and heterogeneity in reference to these same dimensions. According to their functions they may also be *constructive, destructive, transformative or justifying*. Difference which is linguistically constructed through

strategies of dissimulation is frequently portrayed as deviance from a preferred norm (Wodak, 1999).

The comparative analysis presented in this paper examines rhetorical strategies to address the following research questions:

- 1) What are the types of rhetorical strategies that contribute to negotiation and reconstructing national identities in political discourse in times of a national crisis?
- 2) What are the specific differences in rhetoric construction of «otherness» in Russian and American political discourse?
- 3) What are the effects of using specific rhetorical strategies for reconstructing national identities?

3. DATA COLLECTION AND INTERPRETATION

The data for this study are two Presidential speeches: Vladimir Putin's address to the nation after Beslan tragedy in 2004 and Barack Obama's address to the nation after Arizona shooting in 2011.

In the present study, presidential speech is viewed as a linguistic activity that establishes the relationship between the president and the society. The structure of presidential speech is, generally speaking, narrative or linear. The nature of presidential speech discourse is monologic in form, yet dialogic in essence. At the linguistic level, it does not have any exclusive linguistic features. The reason for the selection of the data (Presidential speeches) is the fact that „presidential language is viewed as a form of political and public discourse (directed towards people), as the language of authority, a language that is heard in one way or another by everyone in the society, and, as it were, as a mass-consumed text type, which may also be viewed as an example of an emerging standard. Therefore, presidential speech provides a framework within which important social and political questions are represented” (Nedashkivska, 2006).

4. THE DISCOURSE ANALYSIS OF THE PRESIDENTIAL SPEECHES

The two addresses to the nation which were analyzed have a certain structure. The speech delivered by the Russian President Vladimir Putin after the Beslan tragedy consists of 990 words. It can be divided into 8 logical parts:

- 1) The outline of the tragedy, naming the place;
- 2) Victims of the tragedy – children of Beslan;
- 3) Describing a complicated historical experience of Russia;
- 4) Pointing at the failure of Russia to adapt to the new political, economic, and cultural environment;
- 5) Creating the image of the enemies, blaming them for committing the crime;
- 6) Pointing at Russian strength and might in the world;
- 7) Speaking about further actions aimed at preventing such crimes in future.

The speech delivered by the American President Barack Obama after Arizona shooting consists of 2253 words. It can be divided into 5 logical parts:

- 1) the purpose of the President's coming to the Tucson Memorial;
- 2) making the connection between the tragedy and the American political history;
- 3) telling the story of each person who died in the tragedy to the public;

- 4) describing the reasons of the tragedy;
- 5) speaking about how Americans can use the tragedy for self-improvement.

We can outline 5 criteria for the comparative analysis of two addresses to the nation to find out what effect the employed rhetorical strategies produce. The focus of the research is made on:

- 1) rhetorical construction of the place of the tragedy;
- 2) rhetorical construction of the image of victims;
- 3) rhetorical construction of the „otherness”;
- 4) rhetorical construction of the national uniqueness;
- 5) rhetorical construction of the position of the President and his attitude to the tragedy.

4.1 Rhetorical construction of the place of the tragedy

When naming the place of the tragedy, Putin and Obama employ the constructive strategy „we all are in the same boat”. However, it is realized differently. Putin transforms the sub-national tragedy into the national level by means of lexemes with a common semantic meaning of „possessiveness” and by the use of the toponym *the Russian town of Beslan*: „...что происходило в российском городе Беслане...” [...all that was happening in the Russian town of Beslan] at the beginning of the speech, thus creating the unifying atmosphere among Russian citizens and feel that the city of Beslan is a part of Russia. However, when specifying the place of tragedy, he employs the strategy of dissimulation: „...развязать междоусобицу на Северном Кавказе” [...unleash bloody interethnic strife in the North Caucasus]. Thus, the effect of isolation or distance of the region where the events happened is created.

Obama also transforms the tragedy from the sub-national level into the national one: „The hopes of a nation are here tonight. We mourn with you for the fallen. We join you in your grief”. However, he immediately uses the strategy of assimilation, saying that the city of Tucson is a part of the American family. By using the toponym and the metaphor „American family”, he underlines the intra-national similarity.

4.2 Discursive construction of the image of the victims

Putin uses the strategy of perpetuation when constructing the image of the victims, pointing at the eternal value of children and life to the Russian people: „беззащитные дети” [helpless children], „...люди, потерявшим самое дорогое в жизни – своих детей, своих родных и близких” [...people who have lost what we treasure most in this life – our children, our loved and dear ones].

The peculiar feature of Obama’s speech is the constant shift of the role of the social actor (the President) delivering the speech. There are three main roles that can be distinguished:

- 1) President-a narrator
- 2) President-an American citizen
- 3) President-a nurturing parent

Obama’s speech is framed within nurturing parent morality model. According to Lakoff, such a model is characterized by the principles „where the government builds on mutual respect rather than on control and where the „compassion” and „caring” are the keywords” (Lakoff, 2008).

When speaking about the victims of the tragedy, the American President uses the strategy of assimilation. He underlines the national model character of the sub-national unit, where the people of the city of Tucson represent the best of the whole country:

- 1) For those who were harmed, those who were killed – they are part of our family, an American family 300 million strong. We may not have known them personally, but surely we see ourselves in them.”
- 2) And the six people who lost their lives on Saturday – they, too, represented what is best in us, what is best in America.
- 3) They are a part of our family, an American family.

He ascertains that every person who died in the tragedy possesses the qualities which are typical of all American people and which create the uniqueness of the country:

- 1) hard-working judge
- 2) loving husband
- 3) a father of three sons and a grandfather of five children
- 4) final act of selflessness was to sacrifice his life for her
- 5) his true passion was helping people
- 6) he died doing what he loved
- 7) she was an A student
- 8) she showed appreciation for life uncommon for a girl of her age.

4.3 Rhetorical construction of the „otherness“

In Putin’s speech, the constructive strategy of showing the difference is employed to construct the image of the enemy. It finds its linguistic realization in such attributes and word combinations as:

- 1) Не просто убийцы, а те, кто использовал оружие против беззащитных детей [not just murderers, but people who used their weapons against helpless children.];
- 2) Террористы [Terrorists];
- 3) Те, кто «хотят оторвать от нас кусок пожирнее» [Those, who „would like to tear a „juicy piece of pie“ from us”];
- 4) Те, для кого «терроризм – инструмент для достижения своих целей» [Those for whom „terrorism is an instrument to achieve their aims”];
- 5) Бандиты, совершившие это ужасное преступление [Bandits who carried out this dreadful crime];
- 6) Вызов всей России, всему нашему народу [It is a challenge to all of Russia, to our entire people];
- 7) Прямая интервенция международного террора против России [Direct intervention of international terror against Russia];
- 8) Враг [Enemy]

Moreover, in order to construct the „otherness” and emphasize the solidarity of the country, the President is using the strategy of warning against the loss of national uniqueness by creating fictitious and threatening scenarios:

- 1) «И, казалось бы, у нас есть выбор – дать им отпор или согласиться с их притязаниями. Сдаться, позволить разрушить и растащить Россию...” [It would seem that we have a choice – either to resist them or to agree to their demands. To give in, to let them destroy and plunder Russia in the hope that they will finally leave us in peace].

- 2) «...стоит нам позволить себя шантажировать и поддаться панике – мы погрузим миллионы людей в нескончаемую череду кровавых конфликтов, по примеру Карабаха и Приднестровья и других подобных трагедий» [...to allow ourselves to be blackmailed and succumb to panic would be to immediately condemn millions of people to an endless series of bloody conflicts like those of Nagorny Karabakh, Trans-Dniester and other similar tragedies].

Besides, the linguistic construction of „otherness” is promoted through the use of personal and demonstrative pronouns – они, их, те, эти [they, their, those, these]; the use of three-dimension structures – „с тотальной, жестокой, полномасштабной войной” [This is a total, cruel and full-scale war], „...ставили своей целью стравить наши народы, запугать граждан России, развязать междоусобицу на Северном Кавказе” [made it their aim to set our peoples against each other, put fear into the hearts of Russian citizens and unleash bloody interethnic strife in the North Caucasus]. Thus, the image of the enemy is foregrounded in the Russian President’s speech.

In contrast to the Russian political discourse, the „otherness” in the American discourse is backgrounded. When mentioning the person who committed this crime, the American President is using the strategy of euphemizing or „no label approach”. Such lexemes are used:

- 1) gunman
- 2) killer
- 3) violent man
- 4) vicious attack
- 5) person who thinks differently than we do.

However, search for justice is foregrounded in the speech which is emphasized with the help of antithesis:

- 1) When a tragedy like this strikes, it is a part of our nature to demand explanations – to try and pose some order on the chaos and make sense out of that which seems to be senseless.
- 2) It is important for us to pause for a moment and make sure that we’re talking with each other in a way that heals, not in a way that wounds.
- 3) Bad things happen, and we have to guard against simple explanations in the aftermath.
- 4) Yes, we have to examine all the facts behind this tragedy.

4.4 Rhetorical construction of the national uniqueness

Among the most important constructive strategies that Putin is employing in his speech is the emphasis on the national uniqueness, which can be characterized by such features as:

- 1) complicated history of Russian past: «В истории России было немало трагических страниц и тяжелых событий» [Russia has lived through many tragic events and terrible ordeals over the course of its history].
- 2) transitive character of the Russian economy: «Мы живем в условиях переходной экономики, – не соответствующей состоянию и уровню развития общества» [We are living in a time of an economy in transition that does not yet correspond to the state and level of our society development].

- 3) territorial integrity of Russia: «...ядро этого гиганта – Советского Союза» [...the core of what was once the vast Soviet Union].
- 4) Russian strong nuclear power: «Россия – одна из крупнейших ядерных держав» [Russia still remains one of the world's major nuclear powers].
- 5) complicated present of Russia linked with its complicated past: «Мы живем в условиях, сложившихся после распада огромного, великого государства» [we are living in a time that follows the collapse of a vast and great state].

Moreover, there is another type of strategies that Putin is extensively employing in his address, mainly dismantling strategy of emphasizing negative sameness and negative common features:

- 1) Russia's failure to adapt to the new circumstances – «Государство оказалось нежизнеспособным в условиях быстро меняющегося мира» [The state proved to be unable to survive in a rapidly changing world].
- 2) Russia's unpreparedness to the changes – «Но ко многому, что изменилось в нашей жизни, оказались абсолютно неготовыми» [But many changes that took place in our lives found us unprepared].
- 3) Russia's vulnerability to terrorist attacks – «...наша страна – с некогда самой мощной системой защиты своих внешних рубежей – в одночасье оказалась незащищенной ни с Запада, ни с Востока» [our country, formerly protected by the most powerful defense system along the length of its external frontiers overnight found itself defenseless both from the east and the west].
- 4) Russia's inefficiency of measures and incompetence – «Мы могли бы быть более эффективными, если бы действовали своевременно и профессионально. Мы не проявили понимания сложности и опасности процессов, происходящих в собственной стране и в мире. Мы не смогли на них адекватно среагировать» [We could have been more effective if we had acted professionally and at the right moment. we did not fully understand the complexity and the dangers of the processes at work in our own country and in the world. We proved unable to react adequately].

In Obama's speech, uniqueness of the country is constructed through the strategies of perpetuation. By turning to the essential values of the American people, not only does he create the unifying effect, but also distinguishes national uniqueness. He employs the lexemes with semantic components constructing individual specific features of the country:

- 1) Politics is close to the people: «They were fulfilling a central tenet of the democracy envisioned by our founders – representatives of the people answering questions to their constituents, so as to carry their concerns back to our nation's capital».
- 2) Politics is created by people and for people: «Gabby called it «Congress on Your Corner» – just an updated version of government of and by and for the people. And that quintessentially American scene, that was the scene that was shattered by a gunman's bullets».
- 3) Spiritual values are beyond material ones: «We recognize our own mortality, and we are reminded that in the fleeting time we have on this Earth, what matters is not wealth, or status, or power, or fame – but rather, how well we have loved and what small part we have played in making the lives of other people better».

- 4) Every citizen is important regardless of age: „...Here was a young girl who was just becoming aware of our democracy; just might play a part in shaping her nation's future”.

The President also makes an emphasis on positive political continuity by establishing the link between the past and the future:

- 1) So sudden loss causes us look backward – but it also forces us to look forward; to reflect on the present and the future...
- 2) Working together is to constantly widen the circle of our concern so that we bequeath the American Dream to future generations.

He also employs the strategy of national identity defense turning the tragedy into positive national experience:

- 1) Rather than pointing fingers or assigning blame, let's use this occasion to expand our moral imaginations, to listen to each other more carefully, to sharpen our instincts for empathy and remind ourselves of all the ways that our hopes and dreams are bound together.
- 2) If this tragedy prompts reflection and debate, let's make it's worthy of those we have lost.

4.5 Rhetorical construction of the position of the President and his attitude to the tragedy

Both Presidents employ the strategy of transformation of a positive self-presentation. Putin points at his special political role: „Как Президент, глава Российского государства, как человек, который дал клятву защищать страну, ее территориальную целостность, и просто – как гражданин России...” [As the President, the head of the Russian state, as someone who swore an oath to defend this country and its territorial integrity, and simply as a citizen of Russia...]. By means of anticlimax „Президент =>Человек, давший клятву защищать страну =>Гражданин России” [The President =>someone who swore an oath to defend this country =>citizen of Russia], the President, on the one hand, points to his responsibilities as the head of the state, thus distancing himself from ordinary Russian people; on the other hand, he includes himself into the group of Russian population, pointing at his social role as a citizen.

In contrast to such position, Obama assimilates himself with common American people from the beginning of his speech. The strategy of positive self-presentation finds its realization in mentioning of his social role not as a politician, but as a common American citizen: „I have come here tonight as an American who, like all Americans, kneels to pray with you today and will stand by you tomorrow”.

Moreover, both Presidents employ the strategy of transformation of turning a negative historical experience into a positive one. Obama says:

- 1) Rather than pointing fingers or assigning blame, let's use this occasion to expand our moral imaginations, to listen to each other more carefully, to sharpen our instincts for empathy and remind ourselves of all the ways that our hopes and dreams are bound together.
- 2) If this tragedy prompts reflection and debate, let's make it's worthy of those we have lost.

Putin maintains: „Но испытания еще больше сблизили нас, заставили многое переоценить. Сегодня мы должны быть вместе. Только так мы победим врага” [Today we must be together, for it is only together that we will vanquish the enemy].

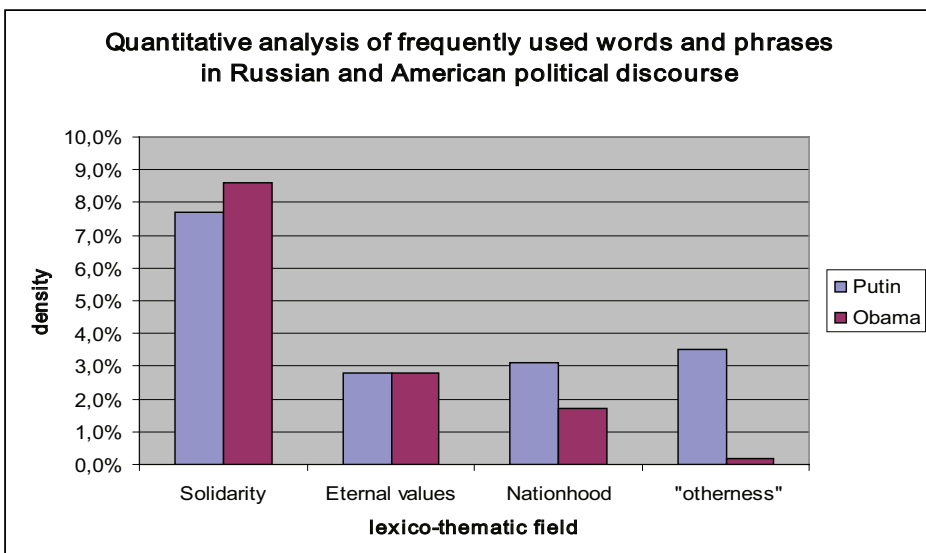
4.6 Quantitative analysis of frequently used words and phrases in Russian and American political discourse

In order to arrive at a more quantitative based result of the analysis, the analysis of frequently used words and phrases in Russian and American political discourse was undertaken. All frequently used words and phrases were divided into lexico-thematic fields of solidarity, eternal values, nationhood, and „otherness” (Table). The repetition of the words is transformed into the percentage (Figure).

Table Quantitative analysis of frequently used words and phrases in Russian and American political discourse

Lexico-thematic field	Putin		Obama	
	repeats	density	repeats	density
Solidarity: We, people, country, united (unified, unit, union), our, us, my, nation, community, name of the country (Russia, the USA)	86	7,7%	175	8,6%
Eternal values: Freedom, family (son, daughter, children), life, independence, defense, hope, future, present, past, liberty, justice, religion, love, morality	28	2,8%	64	2,8%
Nationhood: President, citizen, democracy, government, civility, system, rights, today, tomorrow, I-President	31	3,1%	39	1,7%
„Otherness”: evildoer -enemy, killer, terrorism, terrorist, gunman, war, struggle, conflict	32	3,5%	4	0,2%

Figure Quantitative analysis of frequently used words and phrases in Russian and American political discourse

CONCLUSION

Thus, it can be seen that American and Russian Presidents equally turn to the eternal values. In American political discourse, solidarity is more promoted than in the Russian one. Besides, Russian political discourse is more focused on the construction of „otherness” and the concept of „nationhood”. Based on the analysis of two Presidential speeches, the following conclusions can be drawn:

- 1) In Russian political discourse, there is a discursively constructed distance between the President and the common citizens, whereas in American political discourse, the President is positioned among the people.
- 2) In American political discourse, „otherness” is backgrounded. In Russian political discourse, „otherness” is foregrounded. It means that in Russian political discourse, search for justice and punishment of the guilty is accentuated. Putin finishes his speech with a phrase: „...только так мы победим врага” [only together that we will vanquish the enemy], creating a war-like atmosphere. In American political discourse, the image of victims is foregrounded. The lives of common people are more important than punishment of the guilty.
- 3) When constructing national uniqueness, both Presidents employ „history as a teacher” strategy. However, it is realized semantically differently. For Russia, history is more an excuse for the failures and mistakes it has. The negative character of the present political situation is justified by Russia’s complicated historical past. In American political discourse, history is an integral part of the American culture. The image of the history is used to show the evolution of America in the course of historical events. The images of „founding fathers” and „the development from rags to riches” are one of the major constituents of American national identity.
- 4) American political discourse is penetrated by sympathy and compassion. Since the President takes on different roles – a role of a narrator, a common citizen, a nurturing parent, he is „blended” in the discourse. He is one of Americans. For him delivering a speech is more a personal necessity. Because of the fact that Russian President keeps a distance between him and common people, he is superior to them, playing a role of a person who has a mission to deliver the speech to the people, but who is detached from the happenings.

REFERENCES

- Anderson, B. (1991). *Imagined Communities*. London: Verso.
- Bourdieu, P. (1999). *Language and Symbolic Power*. In A. Jaworski, and N. Coupland (eds.) *The Discourse Reader*, London: Routledge, 502-513.
- Bruner, M. L. (2002). *Strategies of remembrance: The rhetorical dimensions of national identity construction*. Columbia, SC: University of South Carolina Press.
- Chilton, P. and Schäffner, Ch. (1997) Discourse and Politics in T. van Dijk (ed.) *Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction.*, 2, 206–230.
- Fairclough, N. (1995). *Critical Discourse Analysis*, London: Longman.
- Hall, S. (1996). The question of cultural identity. In S. Hall, David Held, Don Hubert, Kenneth Thompson (Ed.), *Modernity: An introduction to modern societies*, 595-634.
- Huffpost politics. Obama Arizona Memorial Speech. Retrieved from http://www.huffingtonpost.com/2011/01/12/obama-arizona-memorial-sp_n_808335.html
- Kolakowski, L. (1995). Über kollektive Identität, in K. Michalski (ed.) *Identität im Wandel*, 47–60. Stuttgart: Klett-Cotta. De Cillia, Reisigl & Wodak: *Discursive construction of national identities*.

- Lakoff, G. (2008). *Moral politics: how liberals and conservatives think*.
- Nedashkivska, A. (2006). Presidential Speech and Processes of Language Democratization in Contemporary Ukraine in *Australian Slavonic and East European Studies*, 20, 1-2, 39-65.
- Renan, E. (1995). *Was ist eine Nation? ... und andere politische Schriften*. Vienna and Bolzano.
- Van Dijk, T. (1993). *Elite Discourse and Racism*. New Bury Park, CA: Sage.
- Van Dijk, T. (1996). *Discourse, Power and Access*. In C.R. Caldas-Coulthard, and M. Coulthard (eds.) *Texts and Practices: Readings in Critical Discourse Analysis*, London: Routledge, 84-106
- Wilson, J. (1990). *Politically Speaking: The Pragmatic Analysis of Political Language*. Oxford.
- Wodak, R., DeCillia, R., Reisigl, M. and Liebhart, K. (1999). *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Правая. ru: вестник черной модернизации. Выступление Путина после Беслана. Retrieved from <http://pravaya.ru/expertopinion/116/940>

VIZUĀLO UN VERBĀLO VĒSTĪJUMU MIJIEDARBĪBA LATVIEŠU UN KRIEVU PRESĒ 16. MARTA KONTEKSTĀ LAIKA POSMĀ NO 1991. LĪDZ 2011. GADAM

Aigars Roga

Latvijas Universitāte

Pētījums „Vizuālo un verbālo vēstījumu mijiedarbība latviešu un krievu presē 16. marta kontekstā laika posmā no 1991. līdz 2011. gadam” tika veikts 2009. gadā un papildināts turpmākajos divos gados. Pētījumā tika noskaidrots, ar kādiem izteiksmes līdzekļiem latviešu un krievu valodā drukātie laikraksti uztver 16. martu – kāda ir šo mediju darba kārtība šajā datumā.

Pētījuma mērķis bija noskaidrot, ar kādiem izteiksmes līdzekļiem, vārdiem un attēliem latviešu un krievu valodā drukātie laikraksti uztver 16. martu – Leģionāru dienu.

Pētījuma priekšmeti – latviešu valodā izdotie laikraksti „Diena”, „Neatkarīgā Rīta Avīze” (agrāk – „Neatkarīgā Cīņa”), „Lauku Avīze” („Latvijas Avīze”) un krievu valodā drukātie laikraksti „Телераф”, „Вести Сегодня”, „ЧАС”, „Панорама Латвии” un „СМ Сегодня”. Pētījuma uzdevums bija pētīt laikrakstu marta numurus.

Pētījumā izmantota kvantitatīvā pētniecības metode – tika noskaidrotas gan publicēto rakstu, gan attēlu kopējā daudzuma izmaiņas attiecīgajā laika posmā. Publicētajiem vizuālajiem materiāliem tika veikta kontentanalīze.

Galvenā pētījuma atziņa – kopš 1991. gada ir krasi mainījusies latviešu un krievu valodā izdoto laikrakstu uzmanība 16. marta notikumiem:

- 20 gadu laikā novērojama Leģionāru dienas tematikas aktualizēšanās drukātajos laikrakstos;
- informācijas sniegšanas veids latviešu un krievu valodā izdotos laikrakstos krasi atšķiras;
- abās valodās izdotos laikrakstos 16. marts iezīmējas kā konfliktējošs datums.

Atslēgvārdi: 16. marts, mediju darba kārtība, nacisms, fašisms, Leģionāru diena.

IEVADS

Ik gadu 16. marta notikumiem Latvijā tiek pievērsta pastiprināta mediju uzmanība, jo īpaši Rīgā. 16. martā tiek atzīmēta Leģionāru diena, kad tiek pieminēti Latviešu leģiona veterāni, kas Otrā pasaules kara laikā cīnījās pret Sarkano armiju. Pirmo reizi 16. marts kā Leģionāru piemiņas diena tika atzīmēts 1952. gadā, kad trimdas latviešu organizācija – Daugavas Vanagi – nolēma šo dienu noteikt kā leģionāru piemiņas dienu, tieši atsaucoties uz 1944. gada cīņām pie Veļikajas, un kad 15. un 19. latviešu kareivju divīzija kopīgi cīnījās pret Sarkano armiju.

Pret šiem svētkiem iebilst daļa krievvalodīgo iedzīvotāju, kā arī daļa krieviski runājošo un rakstošo masu mediju. Latvieši šo dienu dēvē par Leģionāru piemiņas dienu, savukārt krievvalodīgie – par nacistu un SS vienību atceres dienu. Tādējādi mediju telpā tiek radīta mulsinoša situācija, kad sabiedrībai tiek sniegta atšķirīga informācija. Pēdējo gadu laikā divi datumi – 16. marts un 9. maijs – tiek izmantoti,

lai radītu etnisku plaisu starp latviešu un krievu valodā runājošo sabiedrības daļu. Tiek lietoti gan rakstiski, gan vizuāli materiāli, lai dažādi atainotu šos notikumus.

Apkopojot mediju darba kārtību, jāsecina, ka sabiedrību var iedalīt trīs grupās – vieni piemin 16. martu kā atceres dienu, jo tādā veidā tiek pieminēti ģimenes locekļi vai radnieki; citi iebilst, jo uzskata, ka šīs divas latviešu divīzijas ir bijušas iekļautas Ādolfā Hitlera SS vienību sarakstā un veica dažādus kara noziegumus, apspiežot krievu tautu; trešā sabiedrības grupa neiesaistās diskusijās par 16. marta kā atceres dienas pieminēšanu.

Pētījuma mērķis bija noskaidrot, ar kādiem izteiksmes līdzekļiem, vārdiem un attēliem, latviešu un krievu valodā drukātie laikraksti uztver 16. martu – Leģionāru dienu.

1991.–2011. GADA PUBLIKĀCIJU APJOMA ANALĪZE

Latviešu valodā drukātajos laikrakstos rakstu apjoms (Leģionāru piemiņas dienai veltītā raksta garums lapaspusē) 90. gadu sākumā bija salīdzinoši neliels, tādēļ var secināt, ka drukātajos masu medijos pastiprināta uzmanība 16. marta notikumiem netika pievērsta un diskusijas par to netika plaši atspoguļotas.

Krievu valodā drukātie laikraksti pastiprināti pievērsās Leģionāru dienai tikai 1993. gadā, kad vairākos rakstos bija izteikts viedoklis par Latviešu leģiona piederību Vācu SS vienībām un par to, ka leģionāri atdzīvina nacisma ideju. Autors pieļauj iespēju, ka šī pēkšņā interese par Latviešu leģionu bija tādēļ, ka 1993. gadā apritēja 50 gadi kopš tā dibināšanas.

Latviešu presē raksti galvenokārt publicēti laikrakstu pirmajās lapaspusēs, un tas norāda uz šīs ziņas svarīgumu. Šajā laika posmā laikraksti ir pievērsušies Leģionāru dienas atspoguļošanai, tomēr tas ir darīts neitrāli. Raksti, kas izvietoti pirmajā lapaspusē, ir publicēti 17. martā, kad par šo atceres dienu var runāt jau pagātnes formā.

Krievu prese ir pievērsusi mazāk uzmanības, lai gan raksti par šīs dienas notikumiem ir publicēti laikrakstu pirmajā lapaspusē.

Leģionāru piemiņas dienas atzīmēšana aktualizējās 1998. gadā, kad 3. martā pie Rīgas Domes notika pensionāru pikets pret komunālo maksājumu tarifu pieaugumu. Daļa pensionāru tika izkļiedēti ar policijas palīdzību. Šis gadījums lielu rezonansi guva Krievijas mediju telpā, kur šīs dienas notikumi tika atspoguļoti kā zvērīga izturēšanās pret pensionāriem. Pēc šī incidenta mediju telpā un sabiedrībā kopumā aktualizējās 16. marta atcere un leģionāru ikgadējā gājiena likumība. 1998. gadā Saeima pieņēma likumu, ka 16. marts ir oficiāla piemiņas diena, savukārt jau 2000. gadā šis datums no kalendāra kā atceres diena tika svītrots.

Aizvien biežāk tika publicētas arī dažādas intervijas ar karavīriem, kuri ir piedalījušies cīņās pie Veļikajas, vēstures dokumenti un citi materiāli. Mainījās arī rakstu apjoms – tie kļuva lielāki, nereti pa visu atvērumu, kā arī aizvien vairāk rakstu parādījās laikrakstu pirmajās lapaspusēs. Var droši apgalvot, ka 1998. gadā Leģionāru piemiņas dienas atzīmēšana atkal aktualizējās.

2003. un 2004. gadā laikraksti salīdzinoši maz rakstīja par Leģionāru dienu. Latviešu valodā drukātajā presē raksti par 16. martu tika publicēti īsi pirms un pēc šī datuma. Mēneša sākumā nebija pastiprinātas intereses par šo notikumu, kā tas bija novērojams, piemēram, 1998. vai 1999. gadā. Pārsvarā raksti 2003. un 2004. gadā, tāpat kā iepriekšējos gados, bija veltīti Latviešu leģiona vēsturei, un

reizēm tika pieminēti arī iepriekšējo gadu notikumi – gan leģionāru gājiens, gan citi notikumi, kas saistīti ar šo datumu.

Situācija strauji mainījās 2005. gadā, kad rakstu apjoms palielinājās divas reizes. Iemesls šim kāpumam ir notikušās nesaskaņas pie Brīvības pieminekļa, kad pāris desmiti cilvēku cietumnieku drēbēs aizšķērsoja pieeju Brīvības piemineklim, neļaudami leģionāriem nolikt ziedus. 2005. gadā pēc šī incidenta savu viedokli puda arī Krievija, vēstīdama, ka šādi pasākumi ir īpaši ciniski, jo varas iestādes tādus neaizliedz rīkot. Savukārt pretēju ažiotāžu izraisīja fakts, ka šajās svītrainajās cietumnieku drēbēs bija ģērbusies trīs Rīgas Domes deputāti – Vladislavs Rafaļskis, Aleksandrs Ģilmans un Viktors Dergunovs, kuri pārstāvēja partiju PCTVL. Krievvalodīgie laikraksti nevienā rakstā neminēja, ka šie deputāti būtu piedalījušies šajā protesta akcijā, bija vēstīts tikai par to, ka šajā svītrainajā tērpā protestu pret notiekošo paudis Krievu skolu aizsardzības štāba aktīvistis Mihails Tjasins.

2006. gadā rakstu apjoms strauji kāpa. Tam par iemeslu bija fakts, ka jau marta sākumā latviešu valodā drukātie laikraksti ziņoja, ka Brīvības piemineklis atradīsies aiz iežogojuma un pieeja tam būs liegta. Drošības struktūrām bija informācija, ka 16. martā pie Brīvības pieminekļa tikšot rīkots terora akts. Vēlāk šī informācija tika noliegta, un pieminekļa nožogošanas iemesls bija tā restaurācijas darbu uzsākšana. Naktī no 15. uz 16. martu ap Brīvības pieminekli tika apjots žogs un tādējādi pieeja tika pilnībā liegta.

16. martā tā arī neviens netika pielaists pie Brīvības pieminekļa. Gājienu dalībnieki ziedus nolika pie Okupācijas muzeja sienas, tāpēc gājiens beidzās, īsti nesācies, jo tika apturēts turpat Vecrīgā.

Pēc nesaskaņām, kas notika 2006. gadā, turpmāk gan mediju telpā, gan arī sabiedrībā 16. marts kļuva aktuāls, bet vairs nesasniedza tādu aktualizācijas pakāpi kā iepriekš. Lielāka mediju uzmanība tika pievērsta 2009. gadā, pieļaujot iespēju, ka atkārtosies līdzīgas nekārtības, kādas notika 2009. gada 13. janvārī. Pēc 2009. gada mediju uzmanība galvenokārt tika vērsta uz drošības pasākumiem, kas bija paredzēti Leģionāru dienā, – gan uz policistu skaitu, kas tiks izvietots pie Brīvības pieminekļa, gan arī uz dažādu organizāciju, kas asociē sevi ar šo datumu, paziņojumiem un komentāriem.

1991.–2011. GADA PUBLIKĀCIJU VIRSRĀKSTU ANALĪZE

Laika posmā no 1991. līdz 1997. gadam visbiežāk virsrakstos tika izmantoti vārdi „leģionāri” un „Leģionāru diena”. Pa reizei tika pieminēti arī vārdi „atcere / piemiņa” un „Brīvības piemineklis”. Autors uzskata, ka izvēlētie vārdi šajā laika posmā ir lietoti tik reti tādēļ, ka kopējais rakstu daudzums ir bijis ļoti mazs. Vārdu „leģionāri” un „Leģionāru diena” lietojums norāda, ka šajā laika posmā 16. marts ir ticis saistīts tieši ar šiem vārdiem.

Laika posmā no 1998. līdz 2004. gadam strauji palielinājās šo vārdu, kā arī vārdu „16. marts” un „atcere / piemiņa” lietojums virsrakstos. Šajā laika posmā tiek pieminēti arī tādi vārdi kā „gājiens”, „Waffen SS” un „policija”. Šo vārdu lietojums norāda uz to, ka ir notikušas izmaiņas 16. marta notikumu atzīmēšanā, tāpēc virsrakstos tiek lietoti jauni vārdi.

Vārds „gājiens” norāda, ka tas ir svarīgs, runājot par 16. martu. Autors secina, ka laikrakstu uzmanība ir tikusi pievērsta tieši leģionāru gājienam. Apzīmējuma „Waffen SS” lietojums norāda, ka leģionāri tiek pielīdzināti Vācijas militārajām

struktūrām. Nenoliedzami, latviešu 15. un 19. divīzija tika ieskaitītas SS sastāvā. Tomēr tās nepiedalījās holokaustā un formāli skaitījās kā brīvprātīgi formētas divīzijas. Tādējādi ir nepieciešams nodalīt jēdzienus „leģionāri” un „SS vienības”, jo, kā apgalvo Antonijs Zunda, „neviens leģiona karavīrs nebija nacistu partijas biedrs, ne arī SS organizācijas loceklis. Tas bija vienīgi vācu okupācijas režīma lēmums – ieskaitīt mobilizētos latviešus ieroču SS karaspēkā”¹.

Šajā laika posmā Leģionāru dienas organizatoriskajā darbā piedalās arī policija un citu drošības instanču pārstāvji. Tas liecina par to, ka šīs dienas notikumi ir kļuvuši dramatiskāki un kārtības uzturēšana tiek panākta ar policijas palīdzību. Acīmredzot tika paredzēti krietni asāki incidenti nekā iepriekšējos gados.

Laika posmā no 2005. līdz 2011. gadam virsrakstos visbiežāk tika pieminēts 16. marts. Tāpēc autors secina, ka laikraksti Leģionāru dienu vairāk piemin ar vārdiem „16. marts”, nevis „Leģionāru diena”.

Strauji palielinājās vārdu „provokācija” un „nekārtība” lietojumu skaits. Šo vārdu biežais lietojums apstiprina autora teikto, ka minētājā laika posmā situācija saistībā ar Leģionāru dienu ir saasinājusies un kļuvusi aktuālāka gan mediju telpā, gan arī sabiedrībā kopumā.

Laika posmā no 1991. līdz 2011. gadam visbiežāk lietotie vārdi ir „leģionāri”, „Leģionāru diena”, „16. marts” un „atcere / piemiņa”. Šo vārdu lietojums norāda, ka laikraksti šo dienu ir vairāk asociējuši ar piemiņas dienu.

No 1991. līdz 1997. gadam krievu valodā drukātajā presē vārdi „leģionāri”, „Leģionāru diena”, „16. marts” un „atcere / piemiņa” tika izmantoti ļoti maz, jo šajā laikā latviešu valodā, tika publicēts ļoti maz rakstu par Leģionāru dienu, un tas ir ietekmējis arī šo virsrakstu analīzi. Presē tika minēti vārdi „легионеры (leģionāri)” un „Легион CC / Waffen CC”. Autors secina, ka krievu valodā drukātie laikraksti jau no 1991. gada ir pielīdzinājuši latviešu leģionāru vienības vācu SS militārajām vienībām.

Periodā no 1998. līdz 2004. gadam aktuālākie vārdi krievu presē ir bijuši „легионеры (leģionāri)”, „16 март (marts)”, „легион CC / Waffen CC”, „нацисты / нацизм (nacisti / nacisms)” un „марш (marš)”. Ar šo vārdu lietošanu tiek nostiprināts uzskats, ka latviešu leģionāri ir bijuši tieši saistīti ar vācu SS vienībām un ir piedalījušies arī to pastrādātajos noziegumos. Šo apgalvojumu pastiprina tādu vārdu biežais lietojums kā „нацисты / нацизм (nacisti / nacisms)” un „марш (marš)”. Nacisms ir saīsinājums no vārda „nacionālsociālisms”, kas ir politiska ideoloģija. Vārds „марш” tika asociēts ar vācu karaspēka gājienu. Šie vārdi pastiprina iepriekš minētos vārdus „Легион CC / Waffen CC”, un tas norāda, ka krievu valodā drukātie laikraksti pauž uzskatu par Latviešu leģiona piederību Vācijas lielvarai.

No 2005. līdz 2011. gadam visbiežāk lietoto vārdu klāsts nav mainījies, tikai to lietojums ir kļuvis biežāks. Autors secina, ka šajā laika posmā Leģionāru diena tiek asociēta vairāk ar 16. martu („16 март”) kā datumu, nevis ar tajā dienā atzīmējamo piemiņu. Tas bija redzams arī latviešu presē. Vārdu lietojuma skaita pieaugums ir saistīts ar to, ka šajā laika posmā liela uzmanība tika veltīta 16. martam. Pieauga arī vārdu „Легион CC / Waffen CC”, „нацисты / нацизм un „марш” „беспорядок / провокация” (nekārtības / provokācijas) lietojuma biežums. Tika minēts arī vārds „полиция” (policija). No tā var secināt, ka ir mainījies arī šīs dienas notikumu izpausmes veids. Iepriekšējos gados šie vārdi netika minēti vai tika minēti ļoti reti,

¹ Pieejams: <http://vip.latnet.lv/LPRA/zunda2004.htm> (laikraksts „Latvijas Vēstnesis”, 16.03.2004.).

savukārt, sākot ar 2003. gadu, šo vārdu lietojuma biežums pieaug. Tātad šajā laikā notikumi saistībā ar 16. martu saasinājās, un to atspoguļo arī laikraksti.

1991.–2011. GADA PUBLIKĀCIJU FOTOATTĒLU ANALĪZE

No 1991. līdz 1996. gadam latviešu valodā drukātie laikraksti publicēja vien pāris fotoattēlu, kas bija ļoti neliela daļa, ja tos salīdzina ar to fotoattēlu skaitu, kuri tika publicēti turpmākajos gados. Šajos fotoattēlos bija redzami gados veci cilvēki ar ziediem vai vainagiem rokās – bijušie latviešu leģionāri. Izņemot 1995. gada fotoattēlus, citos gados tika atainota arī ziedu nolikšana pie Brīvības pieminekļa. Pēc tās var spriest, ka šis process ir svarīgs Leģionāru dienas pasākums. Vairākos fotoattēlos leģionāri attēloti kara uniformās, kas liecina par viņu piederību Latviešu leģionam. Fotoattēli ir uzņemti taisnā fokusā, kas norāda uz to, ka uzmanība tiek vērsta tieši uz leģionāriem vai uz ziedu nolikšanu.

No 1998. līdz 2004. gadam publicēto fotoattēlu skaits strauji auga. Lielākā daļa fotoattēlu atainoja sirmgalvjus ar ziediem rokās, kā tas bija arī līdz 1996. gadam. Biežāk tika atainoti arī kadri, kuros bija redzami Latvijas karogi. Tās bija situācijas gan pie Brīvības pieminekļa, gan leģionāru gājiena laikā. Nebija neviena attēla, kurā būtu parādīta ziedu nolikšana pie Brīvības pieminekļa. Tikai vienā numurā („Lauku Avīze”, 2001. gada 20. marts, 1. lpp.) tika atspoguļota ziedu nolikšana Lestē pie kritušo leģionāru pieminekļa. Autors secina, ka šajā laikā latviešu drukātie laikraksti vērsa uzmanību uz pašiem leģionāriem, viņus attēlojot visbiežāk, nevis uz ziedu nolikšanu pie Brīvības pieminekļa. Lielākā daļa fotoattēlu bija publicēti tieši par Leģionāru dienu, tāpēc autors var apgalvot, ka fotoattēli pilda savu uzdevumu, pilnvērtīgi atsedzot 16. marta notikumus. Publicēto fotoattēlu noskaņas vairumā gadījumu ir pozitīvas.

Tomēr tika publicēti arī negatīvas noskaņas fotoattēli. Šī negatīvā puse tika parādīta tikai vienā laikraksta izdevumā („Lauku Avīze”, 2000. gada 18. marts, 5. lpp.). Negatīvo noskaņu radīja cilvēki, kas atradās pie Brīvības pieminekļa, – opozīcijā esošie antifāšisti. Kā vēsta fotoattēlu paraksti, vairākums no viņiem bija krievvalodīgie iedzīvotāji, kas pauda negatīvo nostāju pret Leģionāru dienu un tās pieminēšanu. Fotoattēlos tika atainoti cilvēki, kam rokās bija plakāti ar tekstiem par SS vienību un tās nodarīto ļaunumu krievu tautai, par to, ka Latvija izmanto SS simboliku u. tml. Šajā periodā šis bija vienīgais negatīvais moments, kas tika pieminēts Leģionāru dienas atceres laikā.

Straujas pārmaiņas notika no 2005. līdz 2011. gadam, kad 16. martam tika pievērsta pastiprināta uzmanība, tāpēc arī fotoattēlu skaits strauji pieauga. Biežāk tika attēlots Latvijas karogs. Leģionāru pieminētāji 16. marta svinībās ieviesa jauninājumu – viņi no karogiem veidoja aleju, kas ved uz Brīvības pieminekli. Leģionāri un viņu piederīgie vai citi cilvēki tai gāja cauri un pie Brīvības pieminekļa nolika ziedus. Katru gadu bija publicēti vairāki attēli ar uzsvaru uz karogu klātbūtni šajā dienā. Ja tika atainots gājieni vai ziedu nolikšana, visai bieži priekšplānā tika izcelts kāds konkrēts cilvēks un apkārtējais tika padarīts par fonu. Reti kad fotoattēlos bija redzams gājiena vai ziedu nolikšanas kopskats – bija tendence izcelt kādu personu. Šīs personas vienmēr bija ar nopietnu sejas izteiksmi, reizēm pat noraižējušas.

Retāk nekā iepriekšējos gados tika atainots ziedu nolikšanas brīdis pie Brīvības pieminekļa. Autors secina, ka mediju uzmanību vairāk piesaistīja nevis šis brīdis,

bet gan konflikti, kuri norisinājās starp leģionāriem un to atbalstītājiem, no vienas puses, un cilvēkiem, kas bija noskaņoti pret viņiem.

Brīvības piemineklis tika attēlots biežāk nekā iepriekšējos gados, jo īpaši 2006. gadā, kad tika liegta pieeja tam un arī ziedu nolikšana netika pieļauta. Pēc autora domām, šis fakts liecina, ka tieši Brīvības piemineklis ir kļuvis par tādu kā atskaites punktu Leģionāru dienas notikumu atspoguļojumā. Šo faktu apstiprina tas, ka lielākie konflikti ir notikuši tieši pie Brīvības pieminekļa, tāpēc fotoattēlos tas tiek bieži atainots – ja ne priekšplānā, tad vismaz fonā.

Šajā laika posmā krietni lielāka uzmanība tika veltīta policijas darbības atspoguļošanai fotoattēlos saistībā ar 16. marta notikumiem. Iepriekšējos gados šāda tendence nebija pamanāma, bet kopš 2005. gada tā tiek atainota gandrīz katru gadu. Lielākajā daļā fotoattēlu policisti ir bruņojušies ar stekiem un aizsargķiverēm. Tieši policistu klātbūtne tika uzsvērtā visvairāk, un tas visbiežāk notika 17. marta laikrakstu numuros. Ļoti retos gadījumos policists tika parādīts viens pats, parasti attēlos bija redzami vairāki policisti vai pat desmitiem policistu.

Otra tendence – fotoattēlos redzamas situācijas, kad policija arestē kādu personu vai regulē kārtību leģionāru gājiena laikā. Visbiežāk konfliktsituācijas notika pie Brīvības pieminekļa. Piemēram, 2005. gadā pie tā ieradās protestēt un iebilst pret leģionāru gājieni vairāki desmiti cietumnieku tērpos ģērbti vīrieši, kas arī uzsāka konfliktu ar gājiena dalībniekiem. Fotoattēlos atspoguļots, kā šie vīrieši tiek arestēti.

Trešā tendence saistīta ar šiem antifašistu atbalstītājiem, kas no 2003. līdz 2009. gadam katru gadu ieradās uz 16. marta gājieni. Lielākajā daļā attēlu, kuros tika atspoguļots kāds konflikts, uzmanība tika pievērsta tikai konfliktā iesaistītiem cilvēkiem. Tādēļ autoram grūti pateikt, vai attēls ir saistīts ar 16. marta notikumiem – vienīgais, kas par to liecina, ir blakus publicētais raksts.

Apkopojot fotoattēlu analīzi, autors secina, ka no 1991. līdz 2009. gadam ir notikušas lielas izmaiņas publicēto fotoattēlu tematikā. 90. gados vislielākā uzmanība tika pievērsta tieši Leģionāru dienas atcerei – ziedu nolikšanai pie Brīvības pieminekļa, pašiem leģionāriem un Lestenei. Jau sākot ar 2003. gadu, fotoattēlu saturs mainās. Brižiem pat lielāka uzmanība tiek pievērsta notikušajiem konfliktiem nekā pašai Leģionāru dienai un tās idejai. Mainās arī fotoattēlu kompozīcija, kurā attēlota šīs dienas svinīgā daļa – gājiena un ziedu nolikšana. Fotoattēli tiek veidoti atšķirīgāk un citā kontekstā, nekā tas tika darīts iepriekšējos gados.

Autors secina, ka šo gadu laikā Leģionāru dienas atspoguļojums fotoattēlos ir krasi mainījies. Šie svētki no piemiņas un atceres dienas ir padarīti par konfliktu un provokāciju dienu.

No 1991. līdz 1996. gadam krievu valodā drukātos laikrakstos tika publicēti tikai pāris fotoattēli. Līdzīgi kā latviešu valodā drukātajos laikrakstos šajā periodā fotoattēlos tika attēloti gados veci vīrieši ar ziediem rokās vai arī brīdis, kad tiek nolikti ziedi pie Brīvības pieminekļa. Krievu laikrakstos publicētie fotoattēli ļoti līdzinājās tiem attēliem, kas tika publicēti latviešu presē.

No 1998. līdz 2004. gadam strauji mainījās fotoattēlu tematika. Lielākajā daļā fotoattēlu bija attēloti antifašisti, kuri izteica protestu leģionāriem. Liela daļa šo protestētāju bija gados veci cilvēki. Attēlos, kur bija attēloti masu skati, varēja redzēt arī gados jaunus protestētājus. Tomēr visbiežāk fotoattēlos bija redzami vecāki cilvēki. Fotoattēlos tika attēloti gan plakāti, gan žesti, gan arī cilvēku sejas izteiksmes. Lielākajā daļā plakātu bija teksti par Latviešu leģiona nodarītajiem

noziegumiem, tas tika pielīdzināts SS vienībām u. tml. Kā liecina fotogrāfijas, šie cilvēki visbiežāk arī nonāca konfliktsituācijās ar policiju vai pašiem leģionāriem.

Latviešu leģionāri tika atainoti salīdzinoši retos gadījumos – parasti 17. martā, kad tiek rakstīts par 16. marta notikumiem. Lielākoties leģionāri attēloti ar ziediem rokās un novilktām cepurēm. Cita iezīme, kas bija kopīga attēliem, – leģionāri nekad netika atainoti vieni, bet vienmēr attēlā bija blakus vēl kāds cilvēks – netika izcelts kāds konkrēts cilvēks, bet gan viss kopums.

Brīvības pieminēklis, kas redzams daudzos fotoattēlos, liecina, ka 16. marta kulminācija un lielākie šīs dienas pavērsieni notiek tieši pie tā.

Krievu valodā drukātos laikrakstos vairākās fotogrāfijās attēlots Vācijas kara spēks. Šie attēli visbiežāk tika publicēti mēneša sākumā. Fotogrāfijās bija atspoguļotas Otrā pasaules kara ainas – karavīri tranšējās un karavīri maršē pa lauku ceļiem.

NOBEIGUMS

No 1991. līdz 2011. gadam tādu rakstu skaits, kuros stāstīts par 16. martu, Leģionāru dienu, ir pieaudzis. Gadu gaitā ir bijuši gan vairāki rakstu apjoma kritumi, gan arī kāpumi, jo liela nozīme ir tam, cik liela uzmanība ir pievērsta Leģionāru dienai un kāds svarīgs lēmums marta sākumā ir pieņemts – vai un cik plaši tiks svinēta Leģionāru atceres diena. Šādu rakstu apjoms ir palielinājies, tātad laikraksti šai dienai pievērš lielāku uzmanību.

Arī fotoattēlu skaits šajā laika posmā ir audzis, un šīs izmaiņas ir ļoti atkarīgas no rakstu apjoma izmaiņām.

Analizējot rakstu virsrakstus, var secināt, ka latviešu valodā drukātie laikraksti biežāk izvēlas vārdus, kas asociējās ar Leģionāru dienu.

Krievu valodā drukātie laikraksti virsrakstos vairāk izmanto vārdus, kas asociējas ar nacistu ideoloģiju, kā arī ar vācu SS vienībām. Latviešu un krievu valodā drukāto laikrakstu virsrakstu analizē atklājas viena kopīga iezīme – laikraksti biežāk šo dienu min kā 16. martu, nevis kā Leģionāru dienu.

Fotoattēlu analīze parādīja, ka ir liela atšķirība starp vizuālās komunikācijas vēstījumiem. Latviešu valodā drukātie laikraksti uzsvāru liek uz leģionāru piemiņšanu un atceri. Tikai pēdējo gadu laikā fotoattēlos biežāk atspoguļoti konflikti un policijas iejaukšanās. Vēlāk tika publicēts aizvien vairāk fotoattēlu, kuros bija attēlota gan policija, gan arī konflikti. Pēdējos gados šādi fotoattēli tika publicēti aizvien biežāk un visvairāk tika izmantoti tad, kad notika provokatīvi starpgadījumi vai šīs konfliktsituācijas bija ļoti asas.

Visbeidzot var secināt, ka latviešu valodā drukātie mediji Leģionāru dienu cenšas vairāk attēlot kā atceres un piemiņas dienu, savukārt krievu valodā drukātie laikraksti 16. martu cenšas asociēt ar nacistu piemiņas dienu, kurā bieži notiek arī provokācijas. Šī sociālā konflikta aizsākums ir meklējams 1998. gadā, kad Rīgā notika krievvalodīgo iedzīvotāju pikets pie Rīgas Domes un piketētāji tika izkliešoti ar policijas palīdzību. Šis incidents arī bija iemesls šādai krievvalodīgo iedzīvotāju un krievu valodā drukāto mediju reakcijai uz Leģionāru dienu. Šī reakcija ilgst jau vairāk nekā desmit gadus, un, ja būs kaut mazākās domstarpības, šīs nesaskaņas, visticamāk, atkal pieņemsies spēkā.

IZMANTOTIE AVOTI

- Laikraksts „Neatkarīgā Cīņa”; 1991.–1994. gada marta numuri.
Laikraksts „Neatkarīgā Rīta Avīze”; 1995.–2011. gada marta numuri.
Laikraksts „Diena”; 1991.–2011. gada marta numuri.
Laikraksts „Lauku Avīze”; 1991.–2003. gada marta numuri.
Laikraksts „Latvijas Avīze”; 2004.–2011. gada marta numuri.
Laikraksts „ЧАС”; 1998.–2011. gada marta numuri.
Laikraksts „Панорама Латвии”; 1991.–2001. gada marta numuri.
Laikraksts „СМ Сегодня”; 1991.–1999. gada marta numuri.
Laikraksts „Телеграф”; 2002.–2011. gada marta numuri.
Laikraksts „Вести Сегодня”; 2000.–2011. gada marta numuri.
Laikraksts „Latvijas Vēstnesis”; 2004. gada 16. marta numurs.

THE IMPACT OF THE ERASMUS PROGRAMME ON FOSTERING EUROPEAN IDENTITY IN LATVIA

Karina Oborune

University of Latvia

Abstract

The European Commission and scholars emphasize that the ERASMUS programme is a successful example of European integration and a symbol of construction of European identity. But because of the lack of empirical findings, this paper has been devoted to research of the impact of the ERASMUS programme on fostering European identity. The quantitative survey of three hundred thirty former, potential and non-ERASMUS students provides partly justification that the ERASMUS Programme has impact on promoting European identity. This study was implemented first time in Latvia, but the results are important not only in Latvia, but also at the EU level. Potential ERASMUS students already have European self-identification comparing with non-mobile students, therefore the European identity should be promoted in those students who do not take participation in the ERASMUS programme.

Keywords: The ERASMUS programme, European identity, European Union, European integration

INTRODUCTION

„Bringing students to Europe, bringing Europe to students...“
Motto of the ERASMUS Programme

Today the ERASMUS Programme is described as one of the symbols of the construction of European identity. ERASMUS programme plays an important role in promoting the idea that we, Europeans, are all alike and foster trust and feel closer to Europeans. Moreover, the Programme has also an impact on the society, which interacts with ERASMUS students (both the host country during the ERASMUS exchange and the home country when mobile students accomplish the programme). Therefore, the future aim should be to make the programme *„more accessible and more attractive to a large audience“* (Figel in Oborune, 2009). One per cent of European students is not an adequate number for promoting European identity and community feeling (EU Observer, 2006). As Figel believes *„the more go out, the higher the beneficial impact stemming from this experience“* (Figel in Oborune, 2009). Therefore, the ERASMUS Programme should not be idealized. It has its shortcomings that probably create a barrier for promoting European identity.

The idea of studying the effect of student mobility on European integration was initiated by Lijphart (Lijphart, 1964: 252) but never implemented. Also nowadays several authors (e.g. Wallace, Jacobs & Maier, Kamphausen, Valentini, Green, Fligstein, Chopin) point to the ERASMUS programme as a tool for promoting European identity. The emergence of research on the ERASMUS programme in the last

years shows the recent interest in studying this field. Corradi (2006) has analyzed the ERASMUS programme in the historical perspective, Sauzet (2008) has focused on the pedagogical evaluation of intercultural learning and stereotypes. It is often argued that the programme fosters European identity. There have been previous researches only in the case of Britain (Sigalas, 2006, 2009) and on the aggregate level in sixteen countries (Van Mol, 2009b). The previous studies done by Stroebe *et al.* (1988), Krämer-Byrne (2002) and King & Ruiz-Gelices (2003) suffer from methodological limitations: either unrepresentative sample, or use retrospective rather than longitudinal assessment, or there were studied only ERASMUS students and they were not compared with non-ERASMUS students. In this research there was held a *quantitative survey* of non-mobile, potential-future mobile students (*treatment group*) and mobile students (*control group*). This case study of students of Latvia, as well as the theoretical and methodological framework developed can contribute to and supplement studies done in other European countries.

The *objective* of the present paper is to analyze the European self-identification of students of Latvia who have participated/have applied/have not participated in the ERASMUS Programme. Both Sigalas (2009) and Van Mol (2009b) conclude that European identity feeling is already present before participation in the programme. Therefore, I have proposed following *statement*: the ERASMUS Programme does not have an impact on promotion of European identity. Besides, I will analyze whether Sigalas and Van Mol are right arguing that the programme does not have an impact on *political* European identity; it has small effect on promoting support for European integration; and that the ERASMUS students are not necessarily more multicultural and 'Euro-friendly' than other students.

1. LITERATURE REVIEW

Identity is a multidimensional concept and dynamic social phenomenon. The definition of identity I prefer: identity is a feeling of belonging to a specific category determined by common characteristics and recognized by other members. Despite the fact that there are different approaches of theorizing concept of „identity”, for the purpose of this paper I prefer distinction between *individual* and *collective* identity because this distinction is mainly used in the debate about European identity (Müller, 2007: 102). In the case of European identity we speak about *collective* and not about *individual* identity. I would rather agree with scholars who argue that European identity is *collective* identity (Hollmann, 2009: 48; Delanty, 2003). Bugger and Preller (2008) who have analyzed Eurobarometer data concluded that the more languages a respondent knows and the more European countries he/she has visited, the more strongly he/she feels European. Besides, previous international exchange experience and multicultural background are pre-conditions for adopting a European identity.

European identity is an interdisciplinary field to observe. I agree with Huyst's argumentation why studying the European identity is a comprehensive task: it is hard to define European identity and to measure it (Huyst, forthcoming: 6; Herrmann and Brewer, 2004). Even nowadays there is a debate if European identity does exist (see Kielmansegg, 1996; Offe, 1998). I would agree with Castells that European identity is the set of values and feeling of belonging to a distinctive European entity, for example, European culture (Castells, 2000: 3). European identity is

still an ongoing, very difficult, complex and time consuming process (Öner, 2004: 35; Bakke, 1995: 26; Jasson, 2001: 157). According to Bruter we can distinguish between *political* and *cultural* European identity. Both identities are important for the paper because the *political* European identity implies that an individual identifies him/herself with EU, but the *cultural* European identity implies that individual „shares a certain common culture, social similarities, ethics, values and religion.” (Bruter, 2004; 2005; 2008: 279) Interestingly, Van Mol concludes that students who have participated in the ERASMUS programme refer to *cultural* European identity, but students who have not taken part in – to *political* European identity (Van Mol, 2009a: 10).

Moreover, European identity is part of multiple identities that one can have. I do agree with scholars that multiple identities do exist (Risse, 2004; Huyst, 2008; Caporaso & Kim, 2009). European identity can be part of such multiple identities. There are three different opinions about the relationship between European and national identity. First point of view is that European and national identity are competing (Fuchs *et al.*, 2009). Therefore some scholars see a strong national identity as the main reason for a weak European identity but, on the other hand, there are academicians (e.g. Eisenstadt & Giesen, 1995; Risse, 2004) who argue that „the relationship between the two forms of identification is mutually exclusive” (Kaelble, 2009: 207). Second view is that European and national identities are complementary. For instance, Fossum, Grundy and Jamieson argue that one can have both national and European identity (Fossum, 2001: 375-376; Grundy & Jamieson, 2007). Also other political scientists emphasize that European identity cannot substitute national identity (Laffan, 2008: 98-99; Prisacariu, 2007: 5; Järve, 2005: 34). Moreover, the project of European identity does not mean the loss of national identity (Müller, 2007: 107). Additionally, Hedetoft (1994: 19) and Sedláček (2009) conclude that people who feel a strong European identity could also feel a strong sense of national identity. This conclusion was also drawn by King and Ruiz-Gelices (2003: 247). The last point of view is that on one hand national and European identity can be seen as complementary but on the other hand – contradictory (Öner, 2004: 34). This is similar argument brought by Smith who distinguishes two levels of debate: at the practical and at the conceptual level (Smith, 1992: 56). He argues that European and national identity are competing with each other at the practical rather than conceptual level. I rather disagree with Smith because to my mind these identities are not competing but rather can exist complementary both on the conceptual and practical level.

2. METHODOLOGICAL FRAMEWORK

The *population* – students of Latvia who have not participated/have applied to participate/have participated in the ERASMUS programme (2009/2010). *Sample size*: 100 *non-mobile*, 100 *future mobile*, and 100 *mobile* students. A questionnaire was sent to the 1) *non-mobile* students, 2) *future mobile* students (who would participate in the ERASMUS programme in the autumn term of the academic year of 2010/2011) and 3) *mobile* students (students who have participated in the ERASMUS programme in the academic year of 2009/2010). The questionnaire was distributed via e-mail list with the help of BA, MA and PhD coordinators of the ERASMUS programme of universities of Latvia. I have used *simple random*

sampling in my survey. Online survey (<http://erasmusaptauja.questionpro.com>) was conducted in May of 2010.

In the social-demographic data I have put questions concerning gender (female/male), age (dividing into three groups: 18-24 years old; 25-29 years old; 30 and more years old), income level (taking into account the current economic situation in Latvia I have divided into four groups: less than Ls 100 Ls (EUR 143), Ls 100–200 (EUR 143–285), Ls 200–300 (EUR 285–422), Ls 300 (EUR 422) and more), and parents' place of residence (I have included four regions of Latvia – Kurzeme, Zemgale, Vidzeme, Latgale – and I have also separately distinguished the capital – Riga). There were also questions included about marital status (single, engaged, married or divorced) and children after holding the pilot test because the marital status could also be an obstacle for students to participate in the ERASMUS programme. In this part of the questionnaire I have also included questions about university studies, degree and course, as well as a question about the country where the student has studied as ERASMUS student.

I have constructed indexes based on the proposed index by the Baltic Institute of Social Sciences in the research „*Ethnic tolerance and Integration of the Latvian Society*” (2004) and and „*Does ERASMUS Student Mobility promote a European Identity?*” (Sigalas, 2009). I have also taken into account other researches about the influence of the programme on European identity. However, the methodology has been re-designed for the purposes of my research. I have used *Likert 5-point scale*: Strongly Agree – Agree – Neither Agree nor Disagree – Disagree – Disagree Strongly. I have created following two indexes:

(1) The multicultural background index

1. I have a good knowledge of at least one foreign language
2. I have participated in exchange, workshop, conference or similar international events abroad
3. I have lived abroad for more than one month (except the ERASMUS programme)
4. I have friends from another culture (or nationality, or ethnic minority)
5. There are different cultures (nationalities, ethnic minorities) in my family

(2) The European identity index

1. I feel European
2. I am proud of being European
3. In the near future I see myself as European
4. I can trust Europeans
5. I feel close to Europeans
6. Latvia's EU membership is a good thing
7. European unification is a good thing

In the first index „The multicultural background” conclusions made by previous researches were taken into account. For example, Van Mol emphasizes language skills of the students who are applying for the ERASMUS programme (Van Mol, 2009a: 6). For this purpose, I have included a question about being good in at least one foreign language. Furthermore, Murphy-Lejeune (2002) assumes that probably previous experience in a foreign country or experience of foreign culture influences the decision to participate in the ERASMUS programme. Also Sigalas

points to the multicultural background of ERASMUS students (2009). Therefore in this index I have included questions about the experience of students living abroad, participation in international exchanges or similar events, as well as their multicultural background (family, relatives or friends of different culture, nationality or ethnic minorities).

In the second index „The European identity” I have included questions from Eurobarometer 57 of year 2002 (questions about being European in the future; about feeling close to Europeans; Latvia’s EU membership as a good thing) and studies by Niedermayer and Sinnott (1995), Thomassen and Schmitt (1999) (question about trusting other Europeans), and Sigalas (2006, 2009) (questions about feeling European, being proud of being European, European unification as a good thing). Taking into account the assumptions discussed above, I have created following five indexes and hypotheses:

3. ANALYSIS OF SURVEY

The results of „The multicultural index” show that 95 per cent of mobile, 83 per cent of non-mobile and 94 per cent of future mobile students have agreed that they have a good knowledge in at least one foreign language. Therefore, former and future ERASMUS students fare much better in the field of foreign languages than non-mobile students. From the other side, if we compare future and mobile students, we can see that there is no slight difference. Consequently, those who apply for exchange programmes already have a good knowledge of foreign languages. On the other hand, this is an obstacle for non-ERASMUS students. Students could also be affected by previous international exchange. 90 per cent of mobile, only 48 per cent of non-mobile and 64 per cent of future mobile students have participated in an exchange, workshop, conference or similar international event abroad. Similar are the results of experience of living abroad more than one month (except the ERASMUS programme): 44 per cent of mobile, 27 per cent of non-mobile and 32 per cent of future mobile students have lived abroad. We can draw conclusions that there is a huge difference between future mobile and non-mobile students and, thus, previous exchange or living abroad experience can promote a student’s interest in application for the ERASMUS programme. 93 per cent of mobile, 72 per cent of non-mobile and 79 per cent of future mobile students have friends from another culture (or nationality, or ethnic minority). Furthermore, 28 per cent of mobile, 24 per cent of non-mobile and 28 per cent of future mobile students have members of family of different cultures (nationalities, ethnic minorities). One can conclude that future and mobile students have more multicultural background than non-mobile students.

The results of „The European identity index” show that 81 per cent of mobile students, 58 per cent of non-mobile and 72 per cent of future mobile students feel European. Mobile and future mobile see themselves more European than non-mobile students. 77 per cent of future mobile students, 63 per cent of non-mobile students and 68 per cent of future mobile students are proud of being European. Interestingly, mobile students identify themselves more as Europeans and also have more national identity than non-mobile students. For example, if we look at the previous results of national identity: 60 per cent of mobile, 55 per cent of non-mobile and 58 per cent of future mobile students were proud of being residents of

Latvia. People who feel a strong European identity could also feel a strong sense of national identity. Furthermore, it means that the ERASMUS programme does not mean the loss of national identity. Moreover, the argument discussed in the conceptual part is proven: people can have both strong European and national identity and these identities are complementary rather than excluding each other. Additionally, 80 per cent of mobile, 65 per cent of non-mobile and 75 per cent of future mobile students in the near future see themselves as Europeans. If we look at the responses of „*community feeling*” in detail, then 71 per cent of mobile, 61 per cent of non-mobile and 63 per cent of future mobile students trust other Europeans. These results also are similar to responses of trusting people from different nationalities where non-mobile students trusted less people from other cultures than mobile and future mobile students. 70 per cent of mobile students, 60 per cent of non-mobile students and 65 per cent of future mobile students feel close to Europeans. There is more *euro-scepticism* in the group of non-mobile students than mobile and future-mobile students. There are more *euro-optimists* among mobile students than non-mobile students. If we look at responses, then 78 per cent of mobile students, 68 per cent of future mobile and 59 per cent of non-mobile students consider Latvia’s EU membership as a good thing. Furthermore, 61 per cent of mobile students, 50 per cent of future mobile and 50 per cent of non-mobile students see European unification as a good thing. One can conclude that ERASMUS students feel more European than non-ERASMUS students.

CONCLUSION

First, the *major conclusion* of the paper is the following: on one hand, ERASMUS programme influences students’ European identity, but on the other hand, students who take part in the programme differ from non-mobile students – have more multicultural background, stronger national and European identity. The programme is a catalyst rather than promoter because future mobile students already self-identify with Europe than non-mobile students. From the analysis of the survey results we can draw the conclusion that good knowledge of foreign languages, previous international exchange experience and multicultural background on the one hand is a potential obstacle for non-mobile students to participate in the programme, on the other hand, these could be pre-conditions for adopting a European identity.

On one hand, future mobile students are different from non-mobile students and therefore have already more European self-identification. But on the other hand, mobile students have more European identification than future mobile students, therefore the ERASMUS programme has an effect on European identification, especially in the case of being proud to be European, which could be the result of communication with other Europeans during exchanges. Furthermore, from these results I would draw the following conclusion: students, who would require more intercultural education, international experience and promotion of European identity, do not participate in the ERASMUS programme because the European identity of future mobile students is increased through participation but non-mobile students would need it more.

It is noteworthy that this study has disproven some of the statements made by previous studies (Sigalas, 2006, 2009; Van Mol, 2009b). For example, the survey

results have revealed that the programme does have an impact on *political* European identity and has an effect on promoting support for European integration. Besides, the survey data show that ERASMUS students have both strong national and European identity. Thus, it does not mean that if someone has a strong national identity he/she cannot have strong European identity. Furthermore, the ERASMUS students are more multicultural and 'Euro-friendly' than other students. On the other hand, one should take into consideration that feeling of European identity is already present in students before exchange.

Using the methodology I have developed there can be similar studies implemented in other European countries. The results of the survey are important not only for Latvia, but also for the European Community. The main *limitation* of this study is the lack of longitudinal assessment. Another *limitation* is the lack of comparison with incoming students because it could be that the host country plays a crucial role. Besides, there is lack of qualitative research because the interviews with students would reveal more information the pre-conditions for formation of European identity. Holding research in all European countries would come at a high cost, but, on the other hand, it should not be excluded as an option. Furthermore, while doing such a study, researcher must take into account possible differences between European countries. Last but not least, a qualitative study is also encouraged.

REFERENCES

- Bakke, E. (1995), *Towards a European Identity?* Arena Working Paper 10/1995 http://folk.uio.no/stveb1/Towards_a_European_Identity.pdf
- Bruter, M. (2004), „On What Citizens Mean by Feeling ‘European’: Perceptions of News, Symbols and Borderlessness”. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30(1): 21-39.
- Bruter, M. (2005), *Citizens of Europe? The Emergence of a Mass European Identity*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire & New York: Palgrave MacMillan.
- Bruter, M. (2008), Legitimacy, Euroscepticism & Identity in the European Union – Problems of Measurement, Modelling & Paradoxical Patterns of Influence, *Journal of Contemporary European Research*, 4 (4): 273-285.
- Buggert, S. & Preller, K. (2008), „European Identity as a Multilevel Construct. Which Factors Influence Support For the European Union and European Identity?” www.uni-konstanz.de/.../european_identity_buggert.preller.pdf
- Caporaso, J.A. & Kim, M. (2009), The dual nature of European identity: subjective awareness and coherence, *Journal of European Public Policy*, 16 (1): 19-42.
- Castells, M. (2000), „The Construction of European Identity” Statement Prepared for the European Presidency of the European Union. http://chet.org.za/webfm_send/327
- Chopin, T. (2008), „Complex Relationships between European mobility and Identity” Report „Promoting Youth Mobility in Europe” Paris, 12.09.2008 www.strategie.gouv.fr/IMG/pdf/Appendice4Version_F_.pdf
- Corradi, S. (2006), „Erasmus Programme: The origin, preparatory years (1963 – 1986) and foundation of the EU initiative for the exchange of university students, reported and documented by the scholar who first conceived of it”. Life Learning Laboratory, http://www.lifelong.it/library/erasmus_en.doc
- Delanty, G. (2003), „Is there European Identity?” *Global Dialogue*, Volume 5, No 3–4 Summer/Autumn 2003, The Future of Europe <http://www.worlddialogue.org/content.php?id=269>
- Figel, J. (Education and Culture DG). (2006), LLP ERASMUS Success stories – Europe creates opportunities. Luxembourg. http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/erasmus/success-stories_en.pdf
- Fligstein, N. (2008), *The EU, European identity, and the future of Europe*. Oxford: Oxford University Press.
- Fligstein, N. (2009), „Who are the Europeans and how does this matter for politics?” in Checkel, Jeffrey T.; Katzenstein, Peter J. *European Identity*. Cambridge University Press.
- Fossum, J. E. (2001), „Identity Politics in the European Union”. *Journal of European Integration*, Vol. 23, Issue 4: 373-406 <http://www.informaworld.com/smpp/content~content=a788531690&db=all>

- Fuchs, D. & Schlenker, A. (2006), „European Identity and the Legitimacy of the EU”. Conference „Democracy, Legitimacy and Identities: Citizens on the Construction of Europe” in Lodz http://www.eu-consent.net/library/brx061012/Klingemann_Lodz0603.pdf
- Fuchs, D., Guinaudeau, I. & Schubert, S. (2009), National Identity, European Identity and Euroscepticism. In Fuchs, D., Magni-Berton, R., Roger, A. (eds.), *Euroscepticism. Images of Europe among mass publics and political elites*. Opladen & Farmington Hills: Barbara Budrich Publishers.
- Green, D. M. (2007), *The Europeans. Political Identity in an Emerging Polity*. London: Lynne Rienner Publishers, Inc.
- Grundy, S. & Jamieson, L. (2007), European Identities: From Absent-minded Citizens to Passionate Europeans. *Sociology (Journal of the British Sociological Association)*, 41(4): 663-680.
- Hedetoft, U. (1994), „National identities and European integration „from below”: bringing people back in”, *Journal of European Integration* 18(1).
- Herrmann, R. K. & Brewer, M. B. (2004), Identities and Institutions: Becoming European in the EU. In Herrmann, Richard K.; Risse, Thomas; Brewer, Marilynn B. (eds.) *Transnational Identities. Becoming European in the EU: 1-22*. Lanham, Boulder, New York, Toronto; Oxford: Rowman; Littlefield Publishers, Inc.
- Hollmann, L. (2009), „European Identity. Conditions for a European Political Identity”. Blekinge Institute of Technology. European Spatial Planning and Regional Development. [http://www.bth.se/fou/cuppsats.nsf/all/fcfdc89991597261c12575e30067d760/\\$file/ESP_Paper_Hollmann_Final.pdf](http://www.bth.se/fou/cuppsats.nsf/all/fcfdc89991597261c12575e30067d760/$file/ESP_Paper_Hollmann_Final.pdf)
- Huyst, P. (2008) „We Have Made Europe, Now We Have to Make Europeans” Researching European Identity Among Flemish Youths. *Journal of Contemporary European Research (JCER)*, 4 (4): 286-302
- Huyst, P. (Forthcoming), The Europeans of Tomorrow. Researching European Identity Among Young Europeans. Centre for EU – studies. Ghent University. http://www.unc.edu/euce/eusa2009/papers/huyst_04D.pdf
- Jacobs, D., Maier, R. (1998), European Identity: Construct, Fact and Fiction. Utrecht University in Gasteelaars, M. & de Ruijter, A. (eds.) *A United Europe. The Quest for a Multifaceted identity*. Maastricht: Shaker: 13-34.
- Jasson, C. (2001), The Challenge of European Identity. *Refugee Survey Quarterly*, Vol. 20, No. 2
- Järve, P. (2005), „Identity Change in Baltics: EU-zation, Diversification, or Both?” in Ozoliņa, Zāneta (ed.) *Changing, Overlapping and Interacting Identities* Scientific Papers. University of Latvia. Vol. 680.
- Kaelble, H. (2009), „Identification with Europe and politicization of the EU since the 1980s” in Checkel, Jeffrey T.; Katzenstein, Peter J. *European Identity*. Cambridge University Press.
- Kamphausen, G. (2006), European integration and European Identity: Towards a Politics of Differences? *International Issues & Slovak Foreign Policy*, Issue 1: 24-31
- Kielmansegg, G. P. (1996), Integration und Demokratie. In Jachtenfuchs, Markus/Kohler-Koch, Beate. (Hrsg): *Europäische Integration*. Opladen: Leske Budrich: 47-71
- King, R. & Ruiz-Gelices, E. (2003), International student migration and the European ‘year abroad’: effects on European identity and subsequent migration behaviour. *International Journal of Population Geography* 9: 229-52. <http://sgo.pccu.edu.tw/GEOG/CHI/D/D1/D1A/D1A-1/19B--international.pdf>
- Laffan, B. (2008), „The politics of Identity and Political Order in Europe” *Journal of Common Market Studies*. Vol. 34, Issue 1: 81-102.
- Lijphart, A. (1964), „Tourist traffic and integration potential”. *Journal of Common Market Studies* 2: 251-261
- Murphy-Lejeune, E. (2002), *Student Mobility and Narrative in Europe. The new strangers*. London & New York: Routledge.
- Müller, K. B. (2007), „Search for a European Identity – Psycho-Sociological Perspective (An Attempt at Agency Approach)”. Central European Journal of International and Security Studies, Vol 1., Issue 1 http://www.cejiss.org/assets/pdf/articles/vol1-1/Karel_B_Muller_Search_for_a_European_Identity%E2%80%93Psychological-Perspective.pdf
- New Europe. (2008), „Higher education celebrates 21 years of mobility, cooperation” 19.05.2008. <http://www.neurope.eu/articles/86836.php>
- Öner, S. (2004), The Limits of European Integration: The Question of European Identity. *Anakra Avrupa Calismalari Dergisi*. Cilt: 3 No: 2: 27-38
- Prisacariu, I.S. (2007), „The Symbols Role in the Creation of a European Identity” „Alexandru Ioan Cuza” University of Iasi. The Centre for European Studies in Regional Development.
- Risse, T. (2004), „European Institutions and Identity Change: What Have We Learned?”, in Herrmann, Richard; Risse, Thomas; Brewer, Marilynn (eds) *Transnational identities. Becoming European in the EU*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.

- Sauzet, S. Ø. (2008), Youth and the Erasmus Programme. Roskilde, Denmark <http://rudar.ruc.dk/bitstream/1800/3656/1/Youth%20and%20Erasmus.pdf>
- Sedláček, L. (2009), Bridging the Gap to the European Identity. 27th March 2009. Heinrich Böll Stiftung Prague <http://www.boell.cz/web/52-535.html>
- Sinnott, R. (2005), „An evaluation of the measurement of national, subnational and supranational identity in crossnational surveys”. *International Journal of Public Opinion Research*, 18 (2): 211-223.
- Sigalas, E. (2006), „Remaining proud of their National Identity, Yet Uniting Ever more Closely? The Erasmus Students as the Role Model European citizens”. University of Reading, UK <http://web.uvic.ca/ecsac/biennial2006/pdf/Emmanuel-Sigalas.pdf>
- Sigalas, E. (2009), „Does ERASMUS Student Mobility promote a European Identity?” Institute for European Integration Research, Vienna http://www.bath.ac.uk/esml/conWEB/Conweb%20papers-filestore/conweb%202_2009.pdf
- Smith, A. D. (1992), „National Identity and the Idea of European Unity”. *International Affairs*, 68: 55-76.
- Valentini C. (2005), The promotion of European identity. In: Jaakko Lehtonen and Diana Petkova (eds.) *Cultural Identity in an Intercultural context*; Jyväskylä University Press, Jyväskylä, Finland, 196-213.
- Van Mol, C. (2009a), „The Influence of European Student Mobility on European Identity and subsequent migration aspirations. A Theoretical Framework on European Student Mobility” Working paper No. 1 Universiteit Antwerpen. <http://www.ua.ac.be/main.aspx?c=.ESM&n=72885>
- Van Mol, C. (2009b), „The Influence of European Student Mobility on European Identity and Subsequent Migration Intentions” Article for the International Bilingual Conference „Academic Mobility: New Researches and Perspectives”, Tallinn University, 24-26 September 2009 <http://www.ua.ac.be/main.aspx?c=.ESM&n=86493>

TERRITORIAL BELONGING AND PLACE OF RESIDENCE: SPATIAL IMPACT ON PARTICIPATION IN SOCIAL ACTIVITIES

Renārs Felcis

Latvijas Universitāte

Abstract

The subject of this research is territorial belonging and place of residence as predictors of participation in organized free time activities. The goal is to test quantitatively 1) if different types of place of residence correlate with the forms of territorial belonging based on a sense of belonging; and 2) what impact spatial combinations have on participation in organized free time activities. There was an assumption about a strong sense of belonging to the place of residence and that these spatial interconnections have high impact among other social demographic characteristics on community involvement in organized free time activities. Data from the 2008 European Values Study questionnaire module is used to achieve these goals. Results show that hypotheses are rejected and „sense of belonging“ is rather emotionally than socially determined concept. Regarding methodology it is suggested to use multiple scales for operationalization of „sense of belonging“.

Keywords: Territorial belonging, Place of residence, Participation in organizations

INTRODUCTION

Results from the recent Census in Latvia in 2011 highlights debates about migration trends. The sociological aspect that needs to be revealed are the possibilities of sustainable development (further, SD) of regions despite the demographic changes. As Gustafson points out, „territorial belonging is associated with individual well-being as well as with community involvement and social cohesion“ (Gustafson, 2009: 505). David Morley stresses further that „there are strong parallels between the geographical question of the distribution of types of persons in the physical space of the nation (or the city) and the question of representation“ (Morley, 2001: 435). Thus possibilities of SD can occur and hypotheses are: a) sense of belonging positively correlates with place of residence and b) this spatial factor has high impact among other independent variables on community involvement in regions.

Data from the 2008 European Values Study questionnaire module is used to test these hypotheses.

Place of residence can be operationalized by the size of population in particular place of living and additionally by the regional division of Latvia. Territorial belonging is conceptualized and operationalized as geographical group the respondent feels belonging to (town, region of country, country, Europe, the world) (EVS, 2010). Community involvement can be conceptualized by memberships and unpaid work (volunteering) in different organizations.

1. SPATIAL IMPACT ON SOCIAL ACTIVITIES: THEORETICAL BACKGROUND

Maria Lewicka summarizes that „strong local ties and long time of residence in a place are the most important predictors of place attachment” (Lewicka, 2011: 679).

David Morley proposes the notion of „reterritorialization”. Together with a „process of flux”, which in his opinion „destabilizes traditional forms of place-based identity” Morley questions necessity to measure spatial / territorial belonging because by concept „reterritorialization” he understands process that „borders and boundaries of various sorts are becoming more, rather than less, strongly marked” (Morley, 2001: 427).

Therefore the question is whether we can speak about any spatial implications on everyday life in people’s residential areas together with their emotional associations with this place known as sense of belonging.

„The ‘far away’ is now irredeemably mixed in with the space of the near, as processes of migration and of media representation bring actual and virtual forms of alterity into jealously guarded ‘home territories’ of various sorts” (Morley, 2001: 428).

1.1 *Sense of belonging or place attachment: perspectives on territorial belonging*

Psychologist Per Gustafson suggests to „explore empirically to what extent different forms of mobility are associated with a sense of belonging – or a lack thereof – on different territorial levels.” (Gustafson, 2009: 491). That is, researcher must test what impact „mobility” has as an independent variable to dependent variable – „territorial belonging”. Author uses five level territorial belonging scale. These levels are: neighborhood („the part of the town or the area where you live”), town („the town or the municipality where you live”), region („the part of the country where you live”), nation (Sweden), and a supranational level (Europe) (Gustafson, 2009: 496). Additionally it makes sense for analytical reasons in quantitative survey to merge in local belonging level belonging to neighbourhood and town (ibid: 496).

Maria Lewicka’s repeating researches on place attachment (Lewicka, 2005) (Lewicka, 2010) (Lewicka, 2011) can be viewed as a psychological interpretation of territorial belonging. However, there are quite similar scales of measuring it methodologically since asking people about how strongly they feel belonging to certain spatial unit „cuts off” social implications.

Social implications can be found in Morley’s thoughts of social recognition in particular territorial place – „dimension of what we might call the politics not simply of representation, but also of social recognition, by means of which the issue of who (properly) ‘belongs’ where is determined” (Morley, 2001: 436).

Referring to Lewicka’s research place attachment is „correlated positively with age and negatively with level of education and size of community” (Lewicka, 2005: 678). And „higher place attachment was reported by those who were retired or unemployed than by those who worked” (ibid: 678).

„The literature on place attachment and territorial belonging often suggests that time spent in a place increases the degree of attachment or belonging to that place” (Gustafson, 2009: 503).

Florian Pichler using data from the European Values Study (EVS), discusses the possibilities to operationalize two measurement approaches to cosmopolitanism (Pichler, 2009: 704). That can be viewed as an opposite approach.

1.2 Urbanization levels and spatial organization

We can make a bridge from sense of belonging (further, SOB) to place of residence by process described as „making places meaningful” referring to Olga den Besten theoretical references on a meaning of place. „Places are spaces which people have made meaningful. They are spaces people are attached to in one way or another” (den Besten, 2010: 182). Author refers to process of ‘places becoming a spaces’ (ibid).

1.3 Previous research on participation in social activities and place attachment

Maria Lewicka’s research as one of „Types of Relations With Place” (Lewicka, 2011: 688) reveals cluster named „Active attachment” and proportion corresponds to involvement in organized free times activities in Latvia by the 2008 European Values Study results. Membership and voluntarism in any of mentioned organizations overall is rather high (respectively 28% and 24%) (EVS, 2010).

For theoretical reasons the answer to question why is it important to study spatial impact exactly on a participation in social activities is included in the results of explanation of „active attachment” – „of all five types they had by far the highest cultural capital, level of trust and the networking social capital, both bonding and bridging” (Lewicka, 2011: 701). Therefore it promotes sustainable development and active social life in any particular territorial unit regionally.

2. HOW TO MEASURE SPATIAL IMPACT

Aim or methodological challenge for this paper is to evaluate if single (not multiple) SOB is appropriate to use as a methodological tool. Other reason for this challenge is because of spatial combination, including meaning of place of residence. Hypothetically it is more useful to measure belonging as a single answer because of the main or single place of residence for a particular person.

From another point of view peoples’ mobility in case of Latvia is very high in direction towards Riga. Gabriele Pollini notes that „residential mobility may give rise to multiple local ties rather than to disconnectedness” (Pollini, 2005: 507) and therefore it is suggested to measure sense of belonging as a single stratified variable.

2.1 Quantitative questionnaire scales for measuring sense of belonging

2008 European Values Study questionnaire mostly uses single answer scale for the territory respondents „feels belonging to”. Another experience is exemplified by Lewicka, Gustafson and researchers in project „Keep our brains at home2” who suggest that belonging should be measured as multiple variable. My previous work has also followed a similar principle (Felcis et al., 2010: 14). As methodologically characterized by Gustafson, „the respondents were asked about their SOB on five different territorial levels” (Gustafson, 2009: 496). In other words, we can conceptualize it as „multidimensional place attachment scales” as referring to M. V. Giuliani (Giuliani, 2003).

Previous research using multidimensional place attachment supports this phenomenon empirically as well. Nationally representative survey in Sweden shows that 82% of population feels strong or very strong SOB locally, 74% – regionally and 87% – nationally (Gustafson, 2009: 498). Survey conducted in secondary schools in Cēsis, Latvia shows similar tendencies in Latvia as well. 85% of respondents

expressed strong or very strong belonging locally (Cēsis), 72% – regionally (Vidzeme) and 73% – nationally (Latvia) (Felcis et al., 2010: 14).

Gustafson propose that „travel outside of one’s local setting may create a SOB to some larger territorial unit” (Gustafson, 2009: 502). That supports multidimensional belonging approach in a way that we can draw some hypotheses on single approach level as well: *national belonging includes some sense of local belonging as well.*

„The overall pattern, then, was that the statistically significant associations between mobility and belonging on the local and regional levels were all negative, whereas on the national level different forms of mobility seemed to have different implications, and on the European level all significant associations were positive.” (Gustafson, 2009: 503).

2.2 Levels of urbanization and regions in Latvia

There are certain conceptual notes on regions and regional division in Latvia.

Firstly, capital Rīga must be drawn out of other regions, because 31,8% of the whole country population lives there and altogether with Riga region it makes up a half (49,7%) of whole Latvia population according to the 2011 Census results (Central Statistical Bureau of Latvia, 2012).

Secondly, there are nine cities in Latvia called ‘Republic Level Cities’. Principle for that division highly correlates with urbanization level. 19% of Latvian population lives in those nine cities (Central Statistical Bureau of Latvia, 2012).

Thirdly, we have to be aware of differences in testing local and regional belonging, because in Riga’s case these concepts can hypothetically be very close and inseparable.

2.3 Conceptualizing participation in social activities: involvement in organized voluntary organizations

Participation in social activities in this paper is conceptualized as persons’ involvement in organizations. More specifically – as not only persons’ membership in such free time organizations, but voluntary involvement in activities of those organizations.

Two key arguments are proposed for such conceptualization. Firstly, active involvement in different organized interest groups in particular place means that those people are ready to spend their free time and show high connectivity with their place of residence. Secondly, this leads to the need to investigate whether it practically happens in their place of residence and if there is some influence from territorial belonging.

3. FROM CONCEPTUALIZATION TO OPERATIONALIZATION

3.1 Operationalizing territorial belonging

Question of territorial belonging in EVS is formulated as: „Which of these geographical groups would you say you belong to first of all?” Subsequently the next question is asked: „And secondly?” (EVS, 2010: 18).

Answer options include five level territories: „locality or town where you live”, „region of country where you live” (in case of Latvian questionnaire region – like

Vidzeme, Kurzeme etc.), „[COUNTRY]” (Latvia, respectively), „Europe” and „the world as a whole”.

These „levels of belonging” are conceptualized in this research as following: LOCAL, REGIONAL, NATIONAL, EUROPEAN and GLOBAL.

For analytical purposes all possible types of single belonging are created, computing **main/first** territory person feels belonging to and **next/second** ones. In sum, 10 types of belonging are created and we can call this as a ‘single stratified approach’.

3.2 Operationalizing place of residence

There are two types of „technical” variables (filled by interviewer) which can operationalize place of residence. Taking into account previous notes in section 2.2., it is suggested to make two typologies for place of residence. Firstly, types by urbanization level (further, TUL) and secondly, types by urbanization level and regional division.

- 1) There are 4 groups of TUL – Riga, Republic Level Cities, Other cities and Rural areas.
- 2) In the final version 11 types of urbanization level and regional division were created (further, TULR). Riga separately, two subgroups in ‘Pieriga’ since there are plenty of towns linked to the capital – republic level cities and other cities, and rural areas. Kurzeme region is divided into three groups – republic level cities, other cities and rural areas. Latgale is divided into two groups – republic level cities and other cities altogether with rural areas. There are no larger cities in Vidzeme, but region is geographically big, so there are also two divisions – republic level cities, other cities and country/ rural areas. Initially there were subgroups in Zemgale region as well, but the results from correlations with SOB made clear that people in Zemgale are homogenous in this sense and therefore no subdivisions are kept there.

3.3 Measuring involvement in organized voluntary organizations

Multiple response question for involvement in organizations was chosen and it advocates for two involvement principles: *membership* and *voluntarism*.

Membership is formulated as: „Please look carefully at the following list of voluntary organisations and activities and say which, if any, do you belong to?” Question on voluntarism, in turn, was: „Please look carefully at the following list of voluntary organisations and activities and say which, if any, are you currently doing unpaid voluntary work for?” (EVS, 2010: 2).

There is strong positive correlation between *membership* and *voluntarism* ($p < .05$, $\Phi = .86$). *Voluntarism* principle is used to test spatial impact on participation, because it more precisely shows involvement in everyday activities in place of residence. Membership and voluntarism in any of mentioned organizations is overall rather high (respectively 28% and 24%).

3.4 Territorial belonging among social demographic characteristics

In addition to the above mentioned ones other socio-demographic variables were included. The main goal for this operation is to test their impact on the main types of SOB by linear regression method.

These independent variables besides *TUL* and *TULR* are:

- *Gender* (male/female)
  - *Status of employment* (employed/not)
  - *Nationality* (Latvian/not)
  - *Place of birth* (Latvia/not)
  - *Parents' place of birth* (Latvia/not)
  - Household composition (coded from multiple answer Q107 „Who, apart from you, is living in this household?”, answer options: partner, husband or wife, children, parents, grandparents, other relatives (brothers, sisters etc), other non relatives (EVS, 2010: 26)) – main principles for combinations are following – single (no other persons in household), couple (person and partner, husband or wife), small family (couple plus children), wide family (small family plus parents or/and grandparents), nonfamily (either lonely parent – person with children or other combinations living with friends (other non relatives) or relatives)
  - *Children in household* (multiple combinations from variables – number of children and living or not in household). Combinations are: a) *have children and living in household*, b) *have children, but not living in household*, c) *have no children at all* and d) *many children* (3+).
  - Three dichotomous variables from *educational level* – basic, secondary and higher (for each dichotomy opposite (0) is any other education).
- Few other variables are computed as scale variables from 0 to 1:
- *Age* (for example, 18 years is 0,18 and 70 is 0,7)
  - *Size of household* (mean size for family member 4+ is treated as 1, in this case value for that is 4,47)
  - *Income* (frequencies for income interval distribution among respondents have been made and as cumulative values transformed into 0-1 scale).

4. RESULTS

4.1 Sense of belonging and place of residence

There are three main types of sense of belonging:

- Local and national (27%)
- National and local (24%)
- Local and regional (14%)

Altogether these types include two thirds (65%) of all respondents. Therefore analytical attention will be exclusively on these types of SOB.

Local-national type of SOB slightly correlates with place of residence – Riga (in both place of residence types ($p < .01$, $\Phi = .111$), see Tab.1 and Tab.2). There is slight negative correlation in this type of SOB and other cities ($p < .01$, $\Phi = -0.090$).

National-local type of SOB does not correlate with any of TUL (as well as with TULR).

Local-regional type of SOB slightly correlates with republic level cities and rural areas as well (accordingly, $p < .05$, $\Phi = .066$ and $p < .01$, $\Phi = .0113$), but slightly negative correlation with Riga ($p < .01$, $\Phi = -0.167$) (absence of people living in Riga is slightly correlated with local-regional belonging).

Table 1. Correlations between SOB (sense of belonging) and place of residence TUL (types by urbanization level)

		RIGA	REP. LEVEL CITIES	OTHER CITIES	RURAL AREAS
Local and regional	Pearson Correlation	-.167(**)	.066(*)	0,001	.113(**)
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,010	0,982	0,000
	N	1 506	1 506	1 506	1 506
Local and national	Pearson Correlation	.111(**)	-0,022	-.090(**)	-0,025
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,399	0,000	0,340
	N	1 506	1 506	1 506	1 506
Local and global (european and world)	Pearson Correlation	.084(**)	0,008	-0,013	-0,081(**)
	Sig. (2-tailed)	0,001	0,742	0,613	0,002
	N	1 506	1 506	1 506	1 506
Regional and local	Pearson Correlation	-.099(**)	0,028	0,025	.056(*)
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,269	0,331	0,029
	N	1 506	1 506	1 506	1 506
Regional and national	Pearson Correlation	-0,018	-0,024	-0,004	0,041
	Sig. (2-tailed)	0,475	0,362	0,880	0,111
	N	1 506	1 506	1 506	1 506
National and local	Pearson Correlation	0,041	-0,048	0,019	-0,016
	Sig. (2-tailed)	0,115	0,060	0,452	0,547
	N	1 506	1 506	1 506	1 506
National and regional	Pearson Correlation	-.076(**)	0,013	.060(*)	0,019
	Sig. (2-tailed)	0,003	0,609	0,019	0,459
	N	1 506	1 506	1 506	1 506
National and global (european and world)	Pearson Correlation	.096(**)	-.053(*)	-0,004	-0,049
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,039	0,880	0,055
	N	1 506	1 506	1 506	1 506
European first	Pearson Correlation	0,012	-0,028	.053(*)	-0,030
	Sig. (2-tailed)	0,648	0,282	0,040	0,252
	N	1 506	1 506	1 506	1 506
Global first	Pearson Correlation	-0,028	.075(**)	0,028	-.056(*)
	Sig. (2-tailed)	0,281	0,004	0,272	0,029
	N	1 506	1 506	1 506	1 506
Indifferent	Pearson Correlation	-0,019	0,045	0,012	-0,027
	Sig. (2-tailed)	0,460	0,083	0,655	0,297
	N	1 506	1 506	1 506	1 506

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).
 * Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Table 2. Correlations between SOB (sense of belonging) and TULR (types by urbanization level and regional division)

		RIGA	REP. LEVEL CITIES: KURZEME	REP. LEVEL CITIES: LATGALE	REP. LEVEL CITIES: PIERIGA	REP. LEVEL CITIES & OTHER CITIES: VIDZEME	ZEMGALE	OTHER CITIES: KURZEME	OTHER CITIES & RURAL AREAS: PIERIGA	OTHER CITIES & RURAL AREAS: LATGALE	RURAL AREAS: KURZEME	RURAL AREAS: VIDZEME
Local and regional	Pearson Correlation	-.167(**)	0,046	-0,019	.108(**)	0,021	0,019	0,030	-.085(**)	.089(**)	.089(**)	.066(*)
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,076	0,454	0,000	0,424	0,452	0,245	0,001	0,001	0,001	0,010
	N	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506
Local and national	Pearson Correlation	.111(**)	0,026	0,000	-.074(**)	-0,048	-0,013	-.053(*)	0,006	-.052(*)	-.059(*)	0,012
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,314	0,994	0,004	0,063	0,614	0,041	0,815	0,043	0,022	0,634
	N	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506
Local and global (european and world)	Pearson Correlation	.084(**)	-0,034	0,036	-0,011	-0,016	0,006	-0,032	-0,011	-0,034	-0,029	-0,046
	Sig. (2-tailed)	0,001	0,193	0,163	0,670	0,541	0,816	0,217	0,684	0,185	0,261	0,076
	N	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506
Regional and local	Pearson Correlation	-.099(**)	0,022	0,017	0,038	-0,014	-0,025	.098(**)	-0,049	.108(**)	.074(**)	-0,023
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,388	0,520	0,144	0,593	0,332	0,000	0,060	0,000	0,004	0,368
	N	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506
Regional and national	Pearson Correlation	-0,018	-0,023	0,009	-0,023	0,006	-0,033	.089(**)	-0,034	0,010	.077(**)	0,002
	Sig. (2-tailed)	0,475	0,375	0,736	0,383	0,811	0,195	0,001	0,193	0,699	0,003	0,945
	N	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506
National and local	Pearson Correlation	0,041	-0,034	-0,038	-0,027	.090(**)	-0,026	-0,033	0,001	-0,010	0,005	-0,010
	Sig. (2-tailed)	0,115	0,187	0,137	0,289	0,000	0,320	0,199	0,955	0,699	0,855	0,686
	N	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506
National and regional	Pearson Correlation	-.076(**)	0,002	-0,014	.071(**)	-.052(*)	0,037	.058(*)	0,050	-0,023	0,000	0,037
	Sig. (2-tailed)	0,003	0,928	0,577	0,006	0,044	0,154	0,025	0,051	0,364	0,991	0,149
	N	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506
National and global (european and world)	Pearson Correlation	.096(**)	-0,009	-0,035	-0,033	-0,037	-0,013	-0,047	0,042	-0,017	-.067(**)	-0,006
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,739	0,177	0,198	0,154	0,626	0,067	0,103	0,508	0,009	0,830
	N	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506
European first	Pearson Correlation	0,012	-0,042	0,022	-0,028	-0,023	.052(*)	-0,028	.062(*)	-0,008	-0,021	-.051(*)
	Sig. (2-tailed)	0,648	0,102	0,393	0,272	0,375	0,045	0,284	0,017	0,750	0,422	0,049
	N	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506
Global first	Pearson Correlation	-0,028	0,043	.066(**)	-0,010	0,001	-0,004	-0,009	.066(*)	-0,033	-0,045	-0,032
	Sig. (2-tailed)	0,281	0,095	0,010	0,685	0,979	0,885	0,723	0,010	0,195	0,083	0,214
	N	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506
Indifferent	Pearson Correlation	-0,019	-0,038	.052(*)	0,030	0,043	.057(*)	-0,025	0,001	-0,030	-0,035	-0,029
	Sig. (2-tailed)	0,460	0,143	0,042	0,249	0,098	0,028	0,338	0,979	0,243	0,175	0,259
	N	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506	1 506

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).
 * Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Overall there are few positive and negative correlations between types of SOB and TULR (see Tab. 2). There are few unexplainable negative correlations with *local-national* type of SOB and place of residence type (see Tab. 2). Rural areas in

Kurzeme ($p < .05$, $\Phi = -.059$) and other cities in Kurzeme ($p < .05$, $\Phi = -.053$), other cities and rural areas in Latgale ($p < .05$, $\Phi = -.052$).

Slight negative correlation with *local-regional* type of SOB and living in Pierīga region territories (other cities besides Jūrmala in Pierīga and rural areas in Pierīga ($p < .01$, $\Phi = -.085$)) can be explained as treating these territories as Riga's suburbs and thus there might be confusion with any possible sense of regional belonging.

4.2 Spatial combinations among other socio-demographic characteristics

Because of few problems with adequate number of respondents in TULR, a decision was made to include TUL among other socio-demographic characteristics in linear regression analyses for three basic types of SOB.

Although beta coefficients in linear regression for dependent variable local-national SOB including full range of social demographic characteristics and TULR as independent variables for few TULR (republic level cities in Kurzeme and Latgale; republic level cities and other cities Zemgale and Vidzeme) were negative, significance level was not high enough. Beta coefficients for other Kurzeme regions and other cities and rural areas in Latgale and for republic level cities in Pierīga (actually, city Jūrmala) were negative and significance level was adequate.

Linear regression for dependent variable *local-national* SOB shows that place of residence – Riga is best independent variable among other socio-demographic parameters ($p < .01$, $\Phi = .106$. See Tab. 3). We can conclude that SOB type – local-national is weakly influenced by any of possible socio-demographic characteristics. Living in „other cities”, on contrary, shows negative impact on local-national SOB (see Tab. 3).

Table 3. Predictors for local-national type of SOB, linear regression model

	Coefficients		Standardized Coefficients		t	Sig.
	B	Std. Error	Beta			
(Constant)	0,281	0,104			2,698	0,007
RIGA	0,101	0,035	0,106		2,922	0,004
EMPLOYED / NOT	0,039	0,031	0,043		1,271	0,204
HIGHER EDUCATION	0,038	0,033	0,036		1,137	0,256
MANY CHILDREN (3+)	0,045	0,038	0,035		1,169	0,243
PARENTS BORN IN LATVIA / NOT	0,035	0,054	0,031		0,652	0,515
FULL AGE	0,070	0,106	0,029		0,661	0,509
SECONDARY EDUCATION	0,027	0,035	0,024		0,783	0,434
BASIC EDUCATION	0,028	0,042	0,021		0,651	0,515
WIDE FAMILY IN HOUSEHOLD	0,023	0,050	0,015		0,454	0,650
HAVE CHILDREN AT ALL	0,009	0,044	0,009		0,208	0,836
SIZE OF HOUSEHOLD (0-1)	0,010	0,088	0,006		0,117	0,907
REP. LEVEL CITIES	0,007	0,036	0,006		0,188	0,851
COUPLE IN HOUSEHOLD	0,002	0,056	0,002		0,029	0,977
CHILDREN, NOT LIVING IN HOUSEHOLD	-0,002	0,051	-0,003		-0,048	0,961
NONFAMILY IN HOUSEHOLD	-0,008	0,044	-0,006		-0,176	0,861
SINGLE IN HOUSEHOLD	-0,023	0,067	-0,021		-0,338	0,735
LATVIAN NATIONALITY / NOT	-0,033	0,048	-0,031		-0,701	0,483
INCOMES (0-1)	-0,091	0,066	-0,056		-1,375	0,169
BORN IN LATVIA / NOT	-0,069	0,052	-0,057		-1,330	0,184
MALE / FEMALE	-0,055	0,027	-0,060		-2,028	0,043
OTHER CITIES	-0,080	0,039	-0,066		-2,073	0,038

a. Dependent Variable: Local and national

Parents' place of birth in Latvia is the best predictor for *national-local* type of SOB ($p < .05$, $\Phi = .121$) and age also slightly influences *national-local* type of SOB ($p < .05$, $\Phi = .111$) – older people tend to have this type of SOB more likely. As we

see, in this type of SOB spatial impact does not play any significant role on it (see Tab. 4).

Table 4. Predictors for national-local type of SOB, linear regression model

	Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	-0,073	0,100		-0,728	0,467
PARENTS BORN IN LATVIA / NOT	0,131	0,052	0,121	2,521	0,012
FULL AGE	0,260	0,102		2,535	0,011
RIGA	0,069	0,033	0,075	2,083	0,037
SIZE OF HOUSEHOLD (0-1)	0,100	0,084	0,063	1,186	0,236
HIGHER EDUCATION	0,048	0,032	0,048	1,505	0,133
OTHER CITIES	0,053	0,037	0,045	1,429	0,153
SINGLE IN HOUSEHOLD	0,045	0,064	0,043	0,693	0,489
COUPLE IN HOUSEHOLD	0,040	0,054	0,039	0,739	0,460
HAVE CHILDREN AT ALL	0,028	0,042	0,027	0,663	0,508
BORN IN LATVIA / NOT	0,028	0,050	0,024	0,566	0,571
CHILDREN, NOT LIVING IN HOUSEHOLD	-0,002	0,049	-0,003	-0,049	0,961
EMPLOYED / NOT	-0,003	0,029	-0,003	-0,101	0,919
SECONDARY EDUCATION	-0,005	0,034	-0,005	-0,162	0,871
REP. LEVEL CITIES	-0,006	0,035	-0,005	-0,160	0,873
BASIC EDUCATION	-0,011	0,041	-0,009	-0,263	0,792
INCOMES (0-1)	-0,020	0,063	-0,013	-0,316	0,752
LATVIAN NATIONALITY / NOT	-0,027	0,046	-0,026	-0,596	0,551
MANY CHILDREN (3+)	-0,040	0,037	-0,032	-1,093	0,275
MALE / FEMALE	-0,039	0,026	-0,045	-1,506	0,132
WIDE FAMILY IN HOUSEHOLD	-0,077	0,048	-0,051	-1,611	0,107
NONFAMILY IN HOUSEHOLD	-0,071	0,042	-0,057	-1,686	0,092

a. Dependent Variable: National and local

Living in Riga has negative impact on *local-regional* type of SOB. Although there are weak correlations with this type of SOB and TULR, linear regression analysis with full range of socio- demographic parameters shows that rather variables of living in household alone or basic education has comparative impact on this type of SOB (see Tab. 5).

Table 5. Predictors for local-regional type of SOB, linear regression model

	Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	0,123	0,083		1,489	0,137
SINGLE IN HOUSEHOLD	0,083	0,053	0,097	1,570	0,117
BASIC EDUCATION	0,079	0,034	0,077	2,362	0,018
COUPLE IN HOUSEHOLD	0,039	0,045	0,046	0,871	0,384
BORN IN LATVIA / NOT	0,044	0,041	0,045	1,067	0,286
HIGHER EDUCATION	0,022	0,027	0,026	0,810	0,418
NONFAMILY IN HOUSEHOLD	0,026	0,035	0,025	0,736	0,462
SECONDARY EDUCATION	0,020	0,028	0,022	0,714	0,475
LATVIAN NATIONALITY / NOT	0,018	0,038	0,022	0,490	0,624
REP. LEVEL CITIES	0,010	0,029	0,011	0,351	0,725
HAVE CHILDREN AT ALL	0,007	0,035	0,008	0,192	0,848
SIZE OF HOUSEHOLD (0-1)	0,005	0,070	0,003	0,065	0,948
INCOMES (0-1)	-0,006	0,052	-0,005	-0,113	0,910
MALE / FEMALE	-0,007	0,022	-0,010	-0,345	0,730
WIDE FAMILY IN HOUSEHOLD	-0,015	0,039	-0,012	-0,371	0,711
FULL AGE	-0,024	0,085	-0,012	-0,281	0,779
CHILDREN, NOT LIVING IN HOUSEHOLD	-0,010	0,041	-0,013	-0,235	0,814
EMPLOYED / NOT	-0,011	0,024	-0,016	-0,464	0,643
PARENTS BORN IN LATVIA / NOT	-0,017	0,043	-0,019	-0,391	0,696
MANY CHILDREN (3+)	-0,032	0,030	-0,032	-1,067	0,286
OTHER CITIES	-0,051	0,031	-0,052	-1,649	0,099
RIGA	-0,115	0,028	-0,151	-4,182	0,000

a. Dependent Variable: Local and regional

4.3 Does spatial impact counts

Three main types of sense of belonging were chosen to measure spatial impact – local-national, national-local and local-regional SOB. From types of residence there will be chosen TUL. Because there was no consistent connection between types of SOB and TULR it is hard to speak on common spatial impact which can be appear from combinations of types of SOB and place of residence by TULR.

Nor any of most popular types of SOB neither place of residence TUL has impact on voluntary participation in any of mentioned free time organizations among other independent variables. Level of income (the higher they are) and status of being employed are first significant factors that influence participation (Correspondingly, $p < .01$, $\Phi = .160$ and $p < .01$, $\Phi = .121$ (see, Tab. 6).

Table 6. Level of income and status of being employed

	Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
(Constant)	0,082	0,099		0,826	0,409
INCOMES (0-1)	0,236	0,062	0,150	3,782	0,000
EMPLOYED / NOT	0,106	0,029	0,121	3,638	0,000
SIZE OF HOUSEHOLD (0-1)	0,133	0,083	0,083	1,600	0,110
BORN IN LATVIA / NOT	0,075	0,049	0,063	1,525	0,127
CHILDREN, NOT LIVING IN HOUSEHOLD	0,053	0,048	0,059	1,099	0,272
NATIONAL AND LOCAL	0,054	0,032	0,053	1,652	0,099
LOCAL AND REGIONAL	0,049	0,038	0,040	1,303	0,193
FULL AGE	0,086	0,101	0,036	0,850	0,396
MANY CHILDREN (3+)	0,042	0,036	0,034	1,171	0,242
OTHER CITIES	0,028	0,037	0,023	0,750	0,453
LOCAL AND NATIONAL	0,019	0,031	0,019	0,602	0,547
SINGLE IN HOUSEHOLD	0,009	0,063	0,008	0,136	0,892
NONFAMILY IN HOUSEHOLD	0,005	0,042	0,004	0,114	0,909
WIDE FAMILY IN HOUSEHOLD	-0,027	0,047	-0,018	-0,564	0,573
PARENTS BORN IN LATVIA / NOT	-0,020	0,051	-0,018	-0,387	0,699
RIGA	-0,025	0,033	-0,027	-0,751	0,453
BASIC EDUCATION	-0,042	0,040	-0,033	-1,040	0,299
LATVIAN NATIONALITY / NOT	-0,037	0,045	-0,036	-0,828	0,408
HIGHER EDUCATION	-0,051	0,032	-0,050	-1,596	0,111
COUPLE IN HOUSEHOLD	-0,058	0,053	-0,055	-1,086	0,278
REP. LEVEL CITIES	-0,116	0,034	-0,108	-3,396	0,001
SECONDARY EDUCATION	-0,123	0,033	-0,111	-3,683	0,000
HAVE CHILDREN AT ALL	-0,119	0,041	-0,116	-2,873	0,004
MALE / FEMALE	-0,120	0,026	-0,134	-4,621	0,000

a. Dependent Variable: Voluntar participation in any of mentioned organizations

5. DISCUSSION

Den Besten talks about emotional attitudes towards place of living (den Besten, 2010: 183) and, more explicitly: „emotional attitudes to one’s neighbourhood play a key role in the establishment of a sense of local belonging” (ibid).

Gustafson analysis shows that „mobile middle-class persons tended to develop an „elective” belonging to their home places—a sense of belonging based on a deliberate choice about where to live, rather than on the taken-for-granted rootedness that may characterize long-time residents” (Gustafson, 2009: 494).

Riga's importance in *local-national* SOB context can be theorized by notions towards interconnectivity on this level and by the fact that Riga's locality is better known globally than Latvia's nationality. Morley speaks about processes „how the nation comes to be presented as a symbolic home – or Heimat” (Morley, 2001: 436).

Importance of parents' place of birth (in case of *national-local* belonging) can be explained by „parents' cultural orientation to their society of origin” (Tsagarousianou, 2001).

REFERENCES

- Central Statistical Bureau of Latvia (2005) Time Use of the Population of Latvia. Riga.
- Central Statistical Bureau of Latvia (2012) TSK11-01. Iedzīvotāju skaits pēc dzimuma Latvijā, statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un novados. [TSK11-01c.csv]
Retrieved from <http://data.csb.gov.lv>
- den Besten, O. (2010) Local belonging and 'geographies of emotions': Immigrant children's experience of their neighbourhoods in Paris and Berlin. *Childhood*, 17(2) 181–195
- Felcis, R. et al. (2010) Cēsu 11.-12.klašu jauniešu nākotnes plāni: Pētījums Cēsu vispārīgglītojošajās skolās par jauniešu nākotnes izglītības, nodarbošanās un dzīvesvietas iecerēm. Rīga un Cēsis. Retrieved from http://www.cesinieki.lv/ff/KEEP_OUR_BRAINS_AT_HOME_PETIJUMS_2010.pdf
- Giuliani, M. V. (2003). Theory of attachment and place attachment. In: M. Bonnes, T. Lee, & M. Bonaiuto (Eds.), *Psychological theories for environmental issues* (pp.137-170). Hants: Ashgate.
- Gustafson, P. (2009) Mobility and Territorial Belonging. *Environment and Behavior*. Volume 41 Number 4. pp.490-508
- EVS (2010): European Values Study 2008, 4th wave, Latvia. GESIS Data Archive, Cologne, Germany, ZA4767 Data File Version 1.1.0 (2010-11-30) doi:10.4232/1.10162 (<http://dx.doi.org/10.4232/1.10162>).
- Lewicka, M. (2005) Ways to make people active: Role of place attachment, cultural capital and neighborhood ties. *Journal of Environmental Psychology*, 4, 381-395
- Lewicka, M. (2010). What makes neighborhood different from home and city? Contributions of physical, social, and demographic factors to place attachment. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 35-51
- Lewicka, M. (2011) On the Varieties of People's Relationships With Places: Hummon's Typology Revisited. *Environment and Behavior*, 43(5) 676–709
- Morley, D. (2001) Belongings : Place, space and identity in a mediated world. *European Journal of Cultural Studies*. Vol. 4(4), 425-448
- Pichler, F. (2009) 'Down-to-Earth' Cosmopolitanism : Subjective and Objective Measurements of Cosmopolitanism in Survey Research. *Current Sociology*. Vol. 57(5): 704–732
- Pollini, G. (2005). Elements of a theory of place attachment and socio-territorial belonging. *International Review of Sociology*, 15, 497-515
- Tsagarousianou, R. (2001) 'A Space Where one Feels at Home: Media Consumption Practices among London's South Asian and Greek Cypriot Communities', in R. King and N. Wood (eds) *Media and Migration*. London: Routledge.

BALTINAVAS NOVADA IEDZĪVOTĀJU ATTIEKSME PRET RELIGIJU: PAAUDŽU SALĪDZINĀJUMS

Jānis Bubnovs

Latvijas Universitāte

Raksts sniedz dažādu paaudžu skatījumu uz reliģiju kā sabiedriski nozīmīgu sociālu elementu, kurš bieži izraisa konfliktus sabiedrībā, un attēlo reliģijas nozīmīgumu Baltinavas novada dažādu vecuma grupu pārstāvju dzīvē.

Raksta mērķis ir noskaidrot, vai starp Baltinavas novada jauniešiem un vecāka gadagājuma cilvēkiem pastāv atšķirības reliģiskajos uzskatos un attieksmē pret reliģiju.

Reliģija ir simbolu, prakšu un pārliecību kopums, kas ir balstīts uz ideju par sakrālo, un ticīgie ir apvienoti sociāli reliģiskā kopienā. Sekularizācijas tēze ir pētījuma programma, kuras pamatā ir skaidrojošais modelis. Šis modelis apgalvo, ka reliģijas sociālais nozīmīgums samazinās, reaģējot uz trim modernizācijas iezīmēm: sociālo diferenciāciju, sociālizāciju un racionalizāciju. Daudzi pētījumi ir pierādījuši, ka vecākiem ir būtiska ietekme uz bērnu reliģisko pārliecību un uzvedību. Pētījuma ģenerālkopu veido 1360 Baltinavas novada iedzīvotāji. Pētījumā tika lietota kvantitatīvā pētniecības metode – anketēšana. Tika iegūtas un apstrādātas 100 cilvēku atbildes – tās sniedza 50 Baltinavas novada jaunieši vecumā no 15 līdz 19 gadiem un 50 vecāka gadagājuma cilvēki, kas vecāki par 60 gadiem.

Pētījumā iegūtie rezultāti parāda, ka pastāv atšķirības starp Baltinavas novada jauniešu un vecāka gadagājuma cilvēku reliģijas uzskatiem un attieksmi pret reliģiju.

Atslēgvārdi: reliģija, reliģijas socioloģija, sekularizācija, paaudžu salīdzinājums.

IEVADS

Reliģija ir simbolu, prakšu un pārliecību kopums, kurš ir balstīts uz ideju par sakrālo, un ticīgie ir apvienoti sociāli reliģiskā kopienā. Sakrālais kontrastē ar laicīgo, jo tas ietver zināšanas par jūtām. Sociologi definē reliģiju, vairāk atsaucoties uz priekšstatiem par to, kas ir svēts, nekā uz ticību Dievam, jo tas rada iespējamu sociālo salīdzināšanu (Marshall, 1994). Reliģija interesē sociologus, jo tā palīdz izprast ikdienas pieredzi lielākajā daļā sabiedrības. Reliģija prognozē dažādus svarīgus sociālos procesus, sākot ar politiskajām darbībām un beidzot ar veselības stāvokli, kā arī tai ir iespēja spēlēt būtisku emancipatora lomu sociālo pārmaiņu procesos (Dillon, 2003).

Reliģijai vienmēr ir bijusi liela nozīme sabiedrības attīstības procesā. Reliģijas nozīme sabiedrībā dažādu faktoru dēļ ir mazinājusies un turpina samazināties. No klasiskās sekularizācijas teorijas viedokļa kristiešu ticības un prakšu panīkumu lielākajā daļā Rietumvalstu interpretē saistībā ar plašāku reliģisko iestāžu un ideju varas samazināšanos, ko skaidro, atsaucoties uz dažādiem sociāliem procesiem (piemēram, uz diferenciāciju, racionalizāciju, industrializāciju un urbanizāciju), kas ir brīvi sasaistīti kopā ar modernizāciju (Sherkat, 2003). Reliģijas socioloģija aplūko reliģiju kā empīriski vēra ņemamu sociālo faktu. To lieto socioloģisko perspektīvu

aprustīšanai, izprašanai un dažādo reliģisko veidu izskaidrošanai sabiedrībā. Reliģijas sociologi nav ieinteresēti pētīt Dieva pastāvēšanu vai demonstrēt intelektuālo sakarību starp reliģiju un zinātni. Galvenais uzdevums ir izprast reliģiskās pārliecības un skaidrot, kā tās saistās ar pasaules uzskatiem, ierasto kārtību un individualismu, dažādo reliģijas izpausmes formu pieņemšanu, kā reliģijas prakses un nozīme laika gaitā mainās un kā to ietekmē savstarpējā saistība ar citām individuālām un sociālām jomām (Dillon, 2003).

Sekularizācijas tēzes ir viena no visilgāk pastāvošām teorētiskām struktūrām socioloģijā, un kā daudzas citas senas teorētiskās struktūras tā ir radījusi daudz kritikas. Sekularizācijas tēze ir pētījuma programma, kuras pamatā ir skaidrojošais modelis. Šis modelis apgalvo, ka reliģijas sociālais nozīmīgums samazinās, reaģējot uz trim modernizācijas iezīmēm, proti: uz sociālo diferenciaciju, socializāciju un racionalizāciju (Bruce, 2001). Reliģijas iepriekšējās funkcijas – dominēšana pār masām, cilvēku mierināšana nožēlojamās situācijās un cerība uz labāku pēcnāves dzīvi – kļūst nenozīmīgas. Reliģiozitātes pakāpei jauniešos vajadzētu būt mazākai, salīdzinot ar iepriekšējam paaudzēm. Lielākai reliģijas nozīmei būtu jābūt jauniešiem mazākuma grupās un jauniešiem ar zemu sociālo un ekonomisko stāvokli (Ram et al., 2003).

„Reliģijas socializācija ir mijiedarbes process, ar kuru sociālie aģenti ietekmē indivīdu reliģiskās pārliecības un to izpratni” (Dillon, 2003, 151). Ņemot vērā tradicionālo reliģijas ietekmi uz cilvēku rīcību, nākas piekrist reliģijas socializācijas svarīgumam, kaut arī reliģijas ietekme salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadsimtiem var samazināties (Fahlbusch, 2008).

Daudzi pētījumi ir pierādījuši, ka vecākiem ir būtiska ietekme uz bērnu reliģisko pārliecību un uzvedību. Dens Hogs (*Den R. Hoge*) uzskata, ka ģimene ir galvenais avots, no kura tiek iegūta informācija par pārdabisko (Hoge, 1994, kā minēts Dillon, 2003). Izglītoti cilvēki sen uzskatījuši, ka, izmantojot izglītību, mītus un māņticību, varētu nobīdīt malā un galu galā vispār izskaust reliģiju. Laicīgie zinātnieki uzskatīja, ka, nonākot saskarē ar zinātniskiem pētījumiem, reliģiskie skaidrojumi kļūtu neticami un neviens vairs neticētu, ka tiem ir saistība ar reliģisko un pārdabisko (Stark and Finke, 2000; Sherkat and Ellison, 1999, kā minēts Sherkat, 2003).

Izpratne par jauniešu reliģiozitātes līmeni ir divtik svarīga. Pirmkārt, tā dod iespēju apzināties pieaugušo reliģiozitātes līmeni turpmākajos 30–60 gados. Otrkārt, pastāv mazāks risks, ka reliģiozi jaunieši piedalīsies antisociālās kustībās (Ram et al., 2003).

Teorētiski atšķirības vecuma grupās varētu atspoguļot vēsturisko starppaaudžu maiņu vai dzīves cikla izmaiņas. Atbalstot tālākus skaidrojumus, var argumentēt, ka tas ir dabiski, ja jauniešiem ir mazāka interese par Dievu, bet, tuvojoties dzīves beigām, cilvēks var sākt pievērst lielāku uzmanību Dievam, reliģijai un aizkapa dzīvei (Inglehart, 1990). Rams Knans (*Ram Cnann*) pamato, ka reliģiskai pārliecībai un uzvedībai pusaudžu gados ir būtiska ietekme uz reliģiskiem uzskatiem turpmākā dzīvē. Ir lielāka varbūtība, ka tie, kuri jaunieša vecumā apmeklēja dievkalpojumus kopā ar saviem vecākiem un tic Dievam, to darīs, arī būdami pieauguši. Tātad, ja mūsdienu jaunieši ir reliģiski aktīvi, var pieņemt, ka, būdami pieauguši, viņi atkal pievērsīsies sev labi zināmam reliģiskam laukam (Ram et al., 2003).

Šis raksts ir aktuāls, jo tas sniedz dažādu paaudžu skatījumu uz sabiedriski nozīmīgu sociālu elementu, kurš bieži izraisa konfliktus sabiedrībā, un parāda, kādu vietu reliģija ieņem Baltinavas novada dažāda vecuma grupu pārstāvju dzīvē.

Raksta mērķis ir noskaidrot, vai starp Baltinavas novada jauniešiem un vecāka gadagājuma cilvēkiem pastāv atšķirības reliģijas uzskatos un attieksmē pret reliģiju.

Tika izvirzītas trīs pētījuma hipotēzes.

1. Baltinavas novada jaunieši reliģijai pievērš mazāk uzmanības nekā Baltinavas novada vecāka gadagājuma cilvēki.
2. Ja vecāki bieži apmeklējuši baznīcu, tad arī to bērni baznīcu apmeklēs biežāk.
3. Ja bērni bērnībā kopā ar vecākiem vai vecvecākiem ir piedalījušies daudzos reliģiskos procesos, tad šie procesi būs aktuāli arī viņu turpmākajā dzīvē.

Pētījuma ģenerālkopu veido 1360 Baltinavas novada iedzīvotāji. Pētījumā kopumā piedalījās 100 respondentu – 50 Baltinavas novada jaunieši vecumā no 15 līdz 19 gadiem un 50 vecāka gadagājuma cilvēki, kas vecāki par 60 gadiem.

Rezultāti tika iegūti ar kvantitatīvo pētniecības metodi – anketēšanu.

RELIĢIJAS LOMA SABIEDRĪBAS DZĪVĒ

Jānis Pavlovskis (1994) savā grāmatā „Reliģija un zinātne” atsaucas uz romiešu filozofu Ciceronu, kuraprāt, vārds „reliģija” ir atvasināts no latīņu vārda *relegere*, kas tulkojumā varētu nozīmēt – ‘atkārtoti lasīt’, ‘no jauna pārdomāt’, un rakstnieku Laktanciju, pēc kura domām, šis termins atvasināts no vārda *religare* – ‘saistīt’. Tātad reliģija ir apzināta cilvēka saistība ar Dievu. Reliģijā cilvēks apzināti iekšēji un ārēji apliecina attiecības ar Dievu kā savu radītāju un mērķi (Pavlovskis, 1994).

Reliģija, pēc Žana Revila (*Jean Reville*) uzskata (uz viņu savā darbā atsaucas Emīls Dirkhaims (*Emile Durkheim*)), ir cilvēka dzīves noteikšana, jūtu apvienošana ar cilvēka prātu un mistisko prātu, kura pārsvars uz zemes un cilvēkā pašā ir atzīts, kuram ir bauda sajūst sevi saistītu (Durkheim, 2007).

Reliģija Kārlim Marksam (*Karl Marx*) bija šķiru sabiedrību produkts. Marksa reliģijas idejas ir daļa no viņa vispārējās atsvešināšanās teorijas šķiru sadalītajās sabiedrībās. Reliģija tiek aplūkota gan kā atsvešināšanās produkts, gan kā šķiras interešu izpausme. Tā vienlaikus ir sabiedrības pakļautās šķiras manipulācijas un apspiešanas līdzeklis, protesta izpausme pret apspiešanu, atkāpšanās un mierinājums, saskaroties ar apspiešanu (Marx, 1957, kā minēts Hamilton, 1997).

Atšķirības bieži rodas starp funkcionālām un materiālām (substantīvām) reliģijas definīcijām. Funkcionālās definīcijas identificē reliģiju pēc reliģiskām darbībām. Savukārt substantīvā definīcija skaidro reliģijas būtību (Bruce, 2001).

Kā norāda Maikls Dilons (*Michael Dillon*), „reliģija ne tikai palīdz izprast sociālo pieredzi un institucionālo praksi, bet arī kalpo kā spēcīgs avots, lai izskaidrotu plašu sociālo attieksmi un uzvedību” (Dillon, 2003). Visām zināmām reliģiskām pārliecībām (ticībām), vienkāršām vai sarežģītām, piemīt viens kopīgs raksturs: tās klasificē visas lietas reālajās un ideālajās, divās pretējās grupās, ko parasti apzīmē ar diviem terminiem, kuri tiek tulkoti kā laicīgs un svēts (*profane, sacre*). Reliģiskās pārliecības ir attēlojums, kas skaidri izsaka reliģiozo lietu būtību un attiecības ar to atbalstītājiem. Rituāli ir uzvedības noteikumi, kuri nosaka, kā cilvēkam būt saskaņā ar sevi svēto objektu klātbūtnē. Reliģiskās pārliecības definē kolektīvs, kas tās sludina un praktizē rituālus, kuri ir raksturīgi šai pārliecībai. Šīs grupas locekļi

jūtas vienoti kopīgās pārliecības dēļ. Vēsturiski nav iespējams atrast reliģiju, kas pastāv bez baznīcas (Durkheim, 2007).

Reliģiju dažādi autori interpretē no dažādiem skatpunktiem, bet visām šīm definīcijām ir arī kaut kas kopīgs. Lielākajā daļā definīciju reliģija tiek saistīta ar to cilvēku kopumu, kuri veido saikni ar Dievu.

Reliģijas socioloģija ir pārliecību, paradumu un reliģiski organizatorisko formu pētīšana, lietojot socioloģiskos rīkus un metodes. Šī uzdevuma pētīšanā var izmantot gan kvantitatīvās metodes, piemēram, aptaujas, demogrāfisko un tautas skaitīšanas analīzi, gan kvalitatīvo pētījuma pieeju, piemēram, dalībnieka novērošanu, intervijas un arhīvu, vēsturisko un dokumentālo materiālu analīzi (Hartford Institute for Religion Research, 2006).

Reliģija reaģē uz cilvēku vajadzību nozīmi. Tā nav individuāla, bet gan kolektīva un sociāla. Tā ir tendēta uz simboliem un rituāliem, nevis uz pārliecībām un zināšanām. Reliģijas socioloģija bija sākotnējais teorētiskais socioloģijas kodols, jo tā centās saprast racionālo darbību raksturu, simbolu svarīgumu un sabiedrības būtību (Marshall, 2007).

Reliģijas sociologi pēta katru reliģijas aspektu: to, kam cilvēki tic, kā viņi rīkojas pielūgšanas brīdī un kā izturas, atrodoties ārpus šīs reliģiskās pārliecības. Viņi pēta mainīgo reliģijas lomu valsts sektorā (politikā, ekonomikā un masu medijos) un intimajās starppersonu attiecībās. Globālās reliģijas plurālisms un konflikti, reliģisko kultu un sektu raksturs, reliģijas ietekme uz rasu, dzimuma un seksualitātes jautājumiem un plašsaziņas līdzekļu un mūsdienu kultūru ietekme uz reliģisko praksi ir jautājumi, kuri interesē sabiedrību un ar kuriem nodarbojas reliģijas socioloģijas pētījumos (Hartford Institute for Religion Research, 2006).

Reliģija kopš seniem laikiem ir bijusi svarīgs faktors, kas veido un nostiprina sabiedrību, tādēļ reliģijas socioloģija ir vērā ņemams empīriski pētāms sociāls fakts. Pētot reliģiju, iespējams izmantot gan kvantitatīvās, gan kvalitatīvās pētījumu metodes. Galvenais uzdevums, ko cenšas veikt reliģijas sociologi, ir pētīt reliģisko pārliecību izpausmes un to ietekmi uz cilvēku ikdienas procesiem. Daudzkārt cilvēki paši nepamana, ka savas ikdienas darbības pakārto dažādām reliģiskajām normām. Laika gaitā reliģiskās formas un to izpausmes ir mainījušās, bet šo formu būtība palikusi nemainīga. Reliģijas sociologi pēta cilvēku uzvedību, atrodoties reliģiskajā kopienā un ārpus tās. Reliģijas pētījumos liela uzmanība tiek pievērsta mūsdienu sabiedrībā notiekošajiem procesiem, kuri tieši vai pastarpināti ietekmē reliģijas nozīmi dažādās sabiedrībās.

No klasiskās sekularizācijas teorijas viedokļa kristiešu ticības un prakšu panīkumu lielākajā daļā Rietumvalstu interpretē kā reliģisko iestāžu un ideju varas samazināšanos, ko skaidro, atsaucoties uz dažādiem sociāliem procesiem (piemēram, uz diferenciaciju, racionalizāciju, industrializāciju un urbanizāciju), kas sasaistīti ar modernizāciju. Tā kā sociālās institūcijas kļūst daudzveidīgākas un sociālā dzīve – racionalizētāka, reliģiskās iestādes un pārliecības zaudē varu un uzticību (Sherkat, 2003). Anrī Sensimons (*Henri Saint-Simon*) un Ogists Konts (*Auguste Comte*) argumentē, ka cilvēces vēsture iet caur daudziem atšķirīgiem posmiem, kuros pieaugošās valsts un zinātnes ietekmes dēļ tradicionālās reliģijas vara un ticamība tiek pakāpeniski un neatgriezeniski grauta (Saint-Simon, 1969; Comte, 1830–42/1969, kā minēts Sherkat, 2003).

Sekularizācijas teorijā tiek uzsvērts reliģijas nozīmīguma samazināšanās modelis. Reliģijas nozīmes samazināšanos skaidro ar dažādu sociālo procesu attīstību

un to ietekmi uz cilvēku ikdienu. Kā ļoti svarīgs reliģijas nozīmes samazināšanās iemesls tiek minēta modernizācija. Modernisma, jaunu, mūsdienīgu tehnoloģiju, labāku dzīves apstākļu dēļ reliģija kļūst nenozīmīgāka. Cilvēkiem ir daudz lielākas iespējas brīvā laika pavadīšanai un savai attīstībai, tādējādi reliģija sāk ieņemt aizvien nenozīmīgāku lomu. Sociālām institūcijām kļūstot daudzveidīgākām un sociālai dzīvei kļūstot racionalizētākai, reliģiskās iestādes un pārliecības zaudē spēku un ticamību. Reliģijas nozīmei ar katru paaudzi būtu jāsarūk. Tātad tas nav nekas pārsteidzošs, ka mūsdienu jaunieši pievērš reliģijai mazāku uzmanību nekā viņu vecāki vai vecvecāki.

„Termins „reliģiskā socializācija” liek mums apzināties, ka reliģisko ideju, normu un uzvedības modeļu lietojums ieņem nozīmīgu vietu sociālajā kontekstā” (Fahlbusch, 2008, 87). Reliģiskās līdzdalības mērķis un tā iespējamā ietekme uz cilvēku dzīvi ir temats, kurš interesē reliģijas un sabiedrības pētniekus (Ram et al., 2003).

Darens Šerkats (*Darren Sherkat*) uzskata, ka Otrā pasaules kara laikā dzimušajā paaudzē tradicionālie socializācijas faktori, piemēram, vecāki, reliģiskās konfesijas un skolas, ietekmēja reliģisko uzticēšanos un līdzdalību turpmākajā dzīvē. Viņš pamato, ka reliģiskajai pārliecībai un uzvedībai pusaudžu gados ir būtiska ietekme uz reliģiskajiem uzskatiem turpmākajā dzīvē. Tiem, kuri apmeklē dievkalpojumus kopā ar saviem vecākiem un tic Dievam, būdami jaunieši, ir lielāka iespēja, ka viņi to darīs, būdami pieauguši. Tātad, ja mūsdienu jaunieši ir reliģiski aktīvi, iespējams pieņemt, ka, būdami pieauguši, viņi atgriezīsies sev labi zināmajā reliģijas laukā (Sherkat, 2003).

Vecāki un radnieki māca bērnus izprast pārdabiskās lietas. Pētījumos tiek pieņemts, ka vecāku ietekme attiecas uz agrīno dzīves posmu, līdz ar to ticības kristalizācija ir sasniegta agrīnajā dzīves ciklā. Vēlākos gados vecāki nodarbojas ar citiem socializācijas pasākumiem, vairs nepievēršot tik lielu uzmanību reliģijas un ticības jautājumiem. Ģimene ne tikai informē par reliģisko pārliecību un individuāli izpratni, bet arī sniedz sociāli primāro kontekstu, kādā reliģiskās izvēles tiek veiktas (Hoge, 1994, kā minēts Dillon, 2003).

Ģimenei ir būtiska ietekme uz bērnu reliģiskajiem uzskatiem un pārliecību. Ģimene ir galvenais informācijas avots, no kura bērni uzzina par pārdabisko, un ar vecāku palīdzību bērni cenšas to izprast. Ar šo socializācijas procesu vecāki nodarbojas agrīnajā bērna vecumposmā, vēlāk to nomaina citas socializācijas darbības. Atšķirīgas vecāku reliģiskās piederības var kavēt bērna reliģiskās piederības veidošanos. Šādā situācijā katrs no vecākiem var censties uzspiest savus reliģiskos uzskatus un pārliecības, tādējādi nostādot bērnu smagā situācijā.

Reliģisko vērtību transponēšana izglītības jomā pasargāja laicīgo izglītību no reliģijas izpratnes un uzticēšanās dominēšanas (Sherkat, 2003).

Ross Stolzenbergs (*Ross Stolzenberg*) 1995. gadā plašāk skaidro izglītības pozitīvo ietekmi uz iespējamiem draudzes locekļiem. Džons Vilsons un Marks Musiks (*John Wilson and Marc Musick*) uzskata, ka šis atklājums atspoguļo faktu, ka izglītotāki respondenti spēj labāk uzturēt saistību ar dažādām brīvprātīgo, tostarp reliģiskām, organizācijām (Wilson and Musick, 1997, kā minēts Sherkat, 2003, 161. lpp.).

Attiecības starp izglītības līmeni un reliģisko izpratni nav vienvirziena. Reliģiskās grupas ar stingru pārliecību sistēmu atzīst postošo laicīgās izglītības spēku un cenšas norobežot savus biedrus no šiem sociālajiem spēkiem (Rose, 1990, kā minēts Sherkat, 2003, 160).

Laicīgā izglītība cenšas ignorēt reliģijas lomu cilvēka dzīvē, pārdabisko skaidrojot ar zinātniskiem atklājumiem un teorijām. Tiek uzskatīts, ka reliģiskie uzskati un šķietami nereālais, nonākot saskarē ar zinātņi, tiktu izskaidroti no zinātniskā viedokļa un tāpēc zaudētu savu noslēpumainību un vietu sociālajā kontekstā. Reliģiskās grupas, apzinoties laicīgās izglītības draudus, norobežojas no izglītības, kavējot tās ietekmes augšanu reliģijā un tās izpratnē. Tomēr, lai reliģija pilnībā zaudētu savu ietekmi un uzticību cilvēkos, nepieciešams, lai vairums cilvēku mainītu savu reliģisko izpratni un attieksmi pret to, jo reliģija ir balstīta uz masām.

Liela daļa jauniešu tiek uztverta kā patērētāju paaudze, kas atrauta no sabiedrības, ir savtīga un piesaistīta datoram. Jaunieši nepakļaujas prasībām, brīvi ģērbjoties, tetovējot un caurdurot ķermeni. Sliktākajā gadījumā gan sabiedrībā, gan plašsaziņas līdzekļos jaunieši tiek attēloti kā vardarbīgi cilvēki, kuri lieto narkotikas un iesaistās masveida slepkavībās skolās un vardarbīgās darbībās uz ielām un mājās. Vispārējā apziņa liecina, ka riska uzvedība, vardarbība, narkotiku lietošana un patēriņieciskums jauniešu vidū ir pieaudzis un attiecīgi reliģiozitāte, ticība un reliģiskā līdzdalība ir samazinājusies. Iespējams pieņemt, ka neticīgie jaunieši ir tie, kuri ir atbildīgi par acīmredzamo riska uzvedības pieaugumu. Problēma ar vispārpieņemto viedokli, ka pašreizējā jauniešu kohorta bēg no organizētās reliģijas, tiek apstiprināta jauniešu un pieaugušo pētījumos (Ram et al., 2003).

Jauniešu reliģiozitātes līmenis ir ļoti svarīgs, raugoties nākotnē. Pēc šī līmeņa var spriest, kāds tas saglabāsies tuvāko dažu desmitu gadu laikā. Ja jauniešiem vērojams augsts reliģiozitātes līmenis, sabiedrība var justies drošāk, jo reliģiozi jaunieši, sekojot reliģiskajiem principiem, radīs mazāku draudu sabiedrībai, veicot antisociālas darbības. Par normu tiek uzskatīts, ja jaunieši reliģijai savā vecumā pievērš mazāku uzmanību nekā vecāki cilvēki. Cilvēkam pieaugot, mainās viņa uzskati. Jaunietis savā vecumā nedomā nedz par ģimenes veidošanu, nedz citām lietām, kas rūp pieaugušajiem. Tāpat ir ar reliģiju, tuvojoties dzīves beigām, cilvēks sāk domāt par to, kas notiks ar viņu pēc nāves, kur viņš nonāks, tad arī nākas aizdomāties par tādām vērtībām kā reliģija, Dievs un dvēsele.

METODOLOĢIJA

Pētījuma ģenerālkopu veido 1360 Baltinavas novada iedzīvotāji (Centrālās statistikas pārvalde, 2011). Pētījumā kopumā piedalās 100 respondenti: 50 Baltinavas novada jaunieši vecumā no 15 līdz 19 gadiem un 50 Baltinavas novada vecāka gadagājuma cilvēki vecumā virs 60 gadiem. 38 no tiem ir vīrieši un 62 sievietes, 88 latvieši, bet 12 – krievu tautības pārstāvji, 57 ar pamatskolas izglītību, 16 ar vispārējo vidējo izglītību, 18 ar arodskolas izglītību, 9 ar augstāko izglītību. Pēc ģimenes vidējiem ienākumiem uz vienu cilvēku: 3 respondenti saņēma līdz Ls 100, 47 respondenti Ls 101–200, 32 respondenti Ls 201–274, 2 respondenti Ls 275–349, 6 respondenti Ls 350–399 un 10 respondenti Ls 400 un vairāk uz vienu cilvēku.

Respondenti vecumā no 15 līdz 19 gadiem tika aptaujāti Baltinavas vidusskolā 9.–12. klašu audzināšanas stundās, bet respondenti vecumā virs 60 gadiem – to dzīvesvietās. Aptaujas lapas bija papīra formātā. Respondenti patstāvīgi atbildēja uz jautājumiem, bet neskaidrību gadījumā varēja vērsties pie intervētāja. Anketa ietvēra 20 anketas jautājumus un 5 demogrāfiskos jautājumus. Jautājumu sastādīšanā balstījies uz Rodnija Starka un Čārlza Gloka darbu „Amerikāņu dievbijība: Reliģisko saistību raksturs” (Stark, R., Glock, C.Y. *American Piety: The Nature of Religious*

Commitment). Iegūtie rezultāti tika apstrādāti ar datu analīzes programmas SPSS palīdzību.

REZULTĀTI

Sekularizācijas teorija noteic, ka mūsdienu sabiedrībā reliģijas nozīmībai ar katru paaudzi būtu jāsamazinās. Tāpat arī reliģijas ietekme uz dažādiem sociāliem procesiem krasi samazināsies, priekšgalā izvirzot citas sociālās institūcijas un normas. Dati turpmākajā empiriskajā daļā attēlos atšķirības dažādos reliģijas izpratnes un izpausmes veidos Baltinavas novada jauniešiem vecumā no 15 līdz 19 gadiem un vecāka gadagājuma cilvēkiem, kuri ir vecāki par sešdesmit gadiem. Pētījuma sākumposmā tika izvirzītas trīs hipotēzes: 1) Baltinavas novada jaunieši reliģijai pievērš mazāk uzmanības nekā Baltinavas novada vecāka gadagājuma cilvēki; 2) ja vecāki bieži apmeklējuši baznīcu, tad arī to bērni baznīcu apmeklēs biežāk; 3) ja bērni bērnībā kopā ar vecākiem vai vecvecākiem ir piedalījušies daudzos reliģiskos procesos, tad šie procesi būs aktuāli arī viņu turpmākajā dzīvē.

Vairums jauniešu un vecāka gadagājuma cilvēku uzskata sevi par ticīgiem cilvēkiem. Vecāka gadagājuma cilvēkiem šajā rādītājā gan ir neliels pārsvars, attiecīgi 92% pret jauniešu 82%, bet tas nav tik nozīmīgs. Izpratne par jauniešu reliģiozitātes līmeni ir divtik svarīga. Pirmkārt, tā dod iespēju apzināties pieaugušo reliģiozitātes līmeni turpmākajos 30–60 gados. Otrkārt, pastāv mazāks risks, ka reliģiozi jaunieši piedalīsies antisociālās organizācijās (Ram et al., 2003). Spriežot pēc šiem rādītājiem, Baltinavas novada iedzīvotājiem nav jāuztraucas par antisociālas uzvedības pieaugumu nākotnē, bet nevar aizmirst, ka reliģiozitāte nebūt nav vienīgais rādītājs, kas nosaka cilvēku dzīves attīstības gaitu un tās izmaiņas. Darens Šerkats (*Darren Sherkat*) skaidro, ka Otrā pasaules kara laikā dzimušās paaudzes, tradicionālie socializācijas faktori – vecāki, reliģiskās konfesijas un skolas – ietekmēja reliģisko uzticēšanos un līdzdalību turpmākajā reliģiskajā dzīvē (Sherkat, 2003).

1. tabula Respondentu ticības raksturojums

		Kā Jūs vislabāk raksturotu sevi?			
		Es esmu ticīgais un uzskatu sevi par garīgu cilvēku, kas interesējas par svēto vai pārdabisko	Es esmu ticīgais, bet neuzskatu sevi par garīgu cilvēku, kas interesējas par svēto vai pārdabisko	Es neesmu ticīgais, bet uzskatu sevi par garīgu cilvēku, kas interesējas par svēto vai pārdabisko	Es neesmu ticīgais un neuzskatu sevi par garīgu cilvēku, kas interesējas par svēto vai pārdabisko
Vecums	15–19 gadi	18%	64%	12%	6,0%
	60 un vairāk gadu	64%	28%	8%	0%

Reliģiskās pārliecības skaidri izsaka reliģiozo lietu būtību un attiecības ar to atbalstītājiem (Durkheim, 2007). Jauniešu grupā nav novērojama tik liela pārliecība par Dieva eksistenci, kāda tā ir vecāka gadagājuma cilvēku grupā, kur neviens respondents neizteica neticību Dievam, bet jauniešu grupā neticību izteica 16% aptaujāto respondentu.

2. tabula Respondentu ticība Dievam

		Kurš no minētajiem apgalvojumiem vistuvāk attēlo Jūsu ticību Dievam?				
		Es zinu, ka Dievs pastāv, un man par to nav šaubu	Man ir nelielas šaubas, bet es jūtu, ka ticu Dievam	Es dažreiz domāju par Dievu	Es neticu Dievam kā personai, bet ticu kādam augstākam spēkam	Es neticu Dieva eksistencei
Vecums	15–19 gadi	54%	22%	8%	14%	2%
	60 un vairāk gadu	88%	8%	4%	0%	0%

Šie rezultāti ir skaidrojami ar to, ka jaunieši salīdzinājumā ar vecāka gadagājuma cilvēkiem mazāk tic Dieva eksistencei. Dievam kā personai, kura reāli pastāv. Atsaucoties uz Ingleharta (*Inglehart*) idejām, tas ir dabiski, ja jauniešiem ir mazāka interese par Dievu, bet, tuvojoties dzīves beigām, cilvēks var sākt pievērst lielāku nozīmi Dievam, reliģijai un aizkapa dzīvei. Pētījumi pieņem, ka vecāku ietekme attiecas uz agrīno dzīves posmu un ticības kristalizācija ir sasniegta agrīnajā dzīves ciklā. Vēlākos gados vecāki nodarbojas ar citiem socializācijas pasākumiem, nepievēršot vairs tik lielu uzmanību reliģijas un ticības jautājumiem (Hoge, 1994, kā minēts Dillon, 2003). Vecāku socializācijas pārbaude ir vērsta uz reliģisko piederību un līdzdalību – nosakot, kā vecāku dalība agrīnajās dzīves gaitās ietekmē bērnu līdzdalību (Acock, 1984; Bengtson, 1980; Willits and Crider, 1989, kā minēts Dillon, 2003).

Daudzi pētījumi ir pierādījuši, ka vecākiem ir būtiska ietekme uz bērnu reliģisko pārliecību un uzvedību. Dens Hogs (*Den R. Hoge*) uzskata, ka ģimene ir galvenais avots, no kura tiek iegūta informācija par pārdabisko. Vecāki un radnieki māca bērnus izprast pārdabiskās lietas. Ģimene ne tikai informē par reliģisko pārliecību un indivīda izpratni, tā arī sniedz sociāli primāro kontekstu, kādā reliģiskās izvēles ir veiktas (Hoge, 1994, kā minēts Dillon, 2003). Dažādas reliģiskās darbības, kuras vecāki vai vecvecāki veikuši kopā ar respondentiem viņu bērnības laikā, starp vecuma grupām ir ļoti līdzvērtīgas un atspoguļo reliģijas socializācijas nozīmību ģimenes dzīvē.

3. tabula Vecāku un vecvecāku reliģiskās darbības ar respondentiem viņu bērnības laikā

		Bērnībā vecāki Jūs				
		veda uz baznīcu	mācīja lūgšanas	stāstīja par Dievu	lasīja Biblii	nedarīja neko no iepriekš minētā
Vecums	15–19 gadi	86%	56%	46%	10%	4%
	60 un vairāk gadu	92%	66%	46%	4%	0%

Dievkalpojumu apmeklēšanas biežums dažādās paaudzēs samazinājies. Ja bērnu vecāki reti apmeklējuši baznīcu, tad pastāv iespēja, ka arī bērnie to apmeklē reti un tādējādi tiks kavēta viņu reliģisko prakšu nostiprināšanās. Ļoti iespējams, ka tieši šis aspekts iespajdojis respondentu uzskatus par baznīcas nozīmīguma pakāpi un baznīcas apmeklējumu biežumu.

4. tabula Vecāku baznīcas apmeklējums respondentu bērnības laikā

		Kad Jūs bijāt bērns, cik bieži Jūsu vecāki apmeklēja dievkalpojumus?				
		Reizi nedēļā	2–3 reizes mēnesī	Reizi mēnesī	Retāk nekā reizi mēnesī	Nekad
Vecums	15–19 gadi	26%	22%	8%	36%	8%
	60 un vairāk gadu	60%	8%	12%	18%	2%

Varam secināt, ka reliģisko iestāžu svarīgums dažādām paaudzēm ir ļoti atšķirīgs. Jauniešu dzīvē šīm iestādēm vairs netiek pievērsta tik liela nozīme, kāda tā ir vecāka gadagājuma cilvēku dzīvē. Šerkats (*Sherkat*) savā teorijā uzsvēris: tā kā sociālās institūcijas kļūst daudzveidīgākas un sociālā dzīve – racionalizētāka, reliģiskās iestādes un pārliecības zaudē spēku un ticamību (Sherkat, 2003). Reliģijas iepriekšējās funkcijas – dominēšana pār masām, cilvēku mierināšana nožēlojamās situācijās un cerība uz labāku pēcnāves dzīvi – kļūst nenozīmīgas (Ram et al., 2003).

5. tabula Piederība baznīcai

		Cik svarīga Jums ir piederība baznīcai?			
		Ļoti svarīga	Drīzāk svarīga	Ne tik svarīga	Nav svarīga
Vecums	15–19 gadi	18%	34%	40%	8%
	60 un vairāk gadu	52%	36%	8%	4%

Dievkalpojuma apmeklējumu regularitāte starp vecuma grupām krasi atšķiras. Viens no skaidrojumiem ir nepieciešamība jauniešiem mācīties skolā, tāpēc viņi nevar apmeklēt dievkalpojumus katru dienu. Nozīmīgs rādītājs, kas ietekmē dievkalpojumu apmeklēšanas regularitāti, ir tas, cik svarīga ir piederība baznīcai. Jauniešu grupā šis rādītājs bija ievērojami zemāks nekā vecāka gadagājuma cilvēku grupā. Baznīcas apmeklējums jauniešu vecāku bērnības laikā ir krietni zemāks nekā vecāka gadagājuma cilvēku grupas pārstāvjiem.

6. tabula Dievkalpojumu apmeklējumu biežums

		Cik bieži Jūs apmeklējat dievkalpojumus (neskaitot laulības, bēres, kristības)?						
		Katru dienu	2–3 reizes nedēļā	Reizi nedēļā	2–3 reizes mēnesī	Reizi mēnesī	Retāk nekā reizi mēnesī	Nekad
Vecums	15–19 gadi	0%	0%	6%	8%	16%	54%	16%
	60 un vairāk gadu	8%	14%	42%	10%	8%	12%	6%

NOBEIGUMS

Starp Baltinavas novada jauniešiem un vecāka gadagājuma cilvēkiem pastāv atšķirības reliģiskajos uzskatos un attieksmē pret reliģiju, un Baltinavas novada jaunieši reliģijai pievērš mazāku uzmanību, nekā to dara vecāka gadagājuma cilvēki. Grēksūdze jauniešiem tā ir daudz mazsvarīgāka nekā vecāka gadagājuma cilvēkiem.

Gan vecāka gadagājuma cilvēki, gan viņu vecāki baznīcu apmeklējuši daudz biežāk salīdzinājumā ar jauniešiem un viņu vecākiem, tādējādi daļēji apstiprinās pētījuma sākumā izvirzītā hipotēze, ka vecāku baznīcas apmeklējumu biežums ir ietekmējis viņu bērnu baznīcas apmeklējumu biežumu. Nav iespējams apgalvot, ka tieši šis faktors ietekmējis baznīcas un dievkalpojumu apmeklējumu respondentu turpmākajā dzīvē, bet sava veida saistība šajos rādītājos ir saskatāma.

Aplūkojot rezultātus, var secināt, ka lielākajai daļai jauniešu bērnības laikā vecāki nelasīja Biblii, un šī nodarbe arī tagad jauniešiem nešķiet svarīga. Savukārt Bībeles lasīšanai vecāka gadagājuma cilvēkiem ir svarīga nozīme, kaut arī bērnībā vecāki viņiem to lasījuši vēl mazāk nekā jauniešu grupas pārstāvjiem. Pētījuma gaitā tika noskaidrots, ka jaunieši daudz retāk skaita vakara lūgšanas salīdzinājumā ar vecāka gadagājuma cilvēkiem. Kaut arī bērnībā vecāki abām šīm grupām lūgšanas ir mācījuši diezgan līdzīgam respondentu skaitam, tālākā dzīves posmā lūgšanu aktualitāte ir mainījusies. Vecāka gadagājuma respondentiem lūgšanu skaitīšanas biežums ir augsts, jo bērnībā tās mācījuši vecāki. Savukārt jauniešu vidū lūgšanu skaitīšanas biežums ir zems, kaut arī vecāki tiem mācījuši lūgšanas tikpat aktīvi. Tādējādi tikai daļēji tiek apstiprināta hipotēze, ka reliģisko procesu daudzums, kas bērniem bērnības laikā veikts kopā ar vecākiem vai vecvecākiem, iespajdojis reliģisko procesu izpildi un aktualitāti arī viņu turpmākajā dzīvē.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- Bruce, S. (2001). *Religion and modernization: sociologists and historians debate the secularization thesis*. Oxford: Clarendon Press, p. 8–9.
- Centrālā statistikas pārvalde. 2011. ISG12. *Pastāvīgo iedzīvotāju skaits statistiskajos reģionos, republikas pilsētās un novados gada sākumā*. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv/DATABASE/Iedzoc/Ikgad%C4%93jie%20statistikas%20dati/Iedz%C4%ABvot%C4%81ji/Iedz%C4%ABvot%C4%81ji.asp> (skatīts 20.10.2011.).
- Dillon, M. (2003). The Sociology of Religion in Late Modernity. In: Dillon, M. (ed.). In: *Handbook of the sociology of religion*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 3–15. Pieejams: https://lira.lanet.lv/F/MYNKCU174YKGG8AFESKH6M1BJK2G2ECJY3BQQQ8A4H9TG463F8-01709?func=BOR-HISTORY-LOAN-EXP&index=0002&loan_number=001140753&adm_library=LUA50 (skatīts 20.10.2011.).
- Durkheim, E. (2001). *The elementary forms of the religious life*. Oxford; New York: Oxford University Press, p. 3–220.
- Fahlbusch, E., Milic Lochman, J., Mbiti, J., Jan Pelikan, J. (2008). *The Encyclopedia Of Christianity*. Vol. 5, p. 87.
- Hamilton, M. (1997). *The sociology of religion: theoretical and comparative perspectives*. London: New York: Routledge, p. 80–83.
- Hartford Institute for Religion Research (2006). *The Sociological Study of Religion*. Pieejams: http://hrr.hartsem.edu/sociology/about_the_field.html (skatīts 20.10.2011.).
- Inglehart, R. (1990). *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton: Princeton University Press, p. 177–212.
- Marshall, G. (1994). *The Concise Oxford dictionary of sociology*. Oxford; New York: Oxford University Press, p. 571.
- Pavlovskis, J. (1994). *Reliģija un zinātne*. Rēzekne: Latgales kultūras centra izdevniecība, 42.–54. lpp.
- Ram, A. et al. (2003). Youth and Religion: The Gameboy Generation Goes to „Church”. In: *Social Indicators Research*. Vol. 68, No. 2. New York: Springer, p. 175–200.
- Sherkat, D. E. (2003). Religious Socialization: Sources of Influence and Influences of Agency. In: Dillon, M. (ed.). *Handbook of the sociology of religion*. Cambridge: Cambridge University Press, p. 151–163.
- Stark, R., Glock, C. Y. (1974). *American Piety: The Nature of Religious Commitment*. Barkley and Los Angeles: University of California Press, p. 246.

BRADĀTĀJU SUBKULTŪRA RĪGĀ

Anna Ščepetova

Latvijas Universitāte

Šis raksts ir par bradātājiem – indivīdiem, kuri pēta cilvēka veidoto un pamesto vidi. Viņus vieno specifiskas vērtības, prakses, estētikas izjūta, zināmas stila iezīmes un kultūras patēriņš. Raksta mērķis ir iegūt bradātāju kā subkultūras raksturojumu. Pētījuma objekts ir bradātāju grupa, kas apvienojas vienā no Latvijas interneta forumiem, bet priekšmets – šīs grupas prakses, motivācijas viņu darbībai, sociālie kontakti (iekšējie un ārējie – ar citām bradātāju grupām un citām organizācijām) un viņu identitāte (kā bradātāju grupas pārstāvjiem un indivīdiem). Šīs informācijas iegūšanai tika veiktas piecas padziļinātās intervijas, apskatīti mediju vēstījumi un bradātāju mājaslapas. Apskatot bradātājus no identitātes skatpunkta, jāmin viņu interese par PSRS vēsturi un padomju laiku artefaktu, kas atrasti pamestās vietās, estetizāciju un kolekcionēšanu.

Atslēgvārdi: bradātāji, pilsētpētnieki, pilsētvide, subkultūra.

IEVADS

Pamestu vietu apmeklēšana noteikti nav Latvijas iedzīvotāju bieži sastopams hobijs. Pirms sava pētījuma veikšanas autore no paziņām bija dzirdējusi par personām, kas aizraujas ar pamestu rūpnīcu apmeklēšanu. Autorei nebija ne jausmas, ka ap šo specifisko nodarbi jau vairākus gadus ir veidojušās interešu grupas, neoficiālas un oficiāli reģistrētas apvienības, kuras atbilst vairāku subkultūru teorijas klasisku veidotajām subkultūras definīcijām. Bradātāji paši subkultūras statusu sev nav piedēvējuši, to viņiem nav piedēvējuši arī mediji.

Autores interese auga, un radās mērķis izveidot bradātāju kā subkultūras pārstāvju raksturojumu un sniegt teorētisku viņu darbības skaidrojumu, izmantojot dažādos laikposmos veidotu subkultūru teorijas un pašas veikto interviju datus. Pētījuma priekšmets ir vienas bradātāju grupas pārstāvju prakses un to nozīme, motivācijas viņu darbībai, sociālie kontakti (iekšējie un ārējie – ar citām bradātāju grupām un citām organizācijām) un viņu identitāte (kā bradātāju grupas pārstāvjiem un indivīdiem). Raksts balstīts uz pētniecisko kursa darbu, kurā autore analizējusi subkultūru teorijas, iepriekš veiktos pētījumus par pilsētpētniekiem jeb *urban explorers* ārzemēs, apkopojusi Latvijas mediju vēstījumus, Latvijas pilsētpētnieku grupu mājaslapas un veikusi piecas padziļinātās intervijas ar bradātājiem.

1. TEORĒTISKAIS PAMATOJUMS

1.1. Subkultūras

Subkultūru pētniecība sākās ar 1892. gadā dibinātā Čikāgas Universitātes Socioloģijas un antropoloģijas departamenta veiktajiem pētījumiem. Šis institūts bieži tiek dēvēts par Čikāgas skolu. Tā pētnieki savā pilsētā novēroja jaunekļu

grupējumus, kuri praktizēja kriminālas darbības, un centās tos izprast. Čikāgas skolas pārstāvis, sociologs un kriminologs Alberts Koens (*Albert Cohen*) 1955. gadā rakstīja par subkultūras veidošanos. Viņaprāt, tā veidojas, kad pietiekami liels skaits indivīdu sastopas ar tām pašām neapmierinātajām vajadzībām un problēmām, kuru atrisinājumu nepieļauj grupas, kam indivīdi pieder neatkarīgi no viņu gribas, piemēram, ģimene, kopiena, darba kolektīvs. Tās var būt psiholoģiskās vai statusa problēmas (Cohen, 1997 [1955]). Šīs referentgrupas – indivīdam nozīmīgās grupas, ar kurām tas samēro savu pasaules redzējumu un rīcību (Scott, Marshall, 2009) – var nepieļaut indivīda problēmu atrisinājumu, jo līdzekļus, kas tam nepieciešami, uzskata par nepareiziem. Grupu autoritātes tos var aizliegt, un aizlieguma pārkāpšanas gadījumā tiek lietotas sankcijas. Ja apstākļi ir labvēlīgi, indivīdi var apvienoties un atrisināt kopīgās problēmas, mainot savu pasaules redzējumu tā, lai tas pieļautu problēmu risinājumu. Jaunas grupas veidošanās paredz arī zināmu nošķirtību no citām grupām, pat naidīgumu pret ārpusniekiem (*outsiders*). Alberts Koens min arī provokāciju aizsardzības nolūkos (*protective provocation*). Tā paredz nepiederīgo negatīvas attieksmes provocēšanu, kas tādējādi nostiprina nepiederīgo negatīvo tēlu un turpina subkultūras nošķirtību (Cohen, 1997 [1955]).

Jau cits Čikāgas skolas pētnieks – Džons Ērvins (*John Irwin*) – 70. gadu sākumā arī rakstīja, ka subkultūru raksturo atšķirīgs pasaules redzējums. Pētnieks uzsvēra masu mediju lomu subkultūru sevis apzināšanā un sabiedrības informēšanā par tām – mediji atspoguļo subkultūras ne tikai pārējai sabiedrībai, bet arī pašām subkultūrām, un tās ietekmējas no mediju vēstījumiem (Irwin, (1997 [1970])).

Subkultūru teoriju un arī sabiedrībā valdošo uzskatu par subkultūrām vairāk ir ietekmējusi tā sauktā Birmingemas skola – Birmingemas Universitātes Mūsdienu kultūras studiju centrs, kas dibināts 1964. gadā. Birmingemas skolas pārstāvji aktīvi pievērsās jauniešu subkultūru pētniecībai. Pieejai bija marksisma ietekme – pievērsšanās šķiras kultūrai, valdošās šķiras ideoloģiskajai varai, pakļautās strādnieku šķiras problēmām. Viens no Birmingemas skolas spilgtākajiem pārstāvjiem – Fils Koens (*Phil Cohen*) – novēroja Otrā pasaules kara izraisītās izmaiņas britu sabiedrībā. Pilsētu plānojuma izmaiņas, darbvietas nozīmes izmaiņas un ekonomiskā situācija valstī izjauca kopienas un destabilizēja strādnieku šķiru. Pēc autora domām, jauniešu subkultūras simboliski pauž šķiras kultūrā radušās problēmas, kā arī paaudžu konfliktus, kas saasinājušies, jauniešiem dzīvojot dzīvokļu šaurībā ar vecākiem. Subkultūras ļauj jauniešiem atgūt zaudēto kopienas sajūtu, koncentrējoties noteiktās teritorijās. Fils Koens kā subkultūras simboliskās izpausmes min ģērbšanās stilu, žargonu, rituālus un mūziku, kas populāra subkultūras pārstāvju vidū (Cohen, 1997 [1972]). 1975. gadā publicētajā grāmatā „Rituālā pretestība” (*Resistance Through Rituals*), kurā apkopotas Birmingemas skolas subkultūru teorijas, redaktori Džons Klārks, Stjuarts Hols, Tonijs Džefersons un Braiens Robertss (*John Clark, Stuart Hall, Tony Jefferson, Brian Roberts*) raksta par subkultūrām kā strādnieku šķiras pretošanās formām. Viņi uzskata, ka jauniešu subkultūras nepastāvētu, ja nebūtu izveidojies tirgus, kas vērsts uz jauniešu brīvā laika aizpildīšanu. Tirgus jauniešiem piedāvā līdzekļus – noteiktas preces, noteiktas drēbes – viņu stila un ideju paušanai. Dalība subkultūrās ir veids, kā jauniešiem būt atšķirīgiem no saviem vecākiem un no šķiras, pie kuras tie pieder. Subkultūras mēdz būt dažādas – gan tādas, kas veido savu pasaules redzējumu un ir acīmredzami (t. sk. vizuāli) atšķirīgas no dominējošās kultūras, gan tikai nelieli dominējošās kultūras

atzari (Clark et al., 1997 [1975]). Birmingemas skola visaktīvāk pievērsās vizuāli iespaidīgo subkultūru pētniecībai.

Angļu socioloģe Sāra Torntone (*Sarah Thornton*) deviņdesmito gadu vidū piedāvāja jaunu skatījumu uz subkultūrām, kas radās, novērojot naktsklubu apmeklētājus. Autore, izmantojot un papildinot franču sociologa Pjēra Burdjē (*Pierre Bourdieu*) idejas par kultūras kapitālu, skaidroja klubu kultūru būtību ar subkultūras kapitāla jēdziena palīdzību. Klubu kultūras nav stabilas un vienotas, tām ir neskaidras robežas, un to pārstāvji nāk no dažādām subkultūrām un sociālajām grupām. Klubu kultūru saturs – to pārstāvju iemīļotā mūzika, rituāli – ir mainīgs. Klubu kultūras uztur un dzīvina subkultūras kapitāls – prestižs un zināšanas par to, kas ir prestižs un „stilīgs” kluba kultūrā. Šis kapitāls paaugstina indivīda statusu subkultūrā. Tas var izpausties kā žargons, deju soļi, priekšmeti un daudz kas cits. Kapitāla izpausmes dažādām subkultūrām atšķiras, bet visu subkultūru pārstāvji to uzskata par svarīgu (Thornton, 1997 [1995]).

Turpmāko subkultūru teoriju attīstību raksturo subkultūras jēdziena aktīva apšaubīšana, jaunu interpretāciju meklējumi, ko dēvē par postsubkultūru teorijām. Austrālijas sociologs Endijs Benets (*Andy Bennett*) apraksta vienu no pazīstamākajām jaunajām subkultūru interpretācijām – no franču sociologa Mišela Mafesoli (*Michel Maffesoli*) aizņemto un tālāk attīstīto jēdzienu „cilts” (*tribu, tribe*) vai „neocilts” (*neo-tribe*). „Cilts” Mafesoli interpretācijā ir grupas, kurās indivīds ik dienu īslaicīgi iesaistās. Tās raksturo prāta stāvoklis un dzīvesstils, kurā nozīme ir formai un izskatam. Šīs grupas veidojas uz fiziskas vai iedomātas teritorijas pamata, un katrreiz, ierodoties jaunā vietā, indivīds rekonstruē savu identitāti (Bennett, 1999).

Šajā sadaļā īsumā tika dots ieskats subkultūru teorijās no to pirmsākumiem līdz mūsdienām. Ņemot vērā bradātāju specifiku, kā pamatteorija tika izmantota klasiskā Čikāgas skolas devianto subkultūru teorija (dalība subkultūrās kā vajadzību apmierināšanas līdzeklis), Birmingemas skolas pārstāvju identificētās subkultūras pazīmes (ģērbšanās stils, patērēšanas ieradumi, žargons, rituāli un mūzika) un šo abu skolu tēze par subkultūru īpašo pasaules redzējumu.

1.2. *Urban explorers* un stalkerī – bradātāju ekvivalenti ārzemēs

Urban exploration jeb pilsētpētniecību definē kā cilvēka veidotās vides apmeklēšanu un pētniecību, kas tiek veikta brīvajā laikā un pamatā vērsta uz pamesto pilsētas vidi (Garrett, 2011). Šo definīciju devis ģeogrāfs Bredlijs Garets (*Bradley L. Garrett*), kas ir arī pilsētpētnieks. Autora veiktajā etnogrāfiskajā darbā pilsētpētnieki atklājas kā jauni, bet darba tirgū jau iesaistīti indivīdi. Šo pilsētpētnieka raksturojumu apstiprina arī citi pētījumi, arī šī raksta autores veiktais. Pilsētpētnieki lielākoties ir amatieri, kuru profesija ir maz saistīta ar apmeklētajām vietām, bet viņu vidū sastopami arī ģeogrāfi, vēsturnieki, inženieri u. c.

Sociologi un pilsētģeogrāfi no ASV, Lielbritānijas un Kanādas ir pētījuši pilsētpētnieku veiktos nozīmes meklējumus pamestās ēkās, viņu veidotās interpretācijas, viņu prakses un ētiskās normas. Tikai viens no četriem turpmāk minētajiem autoriem pilsētpētniekus sauc par subkultūru, kaut arī visi apraksti iezīmē to, ka viņiem piemīt savdabīgs pasaules redzējums un vērtības. Pārējie autori pilsētpētnieku prakses pētīja no fenomenoloģiskā (uz pieredzes pētīšanu balstītā) skatpunkta. Viņi pievērsa lielāku uzmanību individuālajai pieredzei mijiedarbē ar vidi un mazāku – pilsētpētniekiem kā sabiedrības grupai un šīs grupas pārstāvju mijiedarbei. Šajā sadaļā tiks apskatīti pētījumi, kas veikti par pilsētpētniekiem.

Analizējot pilsētpētnieku forumu ierakstus, angļu veidotās vides (*built environment*) pētnieks Lūks Benets (*Luke Bennett*) pilsētpētniecību raksturo kā atpūtu no ikdienas, fizisku nodarbošanos, kas sniedz gandarījumu, kā iespēju apmierināt zinātkāri, ar aprakstiem un fotogrāfijām saglabāt kultūras mantojumu un mijiedarboties ar vietas „garu”, veidojot savas interpretācijas. Tā kā vienīgie fiziskie veidojumi, kas vieno pilsētpētniekus, ir avārijas stāvoklī esošas sabiedriskās ēkas un citas ilgstošai klātbūtnei nepiemērotas būves, mūsdienās pilsētpētnieki pulcējas un ar iespaidiem apmainās virtuālajā telpā. Autors spekulē, ka pilsētpētniecība varētu būt laika pavadīšanas veids, kas dažiem aizvieto pusaudžu gados spēlētās galda spēles un datorspēles ar tuneļu un pazemes cietokšņu izpētes tematiku, tādējādi apmierinot no bērnības saglabāto vēlmi izpētīt nezināmo (Bennett, 2011).

Pēc amerikāņu sociologa Lena Olbraita (*Len Albright*) domām, pilsētpētniecības aktualitāte mūsdienās ir augusi tai pievērstās mediju uzmanības un interneta pieejas izplatības dēļ. Autors velk paraleles starp pilsētpētniecību un postmoderno tūrismu – individualizētu, izglītojošu, uz pieredzes gūšanu vērstu atpūtu. Šajā darbā autors atsaucas uz pilsētpētnieka Tima Edensora (*Tim Edensor*) autoetnogrāfisko grāmatu „Industriālie gruveši” (*Industrial Ruins*), kurā pilsētpētniecība – sagrautu, pamestu vietu apmeklēšana – tiek raksturota kā iespēja uz brīdi izbēgt no kapitālistiskās sistēmas ietekmes (Albright, 2007).

Spriežot pēc vairāku plašu akadēmisko rakstu datubāzu informācijas, akadēmiskajā literatūrā pirmoreiz pilsētpētniecības (*urban exploration*) jēdziens ticis aprakstīts 2005. gadā pilsētģeogrāfa Devida Painera (*David Pinder*) rakstā par mijiedarbi ar pilsētu, tās izjušanu mākslā, dejā un mūzikā (Pinder, 2005). Šis skatījums uz pilsētpētniecību nav populārākais ne akadēmiskajos rakstos, ne pilsētpētnieku interneta vietnēs un arī ne autorens pētītās grupas dalībnieku vidū. Kā var secināt no mediju materiāliem, Latvijā pastāv fotogrāfu apvienība *Urbantrip.lv*, kas pieskaitāma pie šīs kustības. Tomēr tā nenošķir sevi no citām Latvijas pilsētpētnieku grupām.

Kanādiešu sociologs Gērijs Genosko (*Gary Genosko*) pētīja pilsētpētnieka, *urban exploration* nosaukuma autora Džefa Čepmena, plašāk pazīstama ar pseidonīmu *Ninjalicious*, pašpublicētos žurnālus (*zines*) no 1996. līdz 2005. gadam. Šajos žurnālos pētnieks meklē subkulturālās izpausmes – stilu un prakses. Žurnāli „Infiltrācija – žurnāls par došanos tur, kur nedrīkst doties” (*Infiltration: The Zine About Going Places You're Not Supposed to Go*, turpmāk – *Infiltration*) un *Yip* un vēlāk izveidotās to interneta versijas deva iespēju savstarpējai saziņai un ideju apmaiņai Kanādas un ASV pilsētpētniekiem. Gan Džefs Čepmens, gan lasītāji rikoja pasākumus, kur sastapties pilsētpētniekiem no attālām vietām. Gērijs Genosko žurnālu *Infiltration* dēvē par līdzekli vēl konkrētu formu neieguvušas subkultūras vienošanai. Tajā tika publicēti arī to pilsētpētnieku raksti, kas dzīvoja Austrālijā, Francijā, Itālijā un Krievijā (Genosko, 2009).

Gērijs Genosko dalīja pilsētpētniecību trīs tipos: *pētniecība* (*exploration*, ko vada ziņkārība un kas vērsta uz piedzīvotā un redzētā fiksēšanu fotogrāfiski un rakstiski, *infiltrācija* (*infiltration*), ko vada vēlme pārvarēt šķēršļus, lai sasniegtu mērķi, un *urbānais piedzīvojums* (*urban adventure*), kas pielīdzināms sportam – fizisku izaicinājumu meklējumiem.

Džefs Čepmens sarakstījis arī „Pilsētpētniecības mākslas rokasgrāmatu” (*Access All Areas: a user's guide to the art of urban exploration*), kas arī tiek apskatīta pētījumā. Viņš bieži izaicina lasītājus ne tikai pārkāpt noteikumus un meklēt

piedzīvojumus, iekļūstot bīstamās teritorijās, bet arī paplašināt savu pasaules skatījumu. Tai pašā laikā Džefs Čepmens raksta arī par ētiku – kādus priekšmetus no apmeklētajām vietām neņemt un ka ekspedīciju laikā nevajadzētu atstāt pēdas un lietot alkoholu. Šie apsvērumi ir gan ētiski, gan praktiski – ja nav atstātas pēdas (piemēram, grafiti uz sienām) un nav ņemti priekšmeti no vietām, kas, iespējams, nemaz nav tik pamestas, pilsētpētniekus nav iemesla aizturēt. Džefs Čepmens rakstījis arī par pilsētpētnieku savstarpējās uzticēšanās un sadarbības nozīmi un publicējis dažādus ieteikumus jaunajiem pilsētpētniekiem. Jauno pilsētpētnieku iesvētīšana, pieredzes bagātākiem pētniekiem vadot tos pirmajās ekspedīcijās, un viņu apmācīšana darbā tiek minēta kā svarīga pilsētpētnieku subkulturālo prakšu daļa. Grupai, kas izveidojās *Infiltration* ietekmē, nebija noteiktu stila iezīmju, bet Genosko piemin citu grupu, kas saistīta ar pilsētpētnieku žurnālu *Jinx* Ņujorkā. Tās „uniforma” bija melni uzvalki un kleitas. Šī grupa tika organizēta militārā stilā ar izteiktu hierarhiju.

2007. gadā Lens Olbraits (*Len Albright*) publicēja savu darbu par pilsētpētniekiem un viņu veikto pašrefleksiju pamestās vietās. Olbraits, pavadot pilsētpētniekus pārgājienos, saprata, ka viņi izjūt vajadzību fiziski un emocionāli izjust apmeklētās vietas. Pētījuma dalībnieki pamestās vietas izmantoja pašizziņai un paši veidoja stāstus par to, kas notika šajās vietās. Interpretācijas bija personiskas arī tāpēc, ka par daudzām pamestām ēkām nav pieejama informācija. Autoru iepazīstināja ar nerakstīto pilsētpētnieku ētikas kodeksu, kas regulē uzvedību pārgājiena laikā. Tas, cik lielā mērā tas tiek ievērots, atšķiras – daži indivīdi daudzja pamesto māju logus, lai tajās iekļūtu, turpretim citi centās atstāt visu neskartā stāvoklī. Pilsētpētniekiem bija arī dažāda attieksme pret bīstamiem apstākļiem pamestās vietās – daži pārvietojās ļoti uzmanīgi, citi meklēja fiziskus izaicinājumus, piemēram, nodarbojoties ar urbāno alpinismu. Redzēto daudzi fiksēja fotogrāfijās. Autora aprakstītie pilsētpētnieki pārstāvēja dažādas profesijas, viņiem bija dažāda izglītība, vecums, viņu vidū bija kā vīrieši, tā sievietes (Albright, 2007).

Pie akadēmiskiem pētījumiem var pieskaitīt rakstu par industriālo tūrismu, kas atrodams kādas Krievijas studentu konferences interneta publikācijā. Kemerovas Valsts kultūras un mākslas universitātes studente O. Martakova (*Мартакова*) 2010. gadā raksta par Krievijas pilsētpētniekiem – t. s. stalkeriem, digieriem un rūferiem. Viņa apraksta, kā Andreja Tarkovska režisētā filma „Stalkers” (*Сталкер*) Krievijā 80. gados radījusi milzu interesi par pamestu vietu apmeklēšanu. Krievijas stalkerī, viņasprāt, ir grupa ar daudzām jauniešu subkultūras iezīmēm. Autore norāda uz viņu saikni ar industriālās mūzikas subkultūru. Stalkerī apmeklē pamestas vietas, lai apmierinātu savu piedzīvojumu kāri un pētniecības kāri un gūtu estētisku gandarījumu. Industriālais tūrisms piesaista visdažādāko sociālo grupu pārstāvjus. Stalkerī apmeklē pamestas un vēl arvien funkcionējošas industriālas teritorijas un iekļūst nepiederošiem liegtās, potenciāli bīstamās teritorijās jeb iekļūst, veicot *infiltrāciju* (*инфильтрация*). Aizliegumu pārkāpšana stalkeriem sagādā gandarījumu un asas izjūtas. Stalkeriem radniecīgie digieri pēta pazemes būves – kanalizāciju, tuneļus, metro. Pastāv arī rūferi (*руферы*) jeb „jumtos kāpēji” (*крышелез*), kuru mērķis ir apmeklēt pēc iespējas augstākus jumtus, visbiežāk lielpilsētās, piemēram, Sanktpēterburgā (Мартакова, 2010).

Pētījumos, kas apskatīti šajā sadaļā, pilsētpētnieki aprakstīti kā visdažādāko sociālo grupu pārstāvji. Reti kurš no viņiem ir pusaudzis. Tas attālina tos no populārā stereotipa par subkultūrām kā pusaudžu dumpinieckuma izpausmēm. Kaut

arī pilsētpētnieki apmeklē vietas, kam ir pagātne, vēsture nav viņu galvenā interese – galvenais ir personiskais piedzīvojums, ko iespējams gūt pamestās vietās. Šis personiskais piedzīvojums arī visbiežāk tiek meklēts pilsētpētnieku analizē, ko veic akadēmiķi, izmantojot fenomenoloģisko pieeju.

Izmantojot šo pieeju, tiek ignorēti pilsētpētnieki kā grupa un tās pārstāvju mijiedarbe. Autore savā pētījumā meklēja arī to.

1.3. Bradātāju atspoguļojums Latvijas medijos

Bradātāju atspoguļojums medijos ir nozīmīgs, ņemot vērā Džona Ērvina tēzi par masu medijiem kā subkultūru atspoguļotājiem un ietekmētājiem. *Bradātāji* ir tikai viens no nosaukumiem, kurus sev devuši tie, kas pēta cilvēka veidoto un pamesto vidi. Šajā rakstā pētāmā grupa sevi sauc par bradātājiem, dažkārt par digieriem.

Latvijā sastopamas arī citas grupas, kas nodarbojas ar pamestu vietu apmeklēšanu un pētīšanu. *Diggers.lv* grupa sevi sauc par digieriem. *Grauzti.lv* grupa sevi sauc par pilsētpētniekiem, *Urbantrip.lv* grupa – par *urbantrip* (ceļojums pilsētā) aktivistiem. „Pilsētpētnieki” ir vārds, ar ko tiks apzīmētas visas šīs grupas kopumā. Kā var saprast no apvienību nosaukumiem, arī Latvijas pilsētpētniekus vieno virtuālā vide. Pēc manu informantu teiktā, ir arī pilsētpētniecības entuziasti, kuri nelieto nevienu pilsētpētnieku forumu. Latvijas interneta vidē pastāv arī forumi – *Necton.lv*, *Ostrog.lv* un *Explorers.lv* –, kur par pilsētpētniecībai un militārajai vēsturei tuvām tēmām diskutē krievu valodā, bet šīs apvienības nav ieguvušas mediju uzmanību. Spriežot pēc forumu ierakstiem, šo apvienību dalībnieki, ja izvēlas dot sev apzīmējumu, sauc sevi par digieriem.

Latvijas medijos no 2006. līdz 2011. gadam atrodami vēstījumi par apvienībām *Bradajumi.lv*, *Urbantrip.lv*, *Diggers.lv*, *Grauzti.lv* un šajā rakstā pētīto grupu – bradātājiem no foruma *A-P.lv*. Vislielāko mediju uzmanību ieguva grupas *Diggers.lv* pārstāvji, kas sniedza intervijas žurnālam „Klubs”, tīņu žurnālam *Respect* un piedalījās LTV 1 raidījumā „Vides fakti”, izrādot reportierim pamestu raķešu bāzi Latgalē un stāstot par savu motivāciju pamestu vietu apmeklēšanai – „savu iekšējo sajūtu ķeršanu” un fizisko izaicinājumu meklējumiem. *Diggers.lv* atspoguļoti kā „ložņātāji” un „klaiņotāji” ar interesi par vēsturi (Mizišs, 2010). Žurnālā „Klubs” minēta Latvijas digeru kustība (Āboltniņš, 2009). No apvienībām izceļas *Urbantrip.lv*, kura savas aktivitātes veic, lai informētu sabiedrību. Ar grupas rīkotajām fotoizstādēm, kurās redzamas fotogrāfijas no pamestām vietām (kā intervijā „Latvijas Radio 1” raidījumam „Šķemba” teica apvienības vadītājs Džerijs Šterns), viņi vēlas pievērst sabiedrības uzmanību urbanizācijai, vides aizsardzībai un sociālām problēmām (LR1, 2007).

Par bradātājiem sevi saukuši apvienību *Bradajumi.lv* un *A-P.lv* pārstāvji. *Bradajumi.lv* bija pirmā pilsētpētnieku grupa, kas minēta Latvijas medijos, un, kā teica informanti, visai iespējams, pirmais Latvijas pilsētpētnieku forums. Avīzes „Diena” reportiere 2006. gada rudenī apmeklēja pamesto rūpnīcu „Sarkanā zvaigzne” ar abiem *Bradajumi.lv* mājaslapas veidotājiem – meiteni un puisi, studentiem. Bradātāji aprakstīti kā „pilsētas graustu un pazemes dzīves pētnieki”. Intervētie bradātāji teica, ka iekļūst aizliegtās teritorijās un robežu pārkāpšanai bradātājiem ir īpaša nozīme (Burve, 2006).

Autores pētītā bradātāju grupa *A-P.lv* medijos minēta divreiz, abas reizes saistībā ar viņu veidoto Latvijas Civilās aizsardzības muzeju. 2011. gada janvārī bradātāji

intervijā stāsta, ka apmeklēt pamestas vietas Rīgā, fotografēt tās un tajās arī iegūst eksponātus, piemēram, sakaru ierīces un gāzmaskas. Atrastie priekšmeti tiek atjauoti un izvietoti Andrejsalā, bijušajā bumbu patvertnē, kur atrodas unikālais muzejs (*NRA.lv*, 2011). 2011. gada augustā vietnē *Kasjauns.lv* tika publicēts raksts par to, kā „Andrejsalas muzejs pildās ar zagtām mantām”. Komentēt *Kasjauns.lv* lūguši *Grauzti.lv* pilsētpētnieku grupas pārstāvjus. *A-P.lv* dalībnieki, pēc *Grauzti.lv* teiktā, sava topošā muzeja eksponātus zaguši, sirojot pamestās armijas bāzēs un bunkuros. *Grauzti.lv* pārstāvis min nerakstīto pilsētpētnieku ētikas kodeksu, kas aizliedz priekšmetu piesavināšanos no pamestām vietām un vandālismu (*Kasjauns.lv*, 2011). *Grauzti.lv* pārstāvis pilsētpētnieku ētiku pieminēja arī nelielā sižetā raidījumā „Tautas balss”, kurā reportieriem izrādīja pamestu, applūdušu bumbu patvertni. Raidījumā pilsētpētnieki saukti par jauniešiem ar „vaļasprieku, kas pielīdzināms teju arheoloģijai” (Gulbiņš, 2010).

Mediju vēstījumos (izņemot „Tautas balss” sižetu un rakstus „Neatkarīgajā Rīta Avīzē” un žurnālā „Kas Jauns”) pilsētvides pētniecība aprakstīta kā bīstama vai potenciāli bīstama aktivitāte. Gandrīz katrā mediju vēstījumā intervētie min nerakstīto pilsētvides pētnieku ētikas kodeksu. Visos rakstos, TV un radio sižetos pilsētpētnieki ir jauni cilvēki. Neviens no medijiem bradātāji nav nosaukti par subkultūru.

2. BRADĀTĀJI

Bradātāji sev nav piedēvējuši subkultūras statusu ne forumu izteikumos, ne intervijās. Arī masu mediji nav lietojuši šo terminu, lai apzīmētu Latvijas pilsētpētniekus. Kādēļ tomēr dēvēt bradātājus par subkultūru? Sākot vākt informāciju par šo grupu, tika pamanīts, ka forumos tiek lietoti žargonvārdi, kas publiskajā telpā nav dzirdami. Bradātāju intereses autorei šķita gana neparastas, un viņu sarunas forumā atstāja iespaidu, ka tā ir cieši saistīta domubiedru grupa ar unikālām vērtībām un ētikas normām. Iepazīstot šo grupu tuvāk intervijās, ar laiku tika atrasti arvien jauni pierādījumi bradātāju atbilstībai subkultūras definīcijām. Savā darbā raksta autore nav pamatojusies uz vienu teorētisko subkultūras modeli, bet izmanto dažādu skolu modeļus, ņemot vērā to, ka šī grupa pilnībā neatbilst nevienam modelim – ne „bandas” modelim (Čikāgas skola), ne „rituālās pretestības” modelim (Birmingemas skola), ne „klubu kultūras” modelim (Sāra Torntone), ne „cilts” modelim (Mišels Mafesoli, Endijs Benets).

Pētījumā tika veiktas piecas daļēji strukturētas padziļinātās intervijas ar *A-P.lv* lietotājiem vecumā no 18 līdz 24 gadiem – divām sievietēm un trim vīriešiem.

2.1. Ētiskās normas un prakses

Jau pirmās intervijas laikā autori pārsteidza pretruna starp vārda „bradāšana” tradicionālo nozīmi un šī procesa nozīmi pašiem bradātājiem. Pirmkārt, gandrīz visi informanti teica, ka, apmeklējot vietas, kas viņus interesē (t. s. objektus), viņi cenšas būt pēc iespējas saudzīgāki, gan tajās iekļūstot, gan atrodoties tajās. Meklējot jēdziena „bradāšana” saknes, autore sazinājās ar blogeri Kristapu Skuteli, kas ir viens no *A-P.lv* foruma priekšteča – *Bradajumi.lv* – agrākajiem īpašniekiem. Viņš atbildēja, ka šis termins ir nejausi izvēlēts un dziļākas nozīmes tam nav (Skutelis, 2011).

A-P.lv forums 2010. gadā tika izveidots, lai dotu brīvākas komunikācijas iespējas bijušajiem *Bradajumi.lv* lietotājiem, kas nebija apmierināti ar foruma iekārtu.

Par jauno mājaslapu uzzināja daudzi, un vietni *Bradajumi.lv* pameta liela daļa aktīvo lietotāju. Pirms tam šajā forumā komunicēja gan atsevišķi entuziasti, gan jau izveidotu apvienību dalībnieki. Topošajiem *A-P.lv* dalībniekiem radās konflikts ar *Grauzti.lv* pārstāvjiem par pilsētpētnieku ētiku un personiskiem jautājumiem. Pamats neapmierinātībai ar *Bradajumi.lv* idejisko mērķi bija arī tas, ka mājaslapā tika publicētas precīzas objektu atrašanās vietas. Publicējot internetā precīzas objektu adreses, tās pakļauj izlaupišanas un vandālisma riskam. Arī objektu īpašnieki var uzzināt, ka kāds apmeklē viņu slikti apsargātos īpašumus. *A-P.lv* pārstāvji no objektu atrašanās vietu atklāšanas bieži vien izvairās pat dzīvē, bet tas netraucēja autorei uzzināt, kuras vietas viņi apmeklē. Informanti minēja pamestas, daļēji pamestas vai vēl funkcionējošas industriālās ēkas un teritorijas, pamestas dzīvojamās ēkas, viesnīcas, sanatorijas, sakaru torņus, rūpniecību dūmeņus, bijušās militārās bāzes, kazarmas, bumbu patvertnes, bunkurus, kanalizācijas daļas kolektorus un citas vietas. Lielākā daļa objektu būvēti padomju gados, bet bradātāju interesi izraisa arī senāka pagātne – piemēram, pamestas baznīcas un muižas. Lielākā daļa objektu atrodas Rīgā, kur dzīvo gandrīz visi *A-P.lv* lietotāji, bet sev interesantas vietas bradātāji var atrast visā Latvijā, piemēram, PSRS militārās bāzes parasti ir atrodamas ārpus pilsētām. Objekti tiek apmeklēti, ieejot pieejamās, atvērtās teritorijās un būvēs, iekļūstot norobežotās, apsargātās teritorijās vai iepriekš lūdzot atļauju objektu īpašniekiem, ja tādi ir atrodami.

Vairāki bradātāji no *A-P.lv* piesavinās priekšmetus no pamestiem objektiem Latvijas Civilās aizsardzības (CA) muzeja kolekcijai. Šo darbību šķiet dabiski uzskatīt par nelegālu darbību, bet patiesībā Latvijas likumdošana to pieļauj. Civillikuma 931. pants noteic, ka jebkurš var „piegūt īpašnieka atmetas, pazaudētas vai noslēptas lietas” (Civillikums. Lietu tiesības. *Īpašumu iegūšana ar piegūšanu*: 931. pants, 1992). PSRS laiku priekšmeti, kas ir bradātajiem interesanti, tiek saukti par habāru. Habāra kolekcionāri tiek dēvēti par *habāristiem*. Bradātāji–habāristi ir izveidojuši un uztur CA muzeju. Ar CA muzeju nesaistītie informanti arī atzina, ka ņēmuši lietas no objektiem, bet uzskata tos par izņēmuma gadījumiem. Biežāk ņemtie priekšmeti – gāzmaskas – atrodas pamestās bumbu patvertnēs un pamestās mācību iestādēs, kuras bija saistītas ar civilo aizsardzību.

Apmeklējot CA muzeju bijušajā bumbu patvertnē Andrejsalā, autore apskatīja gāzmaskas, aizsargtērpus, sakaru tehniku, sirēnas, Geigera skaitītājus (radiācijas mērierīces) un daudzas citas ierīces, liela daļa no tām ir prasmīgi atjaunotas un funkcionālas. Tur atrodami arī civilās aizsardzības mācību plakāti, norādes, rūpniecību brīdinājuma zīmes un dažādas vecas fotogrāfijas. Priekšmeti iegūti, ne tikai tos atrodot pamestos objektos, bet arī iegādājoties no objektu īpašniekiem vai paņemot tos ar viņu atļauju. Tiek izmantoti arī sludinājumu portāli. Pilsētpētnieku ētika nepieļauj ņemt lietas no objektiem, bet, atšķirībā no Rietumvalstīm, ja priekšmeti netiktu savākti, tie ietu bojā metāla zagļu un huligānu dēļ, tiktu nodoti pārstrādei vai vienkārši izmesti atkritumos. Latvijas civilās aizsardzības pagātnes liecības saglabā vien privātkolekcionāri, CA muzeja kolekcionāri un Latvijas Ugunsdzēsības muzejs. Kolekcionēšana habāristiem nav nodalāma no bradāšanas. Dodoties uz pamestu rūpniecību, habārists ir informēts par tās vēsturi. Refleksija un atmosfēras izjūšana nav vienīgais, ko habārists meklē objektos. Habāristu interesē arī vēsturiskās iekārtas, kas ir pēc iespējas labāk saglabājušās. Tās ļauj gan iedomāties, kāds objekts ir bijis savos ziedu laikos, gan arī apmierināt interesi par PSRS laiku

tehnikas darbības principiem. No informantiem netika uzzināts ne par vienu habāristi sievieti.

Bradātāji ir pret vandālismu – logu sišanu, atkritumu atstāšanu un sienu apzīmēšanu. Viņi nostājas arī pret alkohola lietošanu bradājot. Visticamāk, pilsētpētnieku ētikas idejas nonākušas līdz Latvijai, pateicoties Džefa Čepmena publicētajiem materiāliem, bet viņš nav minēts nevienā Latvijas pilsētpētnieku mājaslapā un viņu arī neminēja neviens bradātājs, tātad šīs idejas ir izplatījušās pastarpināti.

2.2. Motivācijas

Motivācija ir doma, ideja vai uzskats, kas indivīdu pamudina uz kādu darbību (Ceplītis et al., 1984).

Visi intervētie bradātāji sāka apmeklēt objektus jau pirms iesaistīšanās domubiedru grupā. Trīs informanti pamestas vietas sāka apmeklēt agros pusaudžu gadus, viens – bērnībā un viens salīdzinoši nesen, aptuveni 22 gadu vecumā. Tie, kas bija sākuši bradāt pusaudža gadus, kā motivāciju minēja garlaicību un interesi par vēsturi, viens no viņiem – arī vēlmi „testēt realitāti”, pārbaudīt savu spēju robežas, nonākot dažādās neierastās, arī bīstamās situācijās. Pēc pirmajiem pilsētpētniecības piedzīvojumiem, kas notika pusaudža gadus, divi informanti piedzīvoja izmaiņas savā attieksmē pret šo nodarbi. Informantei, kas bija sākusi pētīt Černobiļas atom-elektrostacijas katastrofas (1986) apstākļus, radās padziļināta interese par pamestām vietām. Otrs informants ar laiku ievēroja, ka pamestās vietas viņam sāk nozīmēt kaut ko vairāk par izklaides vietu – atkāpi no ikdienas pasaules, „par ko līdzīgu svētnīcām”.

Vēsture, pamesto vietu atmosfēra un estētika ir nozīmīgi bradājuma elementi. Pamestā vietā ieejot un apskatot to kā vēsturisku liecību, iespējams prātā rekonstruēt tur kādreiz notikušo.

Atšķirībā no grupas, kuru pētījis Lens Olbraits, autore pētītie bradātāji neveido savu versiju par notikumiem, kas risinājušies objektos, bet labprātāk meklē informāciju vēstures avotos. Objektos var ieraudzīt iespaidīgas Latvijas industriālās pagātnes ražošanas iekārtas un atribūtus, uzzināt ko jaunu, apskatīt un nofotografēt vēl saglabājušās grāmatas, interesantus dokumentus, kuros dažreiz var atrast informāciju par citiem objektiem. Jo labāk objekts ir saglabājies, jo interesantāks un arī nepieejamāks tas ir bradātājam – apsargāts, vēl daļēji funkcionējošs (ir „aktīvs”), un informācija par to var būt grūti atrodama. Objekti šķiet atrauti no ikdienas, no ār pasaules, tie paši par sevi veido citu pasauli. Piemēram, pastaigai pa kādu pilsētas kanalizācijas posmu ķīmiskajos aizsargtērpos (*himzās*) grūti atrast ekvivalentu ikdienas dzīvē. Gaismēnu spēles, laika zoba sagrauztā metāla krāsu gammas, naftas, pelējuma, eļļas aromāts papildina atmosfēru objektos. Pamestajām vietām piemīt savdabīga estētika, kuru bradātāji, atšķirībā no „parasta” cilvēka, uztver arī no mākslinieciskās puses, cenšoties fiksēt redzēto un sajusto fotogrāfijās. Mājaslapā tiek publicēti arī raksti, kuros atspoguļoti notikušie piedzīvojumi. Raksti un fotogrāfijas var būt arī tikai dokumentāli.

Bradātāji bieži vien nonāk arī uz objektu jumtiem, torņiem un citiem augstumiem. „Pasēdēt augšā ir kaifs,” teica kāds informants. Rāpšanās torņos un citur sagādā asas, dzīvinošas izjūtas – viens no informantiem izaicina sevi, kāpjot tikai tur, kur var nokrist. Informanti bieži minēja to, ka adrenalīns, kas rodas, iekļūstot apsargātās teritorijās, ir viena no galvenajām lietām, kas viņus piesaista bradāšanā.

Lavišanās naktī, kāpšana pāri žogiem, klausīšanās, vai nedzird kaut mazāko čabonu, mukšana – tas viss pamodina izjūtas, kas ikdienā nav sasniedzamas.

Estētikas meklēšana un atrašana pamestos objektos, pēc autores domām, ir bradātāju iezīme, kas liecina par viņu citādo pasaules redzējumu, kurš atšķiras no citu sabiedrības grupu pasaules skatījuma.

2.3. Grupas sociālie kontakti

Šajā sadaļā aprakstīti bradātāju grupas iekšējie sociālie kontakti un ārējie kontakti ar citām apvienībām, organizācijām, tiem, kuri vēlas pievienoties bradājumos, un citiem ārpusniekiem. Ņemot vērā, ka lielākā daļa bradātāju ir savstarpēji pazīstami, tika gaidīts, ka grupa būs ļoti noslēgta, bet tā nebija taisnība. Forumā lietotāju sastāvs tiek kontrolēts, un jaunie dalībniekiem vispirms jāiepazīstina ar sevi forumā publiskajā daļā, pirms tiem tiek dota iespēja piedalīties forumā.

Vairāki informanti bija iesaistījušies pilsētpētnieku grupā, neauši satiekot šīs grupas dalībnieku, kas tos iesaistīja. Divi informanti pirms iesaistīšanās *A-P.lv* bija devušies pārgājienos kopā ar citām grupām. Divas informantes pašas bija internetā sazinājušās ar cilvēkiem, kuru ieraksti forumos vai publicētās fotogrāfijas liecināja, ka viņi apmeklē pamestas vietas, un lūdza paņemt viņas līdzi. Tā notiek bieži. Tas, vai interesenti tiks paņemti līdzi, atkarīgs no paša bradātāja, viņa uzskatiem un rakstura un no tā, vai cilvēks bradātājam šķiet uzticams – vai viņš objektā uzvedīsies adekvāti un neapdraudēs citus, piemēram, ļaujot sevi pamanīt apsargam. Ja līdzi paņemtais interesents ir uzvedies adekvāti, viņš var doties līdzi bradājumos arī turpmāk. Kad pieņemts lēmums ļaut interesentam turpmāk pievienoties bradātājiem, var uzskatīt, ka viņš ir saņēmis iesvētīšanu, lai gan paši bradātāji to neuzskata par īpašu rituālu.

Galvenais apvienības *A-P.lv* bradātājiem ir cilvēciskais faktors. Bradājumā viņi dodas ar cilvēkiem, kas ir patīkami un interesanti – ne vienmēr tie ir labi pazīstami, bet noteikti gatavi palīdzēt citiem, ņemot vērā gan pamestu, gan vēl funkcionējošu objektu potenciālo bīstamību. Ceļabiedri ir gan apvienības *A-P*, gan citu apvienību (izņemot *Grauzti.lv*) pārstāvji, gan tie, kas nav iesaistīti apvienībās. Parasti bradājumā dodas ne vairāk par četriem cilvēkiem. Veidojas nelielas, daudz maz stabilas grupas, kas parasti dodas bradājumos kopā. Lielākā daļa aktīvo bradātāju (pēc informantes teiktā – 20–30 cilvēki) ir savstarpēji pazīstami (Ščepetova, 2011).

CA muzeja entuziasti sadarbojas ar Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestu (VUGD) un *Lattecom*, iegūstot jaunus eksponātus un ar VUGD apmainoties ar eksponātiem un informāciju. Apvienībai *A-P.lv* ir saikne arī ar apvienību *Sturm*, kas rīko Latvijas industriālās mūzikas pasākumus.

2.4. Identitāte un subkulturālās iezīmes

Bradātāji ir jauni cilvēki. Pēc informantu teiktā, jaunākajam dalībniekam ir 18, vecākajam – 32 gadi un pārsvarā bradātāji no apvienības *A-P.lv* ir vecumā no 20 līdz 25 gadiem. *A-P.lv* forumā ir liels vīriešu pārsvars. No 65 lietotājiem (2011. gada 17. decembrī) 38 ir vīrieši un 11 sievietes. 16 lietotāji ierakstus vēl nebija veikuši. Lielākā daļa bradātāju studē vai strādā. Viņi ir visdažādāko profesiju pārstāvji: inženieri, fotogrāfi, ķīmiķi, metālapstrādātāji, IT speciālisti, juristi un dārznieki. No intervijām varēja secināt, ka parasti viņi klausās nekomerciālo mūziku. Informanti apgalvoja, ka daudzi viņu biedri *A-P.lv* forumā klausās industriālo mūziku.

Intervētie bradātāji bija kritiski noskaņoti pret autores ideju viņus saukt par subkultūras pārstāvjiem. Viena no informantēm teica, ka bradāšana, atšķirībā no dalības subkultūrās, nav pārejošs posms, kas raksturīgs pusaudžiem. Ar to nodarbojas arī tie, kam jau ir savas ģimenes. Lielākā daļa bradātāju dzīvo un sevi uztur patstāvīgi. Divi informanti bradāšanu sauca par hobiju, viens – par nepieciešamību.

Autore bradātājiem jautāja, kas viņiem ikdienā atgādina par to, ka viņi ir bradātāji. Atklājās, ka viņiem ir tendence pamanīt objektus, lai kur viņi dotos. Viena informante pat teica, ka objektus iespējams sajust pēc smaržas. Dažkārt bradātāji pat svētkus pavada objektos – kāda informante patvertnē svinēja dzimšanas dienu, citi labprāt sagaida jauno gadu uz pamestu ēku jumtiem. Viens informants pastāstīja arī komisku piemēru, kā viņš ikdienā lietojis habāru (PSRS laiku gāzmasku GP5M), griežot sīpolus. CA muzejā–patvertnē dažkārt tiek rīkoti pasākumi ar mūzikas klausīšanos un diafilmu skatīšanos. Šādi pasākumi veicina foruma lietotāju savstarpējo paziņanos, apmaiņu ar idejām un iespaidiem un stiprina kopienas apziņu. Tajos piedalās daudz vairāk bradātāju nekā bradājumu laikā. Komunikācijā ar citiem bradātājiem tiek izmantots žargons, humors, joki par bradājumiem, tehniku un cilvēka izraisītajām katastrofām.

Būtu pārspilēti apgalvot, ka bradātājus vieno noteikts ģērbšanās stils, bet var novērot tendenci valkāt kirzas zābakus un kamuflāžas apģērbu. Daži bradātāji nēsā pilnu militārā stila drēbju komplektu arī ikdienā un to pamato ar šo drēbju ērtumu un praktiskumu. Pie stilistiskām iezīmēm pieskaitāmi arī mājokļu dekori – gāzmaskas, civilās aizsardzības mācību plakāti, izdrukātas objektu fotogrāfijas. Informanti minēja arī citus piemērus: iedzīve tiek glabāta rāciju lādēs, ikdienā tiek lietotas PSRS laiku gāzmasku somas. Noteikti priekšmeti tiek izmantoti identifikācijai ar forumu. Daļai *A-P.lv* dalībnieku ir T-krekli ar apvienības nosaukumu, apvienībai ir arī sava emblēma, kas tiek lietota sociālajos portālos. Meklējot informantus sociālajos portālos, tika ievērots, ka itin bieži bradātāji sava profila fotogrāfijās redzami gāzmaskās.

Bradātājiem raksturīgi, ka viņi skatās filmas, spēlē datorspēles un lasa grāmatas par to pašu tematiku – par pamestām, izolētām un bīstamām vietām.

Spilgts piemērs ir brāļu Strugacku (*Аркадий и Борис Стругацкие*) zinātniskās fantastikas romāns „Pikniks ceļa malā” (*Пикник на обочине*) un tā ekranizācija 1979. gadā – filma „Stalkers” (*Сталкер*) (režisors Andrejs Tarkovskis). No grāmatas „Pikniks ceļa malā” ir nācis vārds „habārs”, ko lieto Latvijas, Krievijas un, iespējams, citu postpadomju valstu pilsētpētnieki.

Kāds informants minējis arī apvienības *A-P.lv* bradātāju interesi par datorspēli *S.T.A.L.K.E.R.*, kuras sižets balstīts uz brāļu Strugacku grāmatu, filmas „Stalkers” tematiku un Černobiļas atomelektrostācijas katastrofas skartās slēgtās zonas tematiku. Kā „kulta grāmatu” viens no informantiem minēja civilās aizsardzības rokasgrāmatu „Tas jāzina un jāprot katram” (*Это должен знать и уметь каждый*). Tā publicēta PSRS laikos, un tajā parādīts, kā civiliedzīvotājiem rīkoties kodoldraudu gadījumā.

Divi informanti novērojuši arī, ka bradāšanai naktīs un pazemē bradātāji labprāt izvēlas konkrētu zīmolu produktus.

Iepriekš aprakstītās stila iezīmes un patērēšanas ieradumi bradātāja identitātē nav galvenie. Galvenais ir piedzīvojums, interese, vēlme pētīt, aizraušāns. Tikai tas, kurš bradā, var būt bradātājs. Apvienībā *A-P* apvienojas indivīdi ar līdzīgām interesēm un pasaules redzējumu. Elitisma trūkums šajā grupā bija viens

no imesliem, kāpēc raksta autore nevarēja identificēt tās subkultūras kapitālu jeb īpašības, kas grupā atzītas par prestižām. Intervijās varēja izjust izteikti noraidošu attieksmi pret ideju izmantot bradāšanu kā „stila lietu”. Bradātāji norobežojas no citiem pilsētpētniekiem, kas izmanto bradāšanu, lai izrādītos.

Vairāku informantu aprakstītajā parastajā bradājuma norisē autore pamanīja atbilstību rituāla definīcijai: „Atkārtotas uzvedības formas, kas tiek veiktas noteiktā laikā un kurās var tikt izmantoti simboli.” (Scott, Marshall, 2009) Bradājums sākas ar komunikāciju – pa tālruni, interneta vidē, satiekoties. Tā tiek norunāts, kurp varētu doties, tikšanās vieta un laiks. Bieži vien šis laiks ir vakars vai nakts. Līdzīgi tiek ņemts viens vai vairāki gaismekļi, tiek vilktas piemērotas drēbes, cimdi un apavi, kas pasargās no stikla šķembām, naglām, šļircēm un citiem priekšmetiem, kuri mēdz atrasties objektos. Applūdušās patvertnēs vai kolektoros tiek lietoti gumijas zābaki un arī ķīmiskie aizsargtērpi (*himzas*), kas tiek ņemti no CA muzeja kolekcijas. Uz bijušajām rūpnīcām un laboratorijām līdzīgi tiek ņemti arī respiratori, lai aizsargātu elpceļus no kaitīgām ķīmikālijām, tai skaitā no azbesta šķiedrām, kas izdalās no metālu zagļu „apstrādātām” caurulēm. Dažreiz tiek lietotas rācijas. Pēc legālas vai nelegālas iekļūšanas teritorijā bradātāji dodas apskatīt apkārtni, telpas (vajadzības gadījumā iekļūstot pa citu apmeklētāju vai dabas izveidotām ieejām vai mūķējot durvis, bet nekad nepostot objektus, lai tajos iekļūtu) un uzņemt fotogrāfijas. Atkarībā no vizītes mērķa darbības var pavadīt arī slēpšanās un lavīšanās. Kad apskate pabeigta, bradātāji var doties pasēdēt uz ēkas jumta, ja tas ir pieejams, un kopīgi iestiprināties ar līdzpaņemto tēju un sviestmaizēm, jo „nekas negaršo tik labi kā objektos”. Kas šajā gadījumā ir simbolisks? Simbolisks ir objekta iepazīšanas process, kas katram bradātājam nozīmē ko citu, un arī sēdēšana uz jumta simbolizē objekta pievēršanos, tā izprašanu. Sēdēšana uz jumta liecina arī par to, ka bradātāji uz cilvēka veidoto vidi skatās no neparasta skatpunkta (Ščepetova, 2011).

NOBEIGUMS

Bradātājus raksturo savdabīgs cilvēka veidotās vides redzējums, specifiskas intereses, noteiktas ētiskās normas, kultūras patēriņš, komunikācijas īpatnība, stila iezīmes, kas atklājas apģērbā, mājoklī un aksesuāros, kā arī neparasta estētikas izjūta. Viņus interesē pamestība, padomju laika tehnika un cits šī laika atstātais mantojums.

Pamatojoties uz šī pētījuma rezultātiem, raksta autore secina, ka bradātāju subkulturālās prakses ir veidojušās, ietekmējoties no diviem avotiem. Viens avots ir Rietumvalstu pilsētpētniecības (*urban exploration*) prakse un ētika, kuras idejisko, vienojošo pamatu veidojis kanādiešu pilsētpētnieks Džefs Čepmens. Šīs idejas līdz Latvijai nonākušas ar interneta starpniecību, tās tika izplatītas pirmajā pilsētpētniecības forumā *Bradajumi.lv*. Otrs avots ir Krievijas un krieviski runājošie pilsētpētnieki un viņu žargons, interese par padomju laiku, tā tehnoloģisko un kulturālo izpausmju estetizācija. Šīs idejas pie latviešu bradātājiem nonāca ar Krievijas interneta mājaslapu un krieviski runājošo pilsētpētnieku, piemēram, ar *Necton.lv* pārstāvju, starpniecību. Viņi ar pilsētpētniecību Latvijā nodarbojas jau kopš 90. gadu sākuma.

Izmantojot dažādu laikposmu subkultūru teorijas, iespējams izveidot bradātāju kā subkultūras raksturojumu un piedāvāt teorijas viņu darbību skaidrojummam. Pēc autores domām, piemērotākā subkultūru teorija ir 1955. gadā publicētā

Alberta Koena teorija. Bradātāji, tāpat kā Alberta Koena pēti tie devianto subkultūru pārstāvji, veic deviantas darbības (iekļūstot privātipašumos), bet bez deviantiem motīviem. Konfliktsituācijā ar apvienību *Grauzti.lv*, izmantojot Alberta Koena skatījumu, var interpretēt *Grauzti.lv* kā „nepiederīgos” un konfliktu ar viņiem kā provokāciju aizsardzības nolūkos, lai stiprinātu viņu negatīvo tēlu un veicinātu nošķirtību, kas uztur subkultūras pastāvēšanu. Birmingemas skolas pārstāvju identificētās subkultūru iezīmes ir noteiktas vietas, kur to pārstāvjiem pulcēties, sociālie rituāli, noteiktas preces, kas tiek patērētas, un žargons. Pulcēšanās vieta bradātājiem ir CA muzeja patvertne, sociālie rituāli ir bradājums un kopīgie pasākumi, preces ir bradājumos nepieciešamais ekipējums un senie priekšmeti, kas tiek izmantoti praktiski un kā stila atribūti. Unikāli žargona vārdi, ko bradātāji lieto, jau tika minēti.

Mišela Mafesoli izveidotais „ciltis” jēdziens bradātājiem atbilst daļēji. Katra no ciltīm, kurās indivīds iesaistās dažādās savās uzturēšanās vietās, paredz jaunas identitātes izveidošanu. Bradātājs kā identitāte vai tās daļa visspilgtāk parādās tieši bradājuma laikā. Pārējā laikā indivīds var būt pavisam nodalīts no bradātāja identitātes – tā var neietekmēt viņa dzīves izvēles, politisko pārliecību, vizuālo tēlu, profesijas izvēli, hobijus. Tai pašā laikā bradātājs pamanīs vietas, kas viņu interesē, pavadīs laiku ar citiem bradātājiem, ikdienā meklēs informāciju par objektiem, par pamestības un pētniecības tematiku lasīs grāmatas, skatīsies filmas un spēlēs datorspēles, ziņās lasīs par kārtējā kodolreaktora eksploziju un prātā pārcilās, ko ir lasījis PSRS laiku civilās aizsardzības rokasgrāmatā. Tāpēc nevar teikt, ka identitātes daļa – bradātājs – tiek pamesta, tikko indivīds pamet objektu.

Grupās izpausmes nav demonstratīvas, gandrīz visi tās pārstāvji ir sākuši patstāvīgu dzīvi nošķirtībā no vecākiem. Masu mediji nav atspoguļojuši bradātājus kā subkultūru. Grupai ir mazliet noslēgts raksturs, informācija par to nav plaši izplatīta. Bradāšana kā nodarbe nav populāra, iesaisti veicina personības iezīmes, kas nav bieži sastopamas: patika pret pamestību, tās estētikas apzināšanās, interese par vēsturi, padomju vēstures objektiem, to estētikas apzināšanās, interese par rūpnieciskās ražošanas un citu tehniku un tās estētiskās puses apzināšanās.

PSRS atribūtu, tehnikas un kultūras izpausmju estetizācija, ko veic bradātāji, noteikti nav politiska. Ņemot vērā, ka daļa bradātāju PSRS piedzīvoja bērnībā un daļa to nepiedzīvoja vispār, šīs izpausmes nepavada negatīvas konotācijas. Bradātāju nacionālā identitāte pieļauj estetizāciju kā savas valsts pagātnes pieņemšanas veidu.

Bradātājus raksta autore izvēlas saukt par postsubkultūru to neparasto, bet neuzkrītošo un grūti klasificējamo izpausmju dēļ.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- Abolitiņš, I. (2009). Krēslas kareivji. *Klubs* (augusta Nr.), 36.–41. lpp. Pieejams: <http://www.diggers.lv/joomla/index.php/prese/75-intervija-urnlam-klubs-2009-gada-august> (skatīts: 17.12.2011.).
- Aiše, M. (2008). Uzmaniību, ieeja aizliegta! *Respect!* 20.–21. lpp. Pieejams: <http://www.diggers.lv/joomla/index.php/prese/69-intervija-urnlam-respect-2008-gada-vasar> (skatīts: 17.12.2011.).
- Albright, L. (2007). I Wish That Was Abandoned! Exploring Meaning in Abandoned Buildings. *Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association, TBA*. New York, New York City Online. Pieejams: http://www.allacademic.com/meta/p182485_index.html (skatīts: 17.12.2011.).
- Bennett, A. (1999). Subcultures or Neotribes? Rethinking the relationship between youth, style and musical taste. *Sociology*, 33 (3), p. 599–617. Pieejams: <http://soc.sagepub.com/content/33/3/599> (skatīts: 17.12.2011.).

- Bennett, L. (2011). Bunkerology – a case study in the theory and practice of urban exploration. *Environment and Planning D: Society and Space*, 29, p. 421–434. Pieejams: EBSCOhost.com (skatīts: 17.12.2011.).
- Burve, A. Bauda ielist graustā. *Diena* (04.11.2006.). Pieejams: <http://www.diena.lv/arhivs/bauda-ielist-grausta-12955626> (skatīts: 17.12.2011.).
- Ceplītis, L. et al. (red.). (1984). *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 5. sēj. Rīga: Zinātne.
- Clark, J., Hall, S., Jefferson, T. & Roberts, B. (1997 [1975]). Subcultures, Cultures and Class. In: K. Gelder, & S. Thornton (Eds.). *The Subcultures Reader*. New York, USA: Routledge, p. 100–111.
- Cohen, A. K. (1997 [1955]). A General Theory of Subcultures. In: K. Gelder & S. Thornton (Eds.). *The Subcultures Reader*. New York, USA: Routledge, p. 44–54.
- Cohen, P. (1997 [1972]). Subcultural Conflict and Working-Class Community. In: K. Gelder & S. Thornton (Eds.). *The Subcultures Reader*. New York, USA: Routledge, p. 90–99.
- Garrett, B. L. (2011). Assaying history: creating temporal junctions through urban exploration. *Environment and Planning D: Society and Space*, 29, p. 1048–1067. Pieejams: <http://http://www.envplan.com/epd/editorials/d18010.pdf> (skatīts: 17.12.2011.).
- Genosko, G. (2009). Illness as Metonym: Writing Urban Exploration in Infiltration. *Space and Culture*, 12 (1), p. 63–75. Pieejams: <http://sac.sagepub.com/content/12/1/63> (skatīts: 17.12.2011.).
- Gulbiņš, G. (producents). *Tautas bals* (24.05.2010.). Rīga, Latvija: LNT. Pieejams: http://www.tvnet.lv/online_tv/4736-tautas_bals_20100524/ (skatīts: 17.12.2011.).
- Hall, S. & Jefferson, T. (Eds.). (2003 [1976]). *Resistance Through Rituals: Youth Subcultures in Post-War Britain*. New York: Routledge.
- Irwin, J. (1997 [1970]). Notes on the Status of the Concept Subculture. In: K. Gelder & S. Thornton (Eds.). *The Subcultures Reader*. New York, USA: Routledge, p. 66–70.
- Kasjauns.lv. Andrejsalas muzejs pildās ar zagtām mantām. *Kas Jauns* (26.08.2011.). Pieejams: <http://www.kasjauns.lv/lv/zinas/56768/andrejsalas-muzejs-pildas-ar-zagtam-mantam> (skatīts: 17.12.2011.).
- Latvijas Republikas likums. Civillikums. Trešā daļa. Lietu tiesības. Otrā apakšnodāļa: *Īpašumu iegūšana ar piegūšanu*: 931. pants (1992). Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=90221> (skatīts: 17.12.2011.).
- Mizišs, A. (producents). Vides fakti (2010. g. 23. oktobris, 6. novembris, 20. novembris). Rīga, Latvija: LTV 1 Pieejams: <http://vimeo.com/16613890>, <http://vimeo.com/16163909>, <http://vimeo.com/17080888> (skatīts: 17.12.2011.).
- NRA.lv. Andrejsalā veido Latvijas Civilās aizsardzības muzeju. *Neatkarīgā Rīta Avīze* (19.01.2011.). Pieejams: <http://zinas.nra.lv/izklaide/pasakumi/39790-andrejsala-veido-latvijas-civilas-aizsardzibas-muzeju.htm> (skatīts: 17.12.2011.).
- Pinder, D. (2005). Arts of urban exploration. *Cultural Geographies*, (12), p. 383–411. Pieejams: EBSCOhost.com (skatīts: 17.12.2011.).
- Scott, J., & Marshall, G. (Eds.). (2009). *Oxford Dictionary of Sociology*. (3rd ed.). New York, USA: Oxford University Press.
- Skutelis, K. *Personiska korespondence*. 15.12.2011.
- Strugackis, A., Strugackis, B. (1987). *Nenorunātās tikšanās*. J. Roze (tulks). Rīga: Liesma.
- Ščepetova, A. (2011). *Bradātāju subkultūra Rīgā*. (Kursa darbs.)
- Šķemba (13.12.2007.). Latvija: Latvijas Radio 1.
- Thornton, S. (1997 [1995]). The Social Logic of Subcultural Capital. In: K. Gelder & S. Thornton (Eds.). *The Subcultures Reader*. New York, USA, p. 200–209.
- Мартякова, О. В. (2010). В: Егле, Л. Ю. (ред.). Актуализация индустриального туризма и его перспективы в г. Кемерово. Кемеровский государственный университет культуры и искусств: *Культура и искусство: поиски и открытия*. Сборник статей по материалам межрегиональной студенческой научно-практической конференции (с. 31–36). Кемерово: Кемеров. гос. ун-т культуры и искусств. Pieejams: <http://www.kemguki.ru/images/stories/nauka/cultura2010.pdf> (skatīts: 17.12.2011.).

PĀRTIKAS PATĒRIŅŠ KĀ INDIVĪDA IDENTITĀTES MODELIS STARPTAUTISKĀS MOBILITĀTES KONTEKSTĀ

Antra Mieze

Latvijas Universitāte

Pētījuma mērķis ir apzināt pārtikas lomu starptautiskās mobilitātes procesā un analizēt ceļojumu un migrācijas ietekmi uz indivīda ēšanas paradumiem, kā arī iezīmēt indivīda identitāti, kas viņa prombūtnes laikā konstruēta atbilstoši pārtikas patēriņam.

Teorētiskā perspektīvā šī tēma ievirzās starpdisciplinārā skatījumā, skarot gan migrācijas socioloģijas, gan antropoloģijas, gan psiholoģijas ideju interpretācijas starptautiskās mobilitātes un pārtikas patēriņa kontekstā. Smita (*Smith*, 1993), Izo-Aholas (*Iso-Ahola*, 1982), Danna (*Dann*, 1977); Kromptona (*Crompton*, 1979), Ožē (*Augé*, 1995) un citu teorijas šai pētījumā salīdzinātas ar padziļinātā intervijā iegūtiem empiriskajiem datiem, strukturējot tos ar atvērtās datu kodēšanas palīdzību.

Rezultātā gūtas atziņas, ka pārtika darbojas kā vietas un telpas radītāja un uzturētāja indivīda apziņā, un tas sasaucas ar rakstā aplūkoto teoriju par pārtikas telpas sociālo skalu: ķermenismājas–sabiedrība–pilsēta–reģions–valsts–pasaule, šai skalai veidojoties sociālās mijiedarbības aktivitātēs (*Smith*, 1993). Šīm telpām darbojoties ne tikai fizioloģiskā, bet arī sociālā, kultūras un ekonomiskā līmenī, cilvēka ķermeņa, uztura un vides mijiedarbība veido pārtikas patēriņības modeļus un prakses arī starptautiskā mobilitātē.

Atslēgvārdi: starptautiskā mobilitāte, pārtikas patēriņš, identitāte, telpa.

IEVADS

Ir vairāki cilvēkam būtiski dzīvības nodrošināšanas kritēriji, piemēram, spēja elpot vai nepieciešamība pēc pārtikas un ūdens. Mūsdienu sabiedrības interešu lokā pārtikas jēdziens jau iegūst daudz plašākas interpretatīvās nozīmes, ienākot arī migrācijas un starptautiskās mobilitātes analīzes kontekstā (piemēram, tiek rīkotas starptautiskas konferences par pārtiku un migrāciju (*Food and Migration*, 2009, UK), kur attiecības starp pārtiku un telpas maiņu jau ir daudzdimensionālas – saistītas gan ar fiziskām, gan emocionālām izjūtām, gan individuālām, gan kolektīvām darbībām un asociācijām, šo pētījuma tēmu ievirzot starpdisciplinārā gultnē, kā arī starptautiskās mobilitātes pētniecības procesu pārtikas perspektīvā padarot daudz komplicētāku.

Šā darba autore pievērsās pārtikas patēriņa tēmai starptautiskās migrācijas kontekstā, lai rastu atbildes uz šādiem jautājumiem: 1) kāda ir pārtikas loma brīvā laika starptautiskās mobilitātes procesā? 2) vai un kā prombūtnē ārzemēs ietekmē indivīda ēšanas paradumus, mainoties videi un telpai? 3) kā indivīds atbilstoši pārtikas patēriņam konstruē savu identitāti?

Meklējot atbildes, tika aplūkots teorētiskais skatījums starptautiskās mobilitātes perspektīvā un pārtikas patēriņa kontekstā (*Smith*, *Costello*, 2009; *Priscilla*,

2003; Iso-Ahola, 1982; Dann, 1977; Crompton, 1979; Urry, 2002; Augé, 1995; Massey, 1995; Smith, 1993; Ritzer, 2000). Izvēlētie teorētiskie pieņēmumi salīdzināti ar padziļinātā intervijā iegūtiem empīriskiem datiem. Tā kā pētījums tapis Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes Socioloģijas maģistrantūras programmas migrācijas socioloģijas lekciju kursā, šis darbs balstās uz salīdzinoši šauru pētījuma mērķgrupu – uz vienu padziļināto interviju. Tomēr attiecīgā pētījuma problēmjautājumu loku paplašina fakts, ka izvēlētajam intervijas dalībniekam ir gan atpūtas, gan darba migrācijas empīriskā pieredze.

Intervijas transkripta strukturēšanai un analīzei tika izmantota socioloģijas kvalitatīvā metode – atvērtā datu kodēšana (Strauss, Corbin, 2001). Atvērtā kodēšana (*open coding*) ir viens no pamatojuma teorijas (*grounded theory*) veidiem, kas ar pretstatīšanas un jautājumu uzdošanas palīdzību ļauj tekstā noteikt dažādus jēdzienus, to īpašības un dimensijas, tās kodēt un pēc tam kategorizēt. Tādējādi intervijas tekstā tika identificētas galvenās tēmas, kas saistītas ar pārtikas patēriņu migrācijas procesā.

Šajā darbā akcents tiks likts uz indivīda kā starptautiskās mobilitātes dalībnieka analīzi, raugoties uz pārtikas nozīmi, kādu tai piešķir indivīds brīvdienu ārzemju braucienos, kā arī ieskicējot pārtikas lomu ilgtermiņa migrācijas rezultātā.

1. PĀRTIKA UN STARPTAUTISKĀ MOBILITĀTE TEORĒTISKĀ PERSPEKTĪVĀ

Jēdzieni „gardēdis” un „pārtikas tūrists” savstarpēji mijas starptautiskās mobilitātes kontekstā. Piemēram, vārdu „gardēdis” var asociēt ar tūristu, kas bauda kādu maltīti, kuras pagatavošanā bija nepieciešamas augsti kvalificētu kulināru prasmes un kurā ir izsmalcināti ēdieni. Bet par „pārtikas tūristu” tiek definēts indivīds, kurš ārzemju galamērķi apmeklē speciāli, lai baudītu produktus, kas konkrētajā vietā tiek piedāvāti. Saskaņā ar Smita un Kostelo teikto, šiem pārtikas tūristiem ir vismaz bakalaura izglītība un viņi ceļo bez saviem bērniem, parasti kompānijā ar vēl diviem pieaugušajiem (Smith, Costello, 2009, 99–110).

Turklāt jānošķir arī jēdzieni „tūrists” un „ceļotājs”. Kamēr ceļotājs izvēlas būt aktīvs un necenšas izvairīties no piedzīvojumiem un spraiga ceļošanas ritma, kas veido viņa pieredzi, tikmēr tūrists ir kā sinonīms baudu meklētājam – pasīvs un sagaida, ka viss tiks izdarīts viņa labā (Robinson, Heitmann, Dieke, 2011, 37–38). Tādējādi indivīdus vai grupas, kas dodas uz ārzemēm pārtikas baudīšanas nolūkos, varētu raksturot kā tūristus, bet tos, kam pārtika ir sekundāri būtiska ārzemju brauciena galamērķī, varētu saukt par ceļotājiem. Tai pašā laikā, pretstatot tūristus un ceļotājus, jāatceras, ka katram indivīdam pastāv atvērtas iespējas pašam sevi uzskatīt par tūristu vai ceļotāju, tāpat kā identificēt sev „gastronoma” vai „pārtikas tūrista” pazīmes.

Savukārt Arijs izvērta ideju, ka par tūristu indivīds kļūst brīvajā laikā, kad ar daudz ciešāku skatienu (*gaze*) viņš uzlūko sev apkārt esošos cilvēkus, lietas un vietas. Tūrists izvēlas ceļot, lai iegūtu pieredzi, kas atšķiras no viņa ikdienas rutīnas, turklāt vizuālā patērnība ir raksturīga jebkurai ceļojuma pieredzei (Urry, 2002). Velkot paralēles, arī sociālās aktivitātes ārzemēs (pārtikas pirkšana, ēdienu un dzērienu baudīšana) ir neikdienišķas, jo tās ietekmē redzes ciešā skatienu (*visual gaze*) nepierastā vide. Urijs arī izšķir individuālo un kolektīvo skatienu (*gaze*), tādējādi pārtikas un starptautiskās mobilitātes kontekstā varētu pretstatīt indivīdu, kurš

iegūst vizuālu baudu, aplūkojot kādu kulinārijas produktu viens, vai arī dara to kopā ar citiem cilvēkiem.

Runājot par tūrista attiecībām ar pārtiku, Priskila tās klasificē šādi:

- 1) jauna vēlme pēc poētiskas un dvēseliskas pieredzes,
- 2) tā brīža vai jau iepriekšēja interese par citām kultūrām un cilvēkiem un tās asociēšana ar lietoto pārtiku un dzērieniem,
- 3) pārtikas un dzērienu asociēšana ar svinībām un rituāliem, komfortu un bēgšanu, statusa un kultūras atšķirību izrādīšanu,
- 4) attiecības un atšķirības laikā un vajadzībās starp ikdienu un brīvdienām (Priscilla, 2003, 14).

Iepriekš minētā klasifikācija norāda: lai novērtētu indivīda attiecības ar uzturu ārzemju prombūtnes laikā, ir jāidentificē brīvā laika starptautiskās mobilitātes sākotnējie motīvi. Izo-Ahola tūrista motivāciju iedala psiholoģiskā (personiskā) un sociālā (starppersoniskā) motivācijā, piedāvājot četras motivācijas dimensijas: personiskie meklējumi, personiskā bēgšana, starppersoniskie meklējumi un starppersoniskā bēgšana – tās darbojas kā spiediena (*push*) faktori un ir tūrista uzvedības virzošie spēki (Iso-Ahola, 1982, 256–262). Līdzīgi tūrista motivāciju raksturo arī Danns – tūrists dodas ceļojumā, lai sasniegtu pašburvību (egoistisku valdzinājumu) jeb gūtu kādu apbalvojumu, bēgot no ierastās ikdienas vides, un klasificē to kā pievilksanas (*pull*) faktoru (Dann, 1977, 184–194). Pamatatšķirība starp Danna un Izo-Aholas teorijām ir tā, ka Danns pieņem, ka bēgšana ir sociāli noteikta, kamēr Izo-Ahola argumentē, ka nepieciešamība bēgt ir psiholoģisko apstākļu vadīta.

Izvērstāku tūrista motivācijas dalījumu sniedz Kromptons, iesakot 7 psiholoģiskos spiediena (*push*) motīvus (bēgšana no ikdienas vides; sevis apzināšana un analizēšana; relaksācija; prestižs; regresija jeb situācijas pasliktināšanās; draudzīgu attiecību un sociālas mijiedarbības atvieglošanas valdzinājums) un divus pievilksanas (*pull*) motīvus (novitātes un izglītošanās) (Crompton, 1979, 408–424).

Apskatot tūrisma prakses mūsdienās, var izšķirt divu veidu pārtikas telpas modeļus. Pirmkārt, „masu arēnas”, kas nav saistītas ar senām kultūras saknēm, bet ir jaunas, hiperindustrializētas realitātes, kas radušās, lai rādītu savu lielumu un iekļaušanas kapacitāti, piemēram, lidostu ēstuves, ātro uzkodu tīkli u. tml. Šīs „masu arēnas” Ožē ir nosaucis par „nevietām” (*non-places*) (Ague, 1995, 79). Otrkārt, telpas, kas piedāvā iespēju būt prom no mājām, turklāt relatīvi viegli saglabājot ierastās kultūras un personiskās bagāžas, tai pašā laikā sniedzot eksperimentēšanas un jaunu ideju iespējas (Priscilla, 2003, 4), kā, piemēram, vietējās nacionālās pārtikas baudīšana ārzemēs.

Runājot par „masu arēnām” pārtikas un tūrisma kontekstā, jāpiemin arī globalizācijas un tehnoloģiju ietekme. Kā viens no mūsdienās sastopamajiem globalizācijas ietekmes rezultātiem ir jāmin makdonaldizācijas (*McDonaldization*) klātbūtne arvien vairākās dzīves jomās. Tā vairs nav tikai konkrētās sabiedriskās ēstuves – „Makdonalda” – ātrās ēdināšanas restorānu tīkla principu ievērošana attiecīgā zīmola ēstuvēs. Sabiedrības makdonaldizācija tagad sastopama arvien plašākā sociālā spektrā un arī biežāk, ar makdonaldizāciju saprotot to, ka „valdzinājumam tagad ir lielāks sakars ar kvantitāti, nevis kvalitāti” (Ritzer, 2000, 132–133). Lidz ar to sabiedrības makdonaldizācijas kontekstā Ricers redz „vilšanos”, kas izpaužas kā „sabiedrības racionalizācijas un arī patēriņa racionalizācijas” process (Ritzer, 2000, 132).

Tālāk, runājot par „pakalpojumu daudz lielāku ģeogrāfisko telpu”, Ricers piebilst, ka „šādu lietu masu ražošana virtuāli garantē pazemināt to sajūsmas radīšanas kvalitāti”. Viņš atzīmē, ka „valdzinājumam tagad ir lielāks sakars ar kvantitāti, nevis kvalitāti” (Ritzer, 2000, 133). Globalizācijas rezultātā viss eksotiskais šobrīd jau var būt vienkāršs un pierasts – ikdienas maltītēs varam lietot tik daudz ko no tā, kas agrāk bija nepierasts. „Ja jūs redzat vienas un tās pašas sastāvdaļas ikkatrā vietā, kur jūs dodaties, tad jums zūd laika un telpas izjūtas. Tad nekas vairs nešķiet īpašs,” norāda Alise Votersa (Waters, 1999). Lai arī Urijs uzskata, ka dabisku lietu smarža, kas bija svarīga pagātnē, šobrīd ir nostumta fonā (Urry, 2000, 100–101) un kopš industriālā perioda attīstības un sabiedrības masveida pārvietošanās no laukiem uz pilsētām pārtikas iegāde saistīta ar labi pārzināto cilvēku rīcības rutīnas procesu – iepirkšanos, tomēr tieši tāpēc pārtikas sagāde tagad mazāk tiek asociēta ar piepūli, bet vairāk ar baudu un apmierinājumu (Priscilla, 2003, 5), salīdzinot pārtiku ar lietu, kas mūsdienu tūrismā ir rituālu pamatā un rada patīkamas sajūtas.

Tādējādi starptautiskās mobilitātes un pārtikas kontekstā izkristalizējas tādi ģeogrāfiskie jēdzieni kā „telpa” vai „vieta”, arī „mājas” vai, pretstatot dimensijām, „lokālais” un „ārzemju”, kas tālāk aizsniedz līdz tēmām par „nacionālismu”, „migrāciju” un „identitāti”. Tā, piemēram, Dorīna Mezi, runājot par vietas identitāti tagadnē un pagātnē, atzīst, ka „īsta Francija” atrodama kafejnīcās, kur ir „Golvaža (*Gauloises*) [kopš 1910. gada pasaulslavens franču cigarešu zīmols. – A. M.] – smarža, labas kafijas garša un kruasāns” (Massey, 1995, 182). Bet tai pašā laikā arī piebilstot: „Šī īstā Francija, ko mēs ieelpojam kafejnīcā, tā pati par sevi ir veidota no ietekmēm, kontaktiem un sakariem, kas vienmēr pastāv viens otrā un rada kaut ko jaunu, bet ko mēs tagad uzskatām par vecu, jau iesakņojušos, kā būtisku Francijai” (Massey, 1995, 183).

Rezultātā nonākam pie atziņas, ka pārtika darbojas kā vietas, telpas radītāja un uzturētāja sabiedrības apziņā, un tas sasauca ar Šmita teoriju par pārtikas telpas sociālo skalu: ķermenis–mājas–sabiedrība–pilsēta–reģions–valsts–pasaule (*body-home-community-city-regio-nation-global*), šai skalai veidojoties sociālajās aktivitātēs, „kas pēc kārtas veido sociālās interakcijas ģeogrāfisko uzbūvi un ir veidotas no tās” (Smith, 1993, 97). Šim telpām darbojoties ne tikai fizioloģiskā, bet arī sociālā, kultūras un ekonomiskā līmenī, cilvēka ķermeņa, uztura un vides mijiedarbība veido pārtikas patēriņcības modeļus un prakses arī indivīda ārzemju prombūtnes laikā.

2. BRĪVDIENU STARPTAUTISKĀS MOBILITĀTES PRAKSES ANALĪZE PĀRTIKAS KONTEKSTĀ

Padziļinātās intervijas dalībniekam ir 42 gadi, augstākā izglītība, pēc tautības latvietis. Viņš ir uzņēmējs, bet kā tūrists jeb ceļotājs dodas ārpus Latvijas robežām biežāk nekā divas reizes gadā, atpūtas braucienu laikā ārzemēs bieži kontaktējoties arī ar trimdas latviešiem. Ņemot vērā intervijas dalībnieka dažādos ceļojumu galamērķus, kā arī ārzemēs pavadītos laika posmus, šā raksta autore pieņem, ka arī pārtikas izvēles kritēriji intervētājam prombūtnes brīdī varētu būt mainīgi.

Sekojoš brīvdienų pavadītāju ārzemēs klasifikācijai (Robinson, Heitmann, Dieke, 2011, 37–38), analīzei izmantotās intervijas dalībnieks ir „ceļotājs”, nevis „tūrists”, jo intervijā norāda, ka ārzemju brauciena motīvs viņam nekad neesot bijis pārtikas objekts un pārtika vienmēr ir bijusi sekundārs mobilitātes motīvs. Tomēr

intervijas gaitā atklājās vairākas „pārtikas tūrista” iezīmes, piemēram, vēl ikdienas rutīnas vidē esot, jau iepriekš tiek apsvērts, kāda tieši pārtika tiks patērēta, kad indivīds nonāks atpūtas vietā ārzemēs (piemēram, viņš min, ka Ņujorkas apmeklējuma laikā noteikti ies uz Rokfellerā centra kafejnīcu un ēdis „*auzu pārslu putru līdzņemamos traukos*”). Tāpat arī intervijā izskan viedoklis: ja ārzemju braucienam galamērķis ir ekonomiski attīstītas valstis, tad arī tiek sagaidīts pārtikas kvalitātes augstvērtīgums un ēdienu baudīšanas iespējas, ko automātiski intervijas dalībnieks pievieno starptautisko mobilitāti motivējošiem apstākļiem. Līdz ar to šā gadījuma analizē apstiprinās pieņēmums, ka nevar strikti nošķirt „gardēžus” no „pārtikas tūristiem”, jo pārtikas patēriņa kritēriji var mainīties gan ārzemju ceļojuma laikā, gan, indivīdam pašam to neapzinoties, jau pirms valstu robežu šķērsošanas. Toties intervijā apstiprinās Šmita un Kastelo teorija, ka „pārtikas tūristiem” ir vismaz bakalaura izglītība un viņi ceļo bez saviem bērniem, parasti kompānijā ar vēl diviem pieaugušajiem: „*Pārsvarā ceļoju nelielā kompānijā, ne vairāk kā četri cilvēki. Bet visbiežāk divatā ar sievu.*”

Tomēr, stāstot par savu pārtikas patēriņa pieredzi ārzemju braucienos, intervijas dalībnieks uzdod vairākus problēmjaudājumus, ar ko viņam nācies saskarties prombūtnes periodā. Kā primāro minot nepieciešamību „pielāgoties” ceļojuma galamērķa tradicionālajiem ēšanas paradumiem un reizēm arī dienas ritmam, kas varot nesaskanēt ar viņa ieradumiem, tādējādi ēdienreižu laiki un arī ēdienu klāsts, ko piedāvā vai kas ir pieejams galamērķī, var radīt papildu grūtības un neērtības starptautiskās mobilitātes procesā: „*Un dzīvo tad neēdis vai arī ēd, ko piedāvā ātro uzskodu ēstuvēs.*”

Un, lai arī intervijas dalībnieks sarunas sākumā norādīja, ka ārzemju braucienam viņam ir veids, kā izrauties no ierastās rutīnas vides un izbaudīt lietas, kas nav pieejamas Latvijā, tomēr pamazāk izkristalizējās arī pretēji secinājumi: „*problēma patiesībā ir, ka [pārtikas] izvēle ceļojumos ir maza*”, „*atrodu pēc iespējas līdzīgāku ēdienu, kā ēdu Latvijā, kad esmu ceļojumos*”, jo „*man vissvarīgākais ir veselīgs ēdiens – vienalga, no kādas nacionālās virtuves*”. Tādējādi vēl jo vairāk apstiprinās pieņēmums, ka starptautiskās mobilitātes dalībnieks brīvajā laikā pārtikas patēriņa kontekstā var izpausties gan kā „pārtikas tūrists”, gan kā „gastronoms”, kam svarīga ir pārtikas kvalitāte – vienalga, kāda tai izcelsmes vieta.

Tomēr iepriekš minētās pazīmes apstiprina arī Izo Aholas un Danna teorijas par spiediena un pievilksanas (*push* un *pull*) faktoriem indivīda vēlmē doties prom no rutīnas telpas un rast baudījumu apstākļos, ko sniedz cita, neierastāka telpa – šajā gadījumā ārzemes.

Arī Kromtona piedāvātais tūrista motivāciju dalījums, skatot to pārtikas lomas kontekstā, indivīdam esot ārzemēs, iekļauj visus septiņus psiholoģiskos *push* faktoros, un tie iezīmējas arī intervijas dalībnieka stāstījumā: 1) bēgšana no uztvertās laicīgās vides (intervējamā gadījumā tā ir vēlme nomainīt vietējo virtuvi pret ārzemju, bet tai pašā laikā saskaroties ar jauniem laika un tradīciju pārbaudījumiem); 2) sevis apzināšana un analizēšana (ārzemju pieredze ļāvusi intervijas dalībniekam labāk izprast viņa vēlmes pārtikas patēriņā, kā arī novērot, cik spēcīgas katram ir pašas nacionālās virtuves tradīcijas, kad viņš nonāk citā vidē un apstākļos („*Reizēm ārzemju braucienos var redzēt, ka tie, kas apgalvo, ka ēd „ļoti latviski”, ceļojumos viņu ēšanas paradumi liecina pavisam ko citu – uzreiz skrien uz Macdonaldu*”), kā arī starptautiskā mobilitāte var būt indivīda garšu izjūtu katalizators); 3) relaksācija (baida, ko sniedz kārotās pārtikas iegūšana un ēšana citā vidē, bez steigas, esot

prom no rutīnas); 4) prestižs (ko sniedz iespēja baudīt ēdienu ārzemēs kādā konkrētā valstī, vietā, telpā); 5) regresija (intervijas dalībnieks min pārtikas sistēmas trūkumus savā valstī, kas viņam rada regresijas sajūtu un līdz ar to vēlmi meklēt kompensācijas ārzemēs, piemēram, „*Latvijā nav eko piens, jogurts vai kefīrs ar tauku procentu 1 vai 0,1% utt. [...] Un tieši piena produkti man ir svarīgi ēdienkartē, tāpēc tos arī pieminu*”); 6) draudzīgu attiecību un 7) sociālas mijiedarbības atvieglošanas valdzinājums (kopīgas ēdienreizes ar ārzemju draugiem vai paziņām; šajā gadījumā kopīgas maltītes ar trimdas latviešiem ir kā sociālo kontaktu pārnese no vienas telpas (Latvijā) uz citu telpu (ārzemēs), kur galdabiedra nacionalitāte nemainās, bet mainās vide un arī apstākļi, kas ēšanas procesu un nozīmi padara citādu); Kromtons nosauc arī divus kultūras spiediena (*pull*) motīvus: novitātes (intervijā tas parādās jaunu nacionālo ēdienu un galda kultūru iepazīšanā) un izglītošanās (intervijas dalībnieks atklāj jaunu ēšanas prakšu iemantošanas un ēdienu recepšu apgūšanas iespējas ārzemju prombūtnes laikā) (Crompton, 1979, 408–424).

Vairākos punktos intervējamā atbildes atbilst arī Priskilas dalījumam, runājot par tūrista attiecībām ar pārtiku: te ir gan „*tā brīža vai jau iepriekšēja interese par citām kultūrām un cilvēkiem, asociējot to ar lietoto pārtiku un dzērieniem*” (jau minētais Rokfellerā ēstuvei piemērs; arī Halovīna svētku mielasta tradīciju ievērošana, par ko intervijā tiek stāstīts, lai radītu kopības sajūtu ar vietējo sabiedrību un tās tradīcijām, tādējādi intervijas dalībniekam asociējot sevi kā tā brīža mobilitātes mērķa sabiedrības daļu) (Priscilla, 2003, 14).

Intervijā tiek runāts arī par latviešu migrantiem ASV un Eiropā, skatot viņu ēšanas paradumus – kā tie pielāgojušies vietējai kultūrai ilgajā prombūtnes laikā un vai jaunā vidē ir saglabājušās kādas Latvijā iepriekš piekoptās ēšanas tradīcijas. Šajā kontekstā pārtikai tiek ierādīta identitātes saglabātājas loma, piemēram, uzturot kolektīvo atmiņu par pagātnes pārtikas telpu un tradīcijām un turpinot šīs tradīcijas arī tagadnē („*Vienā latviešu ģimenē Amerikā kāds vīrs cepa pats rupjmaizi, ko bija bērniņā iemācījies no savas mātes. Ilgi viņam nav iznākusī maize tāda, kā vēlēties – domājis, vai nu miltu, vai cepēja vaina. Beigās atklājies, ka ieraugs nav bijis pareizi sagatavots, kaut kā tā viņš man stāstīja, ja pareizi atceros. Nu, bet vispār latviskumu viņi cenšas uzturēt, arī ēšanas paradumus, vismaz svētku reizēs*”) vai jaunajā mītnes zemē meklējot pārtikas produktus, kas apliecina nacionālo identitāti („*Reiz viens kungs man priecīgs stāstīja, ka tagad Ņujorkā, laikam kaut kur Bruklinas daļā vai kur citur, esot atvērta kāda krievu bodīte, kur varot nopirkt pārtiku arī no Latvijas: šprotes, rupjmaizi, saldumus un tamlīdzīgas lietas*”), vai arī pasūtinot atsevišķus pārtikas produktus (piemēram, rupjmaizi, „Laimas” šokolādi vai Rīgas Melno balzamu u. c.) ciemos braucējiem no Latvijas.

Tai pašā laikā intervijā atklājas, ka īslaicīgās mobilitātes gadījumā arī pašam intervijas dalībniekam ir izpaudusies nacionālās identitātes saglabāšanas vēlme vai darbība, piemēram, prombūtnes laikā ārzemju pārtikas piedāvājumā meklējot ko līdzīgu Latvijas produktiem un līdz ar to parādot, ka arī laika dimensijas nacionālās identitātes izpaušmei starptautiskās mobilitātes gadījumos var būt dažādas – gan indivīda rakstura iezīmju, gan apkārtējo apstākļu motivētas.

Intervijā iezīmējas arī fakts, ka ilgās migrācijas prombūtnes dēļ trimdas latviešu ēšanas paradumos ir jaušamas arī asimilācijas sekas viņu ēdienkartē. Kā vienu no šī procesa rādītājiem intervijas dalībnieks min veco ļaužu pansionātu „Straumēni”, kas atrodas Anglijā un kur kopīgajās maltītēs iezīmējas multikulturālas ēšanas tradīcijas – gan „pašmāju” (šai gadījumā Anglijas) tradicionālie ēdieni, gan citu

kultūru klātbūtne (piemēram, zviedru galda tradīcijas), gan neaizmirstot par migrantu nacionālās virtuves tradīcijām (piemēram, „latviešu kotletēm”, kaut gan šādu nacionālās ēdienkartes definīciju veidošanas analīzei būtu nepieciešama vēl dziļāka ēdienu nosaukumu etimoloģiskā izpēte, tas ir, skatot konkrēto ēdienu, piemēram, kotlešu, nosaukumu izcelsmi vēsturiskā un arī ģeogrāfiskā griezumā. Tādējādi šis pētījums tiktu veikts arī lingvistiskā skatījumā).

Iepriekš intervijas analīzē identificētie un starptautiskās mobilitātes procesā radītie pārtikas patēriņa modeļi, kā arī definētās problēmas vai ieguvumi prombūtnes laikā ārzemēs, tāpat arī intervijas dalībnieka ceļojumos konstruētā identitāte vai citu migrācijas procesā iesaistīto cilvēku raksturojumi kopumā uzskatāmi par starptautiskās mobilitātes raksturojošiem aspektiem pārtikas patēriņa kontekstā, un tie ir aplūkoti caur konkrētā intervijas dalībnieka pasaules redzējuma prizmu. Dziļākai šās tēmas pētniecībai būtu nepieciešams veikt intervijas ar plašāku pētījuma dalībnieku loku.

NOBEIGUMS

Intervijas analīzes gaitā spilgti iezīmējās pārtikas kā vietas un telpas radītājas un uzturētājas raksturs un loma sabiedrības apziņā starptautiskās mobilitātes kontekstā. Pārtikas telpas skala *ķermenis–mājas–sabiedrība–pilsēta–reģions–valsts–pasaule* veidojas ne vien fizioloģiskā līmenī, bet mijiedarbojas arī sociālajās, kultūras un ekonomiskajās aktivitātēs indivīda prombūtnes laikā, viņam esot ārzemēs. Tas nozīmē, ka pārtikas patēriņa modeļi brīvā laika starptautiskās mobilitātes kontekstā var būt atkarīgi ne vien no indivīda ķermeniskām vajadzībām, bet arī no telpas un notikumu psiholoģiskā fona, sabiedriskām un kultūras norisēm, kā arī no finansāliem apsvērumiem.

Līdz ar to arī starptautiskās mobilitātes motīvi var mainīties – pārtika var būt vai / gan primārs, vai / gan sekundārs starptautiskās mobilitātes mērķis – kaut arī indivīds pārvietošanās galamērķī var neierasties tieši pārtikas dēļ, tomēr viņš sevi var raksturot kā izsmalcinātu gardēdi un prombūtnes laikā ārzemēs meklēt autentisku pārtiku, bet tai pašā laikā arī ilgoties pēc „mājas” uztura un tādējādi apzināti vai neapzināti savu ārzemju galamērķi vērtēt pēc tā, kāda pārtika tur pieejama, un sevi identificēt kā „pārtikas tūristu”. Tāpēc arī starptautiskās mobilitātes pētīšana pārtikas kontekstā var būt sarežģīta.

Tāpat kā nevar atzīmēt tikai vienu atsevišķu starptautiskās brīvdienas mobilitātes uztveres aspektu, kā to akcentē Urijs, runājot par vizuālo patēriņcību, tā arī starptautiskās mobilitātes un pārtikas kontekstā nevar nodalīt tikai pārtikas produkta vizuālo perspektīvu. Tā kā tūrismam un ceļošanai ir raksturīga mobilitāte, tā iekļauj arī daudz plašāku izjūtu gammu, ne tikai redzes apziņu, bet arī fizisku un ķermenisku pieredzi.

To pašu var attiecināt arī uz pārtikas un brīvā laika starptautiskās mobilitātes jautājumu, jo ceļotāja vai tūrista mērķis var būt – ne tikai uzlūkot ar acīm pārtiku, bet arī to nogaršot, pasmaržot, sajust ar pieskārienu, sadzirdēt tā radītās skaņas. Patērētāja lēmuma pieņemšanas procesu ietekmē ne tikai psiholoģiski, bet arī sociāli, ekonomiski un kultūras faktori, kas savukārt tālāk veido *push / pull* faktoru.

Turklāt šā pētījuma gaitā atklājās, ka pārtika darbojas arī kā nacionālās identitātes saglabātāja un veicinātāja – gan ilglaicīgas migrācijas gadījumā, gan īslaicīgas mobilitātes piemēros. Tai pašā laikā arī globalizācijas ietekmē var veidoties jauni

pārtikas patēriņa modeļi, kas sagrauj nacionālās identitātes lomu starptautiskās mobilitātes kontekstā („makdonaldizācijas” piemēri), kā arī ilgstošas migrācijas process var būt par iemeslu indivīda asimilācijai uzņēmējvalsts (ēdienu) kultūrā.

Iepriekš minētais rosina uzskatīt, ka brīvā laika jeb atpūtas starptautiskās mobilitātes kontekstā pārtika var būt veids, kā veicināt no jauna atklāšanas vai no jauna akcentēšanas sajūtu dimensijas, ar pieredzes konotācijām pagātnē un tagadnē, caur sociālām saistībām un asociācijām.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- Augé, M. (1995). *Non-Places*. London: Verso.
- Crompton, J. (1979). Motivation for pleasure vacation. *Annals of Tourism Research*, 6, p. 408–424.
- Dann, G. (1977). Anomie, ego-enchantment and tourism. *Annals of Tourism Research*, 4, p. 184–194.
- Iso-Ahola, S. E. (1982). Toward a social psychological theory of tourism motivation: a rejoinder. *Annals of Tourism Research*, 9, p. 256–262.
- Massey, D. (1995). *Spatial divisions of labor: Social structures and the geography of production*, 2nd edition. New York: Routledge, p. 395.
- Priscilla, B. (2003). *Tasting Tourism: Travelling for Food and Drink* (New Directions in Tourism Analysis). Ashgate Pub Ltd, p. 192.
- Robinson, P., Heitmann, S., Dieke, P. U. C. (2011). *Research themes for tourism*, CABI, p. 300.
- Smith, S., Costello, C. (2009). Culinary tourism: satisfaction with a culinary event utilizing importance-performance grid analysis. *Journal of Vacation Marketing*, 15 (2), p. 99–110.
- Smith, N. (1993). Homeless / global: scaling places. In: J. Bird, B. Curtis, T. Putnam, G. Robertson and L. Tickner (eds.) *Mapping the Futures: local cultures, global change*. London: Routledge.
- Strauss, A., Corbin, J. (2001). *Basics of Qualitative Research*. Sage Publications, p. 61–74.
- Ritzer, G. (2004). *The McDonaldization of Society*. Newbury Park, CA: Pine Forge Press, p. 278.
- Urry, J. (2000). *Sociology beyond Societies: Mobilities for the twenty-first century*. Florence, KY, USA: Routledge.
- Urry, J. (2002). *The Tourist Gaze*, 2nd ed. London: Sage, UK, p. 183.
- Waters, A. (1999). *Chez Panisse Café Cookbook*. Harper Collins, p. 288.

INTERNETA RESURSI

- <http://www.soas.ac.uk/migrationdiaspora/seminarsevents/02feb2009-workshop-food-and-migration.html> (skatīts 18.12.2011.).
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Gauloises> (skatīts 19.12.2011.).

HUMORS KĀ STRATIFIKĀCIJAS MEHĀNISMS VIDUSSKOLAS KLASĒ

Ivo Vancāns

Latvijas Universitāte

Raksta tēma ir humors kā stratifikācijas mehānisms vidusskolas klasē. Raksta mērķis ir izprast, kā humors kā stratifikācijas mehānisms stratificē klasi. Lai raksta mērķi sasniegtu, tika noteikts pētnieciskais jautājums – kā prestiža akumulēšana simboliskā kapitāla formā, izmantojot humoru, ietekmē klases hierarhijas struktūru. Raksta pētījuma veikšanai kā datu vākšanas metodes tika izmantotas intervijas, fokusgrupu diskusijas un sociometrija.

Humors tika saistīts ar sociālās stratifikācijas un simboliskā kapitāla jēdzienu. Apvienojot abus jēdzienus, tika pieņemts, ka, lietojot humoru, tas tiek akumulēts simboliskā kapitāla formā – prestiža veidā, tādējādi stratificējot klasi pēc katram piemītošā simboliskā kapitāla daudzuma. Galvenais secinājums, kas noskaidrots pētījuma gaitā, – humors stratificē klasi, vienojot tās atsevišķās grupas iekšēji un tādējādi pastiprinot grupu savstarpējo nevienlīdzību, jo katras grupas humora pieredze un forma ir mazliet atšķirīga no otras grupas pieredzes, kas saistīta ar humoru un veidu, kā tas tiek lietots.

Atslēgvārdi: humors, simboliskais kapitāls, stratifikācija, prestižs.

IEVADS

Grūti iedomāties cilvēku, kurš ir uzaudzis, nelietojot humoru. Vēl grūtāk ir iedomāties cilvēku, kurš ir audzis, nesaskaroties ar humoru vispār.

Pirmā izpratne par humoru veidojas socializācijas procesā, ģimenes un skolas vidē. Autors šajā rakstā vērš uzmanību uz, viņaprāt, svarīgo humora izpratnes veidošanās posmu katra indivīda dzīvē – skolu. Vēl konkrētāk, tās beigu posmu – 12. klasi.

Skolas klase ir telpa un vide, kurā katram nākas komunicēt ar vienaudžiem. Saziņu nākas apgūt un saprast. Neizbēgama šīs komunikācijas, klases un skolas ikdienas sastāvdaļa ir humors. Sākotnēji it kā nesvarīga lieta skolēniem ātri vien pārvēršas par kaut ko nopietnu, ja humors ir aizskarošs. Tanī pašā laikā tas var sagādāt arī prieku – ar tā palīdzību ir iespējams prieku sagādāt gan sev, gan citiem. Humoram sevī nes dažādas nozīmes, jo katrs to saprot un lieto mazliet citādāk. Tas var būt instruments vai izpausties kā process.

Klases vide pret dažiem skolēniem var būt nežēlīga. Viens no nežēlīgiem izpausmes veidiem ir aizskaroša humora lietošana pret kādu, izsmejot viņu. Prasmīga tā izmantošana var noderēt arī kā aizsardzības rīks. Taču jāņem vērā arī tas, kā humors palīdz atbrīvoties un klases vidi padarīt draudzīgāku, tāpēc ir jāsaprot, ka humors nav vienpusīgs.

Saprotot humora divējādo dabu un klases vides īpatnības, nākamais solis pretī pilnīgākām zināšanām par humoru ir sapratnes pilnveidošana – kā humors

ietekmē klases vidi. Skatoties uz humora funkcijām atsevišķi, var secināt, ka tas var klases vidi ietekmēt gan pozitīvi, gan negatīvi.

Zinot, ka klases vide mēdz būt dažāda – gan nežēlīga, gan draudzīga – un atkarībā no dažādiem apstākļiem skolēni cits pret citu izturas citādāk, ir skaidrs, ka klasē valda nevienlīdzība. Savukārt nevienlīdzība nozīmē to, ka skolēni katrs savā klasē iemanto atšķirīgu statusu, popularitāti vai prestižu. To apzinoties, autors nolēma pētīt, kā skolēnu nevienlīdzību ietekmē humors, proti, kā humors var kādam piešķirt vai, tieši pretēji, atņemt statusu, popularitāti vai prestižu; kā tas nosaka, kurš ir ar augstāku statusu un kurš ar zemāku, tādējādi veidojot hierarhiju jeb stratifikāciju.

1. HUMORS KĀ STRATIFICĒJOŠS MEHĀNISMS

Humors tiek pētīts vairākās disciplinās – filosofijā, psiholoģijā, psihoterapijā, fizioloģijā, antropoloģijā, socioloģijā, lingvistikā, mitoloģijā, reliģijā un izglītībā (Popescu, 2010, 37). Lielākā daļa pētnieku atzīst, ka socioloģijā tas pētīts samērā maz, jo daļa sociologu humora socioloģiju neuzskata par pietiekami nopietnu pētniecības nozari – humors mazina sociologu skaidroto cēloņu nopietnību (Davis, 1995, 330). Autoraprāt, tas būtu izprotams tā – kā gan nopietni var pētīt to, kas pēc būtības ir nenopietns. Taču šeit autors vēlas iebilst, jo, ja vienīgais pieņēmums, kas sociologam liegtu pētīt humoru, būtu tas, ka humora pētniecība ir nenopietna, tad pats arguments kļūst nenopietns. Kā gan var zināt, vai humors ir pētniecības vērts objekts, ja netiek mēģināts to pētīt. Šādu viedokli pauž tikai daļa sociologu, un, par spīti šim pieņēmumam, humoru ir iespējams pētīt, un tas arī tiek darīts socioloģijā.

Austriešu psihoanalītiķis Zigmunds Freids (*Sigmund Freud*) izveidoja pirmo nopietno teoriju par humoru savā darbā „Joki un to saistība ar zemapziņu” (*Jokes and their Relation to Unconscious*). Šajā darbā viņš apvienoja trīs teorijas: atvieglojuma teoriju (*Relief theory*), neatbilstības teoriju (*Incongruity theory*) un psihoanalītisko teoriju (*Psychoanalytic theory*). Z. Freids pirmais apskatīja sociālās attiecības interakcijā starp joka stāstītāju, joka klausītāju un joka mērķi. Viņš arī pirmais pievērsa uzmanību tam, kāda ir saikne starp humoru un tabu tēmām, kā izvairīties no sabiedrības ierobežojumiem, attiecinot to uz seksu un agresiju. Viņa pieņēmums (ņemts no atvieglojuma teorijas) par to, ka humors var būt kā drošības vārstulis (*safety valve*), ir būtiski ietekmējis mūsdienu humora pētniekus (Popescu, 2010, 38).

Vēl viens teorētiķis, kurš darbā „Smieklis” (*Laughter*) izstrādāja humora teoriju no socioloģiskā skatījuma, bija franču filozofs Anrī Bergsons (*Henri Bergson*). Viņš atzīst, ka smieklis un humors ir sociāls fenomens un sabiedrība izmanto humoru, lai labotu devianto uzvedību (Popescu, 2010, 38). Avners Zivs (*Avner Ziv*) H. Bergsona viedokli par to, ka humors noder kā deviantās uzvedības labotājs, skaidro tā, ka soda forma par neatbilstošu cilvēka uzvedību būs smiešanās par viņu. Piedzīvojot izsmiešanu, cilvēks nevēlēsies atkārtot to darbību, kas citos ir izraisījusi izsmiešanos smieklus (Ziv, 2009, 16).

Humora teorijas var kategorizēt dažādi. Šajā rakstā autors par atbilstošu uzskata Džona Morealla (*John Morreall*) veikto humora teoriju kategorizāciju, kurā viņš izšķir trīs humora teoriju grupas.

1. Pārākuma teorija (*Superiority theory*). Šī teorija pārstāv uzskatu, ka cilvēki smejas, lai izrādītu pārākumu pār citiem – redzot, ka kāds ir cietēja lomā, rodas vēlme par viņu pasmieties.

2. Neatbilstības teorija (*Incongruity theory*). Šīs teorijas pamatā ir ideja, ka cilvēkos smiekļus izraisa intelektuāla reakcija uz kaut ko tādu, ko viņi negaida. Gaidāmais darbības rezultāts nesakrīt ar reālo rezultātu. Vairāk iesaistīts ir prāts, nevis emocijas, kā tas ir pārākuma teorijas gadījumā. Teorijā aprunātais smieklu efekts tiek skaidrots arī ar to, ka mūsu ikdienas dzīvi ir iespējams paredzēt, jo tā sastāv no noteiktiem modeļiem, shēmām, sistēmām. Taču tad, kad kaut kas neiederas šajos modeļos, shēmās un sistēmās, cilvēki smejas.
3. Atvieglojuma teorija (*Relief theory*). Šīs teorijas ideja ir, ka cilvēki smejas, lai atbrīvotu savu nervozo enerģiju (*nervous energy*). Šajā teorijā tiek apskatīti divi smieklu rašanās cēloņi. Pirmkārt, cilvēks jau ir uzkrājis nervozu enerģiju un smiešanās laikā grib to atbrīvot. Otrkārt, smejojoties tiek veicināta nervozas enerģijas uzkrāšanās, tāpēc smiešanās laikā tā var tikt atbrīvota (Morreall, 1983: 3; 15–19; 20–21).

A. Zivs norāda uz humora divējādo dabu. Savā darbā „Humora sociālā funkcija starppersoniskās attiecībās” (*The Social Function of Humor in Interpersonal Relationships*) viņš raksta, ka grupā, kurā ir noteikta hierarhija, humors var darboties gan kā hierarhiju uzsverošs, gan kā hierarhiju izlīdzinošs mehānisms. Humors kā hierarhiju nostiprinošs mehānisma darbojas tad, ja grupas līderis sagaida, ka par viņa jokiem smiesies. Savukārt grupas biedri smejas, jo grib saglabāt labas attiecības ar savas grupas līderi. Humors ir hierarhiju izlīdzinošs mehānisms tajos gadījumos, kad, humors rada kopīgu valodu un uzlabojas savstarpējā komunikācija. A. Zivs piemin arī grupas grēkāzi (*scapegoat*). Tas parasti ir cilvēks, kuru par grēkāzi padara, to izsmejot. Izsmiešana liek pārējiem grupas biedriem justies pārākiem par grēkāzi. A. Zivs apgalvo, ka skolā būt par grēkāzi ir sliktāk nekā darba grupā, jo bieži viens bērns nevar aiziet no klases, kurā mācās (Ziv, 2009, 14–15).

Simboliskā kapitāla jēdzienu ir radījis franču sociologs Pjērs Burdjē (*Pierre Bourdieu*). P. Burdjē apgalvo, ka simboliskā kapitāla akumulēšana ir tikpat racionāla rīcība kā ekonomiskā kapitāla akumulēšana, it īpaši tāpēc, ka to var konvertēt no vienas formas uz citu, lai iegūtu papildu priekšrocības – labklājību, varu, sabiedrotos un laulības partneri. Tādējādi P. Burdjē paplašina racionalitātes jēdzienu – racionāli vairs nav tiekties tikai pēc materiālām vērtībām, bet arī pēc sociāliem ieguvumiem, sevišķi pēc simboliskā kapitāla (Bird & Smith, 2005, 223).

P. Burdjē savā darbā „Praktiskās loģikas” (*The Logic of Practice*) raksta, ka simboliskais kapitāls reizē ar reliģisko kapitālu (*religious capital*) ir vienīgā uzkrāšanas forma, ja ekonomiskais kapitāls netiek atzīts. Viņš uzskata, ka, tāpat kā klientūra rada goda un prestiža kapitālu, tā arī goda un prestiža kapitāla uzkrāšana rada klientūru (*clientele*) (Bourdieu, 1990, 118). Autoraprāt, svarīgi ir pieminēt arī šādu P. Burdjē ideju: ja indivīds apzinās simboliskā kapitāla kā uzticības vai kredīta formu, tad šo kapitālu var pārvērst par jebkuru citu (piemēram ekonomisko) kapitālu (Bourdieu, 1990, 120).

Autors jēdzienu „klientūra” sava pētījuma kontekstā attiecina uz vidusskolas klasi. Proti, ir skolēni, kuri akumulē simbolisko kapitālu, bet klientūra šajā gadījumā ir citi skolēni, pirmkārt, klasesbiedri, otrkārt, pārējie skolas biedri no citām klasēm.

Tas ir nepieciešams, lai saprastu klases hierarhijas struktūru un hierarhijas veidošanās cēloņus. Ar jēdzienu „sociālā stratifikācija” tiek apzīmēta dažādu sociālo grupu slāņu hierarhija (*layer, strata*), kas attēlo to, kurai grupai ir lielāka ietekme.

Pētot sociālo stratifikāciju, tiek pētīts, kā dažādie slāņi ir savstarpēji saistīti. Parasti tie ir saistīti nevienlīdzīgā veidā, jo vienai grupai var būt vairāk ekonomisko resursu, tā var tikt cienīta vairāk vai arī var izriekot citu grupu. Tipisks sadalījuma piemērs ir augstākā šķira (*upper class*), vidējā šķira jeb vidusšķira (*middle class*) un zemākā šķira (*lower class*) (Saunders, 1990, 1–2). To, pie kuras šķiras pieder katrs indivīds, nosaka dažādi kritēriji. Citiem vārdiem, sociālā stratifikācija ir multidimensionāla. Ir dažādas iespējamās dimensijas, kurās var novērot stratifikāciju – piemēram, profesijas prestižs, vara, ienākumi un izglītība (Saha, 2006, 10, 12).

Analizējot teoriju, autors secinājis, ka nav daudz tādu materiālu, kuros humors ir saistīts ar stratifikāciju, vismaz tieši saistīts. Tāpat simboliskais kapitāls netiek saistīts ar humoru. Taču autos šai rakstā mēģinās sasaistīt stratifikāciju, simbolisko kapitālu un humoru, jo par katru atsevišķu elementu (humors, simboliskais kapitāls un stratifikācija) ir pieejama informācija, kas noder šim pētījumam.

Simbolisko kapitālu veido gods, prestižs un atpazīstamība. Autors pievērš uzmanību vienam no šiem elementiem – prestižam. Prestižs ir plaši izplatīta cieņa pret kādu un aprīns par kaut ko, par pamatu ņemot viņa panākumus un īpašības (Oxford Dictionaries, n. d.).

Autors pieņem, ka māca izmantot humoru, citiem vārdiem, prasme jokot tā, ka pārējiem tas patīk un viņi to novērtē, rada prestižu. Autors pieņem ka prestižs kā simboliskā kapitāla elements stratificē kādu noteiktu grupu. Līdz ar to varam secināt, ka humors grupās darbojas kā stratifikācijas mehānisms.

2008. gadā publicētajā rakstā par humora ietekmi uz grupas efektivitāti ir teikts, ka, lietojot humoru grupā, tiek veicināti efektīvāki sociālie procesi. Savukārt efektīvi sociālie procesi, piemēram, grupas locekļu savstarpējā komunicēšana, palīdz labāk nodibināt sociālās saites grupas iekšienē (Romero & Pescosolido, 2008, 396). Minētajā pētījumā atklājas humora saliedēšanas efekts, proti, kāda ir humora ietekme uz klases kolektīvu – tas klasi sašķeļ vai saliedē. Pētījumā par grupas efektivitāti vēl ir minēts, ka humors veicina grupas vienotību (*cohesion*). Grupā veidojas savstarpējas sociālās saites starp tās biedriem, samazinās sociālais atstatums, rodas lielāka savstarpējā uzticēšanās, veidojas tās identitāte (Romero & Pescosolido, 2008, 408–409).

A. Zivs raksta, ka viena no cilvēka pamatvajadzībām ir vajadzība pēc pieķeršanās un ka viens no labākajiem veidiem, kā to iegūt, ir ar izmantot humoru. Taču tiek minēts, ka ar pieķeršanos vien nepietiek. Cilvēks izjūt vajadzību spēlēt savu lomu grupā. Bērniem lomas veidošana ir pazīstams process, A. Zivs kā piemēru tam min grupas klaunu (*clown*). Grupas klaunam ir noteiktas funkcijas grupā, kuras pilda tikai viņš, līdz ar to viņš grupā iegūst cienījamu pozīciju (Ziv, 2009, 12–13).

2. EMPĪRISKĀ PĒTĪJUMA VEIKŠANAI IZMANTOTĀ METODOLOĢIJA

Autors rakstā lieto gadījuma izpētes metodi (*case study research*). Tas ir padziļināts pētījums, kas konkrēto gadījumu apskata no tā sarežģītības un unikalitātes dimensijām, un tas tiek darīts reālās dzīves kontekstā. Tā ir uz pētījuma balstīta metode, kas ietver citas pētniecības metodes (Abercrombie, Hill & Turner, 1994, 85).

Šī metode tika izvēlēta, balstoties uz pētījuma mērķi. Tā kā pētījuma mērķis ir izprast, kā humors kā stratifikācijas mehānisms stratificē vidusskolas klasi, autors nolēma koncentrēties uz vienu konkrētu gadījumu un to padziļināti izpētīt.

No kvalitatīvajām metodēm autors izmantoja strukturētās intervijas un fokusgrupu diskusiju, bet no kvantitatīvajām – sociometriju. Autors intervēja skolēnus, lai iegūtu informāciju par skolēnu savstarpējām attiecībām un klases audzinātāju. Fokusgrupas diskusija (turpmāk – FGD) tika izvēlēta tāpēc, ka sākotnēji ievāktie dati (intervijas) autoram nešķita pietiekoši apjomīgi. Tas skaidrojams ar skolēnu kodolīgajām atbildēm. No 16 vidusskolas klases skolēniem FGD piedalījās deviņi skolēni, no tiem četri bija to sešu skolēnu sarakstā, kurus autors intervēja pirms FGD.

3. GADĪJUMA IZPĒTES REZULTĀTU ANALĪZE

Interviju gaitā autors ieguva padziļinātu izpratni par humora izmantošanu klasesbiedru savstarpējās attiecībās. Intervijās atklājās atšķirības uzskatos par humoru starp klases dažādo hierarhijas slāņu pārstāvjiem. Klases sociālā statusa līderi drīzāk uzskatīja, ka klasē problēmu nav vai arī tās ir salīdzinoši viegli risināmas. Skolēni, kas ieņem neitrālu pozīciju, apgalvoja, ka klasē situācija ir neitrāla, proti, tā nav ne slikta, ne laba. Savukārt tie, kas pēc sociālā statusa bija negatīvie līderi, apgalvoja, ka klasē ir nopietnas komunikācijas problēmas, jokojot vienam ar otru, kā arī vairāk tiek lietots aizskarošs humors.

Puse intervēto skolēnu apgalvoja, ka klasē nav līdera vai līderu grupas. Divi no tiem, kuri apgalvoja, ka klasē ir līderi, norādīja, ka tie ir negatīvie līderi, kas citus regulāri aizskar, izmantojot humoru. Pēc autora domām, šeit parādās grupas klauna ideja, taču tas nav viens un nav pozitīvais klauns. Ir vairāki indivīdi, kas uzmanību sev un apliecinājumu no citiem gūst, cenšoties izrādīt savu pārkumu, un tas sakrīt ar pārkuma teoriju. Taču, to darot pret visu klasi, viņi ir negatīvie grupas klauni. Viņi klasē rada negatīvu atmosfēru un izsmejot uzspiež citiem savu viedokli.

Vienā intervijā atklājās sakarība ar rakstā apskatīto un izmantoto teoriju – kāds skolēns intervijā apgalvoja, ka izmanto humoru, lai saprastu, kāda ir pārējās klases attieksme pret viņu. Šāda humora izmantošana skolēnam esot labāk palīdzējusi iestāties klases kolektīvā, kad mācību gaitas ir uzsāktas vidusskolā jaunā klasē.

Klases audzinātājas intervija atklāja to, ka viņa ir salīdzinoši labi informēta par savu klasi un apzinās, kurā mirklī un situācijā viņa var atļauties jokot līdzī, neiejaukties vai pārtraukt jokoties, ja, viņasprāt, joki kādu skolēnu aizskar. Tāpat viņa saprot kopīgo viedokli, ko intervētie skolēni atklāja intervijās un FGD.

FKD, autorprāt, bija veiksmīgs līdzeklis, lai nodrošinātu datu saturāciju, jo citu skolēnu ieskats viņu klases humora vidē radīja aptverošu iespaidu par klases viedokli. Fokusgrupā atklājās fakts, ka klasi veido ne tikai vairākas grupas, bet arī divi trīs vienpaši. Tas izrādījās svarīgi, jo vēl vairāk apstiprināja gala secinājumu, ka klase tiek šķelta, ja savstarpēji joko nelielas grupas un klases vienpaši. Fokusgrupa bija noderīga arī tāpēc, ka, skolēniem esot vienuviet un arī komunicējot, tika atklāti jauni intervēto skolēnu viedokļi. Tāpat, uzklusot neintervētos skolēnus, autors secināja, ka intervēto skolēnu teiktais sakrīt ar reālo situāciju klasē.

SECINĀJUMI

Apkopojot teorijas daļā aprakstīto, var secināt, ka humors veicina gan cilvēku grupu saliedēšanos, gan atsvešināšanos. Humors var palīdzēt komunikācijas un

asimilēšanās veicināšanā, izvairoties no sankcijām, un grupas viedokļu pārbaudei, salīdzinot grupas viedokli ar savu viedokli. Autors secina, ka humoram nav neitrālas pozīcijas – ja grupā tiek lietots humors, tas izraisīs, pastiprinās vai pavājinās kādu procesu. Humoru var lietot dažādiem mērķiem – gan negatīviem, gan pozitīviem. Humors ir noderīgs, pat ja ar tā palīdzību tiek darīts kaut kas slikts, jo kā instruments tas ir parocīgs un iedarbīgs.

Skolnieks, kurš klasei pievienojies tās desmitajā mācību gadā, apgalvoja, ka, izmantojot humoru, redz, kuri klasesbiedri viņu ignorē, kuri saprot un kuri nesaprot. Autoraprāt, tas pierāda humora efektivitāti situācijās, kad jaunais grupas loceklis vēlas asimilēties ar sākotnējiem grupas (klases) biedriem.

Skolēniem nav strikta viedokļa par to, vai humors saliedē vai sašķeļ klasi. Kopīgais viedoklis ir, ka humors drīzāk saliedē nekā sašķeļ. Autors secina, ka klasē humors saliedē tās grupas, bet ne visu klases kolektīvu. Visas klases saliedēšanai traucē vienpaši. Humors savas divējādās un mainīgās dabas dēļ klases hierarhijas struktūru ir ietekmējis dažādi. Tātad humors, saliedējot atsevišķās klases grupas un šķeļot visu tās kolektīvu, stratificē klasi.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- Abercrombie, N., Hill, S., Turner, S. B. (1994). *The Penguin Dictionary of Sociology*. 3d edition. London, England: Penguin Group, p. 85.
- Bird, B. R., Smith, A. E. (2005). Signaling Theory, Strategic Interaction and Symbolic Capital. *Current Anthropology*. Vol. 46, No. 2, p. 221–248.
- Bourdieu, P. (1990). *The Logic of Practice*. Cambridge: Polity Press, p. 118, 120.
- Davis, M. (1995). The Sociology of Humor [Review of the books *Humor and Society: Explorations in the Sociology of Humor*, by M. R. Koller; *On Humor*, by M. Mulkay; *Humor in Society: Resistance and Control*, by C. Powell, G. E. C. Paton]. *Sociological Forum*. Vol. 10, No. 2, p. 327–339.
- Morreall, J. (1983). *Taking laughter seriously*. Albany, New York: State University of New York Press, p. 3, 15–19, 20–21.
- Saha, D. (2006). *Sociology of Social Stratification*. New Delhi, Daryaganj: Global Vision Publishing House, p. 10, 12.
- Popescu, C. (2010). Sociological Perspectives on Humour: Conflict Theories and Ethnic Humour. *Petroleum-Gas University of Ploiesti Bulletin, Philology Series*. Vol. LXII, No. 1, p. 37–44.
- Romero, E., Pescosolido, A. (2008). Humor and group effectiveness. *Human Relations*. Vol. 61, No. 3, p. 395–418.
- Ziv, A. (2009). The Social Function of Humo in Interpersonal Relationships. *Symposium: Global Laughter*. Vol. 47, p. 11–18.

PLURILINGUISM IN TEACHERS' PROFESSIONALIZATION: VIEWS OF NEWLY QUALIFIED PEDAGOGUES OF SOCIAL WORK

Mihails Zaščerinskis
University of Latvia

Ludmila Aļeksejeva
Riga Teacher Training and Educational Management Academy

Jeļena Zaščerinska
Centre for Education and Innovation Research

Abstract

Teachers' professionalization is promoted by language education that includes mother tongue across the curriculum, foreign languages and professional language. Aim of the research is to analyze views of newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization. The object of the present research is views of newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization. The present research involves a process of analyzing the meaning of the key concepts „professionalization“, „language“ and „plurilinguism“. An explorative research aimed at developing hypotheses, which can be tested for generality in following studies (Mayring, 2007) has been used in the empirical study. The empirical research was carried out in the English course of the professional bachelor programme „Social pedagogue“ at the University of Latvia in 2011. The newly qualified pedagogues of social work do not consider English as a foreign language and Latvian as a professional / academic language as languages of professionalization.

Keywords: Professionalization, Plurilinguism, View of pedagogues of social work

INTRODUCTION

Construction of nation's identity is shaped and influenced by its teachers' professionalization and plurilinguism.

Professionalization and plurilinguism are inter-related: professionalization is based on the linguistic mediation. Moreover, linguistic mediation of professionalization is placed within the stable understanding of the unity of all language (Robbins, 2007). Language education that includes mother tongue across the curriculum, foreign languages and professional language promotes teachers' professionalization.

Aim of the research is to analyze views of newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization.

The object of the present research is views of newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization.

The present research involves a process of analyzing the meaning of the key concepts „professionalization“, „language“ and „plurilinguism“. Moreover, the

study demonstrates how the key concepts are related to the idea of „view of newly qualified pedagogues of social work”. The study presents how the steps of the process are related: determining professionalization in teacher education → defining plurilinguism → empirical study within a multicultural environment.

Methodological background of the present research is formed by the System-Constructivist Theory. The System-Constructivist Theory introduced as New or Social Constructivism Pedagogical Theory is based on

- Parsons’s system theory (Parsons, 1976) on any activity as a system,
- Luhmann’s theory (Luhmann, 1988) on communication as a system,
- the theory of symbolic interactionism (Mead, 1973) and
- the theory of subjectivism (Groeben, 1986).

System-Constructivist Theory and, consequently, System-Constructivist Approach to learning introduced by Reich (Reich, 2005) emphasize that human being’s point of view depends on the subjective aspect:

- everyone has his/her own system of external and internal perspectives that is a complex open system (Ahrens, Zaščerinska, 2010) and
- experience plays the central role in the knowledge construction process (Maslo, 2007).

Therein, the subjective aspect of view of newly qualified pedagogues of social work is applicable to the present study. However, the emphasis of the System-Constructivist Theory on the subjective aspect of human being’s point of view and experience that plays the central role in a construction process does not allow analyzing the views and needs of newly qualified pedagogues of social work objectively: human beings do not always realize their experience and their wants (Maslo, 2007).

1. THEORETICAL FRAMEWORK

The theoretical framework of the present contribution involves the meaning of the key concepts of „teacher professionalization”, „languages in teacher professionalization” and „plurilinguism in teacher professionalization” studied.

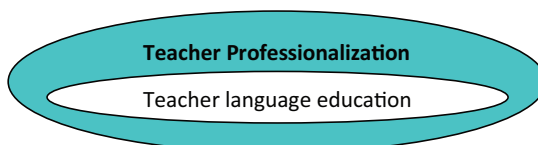
1.1. Teacher Professionalization

First, it should be mentioned that the terms „teacher professionalization” and „teacher professional development” are used synonymously.

It allows considering the following definition of teacher professionalization: professional development in pedagogy is defined as a qualitative change taking place in the professional involving process, growth, expansion, and striving for perfection in his/her professional activity, with regard to the conditions, opportunities, and needs of society, and the situation of the profession (Kacapa, 1999).

Hence, teacher education is part of teacher professionalization and professional development as shown in Figure 1.

Figure 1. Relationship between teacher professionalization and teacher language education (Zaščerinska, Ahrens, 2011)

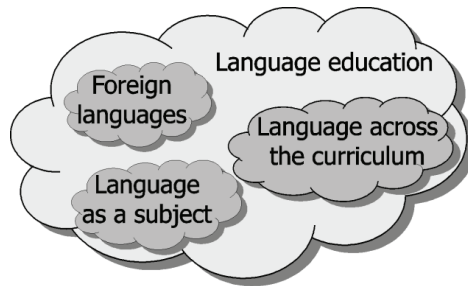
1.2. Languages of Teacher Professionalization

Language has attracted a lot of research efforts. The results of research activities demonstrate diversity in terms of scientific and theoretical fundamentals as well as complexity of prevailing concepts and current practical applications.

However, many researchers agree that language plays a significant role in society: „the key to the evolution of human consciousness and society lies in the linguistic mediation of consciousness” (Lee, 1987). Hence, language and, consequently, language education is the cornerstone of teachers’ professionalization.

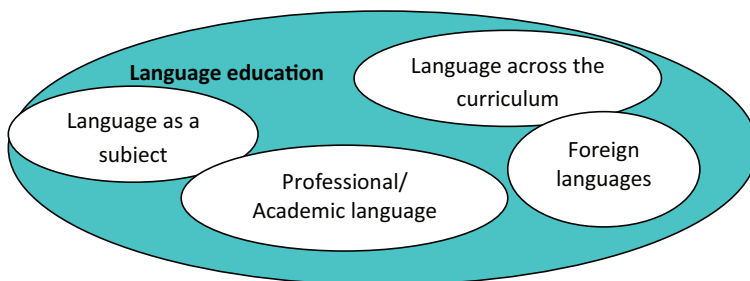
Language education or the languages of education is an overarching concept for language as a subject, language across the curriculum and foreign languages (Aase, 2006) as depicted in Figure 2.

Figure 2. Languages of education (Zaščerinska, Ahrens, 2011)

However, the concept of language education or the languages of education is complemented by professional language (Zaščerinska, 2010) as demonstrated in Figure 3. Moreover, it should be mentioned that the terms ”professional language” and ”academic language” are used synonymously.

Figure 3. Complemented concept of languages of education (Zaščerinska, Ahrens, 2011)

Hence, the concept of language education or the languages of education includes language as a language subject, language across the curriculum, foreign languages (Aase, 2006) and professional / academic language (Zaščerinska, 2010).

Professional / academic language is defined as native language for specific purposes (Zaščerinska, 2011a).

In language education the paradigm has changed from what students can do with the language (Rimšāne, 2010) to why students use the language. This paradigm shift emphasizes that language education is formed by a stable understanding of the unity of all language (Robbins, 2007) – language as a subject, language across

the curriculum, foreign languages and professional / academic language. These languages are linked, united in various ways, forming a whole (Robbins, 2007).

Moreover, the paradigm change from what students can do with the language (Rimšāne, 2010) to why students use the language emphasizes the shift of focus from language to use of language.

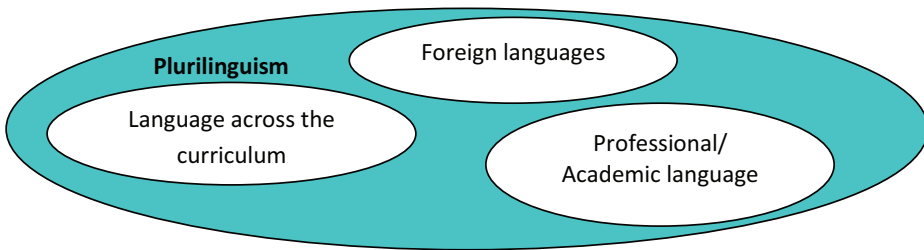
1.3. Plurilinguism in Teacher Professionalization

Use of several languages by an individual is defined as plurilinguism (Saulescu, Saulescu, Capatan, 2009).

It should be mentioned that Chomsky made a „fundamental distinction between competence (the speaker-hearer’s knowledge of his language) and performance (the actual use of language in concrete situations)” (Chomsky, 1965). The finding of Chomsky implies use of terms such as language activity (Fedjukova, 1998), languaging (Garcia, 2009), language studies and use of language. However, in order to follow the European tradition of terms, the term „use of language” is further used in the present research.

Based on the complemented concept of languages of education and taking into consideration that teacher professionalization does not always comprise language as a subject, Figure 4 demonstrates languages of plurilinguism in teacher professionalization within the present research.

Figure 4. Languages of plurilinguism in teacher professionalization (Zaščerinska, Ahrens, 2011)

2. EMPIRICAL RESEARCH

The present part of the contribution considers the research design that includes

- the research purpose, question and paradigm,
- the sample of the present research and
- the research methodology.

Furthermore, feedback of newly qualified pedagogues of social work regarding their views on languages of professionalization is analyzed in the present part of the contribution.

2.1. Research Design

An explorative research aimed at developing hypotheses, which can be tested for generality in following studies (Mayring, 2007) has been used in the empirical study (Tashakkori, Teddlie, 2003; Mayring, Huber, Gurtler, 2007; Kogler, 2007).

This study is oriented towards the revealing of views of newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization.

The research question is: What are views of newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization?

It should be mentioned that in the present research view is defined as a central, organizing stance (Portelli, Vilbert, 2002). The view comprises

- vision,
- mission and
- objectives.

View in pedagogy is usually regarded as the concept of learning organization that focuses on the teaching and learning process design (Garavan, 1997; Thomas, Allen, 2006), namely, plurilinguism.

It also should be mentioned for further studies that viewing the world as a subject (learner, educators and educational managers) refers to the internal perspective whereas viewing the world from the observer's or scientist's point of view – to the external perspective (Huber, 2010).

The interpretative research paradigm which corresponds to the nature of humanistic pedagogy (Lūka, 2008) has been determined for the present empirical study. The interpretative paradigm creates an environment for the development of any individual and helps them to develop their potential (Lūka, 2008). The core of this paradigm is human experience, people's mutual everyday interaction that tends to understand the subjectivity of human experience (Lūka, 2007). The paradigm is aimed at understanding people's activity, how a certain activity is exposed in a certain environment, time, conditions, i.e., how it is exposed in a certain socio-cultural context (Lūka, 2007). Thus, the interpretative paradigm is oriented towards one's conscious activity, and it is future-oriented (Lūka, 2007). Interpretative paradigm is characterized by the researcher's practical interest in the research question (Cohen, L. Manion et al., 2003). The researcher is the interpreter. Thus, the interpretative paradigm in the present empirical study has been underpinned both by the researcher's practical interests – views of newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization – and the correspondence of the social constructivism theory, symbolic interactionism theory as well as the action and activity theories to the given paradigm (Lūka, 2007).

The qualitatively oriented research allows the construction of only few cases (Mayring, 2007). Moreover, the cases themselves are not of interest, only the conclusions and transfers we can draw from this material (Mayring, 2007).

Selecting the cases for the case study comprises use of information-oriented sampling, as opposed to random sampling (Flyvbjerg, 2006). This is because an average case is often not the richest in information. In addition, it is often more important to clarify the deeper causes behind a given problem and its consequences than to describe the symptoms of the problem and how frequently they occur (Flyvbjerg, 2006). Random samples emphasizing representativeness will seldom be able to produce this kind of insight; it is more appropriate to select some few cases chosen for their validity.

Thus, the present empirical research was implemented in a group of part-time students who had participated in the English course of the professional bachelor programme „Social pedagogue” at the University of Latvia in 2011.

The professional bachelor programme „Social pedagogue” at the University of Latvia is delivered in Latvian. The professional bachelor programme „Social pedagogue” at the University of Latvia comprises English as a foreign language course.

The sample of the present empirical study involved four respondents. This sample of four bachelor student social pedagogues consisted of three females and one male which is a typical representation to the proportion of female and male students in the professional bachelor programme „Social pedagogue” in Latvia. It should be mentioned that the terms „social pedagogue” and „pedagogue of social work” are used synonymously in the present research.

The age of the respondents differentiated from 20 to 40. All four bachelor students had got different working experience:

- two students were police officers,
- one student worked as a social pedagogue at school and
- one student worked as a waiter at a coffee shop.

The sample is multicultural as the respondents with different cultural backgrounds and diverse educational approaches from different parts of Latvia were chosen. That emphasizes the study of individual contribution to the revealing of views of newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization (Lūka, Ludborza, Maslo, 2009).

English is a foreign language for all the students in the group. The students’ mother tongues considered to contribute to successful foreign language learning and become an instrument of bringing the students together more closely are as follows:

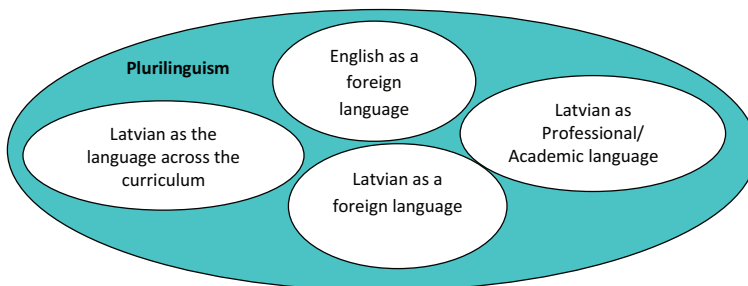
- Latvian for two students and
- Russian for two students.

What seems very positive is that the students are willing to learn languages. All four students had indicated that they had participated in the English course in order to get experience of learning English.

Hence, the group’s socio-cultural context (age, field of study and work, mother tongue) is heterogeneous.

The sample description allows defining the languages of plurilinguism of student social pedagogues at the University of Latvia as depicted in Figure 5.

Figure 5. Languages of plurilinguism of student social pedagogues at the University of Latvia

The study consisted of the following stages:

- analysis of the views of newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization,
- data processing, analysis and data interpretation,

- analysis of the results and
- elaboration of conclusions and hypothesis for further studies.

2.2. Survey Description

Analysis of views of newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization comprised non-structured interviews.

Non-structured interviews to analyze views of newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization included one question as following: What are languages of teacher professionalization?

Respondent 1 emphasized the importance of knowledge of Latvian language in communication with other people.

Respondent 2 implied that Latvian is significant in order to work successfully with other people in Latvia.

Respondent 3 highlighted that Latvian is important for social pedagogues in Latvia.

Respondent 4 meant that Latvian is the language of communication between a social pedagogue and people who are around.

2.3. Findings of the Research

The survey reveals that the newly qualified pedagogues of social work do not realize the possibilities of plurilinguism in teacher professionalization offered by the professional bachelor programme „Social pedagogue” at the University of Latvia.

Table 1 demonstrates the views of the newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization.

Table. Views of the newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization

Languages of teacher professionalization	Number of students	Percentage
Latvian as the language across the curriculum	4	100%
Latvian as a foreign language	2	50%
Latvian as professional / academic language	0	0%
English as a foreign language	0	0%

The structuring content analysis (Mayring, 2004) of the data reveals that the respondents belong to one group, namely, a group that involves Respondents 1, 2, 3 and 4 who suggest Latvian as the language across the curriculum to be the language of teacher professionalization.

The structuring content analysis (Mayring, 2004) of the non-structured interviews to analyze views of newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization revealed that

- the views of the newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization are homogeneous,
- the newly qualified pedagogues of social work emphasize Latvian as a language across the curriculum as the language of teacher professionalization,
- the newly qualified pedagogues of social work consider themselves to continue working in Latvia,

- the newly qualified pedagogues of social work do not take into consideration possibilities to work or study outside of Latvia,
- the newly qualified pedagogues of social work put the emphasis on working rather than studying,
- the newly qualified pedagogues of social work do not consider English as a foreign language and Latvian as a professional / academic language as languages of professionalization.

CONCLUSIONS

The findings of the empirical research allow drawing the conclusion that the views of the newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization are homogeneous. The newly qualified pedagogues of social work emphasize Latvian as a language across the curriculum as the language of teacher professionalization. They do not consider English as a foreign language and Latvian as a professional / academic language as languages of professionalization.

Validity and reliability of the research results have been provided by involving other researchers into several stages of the conducted research.

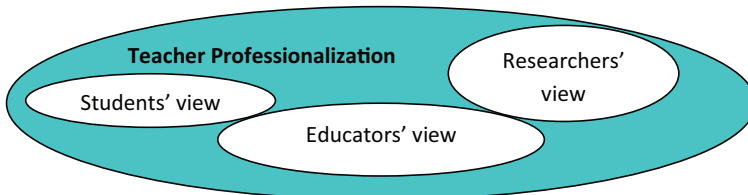
External validity has been revealed by international co-operation as following:

- presentations of the research at international conferences and
- use of individual consultations given by the Western researchers.

Therein, international researchers who took part in the international co-operation in order to analyze the views of newly qualified pedagogues of social work on languages of teacher professionalization validate the findings of the present research.

The present research has *limitations*. A limitation is the empirical study conducted by involving the newly qualified pedagogues of social work of one tertiary institution, namely, University of Latvia, Riga, Latvia. Therein, the results of the study cannot be representative for the whole tertiary area. Another limitation is use of only qualitative methods in the present empirical study to the data processing and analysis. One more limitation is that languages of professionalization in teacher education were studied paying attention to the views of newly qualified pedagogues of social work, but it was studied in isolation from the views of educators and researchers. Social nature of development (Vygotsky, 1934/1962) makes view of each partner involved in teacher professionalization as depicted in Figure 5 important (Zaščerinska, 2011b).

Figure 6. Partners involved in teacher professionalization

Thus, the findings of the research allow drawing conclusions that complete analysis of views on languages of professionalization is provided by the synergy between views of

- newly qualified pedagogues of social work,

- their educators and
- researchers.

If the results of educators' and researcher' views on languages of teacher professionalization had been available for analysis, different results could have been attained.

Nevertheless, the results of the research, namely, the complemented concept of language education, languages of plurilinguism in teacher professionalization and the explorative research design, may be used as a basis of analysis of views of the newly qualified pedagogues of social work on languages of professionalization of other tertiary institutions.

The following hypothesis for further studies is put forth: in order to increase teachers' professionalization it is necessary

- to widen teachers' views on languages of professionalization,
- to promote teachers' plurilinguism guided by
  - ♦ organizing a favourable learning environment,
  - ♦ supporting teachers' needs in languages and
  - ♦ providing successful use of teachers' languages.

There is a possibility to continue the study. Analysis of views of newly qualified pedagogues of social work of other tertiary institutions is proposed for further research. Another direction of further studies includes analysis of educators' and researchers' views on languages of teacher professionalization. And a comparative research of different countries on languages of professionalization is of great research interest.

REFERENCES

- Aase, L. (2006). *Aims in the Teaching/Learning of Language(s) of Education (LE)*. Language Policy Division, Strasbourg 16-18 October 2006. Retrieved from http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Aase_aims_final_EN.doc
- Cohen, L., Manion, L., et al. (2003). *Research Methods in Education*. London and New York: Routledge/Falmer Taylor & Francis Group.
- Fedjukova, M. (1998). *Angļu valodas mācību satūra izveide sākumskolā nacionālā kultūrvidē*. Promocijas darba kopsavilkums. Latvijas Universitāte, Rīga: Latvijas Universitāte, Latvija.
- Flyvbjerg, B. (2006). Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Qualitative Inquiry* Volume 12 Number 2 April 2006, pp. 219-245. Sage Publications. Doi: 10.1177/1077800405284599. Retrieved from <http://qix.sagepub.com> hosted at <http://online.sagepub.com>
- Garavan, T. (1997). The learning organization: a review and evaluation. *The Learning Organization*. vol. 4, no. 1, pp. 18-29.
- Garcia, O. (2009). *Education in the 21st century. A global perspective*. Wiley-Black Well.
- Groeben, N. (1986). Handeln, Tun, Verhalten als Einheiten einer verstehend-erklärenden Psychologie. Tübingen: Francke.
- Huber, G. (2010). Analysis of Qualitative Data Using the Program AQUAD. Workshop at the University of Latvia, August 9-10, 2010. Retrieved 30/01/2012 from http://www.eduinfl.lv/moodle/file.php/38/doktoranturas_materiali/Huber_Presentation_2010.pdf
- Kacapa, A. (1999). The Professional Humanist Development of Teachers in the Pedagogic Process of the Teacher Training College. Synopsis of the PhD Thesis. Riga: University of Latvia, p.24-36.
- Kogler, H. H. (2007). Understanding and Interpretation. In: Outhwaite, W., Turner, S.P. (Ed.), *Handbook of Social Science Methodology* (pp. 363-383). London: SAGE.
- Lee, B. (1987). Recontextualizing Vygotsky, in M. Hickman (Ed) *Social and functional approaches to language and thought*. Orlando: Academic Press.
- Luhman, N. (1988). *Erkenntnis als Konstruktion*. Bern: Benteli.
- Luka, I. (2008). *Students and the educator's co-operation as a means of development of students' ESP competence*. Paper presented at the European Conference on Educational Research, University of Goteborg, 10-12 September 2008. Retrieved from <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/172916.htm>.

- Lūka, I. (2007). *Studentu profesionālās angļu valodas kompetences veidošanās tūrisma studijās*. Promocijas darbs. Latvijas Universitāte, Rīga: Latvijas Universitāte, Latvija.
- Luka, I., Ludborza, S. & Maslo, I. (2009). *Effectiveness of the use of more than two languages and quality assurance in European interuniversity master studies*. Paper presented at the European Conference on Educational Research, University of Vienna, September 28-30, 2009. Retrieved from <http://www.leeds.ac.uk/educol/documents/186418.pdf>.
- Maslo, E. (2007). Transformative Learning Space for Life-Long Foreign Languages Learning, in D. Cunningham, D. Markus, J. Valdmanis ... [u.c.] (Eds) International Nordic-Baltic Region Conference of FIPLV Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context 15-16 June, 2007, (pp. 38-46). Riga, Latvia. – Rīga: SIA „Izglītības solī”.
- Mayring, P. (2004). Qualitative Content Analysis, in U. Flick, E. Von Kardoff and I. Steinke (Eds) *A Companion to Qualitative Research*. SAGE, UK, Glasgow.
- Mayring, P. (2007). On Generalization in Qualitatively Oriented Research, *Forum Qualitative Sozialforschung / Forum: Qualitative Social Research*, 8(3), Art. 26, 8.
- Mayring, P., Huber, G.L., Gurtler, L. (2007). *Mixed Methodology in Psychological Research*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Mead, G. H. (1973). *Geist, Identität, und Gesellschaft*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Parsons, T. (1976). *Theorie sozialer Systeme*. Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Portelli, J. P., Vilbert, A. B. (2002). Standards, Equity, and the Curriculum of Life. *Analytic Teaching*. vol. 22, no. 1, pp. 4-19.
- Reich, K. (2005). Systemisch-konstruktivistische Pädagogik. Weinheim u.a. (Beltz).
- Rimšane, I. (2010). Development of Foreign Language Teacher Education in Latvia, PhD Thesis. University of Latvia, Riga, Latvia.
- Robbins, D. (2007). Vygotsky's and Leontiev's Non-classical Psychology Related to Second Language Acquisition, in D. Cunningham, D. Markus, J. Valdmanis ... [u.c.] (Eds) International Nordic-Baltic Region Conference of FIPLV Innovations in Language Teaching and Learning in the Multicultural Context 15-16 June, 2007, (pp 47-57). Riga, Latvia. – Rīga: SIA „Izglītības solī”.
- Saulescu, E., Saulescu, G., Capatan, S. (2009). State of Art of Plurilinguism in Romania. Implementation of the PLUSVALOR Project in Romania. In: Plurilinguism and First Language Valorisation Conference in Iasi, Romania 9th October 2009, Volume of conference proceedings pp. 19-22.
- Tashakkori, A., Teddlie, C. (2003). *Handbook of mixed Methods in Social and Behavioural Research*. Thousand Oaks: Sage.
- Thomas, K., Allen, S. (2006). The learning organization: a meta-analysis of themes in literature. *The Learning Organization*, vol. 13, no. 3, pp. 123-139.
- Vygotsky, L. (1934/1962) *Thought and Language. The Development of Scientific Concepts in Childhood*. Cambridge, MS: MIT.
- Zaščerinska, J. (2010). Professional Language in Language Education. Proceedings of 5th International scientific conference *Theory for Practice in the Education of Contemporary Society*, pp. 403-408. RPIVA.
- Zaščerinska, J. (2011a). *Professional Language in Engineering Education*. The collection of students' research papers of the scientific practical conferences of students «Personality. Time. Communication» at the Faculty of Education and Design of Rezekne Higher Education Institution in 2009 and 2010, pp. 50-58. Rezekne: Publishing House of Rezekne Higher Education Institution. ISBN: 978-9984-44-082-8.
- Zaščerinska, J., Ahrens A. (2011). Components of Languaging in Tertiary Studies. Abstract. The European Conference on Educational Research 2011 *Urban Education*, ERG SES D 07, Parallel Session D 07, Freie Universität Berlin, Germany. 12-16 September 2011.
- Ahrens, A., Zaščerinska, J. (2010). Social Dimension of Web 2.0 in Student Teacher Professional Development, in I. Žogla (Ed) Proceedings of Association for Teacher Education in Europe Spring Conference 2010: Teacher of the 21st Century: Quality Education for Quality Teaching, 7-8 May 2010. Riga, Latvia. ISBN 978-9984-49-027-4.
- Zaščerinska, J. (2011b). Social Dimension of Web 2.0 in Teacher Professional Development: Focus on Students' View. In: Bassus, O.; Ahrens, A.; Lange, C. (Ed.), *Information and Communication Technologies in Engineering and Business*, pp. 59-78. Berlin: Mensch & Buch, 2011, Germany. ISBN: 978-3-86664-901-9.

JAUNIEŠU AR VIEGLIEM GARĪGĀS ATTĪSTĪBAS TRAUCĒJUMIEM NODARBINĀTĪBA ATVĒRTĀ DARBA TIRGŪ PĒC SPECIĀLĀS IZGLĪTĪBAS APGUVES

Ilona Sidoroviča

Daugavpils Universitāte

Jauniešiem ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem ir lielas grūtības pēc obligātās izglītības pabeigšanas atrast jebkādu darbu vai nodarbošanos. Katrai speciālajai skolai vajadzētu piedāvāt dzīves iemaņu programmu, taču bieži vien skolas nespēj to pilnvērtīgi ieviest. Resursu un pasniedzēju trūkuma dēļ lielākā daļa speciālo skolu nevar nodrošināt profesionālās apmācības klases jeb arodklases. Tas nozīmē, ka lielākā daļa jauniešu ar garīgās attīstības traucējumiem, skolu beidzot, nav pietiekami sagatavoti patstāvīgai dzīvei.

Raksta mērķis – analizēt jauniešu ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem nodarbinātību atvērtā darba tirgū pēc speciālās izglītības programmas apguves.

Izmantotā pētījuma metode – padziļinātā dzīvesstāsta intervija (gan strukturētā, gan brīvā). Interviju laikā vairāki respondenti izteica viedokli, ka speciālajās skolās piedāvāto profesiju loks ir ļoti ierobežots. No pētījuma dalībnieku dzīvesstāstiem izriet, ka pozitīva pieredze darba tirgū vērojama tikai tajos gadījumos, kad darba devēji un kolēģi nav informēti par jaunieša ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem diagnozi un par to, ka viņš ir pabeidzis speciālās izglītības iestādi.

Atslēgvārdi: jaunieši ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem, nodarbinātība.

IEVADS

Cilvēku ar garīgās attīstības traucējumiem diskriminācija ir dziļi iesakņojusies un plaši izplatīta sabiedrībā, tādējādi kavējot pozitīvas pārmaiņas tajā.

Pastāv īpaša procedūra, lai novērtētu garīgās attīstības traucējumu līmeni. Cilvēku ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem spēju līmeni izglītības nolūkiem nosaka valsts un pašvaldību pedagoģiski medicīniskās komisijas. Novērtējums tiek izdarīts, balstoties uz sertificētu psihiatru noteiktām diagnozēm, kam par pamatu tiek izmantota Pasaules Veselības organizācijas klasifikācijas sistēma. Viegliem garīgās attīstības traucējumiem raksturīga nepietiekama intelekta attīstība, viņu emocionālās un gribas darbības īpatnības ir šķērslis mācīšanās iespējai vispārīzglītojošā skolā (Liepiņa, 2003). Jaunieši ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem spēj strādāt, uzturēt labas sociālās attiecības un dzīvot patstāvīgu dzīvi.

Jauniešiem ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem ir nepieciešamas plašākas pieejamības iespējas izglītībai un nodarbinātībai, lai nodrošinātu viņu dzīvi un darbu sabiedrībā.

Starp izglītību un nodarbinātību pastāv spēcīga saikne: ja jauniešiem ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem nav pieejas piemērotai izglītībai, viņiem nevar nodrošināt jēgpilnu nodarbinātību. Dati tika analizēti, pamatojoties uz A. Maslova teoriju. Saskaņā ar A. Maslova (Маслов, 1999) vajadzību teoriju vajadzība ir iekšēja

nepieciešamība, kaut kas tāds, bez kuras cilvēks nevar iztikt un kuras apmierināšanai tiek mobilizēti attiecīgajā brīdī pieejamie cilvēka resursi.

Jauniešiem ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem ir lielas grūtības atrast jebkādu darbu vai nodarbošanos pēc obligātās izglītības pabeigšanas. Katrai speciālajai vai vispārīzglītojošai skolai ar speciālo programmu vajadzētu piedāvāt dzīves iemaņu programmu, taču bieži vien skolas nespēj to pilnvērtīgi ieviest. Resursu un pasniedzēju trūkuma dēļ lielākā daļa speciālo skolu nevar arī nodrošināt profesionālās apmācības arodklases. Piedāvātais apgūstamo profesiju klāsts bieži vien neatbilst darba tirgus prasībām. Tas nozīmē, ka lielākā daļa jauniešu ar garīgās attīstības traucējumiem, skolu beidzot, nav pietiekami sagatavoti patstāvīgai dzīvei.

Speciālās skolas var izveidot arī profesionālās apmācības klases. Taču Izglītības un zinātnes ministrija nodrošina finansējumu profesionālās apmācības klašu atvēršanai tikai tad, ja skolai ir pietiekami materiālie resursi un pedagogi un ja kursā tiek apgūtas pieprasītās iemaņas, kas skolas beidzējiem ļautu strādāt pēc kursa pabeigšanas, kā arī, ja ir iespējams atrast darbu atbilstoši piedāvātai profesionālai apmācībai. (Informācija no Izglītības un zinātnes ministrijas mājaslapas.)

Pētījuma respondenti: jaunieši ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem, kas ir vai nav iesaistījušies izglītības sistēmā vai darba tirgū.

Pētījuma mērķis: analizēt jauniešu ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem nodarbinātību atvērtā darba tirgū pēc speciālās izglītības apguves.

Pētījuma uzdevumi:

- izzināt mērķgrupas dalībnieku pieredzi;
- noteikt galvenos problēmu lokus, individuālus, ārējus, iekšējus šķēršļus un barjeras, ar kurām ir saskārušies jaunieši ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem, pabeidzot speciālo izglītības iestādi;
- balstoties uz dzīvesstāsta intervijām, izstrādāt anketu par jauniešu ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem veiksmīgu iekļaušanos darba tirgū, lai noskaidrotu uzņēmēju, iestāžu vadītāju un speciālo izglītības iestāžu skolotāju viedokli par nepieciešamām kompetencēm darba tirgū.

Izmantotā pētījuma metode: padziļinātā dzīvesstāsta intervija (gan strukturētā, gan brīvā intervija).

Izlases izvēles metode: tiek izmantota nevarbūtīga jeb sniega bumbas metode, kad viens pētījuma respondents identificē citus respondentus un iesaka tos iekļaut pētījumā. Respondentam tika uzdots jautājums, vai viņš / viņa pazīst vēl kādu cilvēku, kurš ir pabeidzis speciālo izglītības iestādi.

Ērtuma metode: pētījuma sākumstadijā izlasi veido viegli pieejamie respondenti. Tipisko gadījumu metode: izvēlēti jaunieši ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem (S. Kristapsone, 2008). Sakontēji respondentu izlase tika izveidota, izmantojot personisko paziņu loku – bijušos skolēnus.

Padziļinātā dzīvesstāsta intervijās tika strukturētas četras jautājumu grupas.

- **Pirmā nodaļa. (Profesionālā izglītība.)** Respondentu dzīves situācijas raksturojums pēc speciālās izglītības iestādes pabeigšanas, proti, ar kādām problēmām nācās saskarties un ko ir izdevies veiksmīgi atrisināt.
- **Otrā nodaļa. (Pašreizējais statuss darba tirgū.)** Iztirzāti jautājumi par dažādām problēmu risināšanas stratēģijām un spēju iekļauties darba tirgū.
- **Trešā nodaļa. (Nākotnes vīzijas.)** Tā aptver jautājumu loku par respondenta skatījumu uz savu nākotni un perspektīvām.
- **Ceturtnā nodaļa. (Refleksija.)** Respondentiem tika piedāvāta iespēja pārdomāt intervijas jautājumus.

Rakstā tiek analizēta otrā nodaļa.

Papildus intervijās tika iegūta informācija, kas attiecas uz vecumu, dzimumu, izglītību, darba pieredzi un dzīvesvietu.

Interviju skaits: 13 padziļinātās dzīvesstāstu intervijas.

Pētījuma veikšanas laiks un vieta: 2010. gada februāris. Intervijas tika veiktas Rīgā un Rīgas rajonā, Daugavpilī un Daugavpils rajonā un Rožkalnos – Latvijas ciematā, kuru apdzīvo cilvēki ar speciālām un īpašām vajadzībām.

Veidojot respondentu izlasi, tika ņemti vērā vairāki faktori.

- Respondenti pārstāv dažādus dzimumus. Pieņemot, ka problēmu risināšanas stratēģijas vīriešiem un sievietēm ir atšķirīgas, intervijā tika iekļauti gan sieviešu, gan vīriešu dzimuma respondenti.
- Respondenti pārstāv dažādas apdzīvotas vietas – lielākās Latvijas pilsētas un rajonus.
- Respondenta vecums. Visi intervētie jaunieši ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem ir darbspējīgā vecumā (18–30 gadi). Vecums tika ņemts no tā brīža, kad respondents ir beidzis speciālo izglītības iestādi un kad viņam ir veidojusies patstāvīga dzīves un / vai darba pieredze.

Interviju norises ilgums bija ļoti dažāds – no 1,5 līdz 3 stundām. Visa intervijās iegūta informācija tika audiāli ierakstīta diktofonā un pēc tam transkribēta. Intervijas notika dažādās vietās – gan respondentu dzīvokļos, mājās, gan sabiedriskās vietās (kafējnīcās).

Lai nodrošinātu iegūtās informācijas konfidencialitāti, visā pētījuma informācijā respondentu identitāte ir šifrēta.

1. PĒTĪJUMA RESPONDENTU APRAKSTS

Pētījumā veiktas 13 padziļinātās dzīvesstāsta intervijas ar jauniešiem, kam ir viegli garīgās attīstības traucējumi. Visi šie jaunieši nesaņem ambulatoro psihiatrisko palīdzību. Lai būtu pārstāvēts iespējami plašāks respondentu problēmu loks, atlasot pētījuma dalībniekus, tika ievēroti dažādi sociāli demogrāfiskie kritēriji: respondentu vecums, dzimums, izglītība un nodarbinātības statuss.

Analizējot pētījuma respondentus pēc sociāli demogrāfiskiem kritērijiem, situācija ir šāda: ir aptverts visai plašs darbspējīgs vecums – jaunākajam respondentam ir 18 gadi, bet vecākajam – 30 gadi. Intervēts gandrīz vienāds skaits abu dzimumu cilvēku (8 vīrieši, 5 sievietes). Intervijas notika gan latviešu, gan krievu valodā, to noteica respondenta izvēle. Izglītības ziņā pārstāvēti dažādi līmeņi: tādi jaunieši ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem, kam ir palīgscolas, arodskolas, vidējā speciālā izglītība, un tādi, kas pašlaik mācās.

Respondentu iesaiste darba attiecībās ir dažāda: aptaujātie strādā gan pilnu, gan nepilnu darba laiku, kā arī paralēli aktīvi izmanto izglītības iespējas. Ir arī jaunieši, kuri iekārtoti darbā ar Atbalstītā darba aģentūras starpniecību. Starp tiem ir bezdarbnieki, kuri kā darba meklētāji ir reģistrējušies Nodarbinātības valsts aģentūrā (NVA), un ir jaunieši, kuri nestrādā, bet dažādu apstākļu dēļ nav reģistrējušies NVA.

Pētījuma dalībnieku ģimenes un sadzīves apstākļi ir atšķirīgi. Daļa dzīvo ģimenēs kopā ar kādu no saviem tuviniekiem (vecākiem, dzīvesbiedru, brāļiem, māsām vai draugiem), daļa dzīvo vieni paši.

2. INTERVIJU REZULTĀTU ANALĪZE

2.1. Profesionālās izglītības pieejamība

Analizējot intervijas, izkristalizējas, ka lielākā daļa jauniešu ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem nesaņem profesionālo apmācību, kas nepieciešama, lai vēlāk viņi spētu izmantot nodarbinātības iespējas, un ir atkarīgi no sociālajiem pabalstiem.

*„... es mēģināju atrast sev citu skolu, kur varētu mācīties, bet redz kā mani nepieņēma. Vajadzēja visādus testus aizpildīt un es izkritu. [...] viņi man ieteica aizbraukt uz Jūrmalu, tur ir kaut kas priekš invalīdiem, [...] arī pildīju testu un pēc divām nedēļām atnāca papīrs. Papīrā bija rakstīts, ka **es neesmu derīgs mācībām.**”* (Vīrietis, 18 gadi.)

*„... bija tāds matemātikas skolotājs [...] es viņam paprasu... jo pēc šīs speciālās skolas ir diezgan grūti pēc tam kaut kur tikt mācīties. Vienmēr tev pasaka: „Ai, nu pēc tādas skolas... nē... [...] Visiem skolotājiem, kam pienāku klāt, paskaidroju viņiem, kur es mācījos, kādi mums bija priekšmeti, kādu stundu man vispār nebija, prasu, vai varētu varbūt vairāk paskaidrot... **Visi arī skaidroja, bija atsaucīgi..., tāpēc es vairāk ko darīju.** Bet matemātikas skolotājs atnāk uz stundu, uzraksta kaut ko uz tāfeles, savu datoru ieslēdz, skatās tajā... Es pie viņa piegāju, pateicu, bet viņš teica: „Tev 9. klasē jau vajadzēja par to zināt.” Es viņam saku, ka es nemācījos vidusskolā, bet viņš atbildēja, ka **tās ir tikai manas problēmas. Tas tā bija.**”* (Sieviete, 24 gadi.)

*„Tā i rakstīts, ka **man nav vidusskolas priekšmetu**, kurus man jāzina, ka nav angļu valodas... **nu vai tas ir taisnīgi?** Biju ļoti apbēdināta... pat raudāju... man **liekas, ka viņiem jau ir vienalga, no kuras skolas ir bērns, lai tikai mācās, bet izrādījās, ka viņiem nav tā.**”* (Sieviete, 21 gads.)

Līdzīga pieredze ir tiem jauniešiem ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem, kuru saslimšana saistīta ar labi pamanāmām ārējām izpausmēm. Analizējot viņu iespējas profesionālās apmācības jomā, saskatāma šo jauniešu diskriminācija, kas izriet no apgūtās izglītības, tas ir, pabeidzot speciālo skolu, sabiedrība nelabprāt viņus pieņem.

Bija arī pozitīvi gadījumi, kad profesionālajā izglītības iestādē jauniešus ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem vērtēja individuāli un viņiem piedāvāja sevi pierādīt.

*„... es noteikti zinu un visiem varu teikt, ka jāiet mācīties un mācīties jāiet uz **Bebreni. Nebūs tā, ka tevi tur atraidīs, tur visi ir pretimnākoši cilvēki un izpalīdzīgi.** Visi skolotāji tev palīdzēs, nebūs tā, ka tev pasaka, vot, tu atnāci no tādas skolas, ej prom... tā nebūs.”* (Sieviete, 21 gads.)

2.2. Nodarbinātības pieejamība jauniešiem ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem

Latvijas Republikas Satversme paredz vienlīdzīgas nodarbinātības iespējas visiem Latvijas iedzīvotājiem. 106. pants paredz, ka „ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Saskaņā

ar 107. pantu „ikvienam darbiniekam ir tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu, kas nav mazāka par valsts noteikto minimumu, kā arī tiesības uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu”. 109. pants paredz sociālā nodrošinājuma aizsardzību un noteic, ka „ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos” (Satversme, 106.–109. pants).

Viena daļa jauniešu ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem slēpj savu diagnozi no darba devēja un kolēģiem, bet otra daļa neslēpj. Daži piemēri.

*„Bet lielākoties, ja tu pabeidzi tādu skolu vai esi grupas cilvēks [cilvēks ar invaliditāti. – I. S.], tā šķībi skatās, it sevišķi tie darba devēji. Man bija ar darba devēju vienu, skatās, nu tu esi tāda sīka un vēl no specscolas, tad uzreiz te pasaka „čau Rasma”. **Zelta likums, vienkārši pašam nevajag nevienam stāstīt [ka esi pabeidzis speciālo izglītības iestādi. – I. S.]**” (Sieviete, 23 gadi.)*

*„Bet tā mana tagadējā izglītība [speciālas izglītības iestāde. – I. S.] ietekmē mani. Tāpēc arī gribu pabeigt vidusskolu. Bet tagad – kā tik uzzina, ka pabeidzu tādu skolu, **viss ceļš man ir nogriezts un uz mani dīvaini skatās**. Tie, kuri zina, bet ir tādi, kuri nezina, kas tā par skolu ir, un tad viņi prasa.” (Sieviete, 24 gadi.)*

„Un galvenais, kad pirmo reizi sāku strādāt, kājas neturēja, krampji ķēra. Diez kas nebija pirmās reizes... nebija pat laika lādzīgi pagulēt... vajadzēja izturēt. Ja nē, mani izmestu no darba.” (Vīrietis, 24 gadi.)

Parasti jaunieši ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem neatkarīgi no diagnozes pašreizējiem vai potenciālajiem darba devējiem, vadītājiem un kolēģiem neatklāj savus garīgās attīstības traucējumus. Viņi visos iespējamajos veidos cenšas slēpt savu diagnozi. Šādu rīcību, pēc respondentu domām, nosaka ne tikai vēlme un nepieciešamība iegūt darbu, bet arī pašu vai citu cilvēku ar līdzīgām saslimšanām negatīvā pieredze darba tirgū. Dažkārt respondenti, neminot konkrētu pieredzi, balstījās uz savām izjūtām un priekšstatiem par situāciju.

„Tas ir atkarīgs no sevis paša. Nevienam nevajag neko teikt, bet sevi jārāda no labās puses, jāsmaida, jābūt sabiedriskam. Nevajag izrādīties vai vēl kaut ko. Esi tāds, kāds esi, un viss.” (Vīrietis, 19 gadi.)

*„... ļoti negodīgi un sāpīgi, ja pret tevi izturas kā pret tur kaut kādu slimo, **es varbūt varu būt daudz spējīgāka par citiem, kuri nākuši no labām skolām**... es nezinu, varbūt vajadzētu tajā pašā brīdī pārbaudīt to bērnu, nevajag uzreiz atmest ar roku. Vēl varbūt aprunāties ar vecākiem. Piezvanīt uz skolu, tur varētu uzzināt, kāds cilvēks es esmu, nevis uzreiz skatās ar ne tādām acīm.” (Sieviete, 21 gadi.)*

Kad apkārtējie bija pamanījuši jauniešiem ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem kaut kādas uzvedības atšķirības, tās tika uztvertas vienkārši kā jebkuram cilvēkam piemītoša personības savdabība. Savukārt pēc tam, kad apkārtējie uzzināja par šā jaunieša diagnozi vai to, ka viņš ir beidzis speciālo izglītības iestādi, visas darbības tika uztvertas kā psihiskas slimības izpausme un tika meklēti veidi, kā saņemt darba attiecības ar šo jaunieti.

Bet ir arī pozitīva pieredze, kad darba devējs, neskatoties uz jaunieša ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem diagnozi, viņa darba pieredzes trūkumu un iespējamām neērtībām darba procesā, tomēr rod iespēju ļaut šim jauniešim strādāt savā uzņēmumā.

„... viņa [priekšniece. – I. S.] man uzreiz teica, ka esmu pārāk jauna, ka jaunus jau negribas ņemt darbā. Tāpēc ka visiem jauniešiem vējš galvā, viņi nestrādā, bet nu tur vairāk pa „tusiņiem” staigā, tad uz darbu neiziet, viņa saka, tāpēc negribas ņemt jauniņus. Es viņai paskaidroju, ka es nestaigāju pa „tusiņiem”, ka man šis darbs ir ļoti vajadzīgs. Viņa mani paņēma [...] priekšniece man iedeva atvaļinājumu. Viņa man jau uzticējās. Kā saka, sākumā es strādāju uz savu vārdu, bet vēlāk mans vārds strādāja uz mani. (Smaida.) Mēs ar to priekšnieci pat joprojām sazināmies, apsveicam svētkos, sazvānāmiem, nu tā.” (Sieviete, 24 gadi.)

Sabiedrība, dzīvodama stereotipos un informācijas trūkumā par cilvēkiem ar garīgās attīstības traucējumiem, ir neatsaucīga. H. Ofstāds (2003) pamato, ka sabiedrības aizspriedumi par cilvēkiem ar garīgās attīstības traucējumiem rada šo cilvēku dzīves kvalitātes pazemināšanos.

Atsevišķos gadījumos darba devējs pauž pozitīvu attieksmi tikai tad, kad jauniešis ir apliecinājis savu vēlmi un spēju strādāt. Tad darba devēja attieksme pret viņu nepasliktinās.

No tā izriet, ka viena no dzīves kvalitātes paaugstināšanas iespējām ir mainīt dominējošo attieksmi. Nepieciešama sabiedrības informēšana un izglītošana par garīgās attīstības traucējumiem un ar to saistītiem jautājumiem, ieklausīšanās pašu jauniešu pieredzē un viedoklī. Tas, iespējams, veicinātu savstarpējo saprašanos un kļūdētu stereotipus. K. Grunevalds piedāvā motivēt sabiedrību un saskatīt iespējas, nevis ļauties bezcerībai, ievērojot cilvēku ar garīgas attīstības traucējumiem.

Bez neizpratnes ir vairākas citas problēmas, kāpēc šiem jauniešiem ir grūtības atrast darbu.

Intervijas ar jauniešiem, kam ir viegli garīgās attīstības traucējumi, liecina, ka

- nav atbalsta sistēmas, lai jauniešis ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem sasniegtu darba vidi;
- daudzi vecāki nevēlas, lai viņu bērni, kam ir viegli garīgās attīstības traucējumi, strādā;
- nav sakārtota arodizglītības sistēma, lai, beidzot skolu, viņi ar savām zināšanām varētu kaut kur atrast darbu;
- speciālisti, pie kuriem varētu vērsties šie jaunieši, nav sagatavoti darbam ar cilvēkiem, kuriem ir garīgās attīstības traucējumi;
- mācību programmu trūkums jauniešiem ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem;
- trūkst arī mācību materiālu, kas būtu sagatavoti vieglā valodā, kura paredzēta šādiem jauniešiem.

Darbu kā nepieciešamību pilnvērtīgākas dzīves nodrošināšanai minēja visi respondenti. Darbs palīdz apmierināt materiālās vajadzības, sniedz drošības sajūtu un arī saskarsmes iespējas, ceļ pašapziņu un palīdz pašrealizēties.

„Neesi pazaudējis cerības savā dzīvē, cerības, ka esi zem jumta un ka tev viss nepieciešamais ir. Tev ir maize, ko paēst, tev ir darbs, tev ir gulta, jumts, tev ir ģimene .. bieži, kam tas ir, viņi var to pazaudēt un pēc tam nožēlot, bet es

nevēlos zaudēt to, ko atradu [...] Un tagad es nonācu tādā vietā, kur es gribēju nokļūt, es dzīvoju, strādāju, es esmu vajadzīgs un priecājos, ka man nevajag kļīst apkārt vienam pašam.” (Vīrietis, 27 gadi.)

Izanalizējot visu informāciju, kas tika iegūta intervijās ar jauniešiem, kam ir viegli garīgās attīstības traucējumiem, redzam, ka kopīgā un visbūtiskākā šīs grupas pazīme ir nepietiekama vajadzību apmierināšana.

Darbs šiem jauniešiem ir nepieciešams tāpēc, lai varētu sevi nodrošināt finansiāli un justos vajadzīgi, lai varētu citiem ko dot, kā arī, lai celtu savu pašapziņu un izmantotu savas spējas, zināšanas, talantu. Cilvēks tiecas pēc panākumiem un sasniegumiem ne tikai tāpēc, lai to novērtētu citi, bet lai izpaustos kā personība.

NOBEIGUMS

Atšķirībā no pārējiem jauniešiem, kam ir svarīgi atrast darbu ar lielāku atalgojumu, šiem jauniešiem, kam ir viegli garīgās attīstības traucējumi, atalgojums ir pakārtota lieta, galvenais ir apziņa, ka vari strādāt un esi noderīgs.

Parasti šie jaunieši neatkarīgi no diagnozes neatklāj ne pašreizējiem, ne potenciālajiem darba devējiem, vadītājiem un kolēģiem to, ka viņiem ir garīgās attīstības traucējumi.

Kad apkārtējie bija pamanījuši viņam kaut kādas uzvedības atšķirības, tās tika uztvertas vienkārši kā jebkurai cilvēkam piemītoša personības savdabība. Savukārt pēc tam, kad apkārtējie uzzināja par šā jaunieša diagnozi vai to, ka viņš ir beidzis speciālas izglītības iestādi, visas darbības tika uztvertas kā psihiskas slimības izpausme un tika meklēti veidi, kā saraut darba attiecības ar šo jauniešu.

Lielākā daļa jauniešu ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem atstāj skolu, negūstot iemaņas, kas tiem nepieciešamas, lai vēlāk iegūtu darbu tirgus apstākļos. Lai nodrošinātu šo jauniešu labāku sagatavotību pārejai no apmācībām uz nodarbinātību, valdībai par prioritāti jānosaka profesionālās apmācības pieejamība plašam profesiju lokam cilvēkiem ar viegliem garīgās attīstības traucējumiem. Šai nolūkā jāturpina darba tirgus analīze, lai noteiktu, kādas jauniešu apmācības programmas labāk atbilst darba tirgus pašreizējām vajadzībām un pašu jauniešu iespējām.

Viena no dzīves kvalitātes paaugstināšanas iespējām ir mainīt attieksmi pret cilvēkiem ar garīgās attīstības traucējumiem. Sabiedrību nepieciešams informēt un izglītēt par garīgās attīstības traucējumiem un jautājumiem, kas ar to saistīti. Nepieciešams zināt šo jauniešu pieredzi un uzklaut viņus. Tas, iespējams, sabiedrībā vairotu toleranci pret citādību.

Literatūras saraksts

- Grunevalds, K. (2003). *Dzīves apstākļu normalizēšana personām ar garīga rakstura un citiem funkciju traucējumiem*. Madona: Madonas poligrāfists.
- Kristapsonē, S. (2008). *Zinātniskā pētniecība studiju procesā*. Rīga: SIA „Biznesa augstskola Turība”.
- Ofstāds, H. (2003). *Cilvēka vērtība mūsu sabiedrībā*. Madona: Madonas poligrāfists.
- Liepiņa, S. (2003). *Speciālā psiholoģija*. Rīga: RaKa.
- Latvijas Republikas Satversmes mājaslapa*. Pieejams: <http://www.satv.tiesa.gov.lv> (skatīts 10.05.2011.).
- Izglītības un zinātnes ministrijas mājaslapa*. Pieejams: <http://www.izm.gov.lv> (skatīts 10.05.2012.).
- Маслов, А. (1999) *Мотивация и личность*. СПб.: Евразия.

ISBN 978-9984-45-669-0

9 789984 456690 >